

† Petroniu Florea

**„ÎMPĂRĂȚIA MEA NU ESTE
DIN LUMEA ACEASTA”**

Volumul II

Editura Episcopiei Sălajului
„Credință și viață în Hristos”

Zalău, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PETRONIU FLOREA, episcop al Sălajului

„Împărăția Mea nu este din lumea aceasta” /

Petroniu Florea. - Zalău : Editura Episcopiei Sălajului

„Credință și viață în Hristos”, 2016. - 2 vol.

ISBN 978-606-93297-6-4

Vol. 2. - 2016. - ISBN 978-606-93297-8-8

94(100)

Imperiul Carolingian

„Francii sunt unul dintre popoarele germanice ale căror origini sunt cele mai obscure; totuși, ei au fost principalii beneficiari ai migrațiilor, singurii a căror operă, continuată pe tot parcursul Evului Mediu timpuriu, a exercitat o influență profundă și durabilă asupra istoriei Occidentului”¹.

„Numele de «franci» a apărut pentru prima dată într-un cântec de marș al armatei romane, menționat în «*Historia Augusta*», cu referire la unele evenimente care au avut loc în anul 241 d.Hr., apoi, de o manieră mai sigură, în relatarea mării invazii care s-a revărsat peste Galia, în anul 257 d.Hr. În fine, către 286 d.Hr., comandantul militar roman Carausius era însărcinat cu apărarea în zona Pas-de-Calais împotriva piraților saxoni și franci. Astfel, primii franci apăreau ca un popor periculos atât pe uscat cât și pe mare, fără îndoială localizat undeva pe cursul mijlociu sau inferior al Rinului”².

„Printre popoarele germanice care, prin secolele IV-V, au trecut în grupuri mici hotarul Rinului și s-au așezat, întâi ca aliați și apoi ca stăpâni, pe teritoriul Imperiului Roman de Apus, francii au ocupat încă din primul moment un loc marcant. Și totuși, ei nu erau un popor, ci o confederație de triburi din bazinul renan: bructerii, catuarii și camavii, care vorbeau același dialect germanic, practicaau culte religioase comune și se adunau în jurul acelorași căpetenii războinice, încât au

¹ **Lucien Musset**, *Invaziile. Valurile germanice*, volumul I, traducere și note de Ecaterina Lung, Editura Corint, București, 2002, p. 149.

² Ibidem.

sfârșit prin a-și da un nume colectiv”¹. Alte triburi france erau: „amsivarienii, cattii, sicambrii și mai puțin probabil tencterii, usipetii, tubantii și batavii”².

„Francii au pus stăpânire pe Galia, alungându-i pe vizigoții așezați în partea meridională a țării. Burgunzii, stabiliți în valea Ronului, au fost siliți să recunoască superioritatea francilor și să se supună regelui lor, același lucru făcându-l și romanii sau galo-romanii, de neam celtic sau italic, dar acum toți de limbă latină, care populau provinciile galice”³.

Episcopul Sidoniu Apollinaris (430-489) remarcă vitejia francilor, afirmând că aceștia „încă de copii iubesc nespuns războiul. Dacă sunt copleșiți de numărul dușmanilor sau de dificultățile terenului, se lasă doborâți numai de moarte, niciodată de frică. Acești războinici ar fi în stare să supună și monștrii”⁴.

„Primul rege franc cunoscut a fost Gennobaudes, care în 287-288, a încheiat un tratat cu romanii. Acesta se pare că aparținea tribului camavilor”⁵. Alți regi franci timpurii au fost: Theudomer, Marcomer, Faramund, Clodion, Ragnacharius, Riccharius și Rignomeris⁶.

Dinastia merovingiană

Merovingienii au constituit o dinastie de regi franci, care au domnit peste o zonă cu suprafață variabilă în Franța și Germania de astăzi, din secolul al V-lea, până în secolul al VIII-lea. Aceștia au mai fost cunoscuți și sub numele de „regii cu părul lung”.

¹ **Alessandro Barbero**, *Carol cel Mare: un părinte al Europei*, traducere de Gabriela Danțiș, Editura ALL, București, 2005, pp. 9-10.

² **Lucien Musset**, *Op. cit.*, p. 149.

³ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 10.

⁴ Ibidem.

⁵ **Lucien Musset**, *Op. cit.*, p. 150.

⁶ Ibidem, p. 151.

După unii cercetători, dinastia merovingiană și-a luat numele de la regele Merovech sau Merowig, care a domnit cu aproximație între anii 447-457. Alți specialiști afirmă că „Merovech este mai degrabă eponimul mitic al dinastiei decât un rege istoric”¹.

„Istoria necontestată a dinastiei începe odată cu Childeric, tatăl lui Clovis I, care în jurul anului 457, în calitate de șef al unui corp de auxiliari, lupta alături de trupele romane conduse de Aegisus, împotriva vizigoților din regiunea Loarei”².

Clovis I (481-511)

După moartea tatălui său, petrecută în anul 481, Clovis a preluat conducerea unor triburi france.

„În anul 486, Clovis, împreună cu Ragnacharius, regele din Cabrai, l-a atacat pe regele Syagrius, care avea reședința la Soissons. Învins, Syagrius s-a refugiat la Toulouse, la regele vizigoților, Alaric al II-lea, dar acesta i l-a predat lui Clovis, care a pus să fie ucis”³. În urma acestei victorii, Clovis și-a întins hotarele regatului până la Loara. „La o dată necunoscută, Clovis s-a debarasat de asociatul său, Ragnacharius și a devenit singurul stăpân al teritoriului cucerit”⁴.

În anii care au urmat, Clovis a luptat împotriva alamanilor, thuringienilor și a burgunzilor, pe care i-a înfrânt.

„După campaniile victorioase din 496 și 501, Alamania (care corespunde teritoriului Alsaciei moderne, al Badenului și Wurtembergului) a fost cucerită și încorporată în regatul franc”⁵.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 155.

⁴ Ibidem.

⁵ **Laurențiu Rădvan**, *Formațiuni politice post-romane în Europa de Apus (secolele V-VIII)*, publicat în: «O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu de la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)», Editura Polirom, Iași, 2010, p. 59.

Clovis era arian, iar soția lui, Clotilda, era ortodoxă. La insistențele acesteia, „în cursul luptelor pe care le-a purtat cu alamanii, Clovis ar fi promis că, în caz de victorie asupra acestora, se va converti la ortodoxie”¹. Întrucât i-a biruit pe alamani, regele a fost botezat ortodox de către episcopul Remigius de Reims, „într-o zi de Crăciun, între 496 și 506. Poporul său, puțin câte puțin, l-a imitat, Clovis aflându-se deci - primul dintre cuceritorii barbari - în situația de a împărtăși credința creștină”².

Regele a purtat lupte și împotriva vizigoților, pe care i-a biruit definitiv în bătălia de la Vouille, din anul 507, în timpul căreia regele acestora, Alaric al II-lea, a fost ucis. În urma acestei victorii, Clovis a devenit stăpân și peste partea de sud-vest a Galiei.

În 508, împăratul bizantin Anastasie I, i-a acordat lui Clovis titlul de patrician și consul onorific.

„Spre sfârșitul domniei, Clovis și-a stabilit capitala regatului la Paris, și i-a lichidat pe toți ceilalți regi franci. Clovis a pus să fie căutate toate rudele sale pentru a le ucide, stabilind astfel, în interiorul unei familii regale până atunci foarte largi, monopolul propriei ascendențe”³.

În perioada respectivă, „regatul cel mai răsăritean, între Mosella și Rin, singurul în care francii alcătuiau majoritatea, iar limba uzuală era de origine germanică, se numeau «Regatul de răsărit», Austria sau Austrasia”⁴.

Regele a murit la Paris, în 27 noiembrie 511.

Succesorii lui Clovis

După moartea lui Clovis, conform tradiției france, regatul a fost împărțit între cei patru fii ai săi. Astfel, „Theuderic stăpânea

¹ Ibidem.

² **Lucien Musset**, *Op. cit.*, p. 158.

³ Ibidem, p. 159.

⁴ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 11.

la Reims; Chlodomer își avea reședința la Orleans; Childebert I la Paris, iar Clothar I la Soissons. În această perioadă, francii au cucerit Thuringia (în 530-531), Burgundia (în 533-534), iar în 536, i-au silit pe ostrogoți să le cedeze Provența”¹.

„Pentru scurtă vreme, între 558 și 561, regatul franc a fost reunificat de Clothar I, însă după moartea acestuia, urmașii lui au împărțit, prin luptă, moștenirea obținută”².

„Cel mai important dintre succesorii lui Clothar I pare să fi fost Charibert, care și-a stabilit reședința la Paris. Acesta și-a extins influența și dincolo de Canalul Mânecii, fiica sa, Bertha, căsătorindu-se cu Ethelbert, rege în Kent. Această expansiune a avut drept consecință creștinarea anglo-saxonilor, realizată în 597, cu sprijinul decisiv al Merovingienilor”³.

„Numirea de «rege al francilor» a fost utilizată pentru prima dată în anul 596, într-o carte emisă de regele Theudebert al II-lea”⁴.

Numeroasele lupte purtate între regatele locuite de franci s-au încheiat în anul 613, când „Clothar al II-lea a devenit rege peste tot neamul francilor”⁵.

„În 614, Clothar al II-lea a convocat un sinod al Bisericii din întregul regat, la care au luat parte 12 mitropoliți, 56 de episcopi franci și doi clerici din Kent”⁶.

În timpul merovingienilor, „factorul politic avea o mare influență asupra episcopilor, care erau nevoiți să țină cont de dorințele regilor. Cu toate acestea, ierarhii Bisericii și-au manifestat adeseori dezaprobarea în privința practicii concubinajului în familia regală. Nicetius din Trier l-a amenințat în mai multe

¹ **Laurențiu Rădvan**, *Op. cit.*, p. 60.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 63.

⁵ Ibidem, p. 62.

⁶ Ibidem.

rânduri cu excomunicarea pe Theudebert I pentru adulter și chiar l-a anatematizat pe Clothar I, din același motiv, în timp ce Germanus din Paris l-a excomunicat pe Charibert pentru că se căsătorise cu o călugăriță”¹.

„Din 620 până în 639, Dagobert a reunit sub autoritatea sa regatele france, guvernându-le cu înțelepciune”².

„În timpul nesfârșitelor conflicte între frați dușmani și alți rivali încoronați, suveranii fiecărui regat s-au străduit, pentru a-și învinge adversarii, să le ademenească fideli, stimulând, în același timp credința propriilor lor războinici. Pentru aceasta au înmulțit donațiile de pământuri și s-au ruinat în favoarea aristocrației, a cărei putere creștea mereu și care, în schimbul protecției sale, pune sub directă sa autoritate pe toți cei care se «recomandau» seniorului, obținând de la acesta hrană, haine sau pământ. Între clanurile aristocratice care s-au format atunci, se purtau războaie nesfârșite, care slăbeau încă și mai mult puterea monarhilor”³. Din acest motiv, Dagobert a întreprins numeroase expediții împotriva nobililor franci, pentru a-i aduce la ascultare. De asemenea, „i-a supus pe regii britoni din Armonica, unde refugiații din Britania constituiseră trei mici regate”⁴.

„O caracteristică a puterii regale în perioada merovingiană era itineranța. Din considerente în primul rând militare, dar și personale (plăcerea vânătorii), curtea nu avea un sediu stabil. Acesteia i se adăuga patrimonialitatea, concepția potrivit căreia stăpânirea regelui reprezenta un bun personal al acestuia, de care, teoretic, putea dispune după voie”⁵.

¹ Ibidem, p. 66.

² **Serge Berstein, Pierre Milza**, *Istoria Europei. De la Imperiul Roman la Europa (secolele V-XIV)*, volumul II, traducere de Sorina Dănilă, Institutul European, Iași, 1998, p. 24.

³ Ibidem, pp. 24-25.

⁴ **Laurențiu Rădvan**, *Op. cit.*, p. 63.

⁵ Ibidem, p. 64.

Întrucât, în „lipsa unui principiu clar de succesiune, fiecare urmaș de rege (din căsătorie legitimă sau nu) avea dreptul de a revendica tronul”¹, războaiele civile nu se mai terminau, slăbind mereu autoritatea suveranilor.

Majordomii franci

După moartea lui Dagobert, „puterea efectivă în cele două regate principale, Austrasia și Neustria, a trecut în mâna unor așa-numiți majordomi («maior domus» înseamnă în latină «mai marele casei»). Aceștia erau căpetenii de curte, miniștri, sau mai bine-zis viceregi, care, oficial, guvernau în numele regilor, dar care, de fapt, tindeau să-i înlocuiască, lăsându-le un rol pur formal”². Nici suveranii din această perioadă nu erau prea interesați de treburile regatului, ei fiind cunoscuți sub numele de „regi trândavi”.

Dintre majordomi s-a evidențiat Pepin de Herstal. În anul 687, în urma bătăliei de la Tertry, Pepin de Herstal, „care deținea funcția de majordom în Austrasia, a reușit să-și impună autoritatea și în Neustria, și de atunci, deși în anumite momente, regii erau tot doi, poporul franc a fost guvernat de fapt de un singur majordom”³.

Pepin de Herstal s-a stins din viață în 7 decembrie 714.

Carol Martel (718-741)

În urma morții lui Pepin de Herstal, Austrasia și Neustria au intrat în război civil. După câțiva ani de lupte, a reușit să se impună ca majordom Carol, fiul nelegitim al lui Pepin, care pentru izbânzile sale în luptă, adeseori fulgerătoare, a fost supranumit „Martel” (Ciocanul).

¹ Ibidem, p. 69.

² **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 12.

³ Ibidem, p. 13.

Carol i-a supus pe nobilii rebeli, extinzându-și stăpânirea asupra Austrasiei, Neustriei și Burgundiei.

Întrucât saxonii au invadat Austrasia, majordomul a pornit într-o expediție de pedepsire împotriva lor, pustiindu-le țara și învingându-i în bătălia din pădurea Teutoborg.

În anul 719, Carol a ocupat Frizia Occidentală, trimițându-l pe Willibrord, episcopul de Utrecht, să propovăduiască credința creștină între locuitorii de aici.

Majordomul l-a sprijinit în activitatea sa misionară și pe Sfântul Bonifaciu, care a înființat în Bavaria patru Episcopii: la Salzburg, Regensburg, Freising și Passau.

Pentru a-și putea finanța numeroasele campanii militare, Carol a confiscat o mare parte din proprietățile Bisericii.

Începând cu anul 718, arabii au atacat și jefuit sudul regatului franc. „Cu ajutorul lui Odo, comitele Aquitaniei, Carol Martel i-a învins pe arabi în apropiere de Poitiers, în octombrie 732”¹, iar prestigiul său a crescut foarte mult „în ochii contemporanilor, el devenind apărătorul creștinătății împotriva islamului”².

Carol Martel a murit în 22 octombrie 741.

Dinastia carolingiană

Pepin cel Scurt (741-768)

„La moartea sa, în 741, Carol Martel a transmis fiilor săi, Pepin cel Scurt și Carloman, autoritatea deplină și necontestată asupra unui regat acum temeinic unificat”³, Pepin fiind majordom în Neustria, iar Carloman în Austrasia.

¹ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul Carolingian și cea dintâi unificare politică a Occidentului*, publicat în: «O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu de la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)», Editura Polirom, Iași, 2010, p. 89.

² **Serge Berstein, Pierre Milza**, *Op. cit.*, p. 25.

³ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, pp. 13-14.

Carol Martel i-a lăsat o moștenire și lui Grifo, fiul său din a doua căsătorie, însă acesta a fost închis de frații săi vitregi în fortăreața Novum Castellum. O parte dintre nobili „s-au împotrivit tendințelor autoritare ale celor doi, mai ales în condițiile în care pe tronul regatului nu se afla niciun rege în acel moment. Pentru a-i liniști, Pepin și Carloman l-au scos din mănăstirea Saint-Bertin pe un fiu al regelui Childeric al II-lea, pe care l-au înscăunat ca rege în 743, sub numele de Childeric al III-lea”¹.

„Urmând exemplul tatălui lor, Pepin și Carloman au susținut cu întreaga lor putere misiunea de evanghelizare a Sfântului Bonifaciu în Thuringia, Hessen și Bavaria”².

În 15 august 747, Carloman s-a călugărit, retrăgându-se la mănăstirea Monte Cassino din Italia.

În 750, Pepin cel Scurt a trimis o solie la papa Zaharia, cerându-i sfatul „în privința regilor care, pe vremea aceea, conduceau ținutul francilor. Aceștia aveau titlul de rege, dar nu dețineau cu adevărat puterea regală. Papa a răspuns că ar fi mai bine ca acela care are într-adevăr puterea să fie numit rege”³. În această situație, episcopul Romei „a acționat ca și cum ar fi fost, în Occident, un urmaș al împăraților romani, care, în numele lui Dumnezeu, împărțea coroane regale”⁴.

În noiembrie 751, Pepin cel Scurt a convocat, la Soissons, o adunare a reprezentanților tuturor francilor, la care „a fost aclamat rege și uns cu untdelemn sfințit de către episcopul Galiilor. În acest timp, regele legitim, Childeric al III-lea, era expedit să-și sfârșească zilele în liniștea unei mănăstiri”⁵.

¹ Laurențiu Rădvan, *Imperiul...*, p. 90.

² Serge Berstein, Pierre Milza, *Op. cit.*, p. 73.

³ Laurențiu Rădvan, *Imperiul...*, p. 91.

⁴ Serge Berstein, Pierre Milza, *Op. cit.*, p. 74.

⁵ Alessandro Barbero, *Op. cit.*, p. 22.

„Ritualul ungerii cu untdelemn sfințit introdus de Pepin reprezintă o noutate de extraordinară valoare ideologică, deoarece, până atunci, regii francilor ajungeau la putere prin aclamare, iar dacă, dincolo de consens, se bucurau de o carismă mistică, o datorau mai curând sângelui regesc ce curgea în venele lor. Lăsându-se uns cu untdelemn sfințit, Pepin inaugura un obicei atestat în Vechiul Testament, unde se relatează că Saul a obținut regatul după ce a fost uns de către profetul Samuel; după el, au fost unși, urcând pe tron, David și Solomon. Pepin a fost primul rege al francilor care a introdus la încoronare această componentă sacră”¹.

„Ceremonia ungerii avea o semnificație deosebită, deoarece făcea din cel uns nu numai alesul poporului său, ci și alesul lui Dumnezeu, regelui încredințându-i-se misiunea de a-și conduce supușii către mântuire. Se întărea astfel dimensiunea religioasă a funcției regale. Francii preluau astfel modelul vizigot, deoarece, la sud de Pirinei, cel puțin din 672, regii erau confirmați prin ritualul ungerii”².

„Ungerea cu untdelemn sfințit nu se limita să facă din rege, în general, o ființă sacră, ci conferea propriei persoane un caracter cvasi-sacerdotal, ca acela al regilor Israelului, de aceea, Pepin s-a putut prezenta pe bună dreptate ca «uns al lui Dumnezeu», afirmându-și autoritatea asupra Bisericii, nu numai asupra regatului, pe când ca un simplu laic, chiar și încoronat, n-ar fi putut-o face niciodată. La rândul său, papa Zaharia nu a ezitat să vorbească despre el ca despre un nou David, ales de Dumnezeu pentru a ocroti poporul creștin”³.

„În 753-754, papa Ștefan al II-lea a întreprins o vizită în regatul franc, reușind să îl înduplece pe Pepin cel Scurt de necesitatea unei intervenții împotriva longobarzilor. De asemenea,

¹ Ibidem, p. 23.

² **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 91.

³ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, pp. 23-24.

episcopul Romei i-a uns cu untdelemn sfințit pe Pepin și pe regina Bertrada, dar și pe fiii acestora, Carol și Carloman”¹. „Cu această ocazie, între suveranul pontif și rege, s-a făgăduit prin jurământ solemn un pact de amicitie, reînnoit ulterior de succesorii lor, care crea între Roma și regatul francilor o alianță perpetuă. Cu același prilej, papa le-a acordat lui Pepin și fiilor săi titlul de «patrician al romanilor», pentru a-i confirma regelui franc convingerea că a devenit protectorul scaunului papal”².

„Roma era amenințată de longobarzi, care cuceriseră și ultima parte din posesiunile exarhatului de Ravenna, în 751-752. În aceste condiții, papa a preferat să se adreseze lui Pepin cel Scurt, și nu împăratului bizantin Constantin al V-lea Copronimul, cu care relațiile erau încordate, din cauza convingerilor iconoclaste ale acestuia. Pepin cel Scurt reprezenta un pol de putere în ascensiune și se arăta deschis unei alianțe, fapt ce l-a determinat pe papă să i se adreseze”³. „Evenimentul este plin de consecințe, întrucât pentru prima oară episcopul Romei a făcut apel la un conducător care nu era urmașul lui Constantin cel Mare”⁴.

Între papalitate și împărații bizantini, s-a produs o ruptură în secolul al VIII-lea. Astfel, „Grigore al III-lea (731-741) a fost ultimul episcop al Romei care l-a înștiințat pe împăratul de la Constantinopol despre propria sa alegere, solicitându-i confirmarea, cum se obișnuia dintotdeauna. Succesorul său, Zaharia (741-752), nu a făcut nimic de felul acesta. Recunoscându-i lui Pepin titlul regal și ducându-se personal în Galia, pentru a-l unge cu untdelemn sfințit, succesorul lui Zaharia, Ștefan al II-lea (752-757) și-a reafirmat independența față de Imperiul Roman de Răsărit, ba chiar l-a sfidat, deoarece numai bazileul avea dreptul

¹ Laurențiu Rădvan, *Imperiul...*, p. 92.

² Alessandro Barbero, *Op. cit.*, p. 22.

³ Laurențiu Rădvan, *Imperiul...*, pp. 91-92.

⁴ Serge Berstein, Pierre Milza, *Op. cit.*, p. 73.

de a ridica un barbar la demnitatea regală. Odată cu urcarea pe tron a lui Carol, papa Adrian I (772-795) a încetat să-și mai dateze documentele oficiale de la anii domniei bazileului, înlocuindu-i cu cei ai propriului său pontificat și a înlăturat chipul împăratului de pe monedele bătute în monetăria Romei, înlocuindu-l cu al său. În 795, abia urcat pe tron, papa Leon al III-lea (795-816) s-a grăbit să-i trimită lui Carol relatarea propriei sale alegeri, cheile bisericii Sfântul Petru și stindardul Romei, cu care erau primiți din vechime împărații romani când intrau în Cetatea Eternă. Prerogativele onorifice pe care papa Adrian I i le sustrăsese bazileului, au fost reluate de papa Leon al III-lea, dar atribuite regelui francilor, iar cancelaria pontificală a început, pentru prima oară, să-și dateze documentele de la anii domniei lui Carol în Italia, în loc de cei ai pontifului”¹.

După ce Pepin cel Scurt a ajuns rege, „instituția majordomilor palatului a fost desființată”².

„În 753, Pepin i-a învins pe saxoni și i-a obligat să accepte intrarea misionarilor creștini în ținuturile lor”³.

La solicitarea episcopului Romei, „regele francilor a întreprins două campanii împotriva longobarzilor, în 754-755 și 756, silindu-i să cedeze papei Ravenna și alte douăzeci și două de orașe, teritoriu care va forma baza viitorului Stat Papal”⁴.

În 759, trupele lui Pepin cel Scurt au cucerit cetatea Narbonne, Septimania ajungând în mâinile francilor.

Începând cu 761, regele francilor a întreprins expediții în Aquitania „timp de opt ani la rând, regiunea fiind cucerită în întregime, în 768”⁵.

¹ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, pp. 76-78.

² **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 93.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 92.

⁵ Ibidem, p. 93.

Pepin cel Scurt a introdus o nouă monedă în regat, denarul de argint.

În septembrie 768, Pepin cel Scurt a murit, regatul fiind împărțit între fiii săi, Carol, care avea în jur de douăzeci de ani și Carloman, în vârstă de șaptesprezece ani.

Carol cel Mare (768-814)

La scurt timp după preluarea puterii, între Carol și Carloman au apărut neînțelegeri.

Carloman s-a căsătorit cu o tânără francă, numită Gerberga, cu care a avut doi fii, cel mai mare dintre ei fiind botezat Pepin, după numele bunicului său.

Carol a luat-o de soție, în anul 770, pe Ermengarda sau Desiderata, fiica regelui longobard Desiderius, însă neavând cu aceasta niciun copil, a repudiat-o un an mai târziu și s-a căsătorit cu o tânără francă, numită Hildegard.

În decembrie 771, Carloman a murit. „Carol a profitat fulgerător de situație și s-a proclamat rege unic al francilor, însușindu-și imediat teritoriile fratelui său”¹. Văduva și cei doi fii ai lui Carloman, însoțiți de unii demnitari, s-au refugiat la curtea regelui longobard, Desiderius, care a încurajat-o pe Gerberga să revendice tronul răposatului ei soț pentru fiul lor, Pepin.

În 772, Carol a început un lung război cu saxonii, în dorința de a le ocupa țara și de a-i creștina pe locuitori. „În timpul expediției din acel an, regele a distrus stejarul sacru Irminsul, de lângă Paderborn”². În anii care au urmat, Carol a fost preocupat de propovăduirea credinței creștine în această zonă, încât „doar mănăstirea Fulda a trimis în Saxonia, între 775 și 777, nu mai puțin de șaptezeci sau optzeci de misionari”³.

¹ Alessandro Barbero, *Op. cit.*, p. 26.

² Laurențiu Rădvan, *Imperiul...*, p. 94.

³ Alessandro Barbero, *Op. cit.*, p. 230.

„Acțiunea de suprimare a păgânismului le apărea Carolingienilor atât ca o datorie inerentă vocației lor de regi creștini, cât și ca cea mai sigură cale pentru a-și extinde propria hegemonie peste o lume unită de acum încolo într-o aceeași credință”¹.

Trupele lui Carol au trecut Alpii, în 773, obținând o biruință asupra longobarzilor, la Chiuse, după care au împresurat capitala longobardă, Pavia. În primăvara anului 774, în plin asediu, fiind sigur că orașul va capitula în curând, regele francilor s-a dus să sărbătorească Paștile la Roma, „pe care o vizita pentru prima dată. Carol a urcat în genunchi treptele catedralei Sfântul Petru, sărutându-le una câte una, ca o confirmare a imensei puteri sacre ce se afla, în ochii săi, în locul acela”².

După ce Pavia s-a predat, Carol și-a obligat fostul socru să se călugărească, el luându-și titlul de „rege al longobarzilor”.

În anul 776, Carol a înăbușit o revoltă a unor longobarzi.

În 778, trupele lui Carol au asediat, fără succes, cetatea Zaragoza, care se afla în mâinile arabilor. „În 15 august 778, în trecătorile din Pirinei, ariergarda coloanei în retragere a fost atacată prin surprindere și nimicită de triburile basce din munți”³. „Lupta este descrisă în «cântecul lui Roland»”⁴, care este socotită cea mai veche operă importantă a literaturii franceze.

Fiul lui Carol, Pepin, în vârstă de patru ani, a fost numit, în 781, rege al longobarzilor, sub regența unor oameni de încredere ai tatălui său. În același an, a fost înființat regatul Aquitaniei, iar alt fiu al lui Carol, Ludovic, în vârstă de trei ani, a fost numit rege aici, „însă în jurul său se afla o echipă de consilieri, care răspundeau direct în fața lui Carol și care s-au angajat cu toate

¹ **Marc Bloch**, *Societatea feudală. Formarea legăturilor de dependență*, vol. I, traducere de Cristiana Macarovici, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p. 55.

² **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 34.

³ *Ibidem*, p. 58.

⁴ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 95.

energiile proprii să apere granița pirineică și să supravegheze treburile Spaniei”¹.

În 782, saxonii aflați sub conducerea lui Widukind, au masacrat o oaste a francilor, în munții Suntel. Carol a trimis o nouă armată, care i-a biruit pe saxoni. Widukind s-a refugiat la danezi, dar la porunca regelui francilor, „într-o singură zi, la Verdun, au fost decapitați patru mii cinci sute de saxoni”².

Un an mai târziu, trupele lui Carol le-au biruit din nou pe cele saxone, înaintând până la Elba.

În aprilie 783, a murit Hildegard, cea de-a doua soție a lui Carol, care îi născuse nouă copii. Aceasta s-a stins din viață „la vârsta de douăzeci și cinci de ani, după ce fusese căsătorită doi-sprezece ani”³. Anul următor, regele s-a căsătorit cu Fastrada.

Carol a invadat din nou Saxonia, în anul 784, devastând-o între Saale și Elba. Fiind conștienți de superioritatea armatei france, saxonii evitau confruntările directe cu aceasta, retrăgându-se în păduri și purtând un război de uzură, cu hărțuiri permanente și atacuri surpriză. Din acest motiv, regele franc și-a petrecut iarna în cetatea Eresburg, continuând luptele de supunere a saxonilor. Înțelegând că nu are de ales, în 785, Widukind a venit la curtea lui Carol și s-a botezat, avându-l de naș chiar pe rege.

În anul 781, împărăteasa Irina a Bizanțului i-a cerut lui Carol mâna fiicei sale, Rotruda, pentru fiul ei, iar acesta a fost de acord. „Eunucul Elissaïos a venit de la Bizanț ca să o învețe pe principesa grecește și să o pregătească pentru noua ei viață”⁴. În 787, regele s-a răzgândit, refuzând să-și lase fiica să plece la Constantinopol.

¹ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 59.

² *Ibidem*, p. 47.

³ *Ibidem*, p. 129.

⁴ *Ibidem*, p. 80.

Ducele Tassilo al bavarilor era un vasal al francilor, însă a început să uneltească împotriva lor. În 788, acesta „a fost condamnat la moarte de o adunare, pentru trădare și dezertare, însă Carol s-a mulțumit să-l închidă într-o mănăstire, «unde a trăit atât de fericit, pe cât de bucuros intrase acolo», după cum relatează cronicarul regal”¹. Ducatul bavarez a fost încorporat regatului franc.

În 789, Carol a trecut cu trupele sale dincolo de Elba, atacându-i pe slavi, a căror căpetenie, Dragawit, s-a predat, împreună cu reședința sa fortificată.

Doi ani mai târziu, regele francilor a pornit împotriva avarilor. Pentru a obține bunăvoința lui Dumnezeu, „armatei i-au fost impuse trei zile de post și rugăciune. Interdicția de a consuma carne era valabilă pentru toți, însă era posibil să obții permisiunea de a bea vin, dacă plăteai o sumă de bani”². Avarii au pârjolit pământul în calea năvălitorilor și, întrucât se apropia iarna, francii au făcut cale întoarsă.

„În 792-793, a izbucnit o mare răscoală a saxonilor, care au incendiat bisericile și i-au masacrat pe preoți. În aceeași perioadă, au existat tensiuni în Italia și nordul Spaniei și a avut loc o secetă neobișnuită în regat, urmată de o foamete cumplită”³.

Pentru a-i potoli pe saxoni, Carol i-a deportat în masă și a construit un oraș la Paderbon, în care a ridicat o catedrală și un palat, unde poposea ori de câte ori ajungea în Saxonia. Prin aceste măsuri „a reușit în scurtă vreme să stârpească păgânismul cu mult mai eficient decât o făcuseră până atunci săbiile france”⁴. Primul episcop instalat în Paderbon a fost un saxon, numit Hathumar.

¹ Ibidem, p. 64.

² Ibidem, p. 67.

³ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 117.

⁴ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 49.

În 796, hanul avar a fost asasinat de rivalii săi. Profitând de situație, francii au atacat și jefuit de două ori capitala avară, iar „tezaurul hanului a umplut, după cum ne asigură cronicarul, cincisprezece care trase fiecare de către patru boi, care au fost îndreptate către Aachen. O parte a prăzii a fost apoi împărțită conților, episcopilor și stareților, confirmând că regele știa să recompenseze strălucit pe cei care-l slujeau, o parte a fost folosită pentru împodobirea palatului, pe atunci în construcție, de la Aachen, iar o alta a fost trimisă în dar papei”¹.

Noul han avar „s-a prezentat înaintea lui Carol, la Aachen, a fost botezat și s-a întors în patrie cu daruri bogate”², continuând să guverneze ca vasal al regelui franc.

La porunca lui Carol, în 797, fiul acestuia, Ludovic, a asediat, fără succes, cetatea Huesca din Spania, iar o altă „expediție, condusă de contele Borrell, a ocupat cetatea de la Vich, pe lângă alte fortificații minore, stabilind astfel o bază permanentă de operații dincolo de cumpăna apelor”³.

„Între 772 și 799, aproape că nu a fost an în care regele francilor să nu fi organizat vreo expediție în Saxonia, însă printr-o politică abilă de învrăjbire, prin care a instigat triburile saxone unele împotriva celorlalte, a reușit să ocupe, în cele din urmă, întreaga țară”⁴.

În 799, normanzii au făcut o incursiune în regatul franc. În același an, avarii s-au răsculat împotriva dominației francilor, luptele durând timp de trei ani. În 802, Carol a întreprins o expediție de pedepsire a avarilor, dintre care foarte mulți au fost robiți, „încât un sclav era mai ieftin decât un cal”⁵.

¹ Ibidem, p. 70.

² Ibidem, p. 69.

³ Ibidem, p. 60.

⁴ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 95.

⁵ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 307.

„Înăbușirea revoltei a frânt pentru totdeauna capacitatea războinică a avarilor”¹.

În anul 800, fiul lui Carol, Ludovic, a cucerit cetatea Lerida, iar în 801, Barcelona. „În anii următori, Ludovic și-a mărit considerabil posesiunile iberice, până când, în 810, emirul Cordobei a acceptat să negocieze un tratat de pace, recunoscând influența francă asupra tuturor regiunilor de la nord de fluviul Ebru. Zona smulsă astfel musulmanilor, a fost încorporată desigur imperiului”².

„Datorită victoriilor împotriva longobarzilor, saxonilor, arabilor și avarilor, posesiunile lui Carol cuprindeau totalitatea Franței, Belgiei, Olandei, Elveției, Austriei, Germania până la Elba, Italia central-nordică, Istria, Boemia, Slovenia, Ungaria până la Dunăre și Spania pirineică până la Ebru”³. „Ajuns la apogeul expansiunii sale, imperiul era împărțit în câteva sute de provincii sau comitate, fiecare dintre ele având în frunte un delegat al împăratului, contele”⁴. De asemenea, în anii respectivi, „imperiul cuprindea 189 de reședințe episcopale”⁵. Cu toate acestea, francii „nu aveau o capitală adevărată, suveranul mutându-se continuu”⁶.

În pofida numeroaselor bătălii purtate de Carol, oștenii săi își procurau singuri echipamentul de război, care era extrem de scump. Astfel, „fiecare luptător călare avea nevoie de cal, coif, scut, lance, sabie lungă, sabie scurtă, arc, săgeți și scări, toate la un preț de circa 18-20 de boi”⁷. Din acest motiv, cei mai mulți soldați erau pedestri, dar și așa, unii nu aveau bani pentru

¹ Ibidem, p. 72.

² Ibidem, p. 60.

³ Ibidem, p. 73.

⁴ Ibidem, p. 149.

⁵ Ibidem, p. 298.

⁶ Ibidem, p. 145.

⁷ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 100.

echipamentul militar, de aceea suveranul a stabilit „că mai mulți oameni săraci puteau înzestra pe unul dintre ei cu cele necesare, acesta din urmă trebuind să meargă la luptă”¹.

Carol cel Mare a cultivat relații bune cu renumitul Harun al Rașid, în stăpânirea căruia se afla Țara Sfântă. Suveranul franc a primit numeroase daruri de preț din partea califului, printre care și „un elefant alb, numit Abu Abbas”².

În concepția francilor, „regele exercita în regatul său puterea supremă; toți locuitorii erau pe deplin supuși autorității sale, fără deosebire de rang sau naționalitate, iar suveranul avea drept de viață și de moarte asupra tuturor”³.

De la vârsta de doisprezece ani în sus, toți supușii regelui, inclusiv sclavii, erau obligați să presteze un jurământ de credință față de suveran, înaintea unor sfinte moaște, după următoarea formulă: „Jurământ prin care făgăduiesc ca de azi înainte să fiu credincios domnului Carol, preacucernic rege, fiul regelui Pepin și al reginei Bertrada, cu mintea curată, fără înșelăciune sau intenții rele față de el, din partea mea, și spre gloria regatului său, cum pe drept trebuie să fie un om față de domnul său, și așa să-mi ajute Dumnezeu și aceste moaște ale sfinților ce se află în acest loc”⁴.

Întrucât regele „era uns de episcop cu untdelemn sfințit, nu mai era un laic precum toți ceilalți”⁵, motiv pentru care el își impunea voința și în problemele Bisericii. Astfel, deși Carol se intitula „«prin bunăvoința lui Dumnezeu și prin mila Lui rege și conducător al regatului francilor și devotat apărător și smerit slujitor al Sfintei Biserici», ajutorul pe care suveranul îl oferea Bisericii consta în numirea episcopilor și a stareților,

¹ Ibidem.

² **Franco Cardini**, *Europa și islamul: istoria unei neînțelegeri*, traducere de Dragoș Cojocaru, Editura POLIROM, Iași, 2002, p. 24.

³ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 135.

⁴ Ibidem, p. 143.

⁵ Ibidem, p. 136.

în supravegherea strictă a comportamentului acestora și în convocarea lor în sinoade, când credea de cuviință, stabilind personal ordinea de zi și expunând concluziile”¹.

Carol i-a scris chiar papei Leon al III-lea: „Nouă ne revine, cu ajutorul lui Dumnezeu, să apărăm Biserica în afară cu armele, împotriva atacurilor păgânilor și a pustiirilor necredincioșilor, și s-o întărim înăuntru, impunând credința cea adevărată. Iar Sanctității Voastre vă revine să ne susțineți lupta ridicând brațele spre Dumnezeu precum Moise, pentru ca, prin mijlocirea Sanctității Voastre, poporul creștin să fie mereu biruitor asupra dușmanilor săi”².

După încheierea celui de-al VII-lea Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 787, Carol s-a arătat nemulțumit de „faptul că o chestiune teologică de o asemenea însemnătate fusese soluționată sub conducerea împărătesei Răsăritului, în locul său, și că un Sinod Ecumenic fusese convocat fără a-i informa pe episcopii franci. Contrar opiniei papei, Carol cel Mare a respins concluziile de la Niceea și a poruncit unuia dintre sfetnicii săi să le combată în scris”³. De asemenea, regele a convocat un sinod la Frankfurt, în 794, la care a fost condamnat adopțianismul, „iar episcopii franci adunați la Frankfurt au susținut explicit că hotărârile de la Niceea erau nule, pentru că acel Sinod fusese prezidat de o femeie”⁴.

„În anul 798, Carol a hotărât să transforme Episcopia de Salzburg în Arhiepiscopie, pentru a face din aceasta centrul activității misionare în ținutul avarilor. La solicitarea regelui, papa Leon al III-lea i-a răspuns: «Înălțimea voastră regală, ocrotită de Dumnezeu, ne-a poruncit să-i dăruim epitrahilul episcopului Arno de Salzburg și să-l înscăunăm arhiepiscop în provincia

¹ Ibidem, p. 94.

² Ibidem, p. 95.

³ Ibidem, p. 81.

⁴ Ibidem, p. 83.

bavarezilor», asigurându-l pe suveran că luase măsurile care se impuneau. În acei ani, regele francilor era conducătorul Bisericii din Apus, iar papa ceva mai mult decât un subaltern al său”¹.

Carol a convocat la Aachen, în 809, un sinod al episcopilor franci, la care a impus folosirea expresiei „filioque” în Crez. Întrucât la Roma Simbolul Credinței era rostit după cum fusese alcătuit la primele două Sinoade Ecumenice, împăratul i-a cerut și papei să se conformeze hotărârii luate la Aachen, însă acesta a refuzat. Cu toate acestea, „în toată Biserica Occidentului, deciziile de la Aachen au fost automat acceptate. În jurul anului 1000, a cedat și Roma, formula «filioque» fiind generalizată”².

La curtea lui Carol, „capelanii oficiau zilnic Sfânta Liturghie, în prezența împăratului. Desfășurându-și activitatea în imediata apropiere a suveranului, aceștia depuneau un jurământ de fidelitate în fața acestuia. Se înțelege de aici că atunci când împăratul urma să numească un episcop, nu întâmplător alegerea cădea asupra unuia dintre acești capelani, pe care îi cunoștea personal, încât capela era pepiniera de unde ieșea mare parte a înaltului cler imperial”³.

În conducerea imperiului franc, „episcopii și stareții erau stâlpii ordinii publice, fiind implicați în activitatea de guvernare, până la aspecte judiciare și chiar militare. Împăratul era obișnuit să se folosească de episcopi și de stareți ca de un personal politic experimentat, mai bine pregătit din punct de vedere intelectual decât miniștri săi laici, deprins să acționeze potrivit rangurilor ierarhice și, în consecință, optim de folosit pentru transmiterea și executarea ordinelor sale. Să vedem un exemplu care, chiar dacă datează din primii ani ai domniei lui Ludovic cel Pios, este o mărturie elocventă a practicii stabilite

¹ Ibidem, p. 166.

² Ibidem, p. 229.

³ Ibidem, p. 147.

în timpul lui Carol. În anul 817, Etti, mitropolitul de Trier, i-a scris lui Frotarius, episcopul de Toul: «De la domnul nostru împărat ne-a venit o strașnică poruncă și anume să-i anunțăm pe toți locuitorii de pe teritoriul pe care îl reprezentăm, să se pregătească toți ca să ia parte la războiul din Italia. De aceea, îți poruncim, din partea domnului nostru împărat, să le dai de știre, cu râvnă și neîntârziat, tuturor stareților, starețelor, conților, vasalilor teritoriali și întregului popor din Episcopia ta, tuturor, zic, celor obligați să presteze serviciul militar pentru împărat, să se pregătească toți»¹.

„Desigur, slujirea împăratului îi obliga adesea pe episcopi și pe stareți să se ocupe de treburi aparent străine de vocația lor preoțească. Bunăoară, Geroald, starețul din Fontenelle, a fost numit intendent al porturilor de la Marea Mânecii și, în special, al marelui târg internațional de la Quentovic, cu misiunea de a încasa taxele vamale”².

„În 799, a izbucnit la Roma o adevărată insurecție împotriva papei Leon al III-lea, condusă de doi înalți funcționari de la curtea romană. Episcopul Romei a căzut în mâinile dușmanilor săi, care intenționau să-i scoată ochii și să-i taie limba”³. Papa, care era acuzat de imoralitate și sperjur⁴, a izbutit să scape, refugiindu-se la curtea lui Carol. După ce i-au fost aduse la cunoștință faptele petrecute și acuzele aduse lui Leon al III-lea, regele l-a trimis pe acesta la Roma, sub escortă, pentru a fi judecat, alcătuind o comisie de anchetă.

Ajungând la Roma, „cei doi arhiepiscopi, cinci episcopi și trei conți trimiși de Carol, au început ancheta. Scrisoarea pe care unul dintre arhiepiscopii anchetatori, Arno de Salzburg, a trimis-o

¹ Ibidem, p. 161.

² Ibidem, p. 163.

³ Ibidem, p. 87.

⁴ Ibidem, p. 88.

lui Alcuin, un sfetnic apropiat al regelui, pentru a-l informa despre acuzațiile aduse papei, era atât de zdrobitoare pentru persoana pontifului, încât starețul din Tours, care intervenise de nenumărate ori în favoarea acestuia, a preferat să o ardă”¹.

În 23 noiembrie 800, Carol a ajuns la porțile Romei, iar papa „i-a ieșit în întâmpinare la douăzeci de kilometri de Urbe, dublând distanța prevăzută de ritualul antic al primirii împăraților”².

La 1 decembrie, sub conducerea lui Carol, „s-au deschis lucrările unui sinod, în bazilica Sfântul Petru. Acesta reunea membri ai clerului de toate rangurile, romani sau franci, precum și laici, îndeosebi mulți nobili romani. Atunci regele a dezvăluit motivele venirii sale la Roma, printre care cel mai important, dar și cel mai stânjenitor, era acela de a cerceta reproșurile ce i se aduceau papei. De fapt, se pare că a avut loc un simulacru de proces pentru a-l judeca pe Leon al III-lea. S-au examinat mai întâi plângerile depuse împotriva lui. Concluziile anchetei l-au disculpat în totalitate, drept pentru care au fost aduși conjurații, care s-au acuzat unii pe alții că erau răspunzători de nedreptatea comisă în privința lui. Astfel, nu i s-a demonstrat nici vinovăția, nici nevinovăția. De altfel, o parte dintre cei prezenți au reamintit că episcopul Romei nu poate fi judecat de nimeni. Carol a propus atunci ca papa să jure, în ultima ședință a sinodului, dacă este sau nu vinovat. În 23 decembrie 800, Leon al III-lea, ținând o Evanghelie deasupra capului, a jurat în fața întregii adunări reunite în bazilica Sfântul Petru din Roma, spunând: «Despre aceste false nelegiuiri de care mă acuză romanii, care mă prigonesc pe nedrept, nu am defel cunoștință și nu recunosc că am săvârșit vreunele». După încheierea jurământului, a fost săvârșită o slujbă de Te Deum, prin care participanții și-au

¹ Dominique Barbe, *Op. cit.*, p. 363.

² Alessandro Barbero, *Op. cit.*, p. 89.

manifestat bucuria și ușurarea. Adunarea însă nu s-a mărginit la aceasta, iar cei prezenți au hotărât: «Întrucât în țările grecilor nu mai există împărat și toți se află sub stăpânirea unei femei, numită Irina, papa Leon al III-lea și toți părinții, precum și întregul popor creștin, au considerat că trebuie să dea titlul de împărat regelui francilor, care stăpânește Germania, Galia și Italia, dar și Roma, unde au sălășluit dintotdeauna cezarii. De vreme ce Dumnezeu Atotputernicul a încuviințat să pună aceste țări sub ocârmuirea lui Carol, ar fi drept, așa cum cere tot poporul creștin, ca și el să poarte titlul imperial». Hotărârea adunării fiind unanimă, Carol nu a vrut să respingă dorința episcopilor și a poporului, acceptând titlul care i-a fost oferit. În aceeași zi, un emisar al regelui întors din Țara Sfântă, pământ aflat sub protecția lui Carol din anul 787, precum și doi călugări trimiși de patriarhul Ierusalimului, au sosit la Roma, aducând cheile Sfântului Mormânt, ale Golgotei, cele ale Orașului Sfânt și ale bisericii de pe Muntele Sion, precum și un stindard. Acest gest a produs o impresie foarte puternică asupra celor de față, întărind și mai mult ideea că, dintre suveranii epocii sale, Carol era cu adevărat cel mai vrednic de a purta titlul imperial”¹.

În 25 decembrie 800, în prima zi de Crăciun, „înainte de începerea slujbei, Carol, înveșmântat într-o tunică lungă, cu hlamidă și pantofi purpurii, s-a dus să se reculeagă în biserica Sfântului Petru. După o lungă prosternare, în momentul în care se ridica, Leon al III-lea i-a așezat pe cap o coroană. Astfel, regele a fost consacrat împărat. Imediat ce a fost încoronat Carol, au izbucnit aclamațiile, întreaga asistență strigând: «Viață lungă și victorie slăvitului Carol, mare și pașnic împărat al romanilor!»”².

¹ **Dominique Barbe**, *Op. cit.*, pp. 364-366.

² *Ibidem*, pp. 366-367.

„Așezând cu mâinile sale coroana pe capul noului împărat îngenuncheat, papa revendica, de fapt, supremația autorității papale asupra celei imperiale”¹. De asemenea, prin gestul său, „Leon al III-lea voia să demonstreze că el era cel care l-a făcut pe Carol împărat, iar nu poporul”².

La rândul lui, „prin asumarea demnității imperiale, Carol își aroga mai multe funcții: de rege al neamurilor supuse și de conducător al creștinătății apusene”³.

După ceremonie, Carol cel Mare s-a intitulat: „Serenisim Augustus, încoronat de Dumnezeu, împărat mare și iubitor de pace, conducător al Imperiului Roman, precum și, prin mila lui Dumnezeu, rege al francilor și al longobarzilor”⁴. „Pentru el era important să nu-și știrbească titlul de rege al francilor, care însemna adevărata bază a puterii sale”⁵.

„A doua zi după încoronare, cancelaria papală a trecut la datarea documentelor de la anii domniei împăratului, iar pe monedele lui Leon al III-lea, numele lui Carol și titlul imperial erau alăturate monogramei papale și numelui Sfântului Petru, încât papa recunoștea, cu toate consecințele, suveranitatea politică a împăratului asupra Cetății Eterne”⁶.

„Câteva zile mai târziu, principalii autori ai complotului împotriva lui Leon al III-lea au fost judecați și condamnați la moarte, în virtutea legii romane cu privire la crimele de lez-majestate. Ceilalți au fost surghiuniți în Galia”⁷.

Deși încoronarea lui Carol cel Mare a avut loc în 25 decembrie 800, „titlul imperial s-a ivit cu încetineală din fosta can-

¹ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 90.

² **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 97.

³ *Ibidem*, p. 98.

⁴ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 93.

⁵ *Ibidem*, p. 94.

⁶ *Ibidem*, p. 91.

⁷ **Dominique Barbe**, *Op. cit.*, p. 367.

celarie regală. Primul act emis care a purtat acest titlu, datând din 29 mai 801¹.

„Vestea încoronării lui Carol cel Mare a fost primită la Constantinopol cu batjocură și dispreț. Până atunci, împărații romani recunoscuseră căpeteniilor germanice, cu condescendență, doar titlul subordonat de rege, însă era de neconceput ca vreunul dintre aceștia să și-l asume pe cel de împărat”².

„În anul 802, Carol a trimis un conte și un episcop la Constantinopol, pentru a o asigura pe împărăteasă de intențiile sale pașnice. În capitala Imperiului Bizantin circula chiar zvonul că solii franci ar fi propus căsătoria între Carol și Irina, care ar fi dus la reunirea imperiilor. Tatonarea a întâmpinat ostilitatea glacială a notabilităților bizantine care, peste puțină vreme, printr-o lovitură de stat, au înlăturat-o pe Irina și au urcat pe tron pe unul dintre miniștrii ei, Nichifor I”³.

„În 806-810, Carol a ocupat Venetia și Dalmația, aflate nominal sub stăpânire bizantină. Conducătorul franc urmărea obținerea recunoașterii titlului imperial și întrucât avea o vârstă înaintată, a retrocedat Venetia și Dalmația bizantinilor”⁴. În consecință, „împăratul Mihail I (811-813), i-a recunoscut lui Carol titlul imperial, numindu-l împărat și bazileu, evitând însă, pentru a-și păstra demnitatea, să adauge calificativul de roman”⁵.

Nu toți împărații de la Constantinopol le-au recunoscut succesorilor lui Carol cel Mare titlul imperial. Astfel, „în 827, Mihail al II-lea i s-a adresat lui Ludovic cel Pios, numindu-l: «Iubitul nostru frate Ludovic, mărețul rege al francilor și longobarzilor, care îi spun împărat». În anul 871, strănepotul lui

¹ Ibidem.

² **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 92.

³ Ibidem.

⁴ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 99.

⁵ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 92.

Carol cel Mare, Ludovic al II-lea, a primit de la împăratul bizantin, Vasile I Macedoneanul, o epistolă, în care i se amintea că imperiul era doar unul. Împăratul franc i-a răspuns că el, Ludovic, întrucât fusese încoronat la Roma, avea toate drepturile să se numească împăratul romanilor, cât despre colegul său, nu avea decât să se intituleze împărat al Noii Rome”¹.

„În timpul lui Carol cel Mare, cititul și scrisul nu erau două activități legate automat între ele și învățate în același timp, de aceea, chiar dacă împăratul știa să citească, el nu știa să scrie, decât să se semneze”². Din acest motiv, „încă din 789, Carol a hotărât instituirea unor centre de învățare pe lângă catedrale și mănăstiri, în dezvoltarea învățământului fiind implicate și Episcopiile. Theodulf, un cărturar vizigot venit din Spania și numit episcop de Orleans de către Carol, a organizat în Episcopia sa patru mari școli. Acestea se adresau celor ce urmau să îmbrățișeze cariera ecleziastică, însă nu erau rezervate numai acestora. Theodulf a chemat din țara sa de origine preoți care au organizat alte școli pentru elevii din unele sate, care au avut astfel acces liber la o educație rudimentară”³.

De asemenea, la curtea lui Carol cel Mare se găseau numeroși intelectuali, în general străini, precum teologi, istorici, lingviști, poeți etc., care formau „Academia Palatină de la Aachen. Aceasta nu era o universitate, nici măcar una de tip medieval; însă o putem considera principala instituție educațională din timpul domniei lui Carol, care avea rolul de a-i instrui pe tinerii fii de nobili. Cei care încheiau parcursul formativ al școlii intrau în serviciul împăratului, care le acorda diverse funcții, sau activau în structurile Bisericii”⁴.

¹ Ibidem, p. 93.

² Ibidem, p. 205.

³ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 111.

⁴ Ibidem.

Oamenii de cultură din jurul lui Carol cel Mare erau răsplătiți cu mare generozitate, „fiind socotiți unul dintre stâlpii puterii imperiale, pentru că lor li se datora elaborarea ideologiei imperiale, iar penele lor erau pregătite să intervină, ascuțite ca săbiile, în orice conflict ideologic”¹. „Alcuin, care în țara lui conducea școala Episcopiei din York și care a devenit un sfetnic apropiat al împăratului, a fost recompensat regește. Moșiile sale erau atât de numeroase și de întinse, încât se spune că acesta ar fi putut călători prin tot imperiul, oprindu-se întotdeauna pe proprietățile sale. Un inamic al lui Alcuin a afirmat că douăzeci de mii de sclavi munceau doar pentru a-i întreține luxul, iar acesta înota în aur, deși în operele sale făcea adesea elogiul sărăciei, adevărata prietenă a învățaților”².

„Când Carol cel Mare a urcat pe tron, scrierea cea mai obișnuită folosită de copişti era în mod voit complicată, bogată în întortocheri și arabescuri, conținând linii verticale nemăsurate”³. „Pentru ușurarea scrisului, s-a impus treptat un nou mod de scriere, cel bazat pe «minuscule» carolingiană. Minusculele nu reprezintă o invenție a epocii lui Carol, ci este rezultatul a trei secole de evoluție a scrierii, care a trecut de la majusculele romane târzii la o literă de mână, mult mai ușor de folosit”⁴.

„Și punctuația în uz astăzi este în esență o moștenire lăsată de intelectualii care gravitau la curtea lui Carol cel Mare. Aceștia s-au angajat să-i oblige pe scribii din atelierelor lor să folosească un sistem uniform, în locul caracterelor arbitrare și mai ales diferite, de până atunci. În manuscrisul din această epocă apare pentru prima oară un semn de punctuație necunoscut până

¹ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 207.

² *Ibidem*, p. 206.

³ *Ibidem*, p. 225.

⁴ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 112.

atunci, «semnul întrebării», executat cu o trăsătură ondulată, care anunță indiscutabil forma sa actuală”¹.

La porunca lui Carol cel Mare, s-a făcut o revizuire a traducerii Sfintei Scripturi în latină, limba Bisericii și a cancelariei, și o îndreptare a cărților de cult, căci așa cum menționa împăratul, „adeseori, când cineva dorește să se roage bine lui Dumnezeu, din pricina cărților neîndreptate, se roagă rău”².

De asemenea, s-a încercat și uniformizarea Sfintei Liturghii în întreg imperiul. „Și, fiindcă legitimitatea religioasă a Sfintei Liturghii se baza pe legătura cu papa de la Roma, era oportun să se impună uzanțele Liturghiei romane. În această alegere era de asemenea implicită voința de a se opune oricărei pătrunderi a influențelor bizantine”³.

Împăratul a poruncit să fie copiate cărți și să se înființeze biblioteci, ceea ce nu era simplu, întrucât „o carte, în timpul lui Carol, însemna o investiție, dat fiind prețul pergamentului și al mâinii de lucru specializate. Pentru a obține pergamentul necesar unei singure Biblii, trebuiau tăiate câteva sute de oi. Nu mai puțin costisitoare era legarea cărții. De aceea, Carol cel Mare a donat mănăstirii Saint Denis o pădure cu toți cerbii ce trăiau în ea, pentru ca pieile lor să fie folosite la legarea volumelor din biblioteca mănăstirii”⁴.

Eforturile împăratului au fost însă răsplătite. Dacă „primii opt sute de ani ai erei creștine ne-au transmis în total 1800 de codice manuscrise latine, din secolul al IX-lea au supraviețuit peste 7000”⁵.

¹ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 226.

² *Ibidem*, p. 218.

³ *Ibidem*, p. 219.

⁴ *Ibidem*, pp. 222-223.

⁵ *Ibidem*, p. 223.

Domnia lui Carol cel Mare a reprezentat o etapă de înflorire fără precedent a culturii. Acesta este și motivul pentru care ultimul sfert al secolului al VIII-lea și prima jumătate a secolului al IX-lea sunt cunoscute sub numele de „Renașterea carolingiană”.

„Deși nu a fost la nivelul Renașterii din secolele XV-XVI, «Renașterea carolingiană» a reprezentat, prin realizările sale, o perioadă de creștere culturală și religioasă, neegalată vreme de mai bine de un secol. Prin formele sale de manifestare, mișcarea culturală carolingiană nu poate fi restrânsă numai la spațiul regatului franc, căci s-a răspândit în întreaga Europă Apuseană creștină. Ca elemente durabile ale «renașterii» amintim: în plan religios, legătura strânsă dintre stat și Biserică, unificarea liturgică și constituirea clerului ca element aparte în cadrul societății, iar în plan cultural, minusculele carolingiene, copierea de manuscrise și creșterea nivelului educației”¹.

Carol cel Mare a avut patru soții, pe: Ermengarda (Desiderata), Hildegard, Fastrada și Liutgarda, iar neoficial, pe Imiltrude, cu care a avut un fiu, numit Pepin cel Cocoșat. Dintre concubinele împăratului, sunt cunoscute Madelgarda, Gersvinda, Regina și Adalinda. „De la aceste soții și concubine, Carol a avut cel puțin zece băieți și zece fete”².

„În 792, o conspirație de la palat a încercat, fără succes, să-l pună pe tron pe unul dintre fiii lui Carol, Pepin cel Cocoșat”³. „Regele a poruncit închiderea lui Pepin cel Scurt la mănăstire și spânzurarea sau decapitarea majorității adepților săi”⁴.

„Carol cel Mare nu i-a îngăduit niciuneia dintre ficele sale să se căsătorească, însă libertatea obiceiurilor care domnea la curtea francă a permis ca mai multe să aibă relații cvasioficiale

¹ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 116.

² **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 133.

³ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 116.

⁴ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 142.

și de lungă durată. Astfel, Rotruda a avut de la contele de Maine, Rorgon, un fiu numit Ludovic, pe când Bertrada a avut mai mulți copii, împreună cu poetul Angilbert”¹.

„În 806, Carol a hotărât să-și împartă imperiul între cei trei fii ai săi. Fiul mai mare, Carol, păstra Austrasia, Neustria, nordul Burgundiei și Saxonia; lui Pepin îi reveneau Italia și Bavaria, iar Ludovic rămânea cu Aquitania și Provența”².

Întrucât Pepin a murit în 810, iar Carol în 811, „în 11 septembrie 813, în prezența adunării generale a magnaților și a episcopilor franci, Carol cel Mare l-a asociat la domnie pe fiul său, Ludovic, așezându-i pe cap coroana imperială și poruncind ca de acum înainte să fie numit cu titlul de Augustus”³.

Carol cel Mare s-a stins din viață „în 28 ianuarie 814, la nouă dimineața, după ce a primit Sfânta Împărtașanie, fiind îngropat chiar în ziua morții”⁴.

„Prin testament, Carol a lăsat două treimi din toate comorile sale celor douăzeci și una de Mitropolii din țările supuse lui”⁵. Restul a fost împărțit în patru: „o parte să fie distribuită în mod egal între cei douăzeci și unu de mitropoliți, o parte între copiii și nepoții săi, o parte la săraci, iar ultima parte servitorilor palatului”⁶.

Ludovic cel Pios (814-840)

După cum era și firesc, în urma decesului lui Carol cel Mare, tronul imperial a fost ocupat de fiul său, Ludovic cel Pios.

„Încă din momentul sosirii împăratului la palatul de la Aachen, acesta a hotărât îndepărtarea femeilor de moravuri

¹ Ibidem, p. 134.

² **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 117.

³ **Alessandro Barbero**, *Op. cit.*, p. 324.

⁴ Ibidem, p. 328.

⁵ Ibidem, p. 105.

⁶ Ibidem, p. 326.

ușoare, a impus supravegherea morală a curții”¹ și și-a trimis surorile la mănăstire.

În 816, Ludovic cel Pios a fost încoronat din nou, la Reims, de către papa Ștefan al IV-lea. Prin actul său, suveranul recunoștea rolul important al episcopului Romei în ceremonia încoronării împăraților.

Anul următor, Ludovic cel Pios l-a asociat la domnie pe fiul său cel mai mare, Lothar și a împărțit imperiul între cei trei fii ai săi: Lothar, Pepin și Ludovic Germanicul, păstrând și pentru sine anumite regiuni. Cu toate acestea, „Ludovic cel Pios nu dorea fărâmițarea imperiului, cei trei frați urmând să se întâlnească anual pentru a discuta problemele de interes comun. În cazul decesului unuia dintre ei, un singur fiu urma să fie moștenitor”². Dacă vreunul dintre ei murea fără să aibă copii, Lothar prelua conducerea regatului. În cazul în care Lothar s-ar fi stins din viață fără să aibă moștenitori, nobilimea trebuia să aleagă dintre cei doi frați ai săi mai mici pe noul împărat.

Fiind nemulțumit de această împărțire, Bernard, fiul lui Pepin, a încercat să se declare rege al Italiei. Prințul răzvrătit a fost judecat și condamnat la moarte, însă Ludovic cel Pios, socotind sentința prea severă, a poruncit să i se scoată doar ochii nepotului său, care după două zile de la executarea pedepsei, a murit.

Ludovic cel Pios era căsătorit cu Ermengarde, care a decedat în 818. Se crede că soția împăratului a jucat un rol important în condamnarea lui Bernard, de aceea Ludovic cel Pios a fost foarte afectat de pierderea ei, considerând că aceasta era pedeapsa lui Dumnezeu pentru orbirea și moartea nepotului său.

Sfetnicii și apropiații împăratului s-au străduit din greu să îl convingă să se recăsătorească. În cele din urmă, în anul 820,

¹ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 114.

² *Ibidem*, p. 120.

Ludovic cel Pios a luat-o de soție pe Judith, care trei ani mai târziu a născut un băiat, numit Carol. Acesta va rămâne cunoscut în istorie sub numele de Carol cel Pleșuv.

Fiind un om profund religios, în anul 822, împăratul a făcut penitență publică în fața papei Pascal I (817-824) și a unui sinod format din oameni ai Bisericii și nobili, la palatul său din Attigny, pentru atitudinea pe care a avut-o față de nepotul său, Bernard.

Fiul lui Ludovic cel Pios, Lothar, a fost uns ca împărat, la Roma, în anul 823, de către papa Pascal I.

În 829, Ludovic cel Pios a oferit o parte din moștenirea lui Lothar, fiului său cel mai mic, Carol, iar din acel moment relațiile dintre cei doi au devenit încordate.

Lothar s-a aliat cu Pepin împotriva tatălui lor, pe „care l-au depus în 830, soția acestuia, Judith, fiind închisă într-o mănăstire”¹. Întrucât Ludovic cel Pios se bucura de popularitate în rândul unor nobili influenți, anul următor a redevenit împărat.

„În 833, Lothar a venit din Italia cu papa Grigore al IV-lea (827-844), la Soissons, l-a obligat pe tatăl său la penitență, l-a detronat și și-a asumat din nou puterea. În februarie 834, al treilea fiu, Ludovic Germanicul, probabil și Pepin, i-au venit în ajutor, Ludovic cel Pios fiind reinvestit împărat”².

O oaste vikingă a atacat și jefuit orașele Utrecht și Antwerp, în 836, ajungând, un an mai târziu, până la Nijmegen. În 838, vikingii au încercat chiar să-și impună suveranitatea asupra Friziei, însă anul următor, Ludovic cel Pios a încheiat un tratat de pace cu ei, iar la porunca împăratului s-a construit o flotă în Marea Nordului și au fost trimiși misionari în Frizia, pentru a fi consolidată dominația francă în această regiune.

În anul 837, Ludovic cel Pios l-a încoronat pe fiul său, Carol, în vârstă de paisprezece ani, rege al Alamaniei și

¹ Ibidem.

² Ibidem.

Burgundiei, oferindu-i o parte din teritoriile stăpânite de Ludovic Germanicul, cu care a intrat în conflict.

În 838, Pepin, care era rege în Aquitania, a murit, iar nobilii din regat l-au ales ca succesor pe fiul acestuia, Pepin al II-lea. Fără să țină cont de acest fapt, Ludovic cel Pios l-a numit rege al Aquitaniei pe fiul său, Carol. În consecință, în primăvara anului 839, Ludovic Germanicul a invadat Suabia, trupele lui Pepin al II-lea au înaintat până la Loara, iar vikingii, profitând de situație, au prădat coasta Friziei.

Lothar i-a venit în ajutor tatălui său, cu condiția ca imperiul să fie reîmpărțit. Neavând de ales, Ludovic cel Pios i-a oferit Bavaria lui Ludovic Germanicul, dezmoștenindu-l pe Pepin al II-lea. Restul imperiului a fost divizat în două părți, Lothar alegându-și estul acestuia, inclusiv Italia, în timp ce vestul i-a revenit lui Carol, care ulterior a fost acceptat ca rege și în Aquitania.

În 20 iunie 840, Ludovic cel Pios s-a stins din viață.

Succesorii lui Ludovic cel Pios

După moartea lui Ludovic cel Pios, „Lothar s-a aliat cu Pepin al II-lea împotriva lui Carol cel Pleșuv și Ludovic Germanicul. Fiecare tabără acționa după aceleași principii: eliminarea nobililor și clericilor loiali părții adverse, confiscarea domeniilor acestora și distribuirea lor către propriii fideli. Nu de puține ori, nobilii trădau o cauză în favoarea celeilalte, fapt ce accentua instabilitatea politică și schimba sorții războiului”¹.

Lothar și Pepin al II-lea au fost înfrânți în bătălia de la Fontenoy-en-Puisaye, în 25 iunie 841.

Întrucât Lothar încerca să-și dezbine frații, Carol cel Pleșuv și Ludovic Germanicul s-au întâlnit la Strasbourg, în 14 februarie 842, unde și-au jurat credință unul altuia și sprijin împotriva lui Lothar. Fiecare dintre cei doi regi a depus jură-

¹ Ibidem, p. 121.

mântul în limba poporului celuilalt, în fața ambelor armate, care apoi au jurat în limba proprie. Jurămintele au fost făcute în limbile francă și protofranceză, iar nu în latină, pentru a fi înțelese de toată lumea.

Aceste jurămintе sunt deosebit de importante, pentru că reprezintă prima atestare documentară a existenței unei limbi vorbite în Franța, care era diferită de limba latină și cea romanică.

În 843, fiii lui Ludovic cel Pios s-au întâlnit la Verdun, pentru a face „o nouă împărțire a imperiului. Lui Lothar i-au revenit titlul de împărat, Italia și teritoriul dintre Ron și Rin până în Frizia (Francia de mijloc); Ludovic Germanicul a primit partea de la est de Rin, inclusiv regiunea și orașele Speier, Mainz și Worms, de pe malul de vest al râului (Francia răsăriteană); iar Carol cel Pleșuv a devenit rege în partea de la vest de Ron și Meuse, inclusiv Aquitania (Francia apuseană)”¹. Din moment ce Lothar stăpânea numai peste o treime din fostul imperiu al lui Carol cel Mare, titlul imperial avea mai mult o valoare simbolică.

„În 845, contele viking Ragnar, a atacat Parisul, unde a spânzurat 111 locuitori. Pentru a renunța la devastarea orașului, Carol cel Pleșuv i-a plătit lui Ragnar 7.000 livre de argint”².

În același an, Lothar a înăbușit rebeliunea condusă de contele Fulcrad de Arles, în Provența, iar anul următor a luptat împotriva sarazinilor în Italia.

În 848, Pepin al II-lea a fost alungat de pe tronul Aquitaniei, aristocrația alegându-l în locul lui pe Carol cel Pleșuv, care a fost uns rege la Orleans.

Profitând de vremurile tulburi din Imperiul Carolingian, normanzii îi călcau adeseori hotarele, jefuind în special bisericile și mănăstirile. De asemenea, aceștia luau cât mai mulți robi,

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 122.

pentru a obține bani din răscumpărarea lor. În această situație, mulți țărani și-au părăsit pământurile, lăsându-i pe nobili fără mână de lucru.

Carol cel Pleșuv s-a aliat cu Lothar, în 851-852, pentru a-i alunga pe normanzi din hotarele lor.

„În 855, Lothar s-a retras la mănăstirea Prum, unde a și murit la scurt timp”¹. Fiii acestuia au împărțit între ei teritoriile tatălui lor. „Ludovic al II-lea a luat titlul imperial și regatul Italiei; Carol a devenit rege în Provența, iar Lothar al II-lea a primit Lotharingia”². Prin această divizare, în loc de trei regate france, au ajuns să existe cinci.

„Către sfârșitul domniei sale, Ludovic cel Pios a avut imprudența de a încredința unui nobil breton, Nominoe, puteri permanente ca și comandant în Bretania. Către 840, acesta a devenit autonom și a început să înainteze în Maine. În 845, i-a provocat o severă înfrângere lui Carol cel Pleșuv, la Ballon; în 846, avangărzile bretone au amenințat orașul Bayeux; în 849, Nominoe se afla în fața Angers-ului; în 850, a pătruns în Nantes, ocupându-l. Erispoe, fiul său, i-a succedat și a obținut, în 851, o nouă victorie asupra francilor, la Juvardeil, în urma căreia a pus stăpânire pe întreg teritoriul aflat la vest de Mayenne. Salomon, succesorul lui Erispoe, a primit din partea lui Carol cel Pleșuv partea occidentală a provinciei Anjou, iar în 867, Cotentin-ul și dependențele acestuia”³.

În 858, la solicitarea unor nobili nemulțumiți de Carol cel Pleșuv, Ludovic Germanicul i-a invadat teritoriul, iar acesta s-a refugiat în Burgundia, de unde s-a întors abia în 860.

În regatul său, Ludovic Germanicul avea „probleme în Saxonia și Thuringia, unde a aranjat alianțe matrimoniale pentru a-și asigura loialitatea nobililor”⁴.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Lucien Musset, *Invaziile. Al doilea asalt...*, p. 142.

⁴ Laurențiu Rădvan, *Imperiul...*, p. 123.

Carloman, fiul lui Ludovic Germanicul, s-a răzvrătit împotriva tatălui său, în 861 și 863. Exemplul acestuia a fost urmat de fratele său, Ludovic cel Tânăr, căruia i s-a alăturat și cel de-al treilea frate, Carol cel Gros. În această situație, în 864, Ludovic Germanicul i-a încredințat lui Carloman, Bavaria, iar anul următor, Ludovic cel Tânăr a primit Franconia, Thuringia și Saxonia, în timp ce lui Carol cel Gros i-au revenit Suabia și Raetia.

„În 875, Ludovic al II-lea, care purta titlul de împărat, a murit. Carol cel Pleșuv a ocupat Italia și a fost încoronat împărat în același an, cu sprijinul direct al papei Ioan al VIII-lea. Evenimentul crea un nou precedent, căci deținătorul coroanei imperiale nu fusese acum aclamat de popor și nici nu fusese desemnat succesor de un împărat în funcție. Rolul papei de adevărat «creator de împărați» era întărit. Începând din 875, încoronarea oficiată de papă a reprezentat actul constitutiv de legitimare a noilor împărați”¹.

Ludovic Germanicul a decedat în 28 august 876, cei trei fii ai săi guvernând pe mai departe în regatele luate în stăpânire cu peste un deceniu în urmă. „Întrucât aceștia primiseră regiuni pe criterii etnice și s-au bazat pe magnații din zonă, la scurt timp, unitatea și stabilitatea Franciei răsăritene a devenit o amintire”².

Carol cel Pleșuv a murit în 6 octombrie 877, fiind urmat la tron de fiul său, Ludovic cel Gângav, care, având o sănătate șubredă, s-a stins din viață un an și jumătate mai târziu, în 10 aprilie 879.

După moartea lui Ludovic cel Gângav, fiii acestuia au împărțit Francia apuseană, Ludovic al III-lea domnind în Neustria, iar Carloman în Burgundia și Aquitania. „Celor doi li s-a adăugat și Boso, un cumnat al lui Carol cel Pleșuv și ginere al împăratului Ludovic al II-lea. Acesta a guvernat peste

¹ Ibidem.

² Ibidem.

regiunile sud-estice ale Galiei, în special în Provența. Acțiunile sale i-au unit pe cei doi frați dezbinați, care l-au înlăturat în 882. Ludovic al III-lea a murit în același an, într-un accident de călărie, iar doi ani mai târziu a fost ucis și Carloman, în timpul unei vânători”¹.

„Cel care a reușit să reunifice Francia apuseană (cu excepția Provenței), Francia răsăriteană și Italia, a fost Carol cel Gros (singurul fiu rămas în viață al lui Ludovic Germanicul)”², „însă nu prin merite personale, ci printr-un teribil masacru: uciderea celor zece moștenitori ai lui Ludovic cel Pios, întrerupând pentru o perioadă de douăzeci de ani orice descendență masculină. Cu toate acestea, domnia lui Carol cel Gros a fost marcată de eșec din cauza lipsei de energie și a atacurilor de epilepsie de care suferea”³.

„Carol cel Gros a domnit ca împărat între 881 și 887. În împrejurări nu tocmai clare, în 887, acesta a fost depus sau obligat să abdice, iar rege al Franciei răsăritene a fost ales Arnulf de Carinthia, fiul nelegitim al lui Carloman de Bavaria”⁴.

„Detronarea, în noiembrie 877, a împăratului Carol cel Gros - pusă la cale de partizanii tradițiilor localiste germanice - a potențat și mai mult forțele centrifuge din fiecare componentă majoră a fostului Imperiu Carolingian, separându-le pentru totdeauna. De aceea, nu întâmplător, acest act poate fi considerat ca simbolul dispariției definitive a unității politice carolingiene. În locul marelui stat franc de odinioară, după îndelungi lupte interne și în împrejurările accentuării pericolului extern, au luat naștere cinci regate independente:

¹ Ibidem, p. 124.

² Ibidem.

³ *Istoria Universală, Evul Mediu. America precolumbiană și hispanică*, vol. II, traducere de Daniela Ducu și Doina Cristina Rusu, Editura ALL, 2012, p. 53.

⁴ **Laurențiu Rădvan**, *Imperiul...*, p. 124.

Francia apuseană, Francia răsăriteană, Burgundia superioară, Burgundia inferioară și Italia, dintre ai căror regi doar cel din Francia răsăriteană mai era un carolingian (și acela nelegitim). Unitatea imperiului a fost, astfel, definitiv spulberată”¹.

Se spune că istoria se repetă, ceea ce se constată și în cazul acestui imperiu. Dacă primul împărat din dinastia Carolingiană a fost Carol, supranumit „cel Mare”, ultimul împărat din aceeași dinastie s-a numit tot Carol, cunoscut sub numele de „cel Gros”.

¹ **Alexandru-Florin Platon**, *Sacerdotium și regnum în Europa postcarolingiană (secolele IX-XIII): noul Imperiu Ottonian, reformarea spirituală a Bisericii și teocrația pontificală. Creștinătatea latină în ajunul procesului de reformare spirituală a Bisericii (secolele IX-X)*, publicat în: «O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu de la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)», Editura Polirom, Iași, 2010, pp. 179-180.

Imperiul Habsburgic

„Habsburgii se trag, probabil, din Gontran cel Bogat, duce al Alsaciei Inferioare, depozitat de posesiunile sale în 952, de către împăratul Otto cel Mare, din pricini de înaltă trădare. O parte din domeniile confiscate a fost înapoiată Habsburgilor, ceea ce se poate explica printr-o amnistie”¹.

„În 1020, a fost construit castelul Habichtsburg care, prin contragere, va da Habsburg. Episcopul Werner l-a sfătuit pe Radbot, rudenia sa, care era seniorul ținutului, să-și fortifice reședința, care nu era împrejmuită de niciun zid. Radbot a făgăduit că o va face într-o singură noapte. A doua zi, castelul era înconjurat de oamenii săi și, la intervale regulate, cavalerii călări, îmbrăcați în armură, țineau loc de turnuri”².

„În 1090, Otto, nepotul lui Radbot, a luat pentru prima oară titlul de conte de Habsburg”³.

Fiind oameni bogați și credincioși, Habsburgii au înființat mai multe mănăstiri, pe care le-au înzestrat cu domenii întinse.

Rudolf I (1273-1291)

La moartea tatălui său, în 1239, contele Rudolf de Habsburg a moștenit domenii întinse în jurul castelului Habichtsburg din Argovia (Aargau, provincie aflată în prezent în Elveția), dar și în Alsacia.

¹ **Jean Bérenger**, *Istoria Imperiului Habsburgilor (1273-1918)*, traducere de Nicolae Baltă, Editura Teora, 2000, pp. 22-23.

² Ibidem, p. 23.

³ Ibidem, p. 24.

În anul 1273, contele Rudolf a fost ales rege al Germaniei (al romanilor). Alegerea lui în această funcție a marcat sfârșitul marelui interregnum al Sfântului Imperiu Roman.

Regele a fost încoronat în catedrala din Aachen, în 24 octombrie 1273.

„Odată cu alegerea lui Rudolf ca rege al Germaniei, Habsburgii au dobândit o dimensiune națională. Acesta, senior al Elveției germanice, a profitat de ocazie pentru a se instala în Austria și în regiunile alpine”¹, luând în stăpânire ducatele Austriei și Stiriei.

Regele „a avut conflicte cu unchiul său, Rudolf de Habsburg-Laufenburg, din care a ieșit biruitor, rotunjindu-și posesiunile”². De asemenea, în 26 august 1278, Rudolf I a luptat cu regele Ottokar al II-lea al Boemiei, la Marchfeld, lângă Dürnkrut. Regele Boemiei a fost înfrânt și ucis pe câmpul de luptă, Rudolf I dăruind regatul lui Ottokar al II-lea ginerelui său, Wenceslav al II-lea.

Rudolf I „a făcut din Viena reședința sa”³.

În 1286, regele i-a dăruit ducatul Carintiei contelui de Tirol, care îi era apropiat.

Rudolf I a murit la Speyer, în 15 iulie 1291. Acesta „a fost un model de pietate, pe care urmașii săi au ținut din toată inima să-l imite”⁴.

Albert I de Habsburg (1298-1308)

În urma decesului lui Rudolf I, prinții electori, temându-se că fiul acestuia, Albert, ar putea institui monarhia ereditară, l-au ales ca rege al romanilor pe contele Adolf de Nassau.

¹ Ibidem, p. 517.

² Ibidem, p. 26.

³ Ibidem, p. 51.

⁴ Ibidem, p. 25.

În 2 iulie 1298, Albert de Habsburg l-a atacat, biruit și ucis pe Adolf de Nassau, la Göllheim. În 27 iulie același an, Albert a fost ales rege al romanilor, fiind încoronat în catedrala din Aachen, în 24 august 1298.

Întrucât Albert I a ridicat pretenții asupra Turingiei, în 31 mai 1307, trupele sale au fost înfrânte la Lucka, de cele conduse de margraful Frederic I de Meissen.

În 1 mai 1308, Albert I a fost asasinat de nepotul său, Ioan. „Această crimă a fost o catastrofă pentru Casa de Austria și pentru Germania. Puterea Habsburgilor de pe Rinul superior a început să apună, aceștia au fost nevoiți să se retragă în Austria, iar în locul unui Habsburg, prinții electori l-au ales ca rege pe contele Henric de Luxemburg”¹.

Frederic cel Frumos (1314-1330)

În urma asasinării regelui Albert I, conducerea ducatelor de Austria și Stiria a ajuns în mâinile fiului acestuia, Frederic cel Frumos.

În 29 iunie 1312, Henric de Luxemburg a fost încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman, de către papa Clement al V-lea. Un an mai târziu, împăratul a încetat din viață.

În 19 octombrie 1314, Frederic cel Frumos a fost ales rege al romanilor, de patru dintre cei șapte prinți electori. A doua zi însă, la îndemnul unuia dintre electori, votul s-a repetat, ducele Ludovic de Bavaria fiind ales rege, cu cinci voturi.

Ludovic al IV-lea a fost încoronat rege al romanilor în catedrala din Aachen, iar Frederic în cea din Bonn. Amândoi regii au căutat sprijinul statelor germane pentru a se impune, dar Frederic a pierdut, pentru că nu fusese încoronat la Aachen, iar în urma conflictului cu confederația statelor elvețiene rebele, a fost înfrânt, în 15 noiembrie 1315, în bătălia de la Morgarten.

¹ Ibidem, p. 54.

După mai mulți ani de lupte, armata lui Frederic a suferit o grea înfrângere la Mühldorf, în 28 septembrie 1322, regele și numeroși nobili fiind luați captivi.

Frederic cel Frumos a fost întemnițat timp de trei ani la Castelul Trausnitz, fiind eliberat numai după ce l-a recunoscut pe Ludovic al IV-lea drept rege legitim și a promis că își va convinge frații să i se supună suveranului sau va fi din nou închis. Întrucât fratele său mai mic, Leopold, a refuzat acest lucru, Frederic s-a întors la München ca prizonier. Impresionat de noblețea acestui gest, Ludovic a hotărât să împartă conducerea imperiului cu Frederic. Deoarece papa de la Roma și prinții electori s-au opus acestei hotărâri, în 7 ianuarie 1326, a fost semnat tratatul de la Ulm, conform căruia Frederic urma să devină rege al Germaniei, iar Ludovic să fie încoronat împărat.

După moartea fratelui său, Leopold, din 1326, Frederic cel Frumos a renunțat la conducerea Germaniei, luând din nou în stăpânire ducatele Austria și Stiria.

Frederic cel Frumos s-a stins din viață în 13 ianuarie 1330.

Albert al II-lea, cel Înțelept (1330-1358) și Otto cel Vesel (1330-1339)

Albert și Otto erau frații mai mici ai lui Frederic cel Frumos.

În 2 mai 1335, împăratul Ludovic al IV-lea le-a cedat celor doi frați ducatul de Carintia și marca de Carniola.

Otto a murit în 17 februarie 1339.

În anul 1348, în teritoriul stăpânit de Albert al II-lea, au avut loc mai multe cutremure, iar în 1348-1349, a lovit ciuma neagră. „Viena și periferiile au pierdut 40.000 de locuitori, ceea ce însemna între 25 și 30% din totalul populației”¹. Poporul a

¹ Ibidem, p. 55.

văzut în aceste nenorociri mânia lui Dumnezeu, dând vina pe evrei, care au fost salvați prin intervenția directă a ducelui.

„În 1355, Albert al II-lea și-a aranjat succesiunea, abrogând principiul primogeniturii și declarându-i pe cei patru fii ai săi - Rudolf, Frederic, Albert și Leopold - egali, îndemnându-i, totodată, «să rămână uniți prin dragostea frățească». Nobilimea țării era declarată garantă a aplicării acestui edict. Prin acest act, cei patru fii erau numiți coregenți și se evita împărțirea patrimoniului Habsburgilor”¹.

Albert al II-lea a murit la Viena, în 16 august 1358.

Rudolf al IV-lea (1358-1365)

Conform dorinței lui Albert al II-lea, conducerea domeniilor sale i-a revenit fiului său cel mai mare, Rudolf, ceilalți trei băieți, care erau prea mici pentru a guverna, devenind coregenți.

Rudolf al IV-lea s-a autoproclamat arhiduce de Austria. El era numit în continuare duce de Stiria și Carintia, din 1363, s-a intitulat și duce de Carniola, iar din 1365, după anexarea Tirolului, a purtat și titlul de conte de Tirol.

În timpul lui Rudolf al IV-lea „a apărut pentru prima dată noțiunea de Austria, în locul celei de patrimoniu al Habsburgilor”².

În anul 1365, arhiducele a înființat Universitatea din Viena.

„Rudolf al IV-lea a stabilit o lege succesorală riguroasă: patrimoniul este guvernat de cel mai mare dintre fiii ducelui și la moartea sa, de către fiul cel mai mare al fiilor săi, iar în caz de absență a urmașilor masculini, îi va succeda fiica sa cea mai mare. În lipsa unor moștenitori direcți, ducele poate lăsa domeniul oricui dorește”³.

¹ Ibidem, pp. 55-56.

² Ibidem, p. 57.

³ Ibidem.

Arhiducele a murit pe neașteptate, la Milano, în 27 iulie 1365, la vârsta de 25 de ani.

Albert al III-lea (1365-1395) și Leopold al III-lea (1365-1386)

În urma decesului prematur al lui Rudolf al IV-lea, responsabilitățile guvernării Casei de Austria au revenit celor doi frați ai săi mai mici, Albert, în vârstă de cincisprezece ani și Leopold, de doar treisprezece.

În 1368, cei doi frați au achiziționat orașul Freiburg.

Aceștia au încercat să cucerească orașul Trieste, port la Marea Adriatică, în 1369-1370, dar au fost înfrânți de trupele venețiene. În pofida acestei înfrângeri, în anul 1382, locuitorii din Trieste s-au supus de bunăvoie austriecilor, pentru a scăpa de sub stăpânirea venețienilor.

În 1374, Habsburgii au moștenit teritorii întinse de la contele Albert al III-lea de Gorizia, pe care le-au atașat ducatului de Carniola, iar anul următor, au pus stăpânire pe orașul Feldkirch.

În anul 1377, Albert al III-lea a luptat în Prusia, împotriva triburilor păgâne lituaniene.

Datorită unor tensiuni apărute între Albert al III-lea și fratele său, în urma tratatului de la Neuberg, din anul 1379, teritoriile habsburgice au fost împărțite în două. Lui Albert i-a revenit Austria Inferioară, în timp ce Leopold a primit Stiria, Carintia, Carniola și Tirolul.

Leopold al III-lea a încercat să-și extindă stăpânirea în Elveția și Suabia, însă în bătălia de la Sempach, din 9 iulie 1386, trupele lui au fost înfrânte, iar el a căzut pe câmpul de luptă.

În urma morții lui Leopold al III-lea, conducerea casei de Austria a ajuns în mâinile lui Albert al III-lea, care a devenit regentul fiilor minori ai lui Leopold.

Și Albert al III-lea a încercat să-și impună dominația asupra Suabiei, însă armata lui a fost înfrântă în bătălia de la Näfels, în 9 aprilie 1388.

Cea mai veche carte din Biblioteca Națională Austriacă este o Evanghelie, care a aparținut lui Albert al III-lea.

Ducele s-a stins din viață în 29 august 1395.

Sub urmașii lui Albert și Leopold, moștenirea Habsburgilor s-a fărâmițat, ajungându-se chiar la război civil.

Albert al V-lea (1438-1439)

Prin Albert al V-lea, care era nepotul lui Albert al III-lea, Habsburgii au reușit să redobândească demnitatea regală.

Albert al V-lea era ginerele lui Sigismund de Luxemburg, rege al Ungariei, Croației, Boemiei și Germaniei, precum și împărat romano-german.

În urma decesului lui Sigismund de Luxemburg, din 9 decembrie 1437, Albert al V-lea a fost ales rege al Ungariei și al Germaniei. În iunie 1438, catolicii l-au ales pe Albert rege al Boemiei, „în timp ce nobilimea utraquistă și orașele l-au preferat pe Cazimir Jagello, fratele regelui Poloniei, fapt care a declanșat un război civil în Boemia”¹.

În 27 octombrie 1439, Albert al V-lea a murit.

Frederic al III-lea (1440-1493)

„În 2 februarie 1440, Frederic, cel mai vârstnic dintre Habsburgi, a fost ales în unanimitate rege al romanilor, cu binecuvântarea papei Eugeniu al IV-lea”². Noul rege era nepotul lui Leopold al III-lea.

Acesta s-a străduit să reunească teritoriile ereditare ale Austriei, scop pe care l-a realizat după decesul lui Ladislau Postu-

¹ Ibidem, pp. 75-76.

² Ibidem, p. 78.

mul, ultimul dintre urmașii lui Albert al III-lea, care a murit fără să aibă copii.

În 19 martie 1452, Frederic al III-lea a fost încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman, de către papa Nicolae al V-lea, în catedrala Sfântul Petru din Roma. „Frederic al III-lea a fost cel dintâi Habsburg care a fost încoronat împărat”¹, dar și ultimul suveran care a fost investit în această funcție la Roma. De acum înainte, „Habsburgii vor constitui o dinastie care se va considera superioară față de restul omenirii, prin alegerea divină, avându-și propriile sale reguli și propria sa etică”². Țelul lor era acela de a „stăpâni lumea cunoscută, sau, cel puțin, lumea creștină. În acest sens, Frederic al III-lea și-a ales deviza AEIOU «Austriae est imperare orbi universo» (Destinul Austriei este acela de a conduce întreaga lume)”³.

După numeroase încercări ale înaintașilor săi, în 1469, împăratul a reușit să înființeze o Episcopie la Viena și una la Wiener Neustadt.

„1478 a fost anul celui mai timpuriu atac al turcilor asupra unor posesiuni ce aparțineau Habsburgilor, când armatele sultanului au atacat satul Reifnitz, aflat în vecinătatea lacului Wörth în Carintia, întrerupând procesiunea și sărbătorile bisericii, aflate în desfășurare. Acest prim contact, consumat în cadrul unei manifestări religioase, a avut un impact simbolic în mentalul colectiv austriac, musulmanii fiind percepuți ca tot ce poate fi mai rău și ca o pedeapsă divină”⁴.

În 1485, Matei Corvin, regele Ungariei, a ocupat Viena. Doi ani mai târziu, acesta a cucerit Wiener Neustadt, unde își avea reședința Frederic al III-lea, care s-a refugiat la Linz.

¹ Ibidem, p. 59.

² Ibidem, p. 171.

³ Ibidem, p. 517.

⁴ **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Reformă și Contrareformă în Monarhia Habsburgică în secolul al XVI-lea*, Cluj-Napoca, 2011, p. 70.

În timpul lui Matei Corvin, „italianul Hippolyte d’Este a fost numit arhiepiscop primat al Ungariei, la vârsta de 8 ani, și a primit pălăria de cardinal la 14 ani”¹.

În 1490, Matei Corvin a murit. Frederic al III-lea „a invadat Ungaria, dar expediția s-a încheiat brusc, din lipsă de bani pentru plata soldei mercenarilor austrieci”².

„Împăratul se dădea în vânt după pepeni galbeni, mâncând nesăbuit de mulți și a și murit în urma unei indigestii pricinuite de acest fruct”³, în 19 august 1493.

Maximilian I (1493-1519)

La inițiativa lui Frederic al III-lea, fiul acestuia, Maximilian I, a fost ales rege al romanilor în 16 februarie 1486, fiind încoronat în catedrala din Aachen, în 9 aprilie același an.

Maximilian I s-a căsătorit cu Maria de Burgundia. În urma acestui mariaj, „Habsburgii ieșeau din spațiul germanic și dunărean, punând stăpânire pe Țările de Jos”⁴. „Această remarcabilă moștenire i-a transformat pe Habsburgi din print□i locali germani în suverani europeni de prim rang, datorită pozit□iei politice și economice pe care Burgundia și T□ările de Jos o reprezentau în contextul celorlalte monarhii occidentale. La rândul lui, Maximilian I a reușit să mărească acest patrimoniu, adăugând Coroanei mai multe teritorii europene, inclusiv coloniile care se înfiripau în jurul lor, punând astfel bazele unui Imperiu universal, numit, pe bună dreptate, «Imperiul în care soarele nu apune niciodată»”⁵.

În anul 1495, a avut loc reforma imperială, potrivit căreia, „puterea împăratului, fără a fi nulă, era atent îngădită”⁶.

¹ Ibidem, p. 136.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 84.

³ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 189.

⁴ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 517.

⁵ Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, pp. 54-55.

⁶ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 106.

Prin căsătoria lui Filip cel Frumos, fiul lui Maximilian I, cu Ioana de Castilia, care a avut loc în anul 1496, au fost puse bazele unei dinastii habsburgice în Spania.

În 22 iulie 1499, armata lui Maximilian a fost înfrântă, la Dornach, de către trupele elvețiene. În 22 septembrie același an, s-a semnat pacea de la Basel, prin care a fost recunoscută independența Confederației Elvețiene față de Sfântul Imperiu Roman.

„Maximilian I a reunit țările austriece inferioare, centrale și Tirolul într-o singură unitate administrativă, cu un organism guvernamental central, cu reședința la Innsbruck, pentru Tirol și la Linz și Viena, pentru Austria Inferioară și Centrală”¹.

În bătălia care a avut loc la Spurs, în 16 august 1513, trupele lui Maximilian I și ale regelui Angliei, Henric al VIII-lea, le-au biruit pe cele franceze.

„Spre sfârșitul vieții, împăratul nu se mai despărțea de sicriul său, pe care și-l lua cu el oriunde călătorea. Era un coșciug de stejar, cu lințoliu și toate cele necesare pentru înmormântare. Maximilian I a murit din cauza unei indigestii cu pepene galben, în 11 ianuarie 1519”².

La moartea lui, împăratul a lăsat o datorie uriașă, de șase milioane de guldeni.

Carol Quintul (1519-1556)

Acesta era fiul lui Filip cel Frumos și Ioana de Castilia.

Când tatăl său a încetat din viață, în 1506, Carol a moștenit Burgundia. Zece ani mai târziu, la moartea lui Ferdinand de Aragon, bunicul său din partea mamei, Carol a devenit regele Spaniei (care cuprindea Napoli și Sicilia și avea întinse posesiuni coloniale în America). În 1519, la moartea lui Maximilian I,

¹ **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Op. cit.*, pp. 66-67.

² **Isabelle Bricard**, *Op. cit.*, p. 305.

bunicul său după tată, Carol a moștenit domeniile germane ale Habsburgilor. Astfel, „Carol Quintul poseda un conglomerat de state și de provincii care nu erau legate între ele decât prin fidelitatea supușilor față de seniorul lor legitim”¹.

În 1519, pentru funcția de împărat roman, au candidat Carol Quintul și regele Francisc I al Franței. Pentru a fi sigur de rezultat, Carol le-a oferit prinților electori „aproape un milion de florini, sumă enormă pentru acea vreme, reprezentând pe atunci bugetul anual al Austriei pe timp de război sau veniturile pe șase ani ale minelor din Tirol”².

În 31 octombrie 1517, Martin Luther a afișat pe ușa principală a bisericii din Wittenberg cele 95 de teze, prin care s-a declanșat Reforma Protestantă în Germania. „Cartea tipărită a contribuit în mod esențial la răspândirea mesajului Reformei în întreaga Europă, de aceea ea a fost numită pe drept cuvânt «fiica artei tiparului». În acest sens, scriitorul francez Victor Hugo, amintea de marele serviciu făcut de Gutenberg lui Luther. Acesta a afirmat că «înainte de apariția tiparului, Reforma n-ar fi fost decât o schismă, tiparul a făcut-o revoluție»”³.

„Perioada anilor 1518-1525, a marcat o vie răspândire a luteranismului în întreaga Europă Centrală și de Nord, iar Universitatea din Wittenberg, unde totuși colegii lui Luther au acceptat poziția lui teologică, a devenit centrul principal de iradiere al noii doctrine evanghelice. «Revelația luterană» a răspuns perfect dispoziției spirituale ce exista în Germania, dând expresie patriotismului, dar și aversiunii lumii germane față de civilizația latină italiană. Această afirmație i-a condus pe unii istorici la avansarea ipotezei, potrivit căreia, Reforma ar reprezenta de fapt revolta națiunilor teutonice împotriva națiunilor latine și

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 115.

² Ibidem, p. 119.

³ Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, p. 97.

împotriva culturii lor mediteraneene și a conceptului lor de organizare multinat ională, al cărui model absolut în Europa a fost Imperiul Romano-German”¹.

„Noua religie s-a răspândit în imperiu cu atât mai repede, cu cât ea le permitea prinților să confişte bunurile Bisericii în propriul lor beneficiu”².

„În 1520, Reforma a atins Salzburgul și Viena”³.

Neput nd opri răspândirea reformei în teritoriile habsburgice ereditare, Carol Quintul a hotărât să nu îngăduie ca aceasta să pătrundă în țările de Jos, în care el s-a născut și a copilărit, de aceea, în 1522, a înființat aici inchizi ia.

 ntruc t pericolul otoman începea să devină tot mai evident pentru Casa de Austria, „un document din 16 februarie 1524, impunea ca Biserica să doneze o treime din toate propriet  ile sale, pentru a sprijini efortul militar antiotoman.  mp ratul   i fundamenta aceste revendicări pe dreptul și virtutea autorității apostolice pe care o avea ca suveran”⁴.

„În concept ia lui Carol Quintul, atât protestantismul militant, c t și devastările produse de musulmani, aveau o seamă de elemente comune, ambele reprezentând fort e ale râului, una distrug nd creștinătatea dinăuntrul ei și cealaltă asediindu-o dinaf r ”⁵.

 n 24 februarie 1525, trupele lui Carol Quintul le-au înfrânt pe cele franceze, la Pavia. „Francisc I a căzut prizonier, iar floarea cavaleriei franceze a fost ucisă sau capturată”⁶. Regelui francez i s-a  mpus să cedeze anumite teritorii. Acesta a acceptat, dar după ce a fost eliberat nu s-a  tinut de cuvânt.

¹ Ibidem, p. 190.

² **Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei. State și identit  i europene (secolul XIV - 1815)***, vol. III, traducere de Monica Timu, Institutul European, Iași, 1998, p. 162.

³ **Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.***, p. 83.

⁴ Ibidem, p. 72.

⁵ Ibidem, pp. 65-66.

⁶ **Jean Bérenger, *Op. cit.***, p. 123.

„În monarhia habsburgică, răspândirea luteranismului a cunoscut unele piedici în politica religioasă a lui Carol Quintul. La Dieta de la Speyer (Spira) din anul 1526, Carol Quintul a lăsat principilor toată libertatea în materie de credință, acel mult disputat «ius reformandi». El a revenit însă asupra acestei decizii la cea de a doua dietă de la Speyer, din 1529, care a adus cu sine protestul celor cinci principii luterani și al celor 14 orașe libere. De la acest protest de la Speyer, apare pe firmamentul istoriei notiunea de protestant, care ulterior îi va cuprinde și desemna nu doar pe adepții luteranismului, ci pe toți partizanii Reformei”¹.

Papa Clement al VII-lea a refuzat să-l încoroneze pe Carol Quintul ca împărat. În 1527, trupele imperiale au devastat Roma, suveranul pontif căzând prizonier. După șase luni, acesta a evadat, iar în cele din urmă, a oficiat ceremonia încoronării lui Carol, în 24 februarie 1530, la Bologna.

„Până în 1530, fiind reținut în Spania și preocupat de afacerile italiene, împăratul a lăsat lucrurile să evolueze în voie, pentru a nu intra în conflict cu prinții imperiului, care-și vegheau cu strășnicie autonomia, inclusiv din domeniul confesional. După 1531, prinții protestanți s-au organizat, formând Liga de la Schmalkaden, căutând protecția regelui Franței, care se aliase cu turcii împotriva germanilor”².

În anul 1532, trupele conduse de sultanul Soliman Magnificul au cucerit mai multe cetăți austriece. Un an mai târziu, austrieccii au încheiat pace cu Imperiul Otoman, recunoscându-i suzeranitatea.

Francisc I al Franței s-a aliat, în 1536, cu sultanul Soliman, împotriva lui Carol Quintul, care a fost silit să încheie pace, în 1538. Patru ani mai târziu, regele Franței a încheiat o nouă alianță cu turcii, iar anul următor, împăratul Carol și-a găsit un aliat în Henric al VIII-lea, regele Angliei, obligându-l pe

¹ Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, p. 193.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 124.

Francisc I să semneze, în 18 septembrie 1544, tratatul de la Crépy-en-Laonnois.

Prin încheierea unor astfel de alianțe, s-a întărit „ideea de echilibru european, conform căruia, în cadrul unui sistem de state, nicio putere nu are dreptul să-și impună legea celorlalte”¹. Principiul politic al echilibrului de forțe a apărut odată cu desăvârșirea procesului de centralizare a statelor din Europa Occidentală, odată cu crearea premiselor apariției statelor moderne. Acest principiu de echilibru al forțelor a luat naștere din nevoia afirmării tendințelor monarhilor de a-și extinde autoritatea și teritoriul în afară. Acesta consta dintr-un sistem de alianțe, prin care se urmărea împiedicarea expansiunii unui stat în detrimentul altuia. Astfel că, în momentul în care un suveran se dovedea periculos prin modul de abordare al politicii sale externe, două sau mai multe state se coalizau, pentru a-i opune rezistență. În acest fel, suveranul expansionist era împiedicat să-și realizeze planurile. Acest sistem bazat pe principiul echilibrului de forțe a fost aplicat pentru prima oară în Italia, în cadrul luptelor interne pentru putere, încheiate prin pacea de la Lodi, din 9 aprilie 1454, care este considerată prima încercare de instituire a echilibrului politic în Europa, succesul acestei politici fiind perioada de 40 de ani de pace care a urmat în Italia.

În 1543, o flotă otomană a debarcat la Marsilia, sprijinindu-i pe francezi să preia, de la spanioli, orașul Nisa.

La deschiderea Sinodului de la Trento, din 1545, a fost inițiată Contrareforma, iar Carol Quintul i-a câștigat pentru cauza catolicismului pe unii prinți din Sfântul Imperiu Roman.

„Între 1546-1547, războiul dintre Carol Quintul și Liga de la Schmalkald a schimbat configurația raporturilor de forță dintre catolici și protestanți. Statele protestante au înfruntat puterea împăratului, care a repurtat o victorie categorică, la Mühlberg,

¹ Serge Berstein, Pierre Milza, *Op. cit.*, vol. III, p. 163.

în 24 aprilie 1547, unde l-a înfrânt pe printul Johann Friedrich de Saxonia, suveranul celui mai puternic stat protestant”¹.

Pentru a împiedica răspândirea protestantismului în imperiu și pentru a face pace între supușii săi catolici și protestanți, în 1547-1548, Carol Quintul a convocat o dietă la Augsburg, la care s-a hotărât „restabilirea catolicismului pe întregul teritoriu german, iar pastorii luterani au dobândit dreptul de a se căsători. Mai mulți prinți protestanți au acceptat hotărârile dietei”².

În 1552, prinții protestanți s-au aliat cu Henric al II-lea, regele Franței, care a ocupat mai multe teritorii din imperiu, inclusiv orașul Metz. Mauriciu de Saxa, care fusese de partea împăratului, l-a trădat și a pornit împotriva lui, la Innsbruck, dar acesta s-a refugiat în Austria. Toamna, Carol Quintul a format o armată și a pornit spre Metz, dar cetatea a rezistat, iar împăratul, bolnav, a fost nevoit să ridice asediul, în ianuarie 1553.

În 1555, împăratul a convocat o dietă la Augsburg, unde s-a semnat un acord de pace între catolici și reformați, la care a fost aprobat renumitul principiu: „Cuius regio eius religio” (a cui este stăpânirea, a aceluia este religia). La această dietă, „Bisericile Confesiunii de la Augsburg au fost recunoscute oficial, excluzând oricare altă denominațiune protestantă. Acordul de pace stabilea că în fiecare teritoriu al imperiului, prințul (și numai el) își alegea, după cum îi dicta conștiința, confesiunea, ceea ce legaliza starea de fapt, dar supușii lui erau obligați să îl urmeze. Dacă aparțineau altei confesiuni, aceștia aveau dreptul să emigreze”³.

Astfel, pacea de la Augsburg, din 1555, a împărțit Germania, din punct de vedere confesional, în două.

Între 1554 și 1556, Carol Quintul a renunțat, pe rând, la toate funcțiile pe care le ocupa. O parte din imensele sale teritorii a fost

¹ Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, p. 196.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 125.

³ Ibidem, p. 126.

luată în stăpânire de fiul său, Filip al II-lea al Spaniei, iar alta de fratele împăratului, Ferdinand I, care a preluat și titlul de împărat.

„În toată perioada în care a purtat coroana imperială, Carol Quintul a vizitat Germania doar de nouă ori, preferând în locul ei șederile mult mai confortabile pe care i le ofereau Spania sau Italia”¹.

„Domnia lui Carol Quintul a fost un lung șir de victorii fără efect și de eșecuri durabile. Abdicarea împăratului nu a reprezentat doar recunoașterea unui eșec personal, ci a marcat totodată sfârșitul pretențiilor la monarhia universală”², „anunțând sfârșitul mitului unității creștine”³.

După abdicare, Carol Quintul s-a retras la mănăstirea San Jeronimo din Yuste, în Castilia.

Împăratul suferea de epilepsie și de gută.

Datorită endogamiei sau a căsătoriilor între rude destul de apropiate practicate între Habsburgi, pentru a menține controlul dinastic al teritoriilor, Carol Quintul suferea de prognatism mandibular, având bărbia disproporționat de lungă și maxilarul de jos împins în față. El se chinuia să mestece mâncarea în mod corespunzător și prin urmare, întreaga viață a avut probleme cu digestia. Această deformare s-a înrăutățit în viitoarele generații habsburgice.

„După ce s-a retras la mănăstire, unde își aștepta sfârșitul în rugăciune, pe împărat îl încerca regretul de a nu putea asista la propriile funeralii, încât s-a gândit să facă din timpul vieții un fel de repetiție în acest sens. Întins pe catafalc și înfășurat în lînțoliu, Carol Quintul a urmărit slujba de înmormântare cântată de călugării care purtau lumânări negre și și-a unit glasul cu al călugărilor, înălțând rugăciuni pentru odihna sufletului său. După

¹ Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, p. 68.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 518.

³ Serge Berstein, Pierre Milza, *Op. cit.*, vol. III, p. 190.

încheierea ceremoniei, împăratul a servit masa de prânz la soare și a făcut insolație, murind în ziua de 21 septembrie 1558”¹.

Ferdinand I (1526-1564)

„Prin tratatul de la Worms din 28 aprilie 1521, teritoriile Austriei Inferioare și Centrale au fost atribuite lui Ferdinand I, iar prin acordul de la Bruxelles din 7 februarie 1522, ale cărui clauze au fost ținute secrete, același suveran a primit Tirolul, Württemberg și Teritoriile avansate. Carol Quintul a renunțat astfel la pretențiile sale asupra teritoriilor austriece ale Habsburgilor, cedându-le cu drept ereditar fratelui său mai mic, care, la rândul său, renunța la orice pretenție asupra Spaniei și a Teritoriilor de Jos”². Astfel, „din 1522, au apărut două ramuri distincte ale Casei de Austria. Una care se trăgea din Carol Quintul, cu vocație universală și una germană, din Ferdinand I, cu o vocație mai modestă”³.

Ferdinand I fusese născut în Spania, la Alcalá de Henares, și nu cunoștea limba germană, de aceea supușii îl priveau ca pe un străin. La începutul domniei sale, „adevăratul stăpân al țării era primarul Vienei, Siebenbürger. În 1522, Ferdinand I a pus ca Siebenbürger să fie judecat și executat la Wiener Neustadt, împreună cu alți câțiva burghezi care susțineau pretențiile primarului”⁴.

Ferdinand I avea ca motto dictonul latinesc: „Fiat justitia, et pereat mundus” (să se facă dreptate, chiar dacă ar pieri lumea).

În 1524, a avut loc o răscoală țărănească în Tirol și Austria Superioară, care a fost înfrântă.

În bătălia de la Mohacs, din 29 august 1526, armata ungară a fost zdrobită de cea otomană, iar Ludovic al II-lea Jagello, regele Ungariei și al Boemiei, a căzut pe câmpul de luptă.

¹ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 74.

² Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, pp. 68-69.

³ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 122.

⁴ Ibidem, pp. 128-129.

În 11 septembrie același an, capitala Ungariei, Buda, a căzut în mâinile lui Soliman Magnificul. Orașul „s-a umplut de soldați și funcționari turci, pentru care bisericile au fost transformate în moschei”¹.

În „23 octombrie 1526, Ferdinand I a fost ales în unanimitate rege al Boemiei. Regatul Boemiei alesese în mod liber un Habsburg și unirea cu țările ereditare. El a fost încoronat în 1527”².

În locul lui Ludovic al II-lea, Ioan Zapolya, voievodul Transilvaniei, a fost ales și încoronat rege al Ungariei, în 10 noiembrie 1526, la Székesfehérvár.

„Ferdinand I a pus să fie proclamat rege al Ungariei de către o adunare de notabili, reuniți la Pressburg (Bratislava), în 17 decembrie 1526. La 1 ianuarie 1527, Ferdinand I a fost ales și rege al Croației-Slavoniei”³.

În acest fel, „a fost constituită monarhia Habsburgică, prin uniunea politică a teritoriilor ereditare Alpine, a coroanei Boemiei, a Ungariei și a Croației, în anii 1526-1527, în persoana lui Ferdinand I, marele arhitect al acestei ingenioase construcții politice”⁴. „Oficial nu exista Austria, nici Imperiul Austriei, ci doar un suveran comun al regatelor Boemiei, Ungariei, Croației și al țărilor ereditare (arhiducatul Austriei, ducatele Stiriei, Carintiei și Carnioliei, comitatul Tirol etc.)”⁵.

În pofida proclamării sale ca rege al Ungariei, de către o parte dintre nobili, Ferdinand I a avut de luptat cu Ioan Zapolya, pe care l-a biruit în bătălia de la Tarcal (Tokaj), din 27 septembrie 1527 și în cea de la Szina, din 20 martie 1528.

¹ Ibidem, p. 159.

² Ibidem, p. 135.

³ Ibidem.

⁴ **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Op. cit.*, p. 66.

⁵ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 128.

În urma celor două înfrângeri, Ioan Zapolya s-a refugiat în Polonia, unde s-a căsătorit cu Isabella Jagello, după care a cerut sprijinul turcilor pentru a-și redobândi tronul. „Făcându-l pe Soliman Magnificul arbitru conflictelor lor, ungurii au dat drumul lupului în stână și au renunțat la rolul de bravi apărători ai creștinătății în fața islamului”¹, Regatul Ungariei devenind vasalul Porții Otomane.

În 1529, Soliman Magnificul a asediat, fără succes, Viena.

În 5 ianuarie 1531, Ferdinand I a fost ales rege al romanilor.

Ferdinand I a încheiat pace cu turcii, în 1533, Ungaria fiind împărțită în două. Partea de vest a revenit habsburgilor, iar cea de est se afla sub cărmuirea lui Ioan Zapolya, fiind vasală Imperiului Otoman.

În 1536, dieta din Ungaria Habsburgică a hotărât ca regii țării să fie încoronați de acum înainte la Pressburg.

Ioan Zapolya a murit în 22 iulie 1540, iar fiul, Ioan Sigismund, care se născuse în 7 iulie același an, a moștenit tronul, sub regența mamei sale, Isabella. Profitând de această ocazie, Ferdinand I a vrut să pună stăpânire pe Ungaria de Est, însă trupele sale au fost respinse de cele turcești, chemate în ajutor, iar Habsburgii au fost siliți să plătească Porții Otomane tribut.

„Rivalitatea habsburgico-maghiară i-a determinat pe otomani să transforme Ungaria în pașalâc, în 29 august 1541”². În consecință, „regele Ioan al II-lea Sigismund primea recunoaștere și protecție din partea Porții, Transilvania devenea principat sub suzeranitate otomană și era obligată să plătească un tribut anual de 10.000 de ducati, Buda devenea capitala pașalâcului și găzduia permanent o garnizoană de 3.000 de soldați. De acum, Ungaria Centrală și de Sud împărțăsea pentru 150 de ani soarta pașalâcului turcesc, iar voievodatul Transilvaniei, cu

¹ Ibidem, p. 136.

² **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Op. cit.*, p. 128.

Banatul și Partium, până la Tisa, se constituiau într-un Principat autonom, sub suzeranitatea Portăii Otomane”¹. „Suveranul Transilvaniei urma să fie ales de dieta țării, confirmat de Înalta Poartă și încoronat solemn la Alba Iulia, în prezența unui reprezentant al sultanului”².

„În 1542, Ferdinand I a încercat, fără succes, să cucerească Pesta, care pe atunci era complet independentă de Buda”³.

Anul următor, Soliman Magnificul a ocupat orașele Pecs și Esztergom.

În 1547, Ferdinand I a încheiat cu turcii un armistițiu, „achitând un tribut anual de 30.000 de florini aur”⁴.

În același an, Ferdinand I a înfrânt o revoltă în Boemia, după care a confiscat averile nobililor răzvrățiți, a proclamat dreptul Habsburgilor la ereditatea coroanei țării, precum și prerogativa de a numi judecătorii și responsabili politici de aici.

Ferdinand I a impus reforme fiscale în toate țările pe care le stăpânea, adoptând o reformă administrativă în Ungaria.

Odată cu trecerea anilor, ideile Reformei au prins tot mai mult teren în teritoriile stăpânite de Habsburgi. Cu toate acestea, locuitorii Tirolului și-au păstrat, în marea lor majoritate, credința catolică. În Austria însă, „doar Carniola a rămas în majoritate catolică, în timp ce Stiria și Austria Superioară apăreau drept bastioanele luteranismului din țările ereditare. Viena însăși era un oraș pe trei sferturi protestant”⁵. „În 1564, în Austria coexistau toate Bisericile apărute de pe urma Reformei. Supușii împăratului vedeau în diferențierea confesională un mijloc de a-și afirma autonomia”⁶.

¹ Ibidem, p. 129.

² **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 157.

³ Ibidem, p. 156.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, p. 149.

⁶ Ibidem, p. 152.

Datorită revoluției husite, Boemia a îmbrățișat reforma, aici existând luterani și utraquiști. „În secolul al XVI-lea, catolicii nu mai reprezentau în această țară decât o treime din totalul populației”¹. Scaunul arhiepiscopal din Praga a rămas vacant din 1471, până în 1561, iar în Boemia nu mai exista niciun seminar catolic.

„Ordinele călugărilor cerșetori au fost cele care au menținut o prezență catolică pe durata dispariției Bisericii oficiale, jucând un rol eficient în Boemia Occidentală”².

„Încetul cu încetul, clerul utraquist din această țară a trecut la luteranism”³.

Catolicismul a rezistat mai bine în Moravia, dar „aici era refugiul tuturor sectelor, iar orașele, populate de coloniști germani, au devenit luterane”⁴.

„Spre 1550, Biserica Romano-Catolică din Ungaria a încetat practic să mai existe, ca instituție. Cea mai mare parte a clerului a sfârșit prin a adera la Confesiunea de la Augsburg. Veniturile de pe urma bunurilor ecleziastice erau, cel mai des, încasate de marii seniori, iar clerul catolic se refugiase la Viena sau la Praga”⁵.

„Începând din 1540, Reforma calvinistă a devenit, în douăzeci de ani, religia a aproape tuturor ungarilor”⁶.

În Transilvania, situația etnică și religioasă era mai complexă decât în teritoriile stăpânite de Habsburgi, de aceea trebuie prezentată mai pe larg.

În 16 septembrie 1437, în timpul răscoalei de la Bobâlna, ungurii, sașii și secuii din Transilvania au semnat, la Căpâlna,

¹ Ibidem, p. 146.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 147.

⁴ Ibidem, p. 146.

⁵ Ibidem, p. 150.

⁶ Ibidem.

un tratat de alianță, intitulat: „Unio Trium Nationum” (Uniunea celor trei națiuni). Această înțelegere, care îi excludea pe români, prevedea ca cele trei naționalități să se ajute reciproc. Pe termen scurt, se urmărea zdrobirea răsculaților, cu timpul însă, acest acord a dus la excluderea de la viața politică din Transilvania a populației românești, care forma majoritatea locuitorilor.

Reprezentanții celor trei națiuni din Transilvania îi considerau pe români „o plebe netrebnică, iobagă, aproape barbară, neformând niciodată o «națiune» ca să i se cuvină acest nume, acuzându-i că sunt înclinați spre toate nelegiuirile și se sustrag de la sarcinile publice”¹. Românii din Ardeal erau socotiți de stăpânitorii lor drept „o prostime neînfrănată, niște vagabonzi tolerați, care niciodată n-au avut drepturi sau vreo proprietate, fie ea de orice natură”².

„Umanistul croato-ungar Antonius Verancius sau Verancsics (1504-1573), fost arhiepiscop al Ungariei (1568-1573), scria despre locuitorii de drept ai Transilvaniei și despre români: Țara este locuită de trei națiuni, ungurii, sașii și secuii; i-aș adăuga totuși și pe români care, deși îi ajung ușor la număr pe ceilalți, nu au nicio libertate, nicio nobilime, niciun drept al lor, sunt cu toții oameni de jos, iobagi ai ungurilor și fără un teritoriu al lor, răspândiți peste tot, în toată țara, locuind arareori în locuri deschise, de cele mai multe ori retrași în păduri; iar ei, împreună cu turmele lor, duc o viață fără noroc (nenorocită)”³.

¹ **Francisc Pall**, *Inochetie Micu-Klein, exilul la Roma 1745-1768*, Editura Viața creștină, Cluj-Napoca, 1997, p. 8.

² **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinții români: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile Dumitru din Mocod, Mani Grigore din Zagra și Vasile Oichii din Telciu*, Ediția a II-a, Editura Karuna, Bistrița, 2008, p. 83.

³ **Ioan Aurel Pop**, *Biserică, societate și cultură în Transilvania secolului al XVI-lea. Între acceptare și excludere*, Editura Academiei Române, București, 2012, p. 46.

În secolul al XVI-lea, țărani legați de glie (iobagi sau șerbi) existau în toate țările aflate sub conducerea Habsburgilor. „În Austria Inferioară, corvoada acestora era limitată la 30 de zile pe an; în Austria Superioară, la 17 (la care se adăugau alte trei zile de «corvoadă regală»); în Boemia, la 4 zile pe an; în timp ce în Ungaria ea putea atinge 50 de zile”¹. „Transilvania era supusă unui regim seniorial mult mai aspru decât în Ungaria sau Austria. Iobagii, care reprezentau majoritatea maselor țărănești, datorau între 50 și 100 de zile de corvoadă pe an, la care se adăugau dijma și un cens variabil. Pe deasupra, țăranul era supus doar justiției senioriale, ieșind complet de sub autoritatea principelui”².

După apariția Reformei, „dieta întrunită la Turda, în 1543, a proclamat principiul libertății religioase în Transilvania. Dieta de la Turda, din 1550, a recunoscut luteranismul ca religie receptă”³. La câțiva ani după această hotărâre, întrucât majoritatea populației maghiare din principat s-a convertit la luteranism, „statul și-a însușit domeniile Episcopiei Catolice din Oradea și Alba Iulia”⁴.

„Datorită faptului că însuși principele Transilvaniei, Ioan Sigismund Zapolya, a aderat la calvinism, dieta întrunită la Aiud, în 1564, a recunoscut calvinismul ca «religie oficială» în Transilvania”⁵.

„Principele Ioan Sigismund Zapolya și membrii dietei de la Sibiu au hotărât, în 1566, că erezia ortodoxă trebuie îndepărtată dintre români, iar episcopii, preoții și credincioșii ortodocși care nu vor accepta învățătura cea adevărată (calvinismul) să fie

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.* p. 167.

² Ibidem, p. 158.

³ Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918*, Cluj-Napoca, 1992, p. 122.

⁴ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 150.

⁵ Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Op. cit.*, p. 123.

izgoniți din țară”¹. În același an, Gheorghe de Sângeorz a fost numit episcop superintendent calvin pentru români.

„Dieta de la Sibiu, din 30 noiembrie 1566, i-a conferit lui Gheorghe de Sângeorz, episcop-superintendent, o autoritate care nu doar că-l așeza deasupra tuturor episcopilor, preoților, călugărilor și credincioșilor români din Ardeal, dar îl și angaja să propovăduiască liber credința calvină printre aceștia. Că noua structură ierarhică urma să o elimine treptat pe cea ortodoxă, o demonstrează întreruperea șirului episcopilor de la Vad (cândva în acest răstimp), părăsirea Transilvaniei de către Sava, ultimul episcop cunoscut de la Geoagiu de Sus, nu la multă vreme după numirea succesorului lui Gheorghe de Sângeorz, în persoana lui Paul Tordași (învătit în funcție de către Ioan Sigismund, în 1569), ca și avertismentele adresate de către dietă și principe preoților ortodocși care nu i se supuneau superintendentului”².

„Într-o nouă sesiune a dietei de la Turda, din 1568, unitarianismul a fost recunoscut ca religie receptă”³.

În urma unei hotărâri luate în dieta de la Turda, în 1579, în Transilvania erau recunoscute trei națiuni: ungurii, sașii și secuii și patru religii recepte: catolicismul, calvinismul, luteranismul și unitarianismul. Credința ortodoxă, a tuturor românilor, care formau majoritatea populației din principat, era doar tolerată. Astfel, românii ortodocși nu aveau niciun drept politic și „niciun reprezentant legal. Interesele românului le

¹ **Επισκόπου Αμβροσίου Σινάϊτου Valentin Meleacă**, *Ιστορική θεώρηση των αιτίων και των συνεπειών της Ένωσης των Ορθοδόξων της Τρανσυλβανίας με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία*, Θεσσαλονίκη, 2005, p. 50.

² **Ovidiu Ghitta**, *Biserica Ortodoxă din Transilvania (secolul al XVI-lea - a doua jumătate a secolului al XVII-lea)*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», vol. II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, pp. 267-268.

³ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Op. cit.*, p. 123.

putea reprezenta doar stăpânul acestuia (ungur, sas ori secu), care era dușmanul aspirațiilor lui”¹. În plus, „iobagul român era nevoit să plătească zeciuială preotului de religie străină, să participe la întreținerea bisericii străine, la construirea școlii și la întreținerea învățătorilor străini”².

Ferdinand I a fost un bun catolic. Pentru a împiedica răspândirea luteranismului și pentru a-i recâștiga pe reformați la catolicism, acesta a apelat la ajutorul iezuiților. „Iezuiții erau călugări catolici care făceau parte din ordinul monahal numit Societatea lui Iisus sau Compania lui Iisus, care a fost întemeiat în 15 august 1534, de călugărul spaniol Ignațiu de Loyola. Scopul inițial al acestui ordin monahal a fost combaterea Reformei și consolidarea puterii papale”³.

În 1556, împăratul l-a numit pe iezuitul Petrus Canisius în funcția de predicator al Curții de la Viena, dar acesta a plecat la Praga, stabilindu-se în fosta mănăstire dominicană Sfântul Clement, împreună cu doisprezece părinți, cărora li s-au adăugat, cu timpul, și alții.

După ce Carol Quintul a abdicat din funcția de împărat al Sfântului Imperiu Roman, Ferdinand I a fost ales în locul lui, în 1558. Începând cu acesta, suveranii Sfântului Imperiu Roman nu vor mai fi încoronați de papa de la Roma, purtând titlul de „împărați aleși”.

În 1561, Ferdinand I l-a transferat pe episcopul Vienei, Antonin Brus Mohelnice, în scaunul de arhiepiscop de Praga, care era vacant din 1471.

¹ **Silviu Dragomir**, *Avram Iancu*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012, p. 107.

² **Ioan Lupaș**, *Biserica Ortodoxă Română din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*, traducere de Ana Maria Arghișan, Editura Tipomur, Târgu Mureș, 2004, p. 68.

³ **Prof. Dr. Nuțu Roșca**, *Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Mara-mureș*, Baia Mare, 2000, p. 76.

În anul următor, mănăstirea Sfântul Clement (Clementinum) din Praga a primit statutul de Universitate catolică, cu o Facultate de Teologie și una de Filosofie.

În 1563, a avut loc sinodul de la Trento, la care „a fost stabilită o doctrină clară destinată confruntării cu diversele curente teologice născute din reforma luterană”¹. Prin aceasta a început Contrareforma.

Patru ani mai târziu, colegiul iezuit din Olmütz, în Moravia, a fost ridicat la rang de Universitate, unde „erau formați misionarii pentru Scandinavia, Prusia și Țările Baltice, dar și pentru creștinătatea ortodoxă”².

Pentru a-i întări pe catolici în credință și pentru a-i câștiga la catolicism pe cei de alte confesiuni, iezuiții întrebuițau metode atractive de predare în școli și organizau pelerinaje la locurile sfinte din țară. Aceștia „au creat pretutindeni confrerii ale Sfintei Fecioare, care continuau instruirea elevilor din colegii și participau activ la controversile religioase. De asemenea, iezuiții îi găzduiau pe studenții nevoiași, chiar și de altă confesiune, în «casele săracilor din subordinea lor»”³. În același scop, papa a acceptat ca Liturghia să fie săvârșită în limba cehă.

În urma acestor măsuri, între 1593 și 1615, în Boemia s-au convertit la catolicism 21.258 de persoane⁴.

Ferdinand I a fost căsătorit cu Anna de Boemia și Ungaria, cu care a avut cincisprezece copii.

În 25 iulie 1564, împăratul a murit.

Maximilian al II-lea (1564-1576)

Noul suveran era fiul cel mai mare al lui Ferdinand I.

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 184.

² Ibidem, p. 185.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

Acesta a fost încoronat rege al Boemiei, în 20 septembrie 1562, rege al romanilor, în 30 noiembrie același an, și rege al Ungariei, în 8 septembrie 1563, de către arhiepiscopul de Esztergom, Nicolaus Olahus. După moartea tatălui său, a devenit conducătorul Sfântului Imperiu Roman.

În 1568, sultanul Selim al II-lea a semnat pacea de la Adrianopol, în urmă căreia austrieii trebuiau să le plătească turcilor un tribut anual de 30.000 de florini aur.

„Strâmtorat de o situație financiară dificilă și presat în permanentă de pericolul otoman, Maximilian al II-lea a trebuit să câștige sprijinul supușilor săi luterani. Cu toate că nu a acceptat ușor, a făcut-o totuși la modul mercantil, fortându-i pe luterani să-și cumpere recunoașterea din partea sa. Acest lucru s-a întâmplat la dieta de la Linz, din 7 decembrie 1568, când, în schimbul plății a două milioane și jumătate de guldeni, împăratul a recunoscut luteranismul, fără prea mare opoziție”¹.

Maximilian al II-lea a fost căsătorit cu verișoara sa primară, Maria de Spania, cu care a avut șaisprezece copii.

Împăratul a încetat din viață în 12 octombrie 1576, refuzând să se împărtășească pe patul de moarte.

Rudolf al II-lea (1576-1611) și Mathias (1611-1617)

Maximilian al II-lea a fost succedat la conducerea Casei de Habsburg de fiul său cel mai mare, Rudolf al II-lea. Acesta a fost încoronat rege al Ungariei, în 26 septembrie 1572, rege al Boemiei, în 22 septembrie 1575, rege al romanilor, în 1 noiembrie 1575 și împărat al Sfântului Imperiu Roman, după decesul tatălui său.

Rudolf al II-lea „vorbea latina, germana, franceza, italiana și spaniola”².

¹ Doctorand Bogdan Ivanov, *Op. cit.*, p. 215.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 198.

Împăratul, care nu s-a căsătorit niciodată, „a fost acuzat că iubea fetele foarte tinere și deopotrivă băieții”¹.

În timpul lui, „Viena a devenit pentru câțiva ani un oraș protestant, în care catolicismul era persecutat, iar unii nobili, care se dedau la provocări, intrau călare în catedrala Sfântul Ștefan, fapt care l-a determinat pe împărat să părăsească Viena și să se mute, în 1582, la Praga”², unde a stabilit capitala imperiului.

„În 1593, Hassan, pașa Bosniei, care efectua neconținut raiduri de pradă în Croația, a fost înfrânt și ucis”³. În urma acestui incident, Înalta Poartă a rupt armistițiul cu habsburgii, purtând cu aceștia un război îndelungat, până în 1606.

În timpul acestui război, în 1594, cetatea Győr a căzut în mâinile turcilor, dar patru ani mai târziu a fost recucerită de habsburgi.

Între 20 septembrie și 12 octombrie 1596, otomanii au asediat Egerul, care în cele din urmă a capitulat. Între 24 și 26 octombrie același an, a avut loc bătălia de la Mezökeresztes, pe care au câștigat-o tot turcii.

Domnitorul Mihai Viteazul, care a unit pentru scurt timp, sub conducerea sa, Țara Românească, Transilvania și Moldova, a fost asasinat în 9 august 1601, lângă Turda, la ordinul generalului Giorgio Basta, comandantul trupelor habsburgice.

În 1604, a izbucnit, în Transilvania, rebeliunea lui Ștefan Bocskay. Anul următor, acesta a fost ales principe al Transilvaniei și rege al Ungariei, fiind recunoscut ca atare de către turci.

În 23 septembrie 1606, a fost semnată, la Viena, pacea dintre austrieci și unguri, prin care Ștefan Bocskay era confirmat ca principe al Transilvaniei, dar renunța la titlul de rege al Ungariei.

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 192.

³ Ibidem, p. 199.

În 11 noiembrie 1606, s-a semnat, la Zsitvatorok, pacea dintre austrieci și turci. Conform acesteia, tributul față de Înalta Poartă se numea de acum înainte, cadou¹.

În 1608, a fost înființată Uniunea Evanghelică, din care făceau parte reformații și luteranii, iar un an mai târziu, catolicii au format Sfânta Ligă.

În ultimii ani ai vieții, „împăratul refuza să primească ambasadorii sau le acorda o audiență scurtă, după luni întregi de așteptare, iar consiliul privat, căruia îi revenea conducerea politicii generale, nu a mai fost convocat, aparatul de stat fiind paralizat”².

Mathias, fratele mai mic al împăratului, a vrut să îl înlăture de la putere. Rudolf al II-lea a renunțat, în favoarea lui, la titlul de arhiduce al Austriei, precum și la cele de rege al Ungariei și al Boemiei, păstrând pentru sine doar titlul de împărat.

Mathias a preluat funcția de arhiduce al Austriei, în 25 iunie 1608, a fost încoronat rege al Ungariei, în 19 noiembrie 1608, și rege al Boemiei, în 23 mai 1611.

În lupta dintre ei, amândoi frații au acordat libertate de manifestare protestanților, pentru a primi sprijinul nobililor care nu erau catolici. „Efectul acestor măsuri a fost dezastruos pentru Imperiu, întrucât principii, comportându-se ca și cum tronul imperial ar fi fost vacant, s-au organizat în partide ostile, bazate pe alianțe străine”³.

Rudolf al II-lea a iubit artele și a fost preocupat de astrologie. La Praga, el avea o menagerie de animale exotice și mai multe grădini botanice. De asemenea, „castelul din Praga poseda laboratoare de alchimie, unde împăratul lucra la găsirea pietrei filosofale, nu pentru a face aur, ci pentru a obține ceea ce se credea că este materia perfectă. Suveranul a fost acuzat și de

¹ Ibidem, p. 204.

² Ibidem, p. 198.

³ Ibidem, p. 207.

practicarea magiei negre, dat fiind că l-a chemat la Praga pe magul Hieronymus Scoto, care i-ar fi servit de medium, pentru a intra în legătură cu diavolul”¹.

După 1590, împăratul a încetat orice practică religioasă și, începând din 1600, „a refuzat să se spovedească, murind, în 20 ianuarie 1612, fără să fi primit Sfânta Împărtășanie”².

Mathias a fost ales împărat al Sfântului Imperiu Roman în 13 iunie 1612, fiind încoronat în 26 iunie.

Cu toate că împăratul a fost căsătorit cu Anna de Austria, cei doi nu au avut copii.

Mathias a murit în 20 martie 1619.

Ferdinand al II-lea (1619-1637)

În urma decesului lui Mathias, destinele Casei de Austria au ajuns în mâinile lui Ferdinand al II-lea, un nepot al împăratului Ferdinand I.

Acesta a fost încoronat rege al Boemiei, în 29 iunie 1617 și rege al Ungariei, în 1 iulie 1618. A preluat funcția de arhiduce al Austriei, în 20 martie 1619, a fost ales împărat al Sfântului Imperiu Roman, în 28 august 1619, și a fost încoronat în 9 septembrie același an.

Ferdinand al II-lea, care fusese educat de iezuiți, era un catolic fervent. El „s-a angajat să aleagă mai curând moartea decât să accepte prezența, fie și a unui singur protestant, în statele sale”³. Tot el a afirmat „că ar prefera mai degrabă să cerșească, decât să domnească peste niște eretici”⁴.

La porunca lui Ferdinand al II-lea, pe când era doar duce de Stiria, „predicatorii protestanți au fost alungați din orașe, iar

¹ Ibidem, p. 209.

² Ibidem, pp. 193-194.

³ Ibidem, p. 195.

⁴ Ibidem.

în locul lor au fost aduși preoți catolici, recuperând lăcașurile de cult. În consecință, în anul 1600, orașul Graz a redevenit catolic, cu excepția a 115 persoane, care au preferat să emigreze”¹.

În 22 mai 1618, în castelul regal din Praga, a avut loc o dispută între utraquiști și catolici, renumita „defenestrare (aruncare pe fereastră) de la Praga”. „Conflictul s-a extins în curând peste tot cuprinsul țării, apoi al Imperiului și, în cele din urmă, a cuprins întreaga Europă”², fiind cunoscut sub numele de „Războiul de treizeci de ani”.

Rebelii de la Praga i-au oferit coroana Boemiei germanului Frederic al V-lea, care a devenit „jucăria ministrului său, Christian de Anhalt, un fanatic, și a soției sale, Elisabeta Stuart (fica regelui Iacob I al Angliei), care era o ambițioasă”³.

În 8 noiembrie 1620, trupele rebele au fost înfrânte de cele Habsburgice, la Muntele Alb. În timpul luptei, Frederic al V-lea a dat bir cu fugiții.

„Ferdinand al II-lea l-a numit guvernator al Boemiei pe Carol de Liechtenstein, cu sarcina de a restabili ordinea. La porunca acestuia, 27 de cehi și germani protestanți au fost condamnați la moarte și executați, în 21 iunie 1621, în fața primăriei din Praga. Alți rebeli au plătit amenzi ori le-au fost confiscate averile, care au fost oferite sau vândute la prețuri mici unor fideli ai împăratului. Vechea aristocrație, îndeosebi micii nobili, indiferent dacă erau cehi sau germani, au fost deposezați în favoarea unei noi clase conducătoare, fidelă suveranului. Puterea economică și, implicit, puterea politică a vechilor familii din Boemia erau zdrobite, cu atât mai mult cu cât patenta religioasă din 1627, i-a silit pe mulți nobili să plece în exil”⁴.

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 210.

³ Ibidem, p. 212.

⁴ Ibidem, p. 213.

„În urma bătăliei de la Muntele Alb, Boemia istorică a fost distrusă. Tradiția cehă husită a fost înlocuită de cultura cosmopolită barocă a Contrareformei. Nobilimea autohtonă a fost fie expropriată, fie trimisă în exil. Două treimi dintre moșii și-au schimbat stăpânii, iar aventurieri din toate colțurile Europei, pierde-vară pe la curtea împăraților Habsburgi, au pus bazele unei noi aristocrații imperiale”¹.

După victoria trupelor imperiale de la Muntele Alb, Universitatea utraquistă din Praga a fost încredințată iezuiților, pastorii au fost surghiuniți, iar toți cei din oraș care nu erau catolici au fost înlăturați din funcții.

Împăratul i-a confiscat lui Frederic al V-lea, „regele de o iarnă”, proprietățile, iar în 1623, demnitatea lui electorală i-a acordat-o lui Maximilian, duce de Bavaria, care îi ajutase pe Habsburgi în bătălie.

În 1627, a fost emis un edict, care prevedea că, în decurs de șase luni, protestanții din Boemia trebuiau convinși să treacă la catolicism sau să părăsească țara. Țăranilor le-a fost interzis să emigreze, ei fiind catolicizați odată cu trecerea vremii.

În același an, a fost elaborată o nouă Constituție a Boemiei, conform căreia protestantismul era interzis, coroana regală înceta să mai fie electivă, ea fiind declarată ereditară în Casa de Austria, iar regele dobânda puteri sporite.

În 6 august 1623, la Stadtlohn, o oaste protestantă, aflată sub conducerea ducelui Cristian de Brunswick, a fost înfrântă de trupele Sfintei Ligi Catolice, conduse de Johann Tserclaes, conte de Tilly, însă conflictul s-a extins în nordul Germaniei.

Regele Danemarcei, Cristian al IV-lea, a vrut să pună capăt acțiunilor imperiale din nordul Germaniei, dar trupele sale au fost înfrânte de cele Habsburgice, în 27 august 1626, la Lutter.

¹ **A. J. P. Taylor**, *Monarhia Habsburgică, 1809-1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, traducere de Cornelia Bucur, Editura Allfa, București, 2000, p. 14.

În 22 mai 1629, la Lübeck, Danemarca a semnat un acord de pace cu Habsburgii.

În 1629, a fost emis un decret imperial, care le dădea prinților dreptul liberei practici a Confesiunii de la Augsburg și prevedea restituirea bunurilor Bisericii Catolice, confiscate începând cu 1552. Decretul viza: „Arhiepiscopiile de Magdeburg și Bremen, Episcopiile de Verden și Halberstadt, precum și cinci sute de abații și mănăstiri”¹.

În 1630, la Regensburg, împăratul a încercat să impună alegerea fiului său, Ferdinand, ca rege al romanilor, dar prinții electori au refuzat. Aceștia au făcut presiuni asupra suveranului să-și desființeze armata, pe care nu avea bani să o plătească, iar acesta a acceptat.

Regele Suediei, Gustav Adolf, care era supranumit „Leul Nordului”, și-a găsit aliați între prinții electori protestanți din Imperiu și a pornit război împotriva Habsburgilor. În bătălia de la Breitenfeld, din 17 septembrie 1631, trupele imperiale au suferit o grea înfrângere.

În urma acesteia, armata saxonă a ocupat Praga, iar regele Gustav Adolf a cucerit orașele Frankfurt, Heidelberg și Mannheim, efectuând raiduri până în Alsacia.

În 15 aprilie 1632, la Rain, regele Suediei a biruit o altă armată imperială, după care a devastat Bavaria, a ocupat orașul München și a început asediul Nürnberg-ului. Împăratul a trimis o nouă oștire împotriva suedezilor și aliaților acestora, care au renunțat la asediul Nürnberg-ului. „În 16 noiembrie 1632, Gustav Adolf a atacat armata imperială la Lützen, unde a avut loc o bătălie înverșunată, în urma căreia suedezii au rămas stăpâni pe câmpul de luptă, dar regele lor a fost ucis”².

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 217.

² Ibidem, p. 221.

Pentru a-și putea învinge inamicii, Habsburgii din Austria s-au aliat cu cei din Spania, iar în bătălia de la Nördlingen, din 6 septembrie 1634, suedezii au fost înfrânți.

Înțelegând că prin intransigența sa religioasă, nu va avea liniște în imperiu, Ferdinand al II-lea le-a acordat anumite drepturi luteranilor, iar în 30 mai 1635, a semnat pacea de la Praga cu majoritatea prinților luterani.

Împăratul a fost căsătorit cu Maria Anna de Bavaria, cu care a avut șapte copii. După decesul acesteia, a luat-o de soție pe Eleonora Gonzaga, care însă nu i-a născut niciun copil.

Ferdinand al II-lea a încetat din viață în 15 februarie 1637.

Ferdinand al III-lea (1637-1657)

Noul suveran era fiul cel mai mare al lui Ferdinand al II-lea. Acesta a fost încoronat rege al Ungariei, în 8 decembrie 1625, rege al Boemiei, în 21 noiembrie 1627, rege al Germaniei, în 30 decembrie 1636, iar după moartea tatălui său, a preluat funcția de arhiduce al Austriei și pe cea de împărat al Sfântului Imperiu Roman.

În 17 decembrie 1638, în urma unui greu asediu, garnizoana imperială care apăra localitatea Vieux-Brisach, s-a predat trupelor franceze.

O armată suedeză a înfrânt-o pe cea habsburgică, la Jankau, în 5 martie 1645. În 3 august același an, francezii și aliații lor protestanți germani, au repurtat o nouă victorie asupra forțelor imperiale, la Nördlingen.

„În 1647, împăratul a ales-o pe Maica Domnului ocrotitoare a Austriei și a pus să se ridice la Viena o coloană în cinstea imaculatei concepții”¹.

Trupele suedeze și cele franceze le-au înfrânt, în 17 mai 1648, la Zusmarshausen, pe cele habsburgice.

¹ Ibidem, p. 223.

În 1648, „Războiul de 30 de ani” s-a încheiat prin pacea de la Westfalia, la care Imperiul Habsburgic a semnat tratatul de la Osnabrück, cu Suedia, și cel de la Münster, cu Franța. Împăratul a cedat Franței, Alsacia Superioară și a acordat despăgubiri de război Suediei. De asemenea, „el a trebuit să confirme și să extindă dispozițiile păcii de la Augsburg în privința calvinilor”¹.

Ferdinand al III-lea a fost căsătorit de trei ori. Cu prima sa soție, Maria Anna a Spaniei, care îi era verișoară primară, a avut șase copii. Cea de-a doua sa soție, Maria Leopoldine de Austria, care îi era tot verișoară primară, i-a născut un singur fiu. Din ultima sa căsătorie, cu Eleonora Gonzaga, împăratul a avut patru copii.

Ferdinand al III-lea „a fost cel dintâi Habsburg care a lăsat o operă onorabilă în calitate de compozitor de muzică”².

Împăratul s-a stins din viață în 2 aprilie 1657.

Leopold I (1657-1705)

Ferdinand al III-lea l-a pregătit ca succesor pe fiul său cel mai mare, Ferdinand, dar acesta a murit de variolă, în 1654. Astfel, tronul a revenit fratelui acestuia mai tânăr, „Leopold, care fusese pregătit pentru o carieră eclesiastică și primise o educație morală și intelectuală în acest sens, nu pentru a deveni un viitor șef de armată și de guvern. Leopold I, la fel ca alți Habsburgi, a întâmpinat cele mai mari dificultăți în a lua o decizie, având convingerea că acest lucru era sub demnitatea lui”³.

Leopold I „a întreținut pe lângă el o armată de istorici și bibliotecari care au reușit, prin cercetările lor, să identifice genealogia împăratului, trecând prin eroi și sfinți, până la Noe. Din acest motiv el nu admitea egalitatea cu un alt muritor,

¹ Ibidem, p. 520.

² Ibidem, p. 232.

³ Ibidem, p. 231.

cu excepția papei. În ochii lui, regele Franței nu era decât un parvenit, un nou-venit încrezut, cu o genealogie mediocră și pretenții odioase, iar țarul Rusiei era doar ceva mai mult decât un prinț răsăritean, care trăia într-un cort”¹.

Începând cu Leopold I, „de câte ori împăratul și familia sa treceau prin fața curtenilor, aceștia făceau o plecăciune adâncă și îngenuncheau pe un picior. Atunci când numele suveranului era rostit, chiar dacă acesta se afla într-o altă cameră, toți cei care erau de față făceau o îngenunchere similară”².

Leopold I a fost încoronat rege al Ungariei, în 27 iunie 1655, rege al Boemiei, în 14 septembrie 1656, a ocupat funcția de arhiduce al Austriei și rege al Croației, în 2 aprilie 1657, fiind încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman, la 1 august 1658, pe când avea vârsta de optsprezece ani.

Împăratul vorbea fluent limbile latină, italiană, germană, franceză și spaniolă.

„Monarhia Habsburgică număra pe atunci cinci limbi de cultură, care aveau rang de limbă oficială: latina, germana, ceha, maghiara și croata”³. Cu toate acestea, „Habsburgii din această perioadă au fost de cultură latină, care au făcut din italiană limba uzuală a Curții. Prima gazetă vieneză (1672) a fost publicată în italiană, teatrul era italianesc, iar rapoartele importante erau redactate în latină sau în italiană”⁴.

„Leopold I, care putea participa îngenunchiat la trei Liturghii consecutive”⁵, considera „că apărarea credinței catolice era o parte integrantă a obligațiilor sale. Era evident că, pentru el, nu exista mântuire în afara Bisericii Catolice”⁶.

¹ **Robert K. Massie**, *Petru cel Mare. Viața și lumea lui*, traducere și note de Claudia Roxana Olteanu, Editura ALL, București, 2015, pp. 208-209.

² Ibidem, p. 209.

³ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 324.

⁴ Ibidem.

⁵ **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Op. cit.*, p. 26.

⁶ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 241.

„Curtea de la Viena admitea că credința catolică era un principiu fundamental al unității într-un ansamblu politic ce îngloba atâtea popoare și state. Habsburgii de la Madrid i-au expulzat din Spania pe evrei și pe musulmani, înfăptuind unitatea Peninsulei Iberice prin intermediul catolicismului. Inspirându-se din acest exemplu, Habsburgii de la Viena voiau și ei să realizeze în statele lor unitatea prin catolicism”¹.

„Începând din 1651, au fost reînnoite și extinse măsurile legislative îndreptate împotriva necatolicilor, atât în Austria, cât și în țările cehe. Conform unui raport, întocmit de 85 de parohii din Austria Inferioară, în 1675 mai existau aici doar 354 de luterani, iar ultimul dintre ei a părăsit țara în 1697”².

Și în Ungaria au fost încercate aceleași măsuri ale Contra-reformei, dar nu au dat aceleași roade ca în Austria.

Între 1655-1660, a avut loc „Primul Război Nordic”, etapa finală a luptei pentru succesiunea la tronul Poloniei. În acesta au fost implicate Suedia, Brandenburg și Transilvania, pe de o parte, și Polonia, Imperiul Habsburgic, Danemarca și Rusia, pe de altă parte. Războiul s-a încheiat cu renunțarea suveranilor polonezi la orice pretenție legată de tronul suedez și cu achiziționarea provinciei Skane, din Danemarca, de către suedezi.

Războiul dintre Suedia și Imperiul Habsburgic s-a încheiat prin tratatul de pace de la Oliwa, semnat în 23 aprilie 1660.

În 1662, turcii au ocupat Oradea, iar un an mai târziu, fortăreața Érsekújvár (Nové Zámky), care apăra Pressburgul. „Viena, de unde s-a auzit în tot cursul verii bubuitul tunurilor, a fost cuprinsă de o adevărată panică, încât Curtea, împăratul și guvernul s-au refugiat la Linz”³.

La 1 august 1664, austriecii și aliații lor francezi, i-au înfrânt pe turci, la Saint Gotthard. În urma acestei bătălii, s-a semnat pacea de la Vașvar.

¹ Ibidem, p. 242.

² Ibidem.

³ Ibidem, pp. 253-254.

Acest acord de pace i-a nemulțumit pe unguri, care își vedeau țara lăsată pradă incursiunilor otomane, motiv pentru care au încercat să aducă pe tronul Ungariei un rege maghiar sau francez. În această situație, „Ungaria a fost ocupată de regimentele imperiale, iar maghiarii considerați rebeli și principalii șefi ai conjurației, au fost arestați, condamnați la moarte și executați”¹.

Profitând de ocazie, Habsburgii au declanșat în Ungaria o prigoană împotriva reformatilor. Astfel, „26 de pastori au fost condamnați la galere, nu ca și clerici, ci ca agitatori politici. 733 de intelectuali protestanți (pastori, profesori și învățători) au fost exilați sau întemnițați. În același timp, catolicii recuperau lăcașurile de cult și bunurile Bisericii care fuseseră înstrăinate. Numărul bisericilor reintrate în posesia lor, între 1670 și 1680, fiind de aproximativ 800”².

De asemenea, în Ungaria au venit peste trei sute de iezuiți, cu misiunea de a converti masele la catolicism.

Abuzurile armatei imperiale de ocupație i-au supărat pe toți maghiarii, indiferent de credință, încât au început lupte de partizani, care au beneficiat de sprijinul altor țări, „la început, al Transilvaniei, din 1676, al Franței, iar după 1679, al Porții Otomane”³.

Pentru a se pune capăt conflictului, a fost convocată o dietă generală la Sopron, în mai 1681, prin care s-au acordat anumite drepturi protestanților maghiari. Cu toate acestea, unii maghiari au rămas nemulțumiți, opoziția antihabsburgică fiind condusă de contele Emeric Thököly. „Scopul acestuia era obținerea independenței Ungariei, chiar cu prețul unui protectorat otoman, acesta fiind pretextul unei intervenții turcești, în anul 1682”⁴.

¹ Ibidem, p. 247.

² Ibidem, p. 248.

³ Ibidem, p. 249.

⁴ Ibidem, p. 250.

Între 1672 și 1678, a avut loc războiul franco-olandez. Franța a avut ca aliați: Suedia, Münsterul, Kölnul și Anglia, în timp ce Olanda a fost sprijinită de Imperiul Habsburgic, Brandenburg și Spania.

Războiul s-a încheiat prin tratatul de pace de la Nijmegen. Imperiul Habsburgic a semnat acest acord, cu Franța și Suedia, în 26 ianuarie 1679.

În 1679, Viena a fost lovită de o epidemie de ciumă, iar un an mai târziu, acest flagel a ajuns în Boemia.

În timpul lui Leopold I existau în Imperiul Habsburgic 350 de state germane¹. Astfel, „Germania era expresia fărâmițării politice și a lipsei de autoritate. Nominal, identificată cu Sfântul Imperiu Romano-German, lumea germană era lipsită, în mod real, de o autoritate centrală, în care împăratul își gestiona autoritatea, ca «o alchimie a umbrelor»”².

În 14 iulie 1683, armata otomană, condusă de marele vizir Kara Mustafa, a ajuns la zidurile Vienei. Împăratul, Curtea și guvernul s-au refugiat la Linz și Passau. În timpul asediului, „nevoiașii din oraș au ajuns să mănânce pisici, care erau numite «ieperi de casă»”³.

După aproape două luni de asediu, în 12 septembrie 1683, o armată formată din austrieci, polonezi, bavarezi și saxoni a venit în sprijinul celor asediați, iar în urma bătăliei de la Kahlenberg, turcii au fost alungați. „Acesta a fost unul dintre puținele cazuri în care statele creștine s-au unit împotriva inamicului musulman comun”⁴.

După ce i-au alungat pe otomani, trupele aliate au cucerit orașele Parkany, Esztergom și Lőcse (Levoča).

¹ Ibidem, p. 232.

² **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Op. cit.*, p. 60.

³ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 259.

⁴ **Walter Oppenheim**, *Habsburgii și Hohenzollernii 1713-1786*, traducere de Roxana Aura Duma, Editura ALL, București, 1998, p. 12.

În 8 iulie 1684, trupele imperiale au ocupat Pesta. În 14 iulie, acestea au început asediul orașului Buda, care a rezistat până în octombrie, când asediatorii s-au lăsat păgubași.

Austriecii au zdrobit o armată turcească, la Tothmegyer, în 16 august 1685. Trei zile mai târziu, trupele Habsburgice au ocupat Érsekújvár (Nové Zámky), iar ulterior, au cucerit orașele Eperjes și Ungvár.

În 2 septembrie 1686, Buda a căzut în mâinile austriecilor. Ali Pașa, guvernatorul orașului, a murit în luptă. „După 145 de ani de ocupație, Buda, care suferise transformări profunde, a redevenit un oraș creștin, iar evenimentul a fost sărbătorit ca o mare victorie în întreaga Europă”¹.

În semn de recunoștință pentru faptul că trupele imperiale le-au alungat pe cele otomane din Ungaria, dieta din această țară a hotărât, în 1687, ca Habsburgii să devină regi ereditari ai Ungariei.

În 12 august 1687, austriecii i-au biruit pe turci, la Mohacs.

În toamna aceluiași an, trupele imperiale au ocupat Clujul, iar principele Mihai Appafy I și dieta s-au refugiat la Sibiu. În 27 septembrie 1687, s-a semnat un tratat, prin care principele Transilvaniei „accepta intrarea trupelor habsburgice în Transilvania, predându-le 12 fortărețe, se angaja să le aprovizioneze și promitea să verse în vistieria imperială 700.000 de florini. În schimb, era garantată libertatea religioasă și siguranța principelui. În 9 mai 1688, s-a semnat tratatul de la Sibiu, care a transformat Transilvania în protectorat austriac”². Prin aceasta, „Transilvania a trecut de sub dominația turcească sub stăpânirea Imperiului Habsburgic, schimbând jugul de lemn de până atunci, cu altul de fier”³. Astfel, „între 1688 și

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 262.

² Ibidem.

³ Prof. Dr. Nuțu Roșca, *Op. cit.*, p. 74.

1867, Transilvania s-a menținut ca principat în cadrul Imperiului Habsburgic”¹.

În 6 septembrie 1688, trupele imperiale au cucerit Belgradul. „În anul următor, imperialii au ajuns la Niș și Scopje, cucerind Serbia și ocupând o parte din Macedonia și Albania”².

Între 1688 și 1697, Franța a luptat împotriva unei coaliții de țări, formate din: Imperiul Habsburgic, Anglia, Spania, Danemarca, principatul de Brandenburg etc. Războiul s-a încheiat prin tratatul de pace semnat la Ryswick, în 20 septembrie 1697.

„Principele Transilvaniei, Mihai Appafy al II-lea, a abdicat în 1691 și Transilvania s-a reintegrat în monarhia austriacă, în schimbul respectării libertăților sale politice și religioase”³.

În 11 septembrie 1697, la Zenta, armata otomană a fost înfrântă de cea austriacă, marele vizir pierzându-și viața pe câmpul de luptă.

Pentru a se pune capăt războaielor, în 27 ianuarie 1699, austriecii și turcii au semnat pacea de la Karlowitz, prin care Ungaria și cea mai mare parte a Transilvaniei reveneau habsburgilor.

În anul 1700, Leopold I i-a recunoscut prințului elector de Brandenburg titlul de rege al Prusiei.

Trei ani mai târziu, trupe franceze și bavareze au invadat Austria, biruindu-i pe imperiali, la Höchstädt, în 20 septembrie 1703. Aliații intenționau să ocupe Tirolul, dar în 13 august 1704, au fost înfrânți la Blenheim.

Carol al II-lea al Spaniei, care aparținea casei de Habsburg, a murit la 1 noiembrie 1700, fără să aibă urmași. Regele Franței, Ludovic al XIV-lea, a încercat să-l impună pe tronul Spaniei pe Filip de Bourbon, duce de Anjou, în timp

¹ Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Op. cit.*, p. 193.

² Jean Béranger, *Op. cit.*, p. 263.

³ Ibidem, p. 265.

ce habsburgii din Austria îl sprijineau pe arhiducele Carol de Habsburg. Temându-se de o posibilă unificare a regatelor Spaniei și Franței sub un unic monarh din casa de Bourbon, mai multe țări europene au format o coaliție împotriva Franței, ajungându-se la război. Între cele două tabere s-au purtat lupte pe patru continente și trei oceane.

În 1711, Carol de Habsburg a ajuns împărat al Sfântului Imperiu Roman. Cu toate acestea, conflictul între cele două tabere s-a încheiat abia în 1714, când Filip al V-lea de Bourbon s-a impus ca rege al Spaniei, cu condiția de a renunța la succesiunea tronului Franței.

Leopold I a fost căsătorit de trei ori. Prima sa soție, Margareta Tereza de Austria, care îi era verișoară primară și nepoată, i-a născut patru copii, după care s-a stins din viață, la vârsta de douăzeci și unu de ani. Împăratul a avut două fiice și cu cea de-a doua sa soție, Claudia Felicitas de Austria, care a murit la douăzeci și doi de ani. Cu cea de-a treia soție, Eleonora Magdalena de Neuburg, suveranul a avut zece copii.

Asemenea tatălui său, Leopold I a fost iubitor de muzică și compozitor.

Împăratul a decedat în 5 mai 1705.

Începuturile Uniatismului în Transilvania

Una dintre cele mai crunte nedreptăți din istorie, făcută vreodată românilor ortodocși din Transilvania, a fost înființarea Bisericii Unite cu Roma, Greco-Catolice, de către împăratul Leopold I, căci „după unirea religioasă, a urmat cea mai întunecată epocă a Bisericii Ortodoxe din Ardeal”¹.

În pofida numelui ei, această Biserică hibrid nu a luat ființă pentru a-i uni pe români, ci pentru a-i dezbină, ceea ce continuă să facă cu mult succes și după trei sute de ani de la apariția ei.

¹ Ioan Lupaș, *Op. cit.*, p. 42.

„Spre deosebire de toate religiile și de toate confesiunile creștine, uniatismul nu s-a născut dintr-o aderare a unor mase de oameni la o concepție religioasă deosebită de cea pe care au avut-o înainte, care să răspundă unor noi trebuințe sufletești și să aducă o schimbare în viața lor spirituală. El a fost rezultatul unei îndelungate acțiuni de violentare a conștiinței religioase a poporului român din Transilvania, care a fost supus unor crunte și prelungite presiuni pentru a adera la catolicism”¹.

Habsburgii nu au fost primii stăpânitori care au încercat să-i convingă pe românii ortodocși ardeleni să-și schimbe credința. După ce principele Transilvaniei, Ioan Sigismund Zapolya, s-a convertit la calvinism, iar dieta întrunită la Aiud, în 1564, a recunoscut această denominațiune ca „religie oficială” în principat, Zapolya s-a străduit să îi atragă la credința sa și pe românii din Ardeal. Politica lui a fost urmată și de alți succesori ai săi. Astfel, „în ianuarie 1608, principele Transilvaniei, Sigismund Rákóczi, l-a înnobilat pe Mihai din Voivodeni (Arad) - un preot român trecut de la ortodoxie la calvinism - acordându-i dreptul de a beneficia de toate libertățile și privilegiile pastorilor reformați din Ardeal”².

Cu trecerea timpului, propaganda calvină între românii ardeleni a avut oarecare succes, pentru că „în decursul secolului al XVII-lea s-au format, pe teritoriul Transilvaniei, și comunități calvine românești. Majoritatea se găseau în zona Lugojului și a Caransebeșului, în Bihor, Sălaj, Țara Hațegului și Hunedoara. Aceste parohii calvine nu au format protopopiate aparte, ci s-au integrat în protopopiatul maghiar de care aparțineau din punct de vedere teritorial. În lista pastorilor protopopiatului Sălaj, întocmită pe la 1685, apar mai multe nume de pastori români,

¹ **Preot Profesor Dumitru Stăniloae**, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973, p. 11.

² **Ovidiu Ghitta**, *Op. cit.*, pp. 271-272.

printre care și Lazăr Tatarosi (semnat cu litere chirilice), în același rând cu numele colegilor săi maghiari”¹.

Aproximativ 60 de ani mai târziu, „în ședința din 6 decembrie 1744, a Consistoriului Suprem al calvinilor, ținută la Sibiu, s-a luat în discuție problema câtorva parohii calvine românești din comitatele Hunedoara și Zarand, care au foame și sete spirituală din cauza numărului redus al pastorilor, buni vorbitori de limba română. Din păcate, protocoalele protopopiatului reformat Hunedoara-Zarand lipsesc din această perioadă, de aceea nu putem stabili în care sate au existat în acel timp comunități calvine românești”².

Din moment ce în zilele noastre nu există români calvini, este clar pentru toată lumea că „puținii nobili și preoți ortodocși români care au trecut la calvinism s-au deznaționalizat și s-au pierdut pentru totdeauna din neamul românesc”³.

„Pe la 1700, calvinii dețineau, în principatul transilvan, o situație privilegiată de aproximativ un veac și jumătate, catolicii fiind înlăturați aproape cu desăvârșire din viața politică. Odată cu trecerea Transilvaniei în stăpânirea Habsburgilor catolici, puterea calvinilor trebuia slăbită, în vederea întăririi confesiunii catolice, care - între cele patru religii recepte - era cea mai slabă. Cu alte cuvinte, trebuia schimbat raportul de forțe în favoarea catolicismului. În acest scop, au fost inițiate o serie de acțiuni în favoarea Bisericii Catolice, precum: restituiri de moșii pierdute și de biserici, danii noi, refacerea Episcopiei din Oradea (1692) și Alba Iulia (1715) etc.”⁴.

¹ **Sipos Gabor**, *Unirea religioasă și antecedentele ei în relațiile calvino-ortodoxe din Transilvania (1660-1710)*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 9/II, Alba Iulia, 2005, pp. 28-29.

² **Idem**, *Relațiile Bisericii Reformate Ardelene cu Bisericile Românești în prima jumătate a secolului XVIII*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006, pp. 11-12.

³ **Prof. Dr. Nuțu Roșca**, *Op. cit.*, p. 76.

⁴ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Ortodoxe*

„Dar recâștigarea pozițiilor economice, politice și religioase pierdute în favoarea calvinilor sub principii Transilvaniei - majoritatea de confesiune calvină - nu se putea face decât prin sporirea numărului catolicilor. Întrucât recatolicizarea luteranilor, calvinilor și unitarienilor era, practic, imposibilă”¹, întrucât „religiile acestora erau garantate de legile principatului, care au rămas în vigoare și după cucerirea Transilvaniei de către austrieci”², „misionarii iezuiți și-au îndreptat atenția asupra românilor ortodocși, care erau mai numeroși decât toate cele trei națiuni recepte laolaltă, iar religia lor era numai tolerată. Prin atragerea românilor ortodocși la unirea cu Biserica Romei se urmărea, pe de o parte, creșterea numărului catolicilor și - implicit - creșterea rolului politic al reprezentanților catolicilor în dieta transilvană, iar, pe de altă parte, ruperea legăturilor, de orice natură, cu românii ortodocși din Țara Românească și Moldova”³.

„În 4 decembrie 1691, împăratul Leopold I a dat o diplomă (numită leopoldină, după numele său), în 18 puncte, care a fost o adevărată constituție a Transilvaniei. Prin această diplomă se confirmau privilegiile celor trei națiuni: unguri, sași și secui, precum și drepturile celor patru religii recepte: catolică, luterană, calvină și unitariană. Deci poporul român - și credința sa ortodoxă - era exclus și pe mai departe de la viața politică și socială a țării, fiind socotit «tolerat»”⁴.

În ceea ce îi privește pe românii ardeleni, diploma imperială nu a făcut decât să confirme „colecția de legi «Approbatæ Constitutiones», adoptată de dieta Transilvaniei în 1653, care dispunea

Române, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 290.

¹ Ibidem.

² **Prof. Dr. Nuțu Roșca**, *Op. cit.*, p. 74.

³ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române...*, pp. 290-291.

⁴ Idem, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, pp. 193-194.

ca «românii să fie ținuți în robie deplină și perpetuă, ei fiind în țară numai tolerați»¹.

„În 23 august 1692, Leopold I a înaintat guvernului maghiar un edict, în virtutea căruia toți preoții ortodocși care se unesc cu Biserica Romano-Catolică vor beneficia de aceleași privilegii ca și clerul catolic. Bazându-se pe acest decret imperial”², „în septembrie 1697, iezuitul Paul Ladislau Baranyi, din Alba Iulia, a plecat la Viena, spre a prezenta Curții un memoriu al «statului catolic» transilvan (reprezentanții catolicilor din dietă), în vederea unirii românilor ortodocși cu Biserica Romei. Împăratul a dat o rezoluție în 14 aprilie 1698, potrivit căreia se lăsa românilor posibilitatea de a se uni cu oricare dintre cele patru religii recepte sau de a rămâne în vechea lor credință. Preoții care acceptau să se unească cu vreuna dintre religiile recepte, urmau să beneficieze de privilegiile confesiunii respective”³. În același timp însă, Leopold I „a trimis în secret instrucțiuni generalului Rabutin, guvernatorul militar al Transilvaniei, prin care îi cerea să le îngăduie preoților români să se unească numai cu Biserica Romano Catolică”⁴.

„Un fapt extrem de important îl constituie cel legat de beneficiarii ofertei, pentru că invitația era adresată doar clerului, nu și maselor largi de credincioși”⁵. Aici trebuie menționat faptul că „preoții ortodocși din Ardeal erau siliți să presteze robotă, în rând cu păstoriții lor iobagi, de multe ori să plătească chiar și dijmă preoților luterani și calvini. În cursul războiului turco-austriac, din 1683-1699, preoților români ortodocși le-au fost impuse felurite dări extraordinare de război, în timp ce preoții

¹ **Preot Profesor Dumitru Stăniloae**, *Op. cit.*, pp. 11-12.

² **Ioan Lupaș**, *Op. cit.*, p. 33.

³ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 197.

⁴ **Ioan Lupaș**, *Op. cit.*, p. 38.

⁵ *Relațiile actuale dintre ortodocși și greco-catolici în România*, Ediția a III-a, revizuită și completată, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 9.

catolici, luterani, calvini și unitarieni erau scutiți, pe motiv că aparțineau unor confesiuni recepte”¹.

„În 2 iunie 1698, cardinalul Kollonich, arhiepiscop de Esztergom și primat al Ungariei, adresa un «manifest» preoților ortodocși români transilvăneni, prin care preciza că urmau să beneficieze de privilegiile Bisericii și ale preoților catolici numai aceia care vor crede și vor mărturisi tot ceea ce învață această Biserică, în special cele patru puncte deosebitoare dintre ortodocși și catolici: primatul papal, împărțășania cu azimă, filioque și purgatoriul”².

„Leopold Kollonich nu era un episcop oarecare, ci principalul sfetnic al împăratului Leopold I în chestiuni de politică religioasă, privind teritoriile Coroanei Sfântului Ștefan”³.

În toamna anului 1698, Atanasie Anghel, mitropolitul ortodox al Transilvaniei, asupra căruia se exercitaseră numeroase presiuni, și 38 de protopopi, tentați de privilegiile materiale ale clerului catolic din Ardeal, au acceptat unirea cu Biserica Romei.

„Actul de unire al clerului român cu Biserica Romei, din 7 octombrie 1698, despre care se spune că a fost semnat de 38 de protopopi, este asemenea unei broșuri cu trei file, primele două fiind formate dintr-o coală îndoită, la care s-a adăugat și lipit încă o filă, tăiată în jumătate, dintr-o altă coală. Pe prima pagină se află declarația de unire propriu-zisă și condițiile acceptării acesteia. Pagina a doua cuprinde declarația de unire redactată în limba latină, dar cu deosebiri față de prima, fiind o falsificare evidentă. Paginile 3, 4 și 5 cuprind semnăturile a 38 de protopopi,

¹ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 195.

² *Ibidem*, p. 197.

³ **Ovidiu Ghitta**, *Biserica Ortodoxă din Transilvania la sfârșitul secolului al XVII-lea. Unirea cu Biserica romană*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», vol. II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, p. 379.

cu 37 de peceti. Pe pagina 5, după semnături, urmează un scurt rezumat al post-scriptumului de pe prima pagină, care a fost scris de mitropolitul Atanasie Anghel. Pagina 6 a rămas nescrisă”¹.

„Pentru a nu fi prinși cu acest fals, iezuiții au ascuns actul de unire, care a fost păstrat în arhiva iezuitului Gabriel Hevenessi, consilierul cardinalului Kollonich, de unde a ajuns apoi în Biblioteca Universității din Pesta. Aici a fost descoperit de istoricul greco-catolic Nicolae Densușianu, în 1879, care a atras primul atenția asupra deosebirilor dintre cele două texte și asupra falsului iezuiților”².

„Dieta transilvană, formată în cea mai mare parte din maghiari calvini și sași luterani, a hotărât, la 23 noiembrie 1698, să trimită un memoriu împăratului, prin care să-l roage să nu acorde libertăți națiunii române - inclusiv preoților - chiar dacă și-ar schimba religia”³.

Cu toate că majoritatea covârșitoare a preoților și a credincioșilor ortodocși români din Transilvania au rămas fideli credinței lor, „în 16 februarie 1699, împăratul Leopold I a dat o diplomă, în care își exprima satisfacția pentru convertirea românilor, grecilor și rutenilor, declarând validă și efectivă unirea lor cu Biserica Romei, prin acceptarea tuturor învățăturilor ei, îndeosebi a celor patru puncte deosebite. Prin această diplomă se acordau preoților români uniți toate scutirile și privilegiile de care se bucurau preoții catolici”⁴.

„Diploma emisă de împăratul Leopold I, în 16 februarie 1699, este considerată decretul de înființare a Bisericii Române Unite”⁵.

¹ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, pp. 198-199.

² Ibidem, p. 200.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 201.

⁵ **Nicolae Bocșan**, *Biserică și stat la români*, publicat în: «Istoria

„În 14 iulie 1699, guvernul transilvan a înaintat un protest, în care se sublinia că, prin unire, preoții români nu au devenit catolici veritabili sau uniți adevărați, nici prieteni sau adepți ai catolicismului, ci niște oameni eliberați de impozite și de iobăgie, dispuși să lupte împotriva domnilor de pământ. Împăratul nu a ținut cont de acest protest și, în 26 august 1699, a emis un nou decret, prin care se reconfirmau dispozițiile din 14 aprilie 1698, cu privire la unirea românilor, obligând guvernul să-l publice și să-l respecte”¹.

O anchetă desfășurată de autoritățile din Transilvania a dovedit că cei mai mulți dintre românii ortodocși nu și-au părăsit credința.

În 1701, mitropolitul Atanasie Anghel a fost chemat la Viena și, în cadrul unui proces, i s-a pus să aleagă, înțemnițarea ori unirea cu Biserica Romei. Acesta a preferat cea de-a doua variantă.

Prin atitudinea lui Atanasie, a fost desființată Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei. În locul acesteia „a fost creată o Episcopie Unită, supusă arhiepiscopului romano-catolic maghiar din Esztergom. Pe lângă noul episcop unit a fost impus un teolog iezuit, care îl controla în toate actele sale, având mai multă putere decât episcopul (chiar și corespondența personală a episcopului trebuia să fie mai întâi arătată teologului²); împăratul a devenit «patron» al Bisericii Unite, având dreptul de a numi pe viitorii episcopi, dintr-o listă de trei candidați; s-a produs dezbinare, ură și neîncredere între fiii aceluiași popor român. Cu toate acestea, majoritatea clerului, ca și întreaga masă a credincioșilor români din Transilvania și-au păstrat pe mai departe vechea lor credință ortodoxă”³.

Transilvaniei», vol. III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, p. 97.

¹ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 201.

² **Ioan Lupaș**, *Op. cit.*, p. 42.

³ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 206.

În 19 martie 1701, împăratul a emis o nouă diplomă leopoldină, care cuprindea 15 articole. „Primul dintre ele asigura Bisericii și clerului unit din Transilvania drepturile pe care le avea Biserica Romano-Catolică”¹.

„Acest document reglementa modul de organizare a noii Episcopii catolice conduse de către episcopul Atanasie Anghel”².

„În 24 martie 1701, Atanasie a fost rehirotonit preot, iar ziua următoare episcop, în capela Sfânta Ana a iezuiților din Viena, declarând că îi va rehirotoni pe toți protopopii și preoții săi, întrucât aceștia au fost hirotoniți de ierarhi «schismatici»”³. „Prin aceste hirotonii, săvârșite a doua oară, Biserica Romano-Catolică i-a redus pe ortodocși la nivelul protestanților, care nu au ierarhie sacramentală, nici succesiune apostolică, nici măcar Taina Preoției”⁴.

„În 25 iunie 1701, Atanasie Anghel a fost instalat ca «episcop» în catedrala mitropolitană din Alba Iulia, ctitorită de Mihai Viteazul”⁵. „Chiar în ziua instalării lui Atanasie, trei brașoveni (un preot și doi mireni) au protestat la intrarea în catedrala mitropolitană din Alba Iulia, împotriva întronizării unui episcop unit cu catolicii în ctitoria voievodului Mihai Viteazul al Țării Românești”⁶.

¹ Ibidem, p. 204.

² *Relațiile actuale dintre ortodocși și greco-catolici...*, p. 11.

³ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 205.

⁴ **Ioan Marin Mălinaș**, *Bizanț, Roma, Viena și fenomenul uniatist*, Editura Mihai Eminescu, Oradea, 1997, p. 10.

⁵ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 206.

⁶ **Nicolae Chifăr**, *Organizarea rezistenței ortodoxe și demersurile național-sociale ale episcopului Inochentie Micu Klein*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007, p. 69.

Cu toate că nu aparțineau de episcopul unit de Alba Iulia, credincioșii ortodocși din Transilvania erau obligați să-i plătească taxe. În consecință, „în 27 iunie 1701, locuitorii din Brașov și Făgăraș au alcătuit un protest, în care arătau că sunt gata să plătească și pe mai departe darea cuvenită ierarhului român, dar că nu vor accepta punctele de unire pe care le-a primit acest episcop”¹.

„A treia zi după instalarea lui Atanasie ca episcop, românul Gavriil Nagyszegi a înaintat un protest la Curtea imperială în numele preoților și credincioșilor ortodocși din părțile Alba-Iuliei, Brașovului și Făgărașului, fapt pentru care a fost întemnițat timp de șase ani”². „Acesta i-a scris și din închisoare guvernatorului Transilvaniei, afirmând că Atanasie nu a avut dreptul să accepte unirea în numele tuturor românilor ardeleni, ci numai în al acelora care au fost prezenți și și-au dat consimțământul pentru aceasta”³.

„Drept consecință a lepădării credinței ortodoxe, în 5 august 1701, patriarhul ecumenic Calinic al II-lea l-a anatematizat pe Atanasie Anghel”⁴.

„În septembrie 1701, credincioșii ortodocși din Alba Iulia au cerut una dintre cele două biserici românești, pentru trebuințele lor. Atanasie Anghel a refuzat să le îndeplinească cererea, interzicându-le preoților să-i boteze și să-i înmormânteze pe cei ce se împotriveau unirii. Astfel, s-a întâmplat că mulți credincioși ortodocși au fost înmormântați ca vitele, fără dangăt de clopote și fără slujba obișnuită”⁵.

¹ **Paul Brusanowski**, *Biserica Română Unită: păstrarea „legii strămoșești” sau o „a treia lege?”*. *Viziunea ortodocșilor și a greco-catolicilor din secolul XVIII*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006, p. 60.

² **Preot Profesor Dumitru Stăniloae**, *Op. cit.*, p. 32.

³ **Ioan Lupaș**, *Op. cit.*, p. 52.

⁴ **Επισκόπου Αμβροσίου Σινάϊτου Valentin Meleacă**, *Op. cit.*, p. 116.

⁵ **Ioan Lupaș**, *Scrieri alese*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 555.

„În anul 1701, la Braşov se afla Dositei, patriarhul Ierusalimului, în aparenţă, pentru a organiza o colecţie, în realitate, pentru a încuraja opoziţia împotriva unirii. Succesul lui a fost deplin, readucând la credinţa strămoşască poporul prins deja în mrejele unirii”¹. În consecinţă, în toamna anului 1701, credincioşii ortodocşi din Braşov şi Țara Bârsei „au trecut sub oblăduirea duhovnicească a mitropoliţilor Ungrovlahiei”².

În aceste vremuri grele pentru credincioşii ortodocşi români din Transilvania, din 1690, Iosif Stoica era episcopul Maramureşului. În 1701, acesta a fost chemat la Viena, unde i s-a făcut propunerea de a-şi părăsi credinţa şi a se uni cu Biserica Romei, asemenea mitropolitului Atanasie Anghel, dar Iosif a refuzat categoric să facă acest lucru. După ce s-a întors în ţară, episcopul „a scris un tratat, intitulat «Contra unirii cu papa», prin care s-a ridicat împotriva tuturor acţiunilor de prozelitism catolic care se exercitau, cu puterea imperială, asupra Bisericii românilor din Transilvania”³. În 1705, episcopul Iosif a fost aruncat în temniţa de la Hust. În urma numeroaselor memorii şi proteste ale credincioşilor, a fost eliberat în acelaşi an, dar nu i s-a îngăduit să mai rămână în fruntea turmei sale. În anul 1711, Iosif Stoica a trecut la cele veşnice. În 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a trecut pe ierarhul maramureşean în rândul sfinţilor, având ca dată de prăznuire ziua de 24 aprilie.

După episcopul Iosif Stoica, în Maramureş au mai păstorit şi alţi ierarhi ortodocşi: „Iov Țirca (1707-1709), Serafim (1711-1714), Dosoftei Teodorovici (1718- cca 1739) şi Gavriil din Bârsana (1739). În 1720, împăratul Carol al VI-lea a trecut Maramureşul

¹ **Dumitru Stăniloae**, *Viaţa şi activitatea patriarhului Dosofteiu al Ierusalimului şi legăturile lui cu Țările Române*, Institutul de Arte grafice şi Editura Glasul Bucovinei, Cernăuţi, 1929, p. 59.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ediţia a II-a, revăzută şi întregită, Editura Andreiana, Sibiu, 2007, p. 275.

³ **Prof. Dr. Nuţu Roşca**, *Op. cit.*, p. 158.

sub jurisdicția Episcopiei de Muncaci, iar în 1732, comitatele Maramureș, Ugocea, Sălaj, Sătmăr și Bihor au fost desprinse de Transilvania și atașate, sub raport administrativ, la Ungaria”¹.

Pe lângă românii ortodocși din Brașov, Țara Bârsei și Maramureș, alți confracți de-ai lor din Ardeal, care nu au acceptat unirea cu Biserica Romei, „au găsit protecție, mai ales începând din anul 1739, pe lângă mitropolia de Karlowitz, care se bucurau de o serie de privilegii din partea Curții de la Viena”².

În 19 august 1713, Atanasie Anghel a murit. La înmormântarea lui „au fost rostite două cuvântări, una în ungurește și alta în latină”³. Pentru dezbinarea creată între românii din Transilvania, și pentru numeroasele suferințe îndurate de ortodocșii ardeleni care nu au acceptat unirea cu Biserica Romei, acest ierarh lipsit de demnitate a rămas cunoscut în istorie sub numele de „Satanasie Anghel”⁴.

„După moartea lui Atanasie, numeroși protopopi și preoți, care trecuseră la uniatism, au hotărât să o părăsească, pentru că nu li s-a oferit nimic din ceea ce li se promisese în 1701, însă iezuiții au găsit și în această situație modalități de a-i liniști pe cei nemulțumiți”⁵.

„În jurul anului 1714, autoritățile din Transilvania au dispus să fie dăruite din temelii catedrala și reședința mitropolitană din Alba Iulia”⁶.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ediția a II-a..., p. 287.

² **Viorel Ioniță**, *Argumentele adversarilor unirii pe la jumătatea secolului al XVIII-lea*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006, p. 15.

³ **Ioan Lupaș**, *Scrieri...*, p. 558.

⁴ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Op. cit.*, p. 72.

⁵ **Επισκόπου Αμβροσίου Σινάϊτου Valentin Meleacă**, *Op. cit.*, p. 117.

⁶ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 209.

În locul lui Atanasie Anghel, a fost ales „românul renegat Ioan Giurgiu Patachi, un preot romano-catolic. În decembrie 1715, acesta a fost confirmat de împăratul de la Viena. În 1716, Curtea din Viena a cerut la Roma confirmarea lui Patachi ca episcop. Merită menționat faptul că papa abia acum a aflat despre existența unor credincioși «uniți» cu Roma în Transilvania. Congregația «De Propaganda Fide» a emis un decret pentru înființarea noii Episcopii, în 6 iulie 1716, dar bula papală în acest sens s-a dat abia după cinci ani, în 15 iulie 1721”¹.

„În 11 decembrie 1715, a fost reînființată Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia”². După ce a fost numit episcop de Alba Iulia, maghiarul „Martonffy Gyorgy pretindea ca episcopul român unit să-i fie vicar, purtând un titlu oriental”³. Acest lucru s-a și petrecut, câțiva ani mai târziu, la Oradea, unde, „începând cu anul 1748, episcopul romano-catolic maghiar, Pavel Forgatsch, a avut în subordinea sa un episcop vicar unit, pe macedo-românul Meletie Kovacs, care trebuia să se îngrijească de locuitorii uniți din Bihor”⁴. „Episcopul Forgatsch le pretindea tuturor românilor uniți cu Roma să-i plătească zeciuială. Nici măcar episcopul unit de Oradea nu a fost scutit de achitarea acesteia, pentru o vie mică, pe care o deținea. Deci, clerul romano-catolic, din motive detestabile și rușinoase, a folosit orice mijloace pentru a declara poporul român ca fiind unit, pentru a putea pretinde de la acesta zeciuială”⁵.

¹ Ibidem, pp. 208-209.

² **Paul Brusanowski**, *Etapele contrareformei în Transilvania până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007, p. 213.

³ **N. Iorga**, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Editura Ministeriului de Culte, București, 1930, p. 43.

⁴ **Mihai Săsăușan**, *Criterii ale apartenenței confesionale (unit - neunit) în comitatul Bihor (1754-1758)*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006, p. 114.

⁵ Ibidem, p. 123.

„După reactivarea Episcopiei Romano-Catolice de Alba Iulia, reședința Episcopiei Unite din această localitate trebuia mutată, întrucât dreptul canonic nu îngăduia păstoriarea a doi episcopi în aceeași cetate. Astfel, în 18 mai 1721, a fost înființată Episcopia Română Unită de Alba Iulia și Făgăraș, cu sediul la Făgăraș”¹. „Hotărârea ca noul episcop să aibă reședința la Făgăraș s-a luat în speranța că, de la această margine sudică a Transilvaniei, propaganda unită s-ar putea extinde și asupra Olteniei, care ajunsese sub cârmuire austriacă, în 1718”².

În urma acestei decizii, „Curtea de la Viena a hotărât ca biserica ortodoxă românească din Făgăraș, ctitorită de domnitorul martir Constantin Brâncoveanu, să fie declarată catedrală episcopală unită”³.

„Instalarea lui Patachi s-a făcut în 6 august 1723, în mod forțat tocmai în această biserică brâncovenească, în care un preot catolic l-a întâmpinat pe noul episcop, rostind o cuvântare în limba maghiară. Românii ortodocși din Făgăraș, care au refuzat să iasă în întâmpinarea lui Patachi, au fost amenințați că vor plăti o amendă de 12 florini”⁴.

Iosif I (1705-1711)

Noul suveran era fiul cel mai mare al lui Leopold I, cu cea de-a treia sa soție.

Acesta a fost încoronat rege al Ungariei, în 9 decembrie 1687, și al Germaniei, în 26 ianuarie 1690. După moartea tatălui său, din 5 mai 1705, a preluat funcțiile de arhiduce al Austriei, rege al Boemiei și împărat al Sfântului Imperiu Roman.

¹ Nicolae Chifăr, *Op. cit.*, p. 73.

² Ioan Lupaș, *Scrieri...*, p. 560.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ediția a II-a..., p. 272.

⁴ Ioan Lupaș, *Scrieri...*, p. 560.

În timpul lui Iosif I, în 1706, a fost înființată Banca Orașului Viena.

În perioada 1703-1711, în Ungaria și Transilvania, a avut loc răscoala condusă de Francisc Rákóczi al II-lea sau războiul curuților. În timpul acestei răscoale, „fuga țăranilor a luat proporții din ce în ce mai mari, haiducia devenind o formă de luptă răspândită, mai cu seamă în părțile Hunedoarei, Munților Apuseni, Maramureșului, Secuimii, Mureșului și Târnavelor. În părțile Transilvaniei de Nord s-a format o puternică ceată de haiduci, condusă de Gligor Pintea, care a menținut autoritățile locale și pe cele ale ocupanților sub o continuă amenințare”¹.

„În 30 aprilie 1711, s-a semnat pacea de la Satu Mare, între austrieci și răsculați, iar detașamentele curuților au depus armele la 1 mai același an, în localitatea Moftinu Mic”².

„Prin pacea de la Satu Mare, nobilii maghiari, conduși de Alexander Károlyi, și-au trădat liderul, pe Rákóczi, recunoscându-l ca rege pe domnitorul Habsburg, care, în schimb, confirma constituția tradițională și privilegiile Ungariei. Astfel, administrația habsburgică se oprea la granițele Ungariei. Chiar și în perioadele sale de domnie absolutistă, Ungaria a fost administrată de comitete alese din rândurile nobililor pământului, care nu aveau să ia niciodată măsuri împotriva propriilor interese și privilegii”³.

În 17 aprilie 1711, împăratul Iosif I a murit de variolă, la vârsta de 32 de ani.

¹ **Magyari Andras**, *Războiul curuților și pacea de la Satu Mare*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», vol. II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, p. 394.

² Ibidem, p. 401.

³ **A. J. P. Taylor**, *Op. cit.*, p. 15.

Carol al VI-lea (1711-1740)

După moartea neașteptată a lui Iosif I, conducerea Casei de Austria a ajuns în mâinile fratelui acestuia, Carol I, care a preluat funcția de arhiduce al Austriei, în 17 aprilie 1711, a fost încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman, în 22 decembrie 1711, rege al Ungariei, în 22 mai 1712 și rege al Boemiei, în 5 septembrie 1723.

Carol al VI-lea „dovedea tot atât de mult zel, ca și un cardinal de la Roma”¹. Acesta „își lua în serios îndatoririle religioase și toată suita era obligată să-l urmeze. Ambasadorul Franței, de la Curtea sa, a consemnat în acest sens: «În Postul Paștilor am dus o viață pioasă aici și nu am fost liber nici măcar un sfert de oră. Numai un călugăr poate îndura viața de aici în Postul Mare. Între Duminica Floriilor și Vinerea Mare am petrecut o sută de ore cu împăratul în biserică»”².

Legea salică, aflată în vigoare în Imperiul Habsburgic, le excludea pe femei de la succesiune, prin urmare, acestea nu puteau moșteni nici tronul înaintașilor.

Bănuind că nu va avea niciun fiu care să-i succedă la tron, Carol al VI-lea a alcătuit Sanctiunea Pragmatică, în 1713, care prevedea că, „în eventualitatea în care împăratul nu va avea un fiu, tronul va fi atribuit fiicei sale celei mai mari”³.

În 1713, țările ereditare au fost lovite de ciumă.

În același an, s-a semnat tratatul de la Utrecht, în cadrul războiului de succesiune pentru tronul Spaniei, conform căruia, Austriei i-au revenit ducatele de Milano, Neapole și Sardinia.

Între 1716 și 1718, habsburgii s-au aflat în război cu turcii. În 5 august 1716, trupele imperiale le-au înfrânt pe cele otomane, la Petrovaradin, iar în octombrie, același an, au cucerit

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 298.

² Walter Oppenheim, *Op. cit.*, p. 18.

³ Ibidem, p. 27.

Timișoara. În 16 august 1717, austriecii au ocupat Belgradul. „Prințul Eugeniu de Savoia, care conducea armata habsburgică, a fost considerat atunci cel mai bun general european”¹.

În 21 iulie 1718, s-a încheiat pacea de la Passarowitz, în urma căreia Austria păstra Belgradul, Banatul și Oltenia. „Habsburgii de la Viena nu mai domniseră niciodată peste un teritoriu atât de întins”². După încheierea acestei păci, suveranul de la Viena se autointitula: „Carol, prin harul lui Dumnezeu sfânt împărat roman ales, rege al Germaniei, Castiliei, Aragonului, Leonului, al celor două Sicilii, al Ierusalimului, Ungariei, Boemiei, Dalmației, Croației, Slavoniei, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei, Cumaniei, Navarrei, Grenadei, Valenciei, Galiciei, Gibraltarului, Insulelor Canare, Insulelor Indiei, monarh de Toledo, Mallorca, Sevilla, Sardinia, Cordoba, Corsica, Murcia, Jaen, Algarve, Algeciras, arhiduce al Austriei, duce al Burgundiei, Brabantului, Milanului, Stiriei, Carintiei, Carniolei, Limburgului, Luxemburgului, Gelderlandului, Württembergului, Sileziei Superioare și Inferioare, Calabriei, Atenei și Neopatriei, prințul Suabiei, Cataloniei, Asturiei, margrav al Sfântului Imperiu Roman, Burgaului, Moraviei, Lusatiei Superioare și Inferioare, conte princiar de Habsburg, Flandra, Tirol, Ferrette, Kyburg, Gorizia, Artois, landgrav de Alsacia, margrav de Oristano, conte de Goceano, Namur, Roussillon, Cerdagne, senior al mărcilor Wenden, Pordenone, Biscay, Molina, Salins, Tripoli și Mechelen”.

În 1717, trupele lui Filip al V-lea, regele Spaniei, au invadat Sardinia. Carol al VI-lea a renunțat la acest ducat, primind în schimb Sicilia.

Anul următor însă, spaniolii au copleșit Sicilia. În consecință, împotriva Spaniei s-a format Cvadrupla Alianță, compusă din Austria, Anglia, Olanda și Franța. În octombrie 1718, o armată

¹ Jean Béranger, *Op. cit.*, p. 304.

² Ibidem, p. 297.

habsburgică a debarcat în Sicilia, suferind o primă înfrângere din partea spaniolilor, în 15 octombrie 1718, la Milazzo și încă una, în 20 iunie 1719, la Francavilla, dar în cea de-a doua bătălie de la Milazzo, din 1719, austrieii au ieșit victorioși.

Suferind și alte înfrângeri din partea aliaților habsburgilor, în 17 februarie 1720, spaniolii au încheiat pacea de la Haga, renunțând la pretenția asupra teritoriilor italiene.

Între 1737 și 1739, a avut loc războiul dintre austriei și turci, cu victorii și înfrângeri de ambele părți. La pacea de la Belgrad, din 18 septembrie 1739, austrieii au renunțat la Belgrad și Oltenia.

În timpul lui Carol al VI-lea s-a început colonizarea Banatului cu șvabi.

Împăratul a fost un iubitor de cultură, el „fiind adevăratul întemeietor al Bibliotecii Naționale Austriece”¹.

Carol al VI-lea a fost căsătorit cu Elisabeta Cristina de Brunswick-Wolfenbüttel, cu care a avut trei fete și un fiu (dar acesta a trăit doar șase luni).

Împăratul a încetat din viață în 20 octombrie 1740, la vârsta de 55 de ani, probabil dintr-o intoxicație cu ciuperci.

„La moartea sa, Carol al VI-lea a lăsat o datorie publică împovărătoare”².

Maria Tereza (1740-1780)

Cea mai mare fiică a lui Carol al VI-lea, Maria Tereza, a fost singura femeie care a cârmuit Imperiul Habsburgic.

Aceasta a preluat funcția de arhiducesă de Austria, fiind și încoronată regină a Austriei, în 25 iunie 1741. Doi ani mai târziu, în 12 mai 1743, a primit coroana Boemiei, iar în 13 septembrie 1745, a fost încoronată ca împărăteasă a Sfântului Imperiu Roman.

¹ Ibidem, p. 299.

² Ibidem, p. 317.

Maria Tereza era căsătorită, din 1736, cu Francisc Ștefan de Lorena. Cu toate că acesta i-a fost coregent, împărăteasa nu i-a permis niciodată să ia hotărâri în problemele de stat.

Profitând de moartea împăratului Carol al VI-lea, „în 14 decembrie 1740, armata prusacă a intrat în Silezia, „parte integrantă a regatului Boemiei, care aparținea Habsburgilor din 1526”¹. Austriecii erau total nepregătiți pentru acest atac și nu aveau nici trupe și nici fortărețe în această provincie, în stare să-i facă față. Într-o lună s-a terminat totul. Slabele garnizoane habsburgice s-au predat fără luptă. Cea mai valoroasă provincie a Austriei a fost cucerită într-o campanie fulger, cu pierderea unui singur soldat prusac, înecat printr-un accident”².

„Silezia era una dintre cele mai dezvoltate provincii din punct de vedere economic, cu industrie textilă și metalurgică, din care provenea 21% din venitul habsburgic, dacă excludem Ungaria. Silezia era și un client important pentru cereale și produse semifinite, ca și o verigă importantă în lanțul comercial nordic”³.

Împărăteasa a trimis o armată împotriva prusacilor, care a fost înfrântă, în 10 aprilie 1741, la Mollwitz. „Faptul că o putere presupusă de mână a doua a reușit să cucerească Silezia cu atâta ușurință și să învingă armata austriacă părea o dovadă că Imperiul Austriac era pe cale de a se prăbuși. Acum era esențial pentru alte state să se implice în război și să obțină o parte din prada de război”⁴. Astfel, „în 1741, o armată comandată de mareșalul francez Belle-Isle, a intrat în Boemia, în numele electorului de Bavaria și, împreună cu trupele prusace, a ocupat Praga, fără a întâmpina nicio rezistență”⁵.

¹ Ibidem, p. 345.

² **Walter Oppenheim**, *Op. cit.*, p. 59.

³ **Piotr S. Wandycz**, *Prețul libertății. O istorie a Europei central-răsăritene din Evul Mediu până în prezent*, traducere de Mihaela Paraschivescu și Valentin Dragu Banu, Editura ALL, București, 1998, p. 116.

⁴ **Walter Oppenheim**, *Op. cit.*, p. 64.

⁵ **Jean Béranger**, *Op. cit.*, p. 327.

În cele din urmă, Frederic al II-lea al Prusiei, a semnat în iulie 1742, la Breslau, un tratat de pace cu Maria Tereza, prin care îi erau recunoscute posesiunile din Silezia.

În urma acestui tratat, „trupele austriece au reocupat lesne Boemia, pe care Belle-Isle o părăsise în cursul verii anului 1742. Austriecii au invadat apoi Bavaria și, în ziua alegerii lui Carol Albert de Bavaria ca împărat la Frankfurt, sub numele de Carol al VII-lea, capitala sa, München, a fost ocupată de armata austriacă. Atunci, Frederic al II-lea, îngrijorat, a îndreptat din nou armele împotriva Mariei Tereza, vrând să-și salveze cuceririle din Silezia”¹.

În 4 iunie 1745, trupele prusace le-au înfrânt pe cele austriece la Hohenfriedberg și, în 30 septembrie același an, au reputat o nouă victorie asupra lor, la Sohr.

Prin tratatul de pace semnat la Dresda, în 25 decembrie 1745, a fost confirmată din nou stăpânirea prusacă asupra Sileziei. „În schimb, Prusia recunoștea alegerea lui Francisc, soțul Mariei Tereza, ca nou sfânt împărat roman”². „Împăratul însă era complet dezinteresat de Sfântul Imperiu, ocupându-se de educația copiilor și mergând la vânătoare, fără să asiste la reuniunile conferinței”³.

La îndemnul contelui Frederic Haugwitz, în 1749, împărăteasa a impus o reformă fiscală, administrativă și juridică. „Reformele lui Haugwitz, oricât de importante ar fi fost ele, nu constituiau un scop în sine, ci erau destinate să restaureze puterea austriacă și să-i furnizeze o armată capabilă să-i învingă pe prusaci”⁴.

„Reunind cancelariile Boemiei și Austriei, împărăteasa a pus capăt, dacă nu independenței, atunci cel puțin autonomiei

¹ Ibidem.

² **Walter Oppenheim**, *Op. cit.*, p. 67.

³ **Jean Béranger**, *Op. cit.*, p. 330.

⁴ Ibidem, p. 345.

complete a Boemiei, în timp ce regatul Ungariei a rămas pe deplin autonom față de ansamblul austro-boemian”¹.

„Guvernul Boemiei a fost desființat în 2 mai 1749 și transformat într-o simplă curte de apel, iar măsuri analoge au fost luate și în țările ereditare, consiliile Austriei interioare fiind pur și simplu dizolvate”².

În 14 decembrie 1751, a fost înființată o școală militară la Wiener Neustadt.

În 1756, Frederic al II-lea a ocupat Dresda. La 1 octombrie același an, prusacii i-au respins pe austrieci, la Lobositz, împiedicându-i prin aceasta să facă joncțiunea cu trupele saxone. În urma acestei bătălii, Saxonia a fost cucerită de Prusia, iar după asediul Pirnei, armata saxonă s-a predat, fiind obligată să lupte de partea prusacilor.

Aceste evenimente au dus la alcătuirea unei alianțe, din care făceau parte Austria, Franța, Spania, Suedia și Rusia, încât „o armată franceză a atacat Hanovra, Rusia a lovit Prusia de Est, iar suedezii au intrat în Pomerania”³.

Prusacii s-au aliat cu englezii și cu mai multe stătuțe germane.

Întrucât obiectul studiului nostru îl constituie Imperiul Habsburgic, iar nu Prusia, în cele ce urmează nu vom prezenta toate luptele purtate de prusaci și aliații lor, în acest război, ci doar cele duse cu Habsburgii.

În 6 mai 1757, trupele prusace le-au înfrânt pe cele austriece, la Praga. Oastea imperială s-a retras în orașul fortificat, care a fost asediat pentru o vreme, fără a fi însă, cucerit.

În bătălia de Kolin, din 18 iunie 1757, trupele lui Frederic al II-lea au fost înfrânte de cele imperiale, dar și-au luat ulterior

¹ Ibidem, p. 333.

² Ibidem.

³ **Walter Oppenheim**, *Op. cit.*, p. 77.

revanșa, biruind o armată formată din austrieci și francezi, la Rossbach, în 5 noiembrie 1757. În 5 decembrie același an, prusacii i-au biruit pe austrieci, la Leuthen.

Armata prusacă a fost înfrântă de cea austriacă, în 14 octombrie 1758, la Hochkirch. În 12 august anul următor, la Kunesdorf, Frederic al II-lea a suferit cea mai grea înfrângere din viața lui, în fața unui corp de armată format din austrieci și ruși. În 23 iunie 1760, la Landshut, prusacii au fost din nou biruiți de austrieci, comandantul armatei lor, generalul Heinrich August de la Motte Fouqué, fiind capturat pe câmpul de luptă.

Frederic al II-lea nu s-a demoralizat, obținând o victorie împotriva austrieilor, la Liegnitz, în 15 august 1760, și încă una, la Torgau, în 3 noiembrie același an. În 29 octombrie 1762, la Freiberg, prusacii au obținut o victorie decisivă împotriva austrieilor.

În 15 februarie 1763, s-a semnat pacea de la Hubertusburg, între prusaci, austrieci și saxoni, fiind păstrate teritoriile dinainte de război.

După încheierea războiului, la recomandarea cancelarului Wenzel Anton von Kaunitz, au fost implementate noi reforme administrative, financiare și juridice în imperiu, la care s-a adăugat o reformă a armatei și una a învățământului, care prevedea că toți copiii între șase și doisprezece ani, indiferent de sex, erau obligați să frecventeze cursurile unei școli.

„Maria Tereza a impus limba franceză la Curtea din Viena, punând astfel capăt tradiției italianizante”¹, iar în timpul ei, Viena a devenit capitala internațională a muzicii.

Împăratul Francisc Ștefan a murit, în 18 august 1765. Acesta a fost succedat la tron de fiul său cel mai mare, Iosif, iar Maria Tereza a rămas coregentă.

Împărăteasa a continuat politica tatălui ei, de populare a Banatului cu coloniști, în marea lor majoritate șvabi.

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 330.

Între 1772 și 1795, Polonia a fost împărțită între austrieci, prusaci și ruși. În 1772, Austriei i-a revenit „Galiția (cu excepția Cracoviei), cu două milioane de locuitori”¹.

„După semnarea păcii ruso-turce de la Kuciuk-Kainargi, din 1774, Austria a primit, sub pretextul rectificării frontierei, Bucovina. Locuite de țărani români, aceste regiuni nordice ale Moldovei au ajuns în curând obiectul unei politici de colonizare germană, analogă celei desfășurate în Banat”².

În 1775, a avut loc o revoltă a țăranilor din Boemia. În urma acesteia, împărăteasa a redus numărul zilelor de corvoadă din această țară.

Trei ani mai târziu, trupele imperiale au intrat în Bavaria. „A urmat o campanie scurtă, fără lupte, cunoscută sub numele de «bătălia cartofilor», din pricina anotimpului care coincidea cu recoltarea cartofilor”³. Ca răspuns, „armata prusacă a invadat Boemia, în iulie 1778, silindu-i pe imperiali să se retragă din fața ei”⁴. La congresul de la Teschen, din anul 1779, Bavaria a fost împărțită între cele două țări.

Maria Tereza a născut șaisprezece copii (cinci băieți și unsprezece fete, dintre care zece au fost numite Maria, asemenea mamei lor). Împărăteasa „nu și-a lăsat copiii pe mâna guvernantelor, cum era obiceiul în familiile monarhilor, în vremea respectivă, ci își rezerva timp în fiecare zi pentru a fi cu familia”⁵.

În seara zilei de 29 noiembrie 1780, „la Viena ploua și era vânt. Împărăteasa muribundă a remarcat: «Nu am vreme bună pentru lunga mea călătorie». Întrebată ce simțea, ea a răspuns: «E ca și cum ai trece dintr-o cameră în alta». Cinci minute înainte

¹ Ibidem, p. 357.

² Ibidem, p. 358.

³ Ibidem, p. 364.

⁴ Ibidem, p. 358.

⁵ **Walter Oppenheim**, *Op. cit.*, p. 107.

de a se sfârși, s-a ridicat brusc în capul oaselor. Fiul ei, împăratul Iosif al II-lea, a întrebat-o: «Te simți rău?». «Destul de bine pentru ceasul morții», au fost ultimele ei cuvinte”¹.

Odată cu moartea Mariei Tereza, Casa de Habsburg a devenit Casa de Habsburg-Lorena, fiul ei, împăratul Iosif al II-lea, moștenind și titlul tatălui său, care fusese duce de Lorena.

Impunerea cu forța a uniatismului în Transilvania

La câteva zeci de ani după unirea lui Atanasie Anghel și a celor 38 de protopopi trădători cu Biserica Romei, cei mai mulți români din Ardeal își păstrasera credința ortodoxă, iar cei care erau greco-catolici, au constatat că „unirea s-a făcut în zadar, întrucât situația politică și materială a românilor din Transilvania nu se îmbunătățise cu nimic. Preoții uniți erau în aceeași situație ca și cei neuniți, ba s-au ivit și conflicte pretutindeni, purtându-se o luptă înverșunată între preoții greco-catolici și cei ortodocși”².

Inochentie Micu, episcopul românilor uniți din Transilvania în perioada 1729-1744, s-a plâns de faptul că „preoții români uniți nu beneficiau de drepturile pe care le aveau cei catolici, așa cum li se promisese”³. Acesta repeta mereu că „nerespectarea drepturilor acordate prin diplomele leopoldine constituie o piedică serioasă în calea conservării și, cu atât mai mult, a progreselor unirii. Episcopul a declarat chiar în fața dietei transilvane că el și ai săi sunt uniți numai condiționat, în speranța unor privilegii”⁴.

¹ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 301.

² Ion Rusu Abrudeanu și Vasile Stoica, *Habsburgii, ungurii și românii*, Editura Vicovia, Bacău, 2014, p. 45.

³ Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 210.

⁴ Francisc Pall, *Op. cit.*, p. 10.

În 25 iunie 1744, la Blaj, a avut loc un sinod, la care au luat parte clerici și mireni uniți, care „au amenințat că vor renunța la unire, dacă nu li se satisfac cererile”¹.

În anul 1744, ieromonahul Visarion Sarai a trezit conștiința românilor ardeleni despre pericolul uniaticismului. „Poporul, care percepea religia în manifestările sale exterioare, nu a înțeles prăpastia care i se pregătea, rămânând pe mai departe cu convingerea și cu conștiința că el aparținea unei religii, celei ortodoxe”². „Unii credincioși ortodocși au aflat abia acum de faptul că preoții lor acceptaseră unirea și că ei înșiși erau considerați uniți”³, declarând că ei nu își vor părăsi niciodată credința strămoșească.

După ce oamenii au cunoscut adevărul, „în comitatele Mureș și Târnava Mică, precum aproape pretutindeni, poporul îi alunga pe preoții uniți, nu numai din biserici, ci chiar și din casele lor. Se înțelege că aceasta a provocat intervențiile armatei imperiale, urmate de arestări și represalii, iar românii ortodocși mureau în toate părțile ca martiri pentru credința lor, fie împușcați sau spânzurați, fie în băți și în temnițe”⁴.

Visarion Sarai „a fost arestat de autorități și întemnițat în mai multe închisori: la Deva, Timișoara, Esseg, iar în final, în august 1744, în Tirol, la Kufstein”⁵. Se pare că acesta a murit în temniță. Pentru activitatea lui de apărător al Ortodoxiei și pentru suferințele îndurate, Visarion Sarai a fost trecut în rândul sfinților, fiind pomenit în ziua de 21 octombrie.

¹ Ibidem, p. 11.

² **Ion Rusu Abrudeanu și Vasile Stoica**, *Op. cit.*, p. 40.

³ **Mihai Săsăujan**, *Atitudinea cercurilor oficiale austriece față de românii ortodocși din Transilvania, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în baza actelor Consiliului Aulic de Război și a rapoartelor conferințelor ministeriale din Viena*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007, p. 225.

⁴ **Preot Profesor Dumitru Stăniloae**, *Uniatismul...*, p. 37.

⁵ **Mihai Săsăujan**, *Atitudinea...*, p. 227.

„În iarna anilor 1745-1746, a fost trimis în Transilvania episcopul rutean unit Manuil Olszavsky de la Muncaci, ca să cerceteze starea de spirit a românilor transilvăneni și situația uniției”¹. În sudul Transilvaniei, episcopul „a găsit unirea cu desăvârșire înlăturată, iar poporul îi alunga pe preoții uniți, pe care îi osândeă mai rău decât pe niște șerpi”².

În urma acestor constatări, episcopul rutean „a recomandat ca preoții ortodocși care agitau spiritele să fie închiși, călugăriii din câteva mănăstiri din părțile Sibiului să fie expulzați”³, iar „patriarhul din Constantinopol să fie rugat să-i oprească pe ierarhii din Muntenia și Dobrogea de a mai sfinți preoți din Ardeal”⁴.

Ascultând de recomandările episcopului Manuil Olszavsky, „în 15 aprilie 1746, împărăteasa Maria Tereza a semnat către guvernul Transilvaniei trei decrete în acest sens”⁵. Acestea au fost urmate de o perioadă de persecuții, în care unii ortodocși români ardeleni au suferit moarte martirică, iar alții au fost întemnițați. Dintre aceștia s-au remarcat: Oprea Miclăuș din Săliștea Sibiului, Ioan Oancea din Făgăraș, Constantin Petric din Jina, preoții Moise Măcinic din Sibiel, Cosma din Deal, Ioan din Galeș, Stan din Glâmboaca și Ioan Pioariu din Sadu. De asemenea, numeroase biserici ortodoxe au fost atribuite uniților.

Preoții ortodocși, atât de persecutați pentru că nu și-au trădat legea moștenită din moși-strămoși, au scris într-o jalbă:

¹ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, pp. 215-216.

² **Silviu Dragomir**, *Istoria desrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I, Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Oradea, 2012, p. 238.

³ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 216.

⁴ **Silviu Dragomir**, *Istoria...*, pp. 239-240.

⁵ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 216.

„Pătimim pentru credința noastră, încât ne-am dus la mormintele părinților noștri și le-am zis: «Ieșiți din morminte, ca să intrăm în locul vostru, căci nu mai putem răbda!»”¹.

„Unele informații privitoare la suferințele îndurate de ortodocșii din Ardeal, au fost trimise mitropolitului Pavel Nenadovici de la Karlowitz, spre a fi prezentate Curții din Viena. De aici aflăm numele a sute de preoți și preotese, dar și de credincioși care au fost arestați și închiși, bătuți până la sânge, amendați și deposeați de bunurile lor, pentru refuzul categoric de a accepta uniația”².

„O jumătate de veac, Curtea de la Viena a menținut ficțiunea că Biserica Greco-Catolică i-ar cuprinde pe toți românii care locuiau în ținuturile ungare, răsăritene ale monarhiei”³. „Informațiile trimise Curții de la Viena de către autoritățile locale din Transilvania, privitoare la apartenența confesională a românilor din principat, întrețineau același punct de vedere. Astfel, în noiembrie 1750, guvernatorul Transilvaniei transmitea Cancelariei aulice imperiale înștiințarea că în Transilvania nu există «schismatici», în afară de unii comercianți greci și unii călugări care au pătruns din Moldova sau Țara Românească. În anul 1751, Pavel Nenadovici, mitropolitul sârb de la Karlowitz, le-a scris românilor ortodocși din Transilvania să-și exprime la Curtea de la Viena dorința în legătură cu numirea unui episcop ortodox, mărturisindu-le că autoritățile vieneze nu cunosc nimic despre aceasta, considerându-i pe majoritatea dintre ei ca fiind uniți, potrivit rapoartelor trimise la Viena de către preoții uniți și guvernator”⁴.

¹ Ion Rusu Abrudeanu și Vasile Stoica, *Op. cit.*, p. 55.

² Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 217.

³ Mathias Bernath, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 165.

⁴ Mihai Săsăujan, *Conceptul de unire bisericească în dezbaterile*

Între 1759 și 1761, a avut loc răscoala condusă de călugărul Sofronie de la Cioara, care i-a întors pe mulți uniți la Ortodoxie. În 1760, acesta a fost înțemnițat, dar în urma protestelor credincioșilor, a fost eliberat. În 1761, călugărul Sofronie a fost condamnat la cinci ani de închisoare, însă înainte de a fi arestat, s-a refugiat în Țara Românească.

Sofronie de la Cioara a fost trecut în rândul sfinților, fiind pomenit în calendarul creștin în ziua de 21 octombrie.

Se estimează că „mișcările conduse de Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara au dat o lovitură puternică uniaticismului, care a pierdut 4/5 din credincioși”¹.

Într-un memoriu adresat nobililor din Hunedoara, în anul 1760, țărani ortodocși care erau persecutați, au scris: „Dacă vreți să obțineți o nouă contribuție de la noi, ori altă trebuință pentru principat, noi suntem gata la toate, dar credința nu ne-o părăsim până suntem în viață. Toate neamurile își au legea lor și trăiesc în pace în legea lor, iar noi suntem prigonți neîncetat pentru legea noastră. De ce nu ne lăsați în pace? De ce să le oferim uniților bisericile pe care bieții de noi le-am zidit cu cheltuiala și cu mâinile noastre?”².

Poporul ortodox, întrunit la Zlatna, în august 1760, i-a scris episcopului unit Petru Pavel Aron: „Ca să înțelegeți mai limpede că de când ne cârmuiești aproape că ne-ai prăpădit, dacă vei încerca din nou acest lucru, unul dintre noi trebuie să piară, dușmanule al credinței ortodoxe, pe care cauți s-o nimicești, asemenea împăraților păgâni”³.

În aceste vremuri de restriște pentru românii ortodocși din Transilvania, mulți au vrut să se refugieze în Țara Românească,

conferințelor ministeriale din Viena la mijlocul secolului al XVIII-lea, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 9/II, Alba Iulia, 2005, pp. 64-65.

¹ Nicolae Bocșan, *Op. cit.*, p. 99.

² Preot Profesor Dumitru Stăniloae, *Uniatismul...*, p. 38.

³ Ibidem, p. 39.

însă „guvernul a oprit, cu mari amenințări, trecerea munților”¹. În perioada respectivă, „alături de rolul său militar, granița transilvană a îndeplinit și o funcție sanitară. Astfel, de-a lungul frontierei a fost instituit un cordon sanitar, care să protejeze pe locuitorii Principatului Transilvaniei de ciuma care era, deja, răspândită în Imperiul Otoman. În perioada 1747-1763, au fost emise numeroase dispoziții în acest sens, care stabileau și perioadele de carantină. Pedepsele dispuse pentru cei care nu respectau dispozițiile sanitare erau foarte aspre”².

„În primăvara anului 1761, a fost trimis în Transilvania, în calitate de comandant al trupelor de aici, generalul Adolf von Bukow, având misiunea de a înăbuși orice mișcare îndreptată împotriva uniației”³.

„În 5 aprilie 1761, generalul a intrat în Sibiu, iar în 7 aprilie, o delegație formată din patruzeci de români, condusă de protopopul Ioan din Săliște, Irimie Stoica, Opre Mosan și Miclăuș Popa, care spuneau că reprezintă pe toți românii din Ardeal, s-a prezentat cu un memoriu în fața lui. Aceștia au declarat că se supun necondiționat împărătesei, dar că singura lor dorință este de a-și păstra credința ortodoxă”⁴.

Membri delegației „au cerut să li se lase bisericile, locurile și pământurile bisericesti. Aceștia au spus: «Cu multă sudoare ne-am zidit bisericile, iar locurile și pământurile le-am cumpărat cu banii noștri. Până și bisericile nu demult zidite, nu le-au făcut preoții uniți cu banii lor, ci noi le-am ridicat, din sărăcia noastră. Bisericile mai vechi au fost clădite de strămoșii noștri, de fiii și nepoții lor, când nu se știa încă în Transilvania nimic despre unire.

¹ N. Iorga, *Istoria...*, p. 133.

² Mihai Săsăujan, *Atitudinea...*, p. 232.

³ Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 219.

⁴ Silviu Dragomir, *Istoria...*, p. 168.

Dar firește, unde preoții uniți pot dovedi că ei au clădit măcar o singură biserică sau mai multe, să le rămână lor”¹.

Generalul însă „a refuzat să le atribuie ortodocșilor bisericile și proprietățile ecleziastice, pe motiv că românii sunt, ca națiune și religie, numai tolerați și de aceea nu li se pot aplica legile țării, potrivit cărora majoritatea credincioșilor obține biserica, Bukow urmând să facă împărțirea după bunul său plac”².

„Când, în Ocna Sibiului, ortodocșii au refuzat să le predea biserica uniților, generalul a ieșit cu șase companii de soldați, cu o trupă de husari și cu câteva tunuri. Poporul înspăimântat a fugit aproape tot în pădure, iar în sat au rămas numai bătrânii, care au fost nevoiți să predea cheile. Episcopul unit, Petru Pavel Aron, care era de față, le-a răpit și sfințit din nou biserica, în timp ce soldații o împresurau”³.

Întrucât ortodocșii din Făgăraș au refuzat să le predea uniților biserica pe care o ridicase Constantin Brâncoveanu, generalul „i-a pedepsit pe unii cu temniță, pe alții cu bătăi, cu amendă în bani sau cu expulzarea. De asemenea, le-a interzis ortodocșilor să-și ridice altă biserică, să slujească în vreo capelă sau casă particulară, retrăgându-le dreptul de a practica liber credința ortodoxă, de a avea preoți sau de a se înscrie în breasla meșteșugarilor uniți”⁴. La fel s-a procedat în numeroase alte localități.

La porunca lui Bukow, s-a făcut un recensământ, care a dovedit că ortodocșii din Transilvania erau cu mult mai numeroși decât uniții. Aici „este interesant de menționat faptul că în 1172 de sate pur ortodoxe, cu 622 de preoți, existau alți 472 de preoți uniți, fără credincioși”⁵.

¹ Ibidem, p. 170.

² Ibidem, p. 178.

³ Ibidem, p. 179.

⁴ Ibidem, p. 180.

⁵ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 219.

Un alt amănunt demn de menționat al recensământului efectuat din ordinul generalului austriac, este acela că „toți creștinii ortodocși aveau dreptul să treacă la unire, dar nu și invers, pentru că prin aceasta s-ar fi tulburat liniștea publică”¹.

„În privința conscrierii credincioșilor în timpul recensământului, s-au făcut numeroase abuzuri, încât numărul uniților a crescut în mod simțitor. De pildă, 47 de sate ortodoxe din părțile Năsăudului au fost declarate unite în mod arbitrar (acestea reprezentând a cincea parte din totalul uniților din Transilvania). Au fost trecute ca unite satele ortodoxe care s-au prezentat în fața comisiei după expirarea termenului, iar altele fără nicio explicație. Așa s-a întâmplat cu 55 de parohii din Țara Hațegului, cu 13.267 de familii, care reprezentau aproape jumătate din totalul uniților”².

În acest context, numeroase biserici ortodoxe au fost oferite, în mod abuziv, uniților.

În 13 iunie 1761, cancelarul Transilvaniei, Nicolae Bethlen, a dat următorul ordin: „Mănăstirile de lemn ortodoxe să fie arse pretutindeni, cele de piatră să fie dărâmate și să fie alcătuit un raport generalului, atât despre cedarea bisericilor ortodocșilor către uniți, cât și despre demolarea mănăstirilor. Iar dacă cineva se va opune acestei preaînalte porunci împărătești, dată de mărita comisie, să fie negreșit pedepsit cu moarte prin spânzurare sau prin tăierea capului, ca unul care disprețuiește poruncile împărătești și tulbură pacea și ordinea publică”³.

„Generalului Bukow i se datorează această mare barbarie de distrugere a zeci de mănăstiri și schituri din toată Transilvania, cele din lemn fiind arse, iar cele din piatră și cărămidă distruse cu tunurile, ele fiind considerate centre puternice de rezistență

¹ Ioan Lupaș, *Biserica...*, p. 61.

² Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 220.

³ Silviu Dragomir, *Istoria...*, pp. 181-182.

ortodoxă”¹. Așadar, „este mai presus de orice îndoială că adevăratul întemeietor al Bisericii Unite din Ardeal a fost generalul Bukow. Fără soldații și tunurile sale nu ar mai fi rămas nicio urmă din încercarea dominației străine de a destrăma sufletul românesc”².

Întrucât în această perioadă, în zona Năsăudului, unii apărători ai Ortodoxiei s-au opus unirii cu Biserica Romei, cel mai important dintre ei, Atanasie Todoran, a fost frânt cu roata, „acest tip de execuție fiind ordonat și executat pentru prima dată, de Habsburgi, pe teritoriul Transilvaniei”³. De asemenea, „Vasile Dumitru din Mocod, Mani Grigore din Zagra și Vasile Oichii din Telciu au fost spânzurați, pentru că au îndrăznit să se opună celor ce le-au profanat și distrus bisericile, atentând la valoarea cea mai de preț a românilor, credința strămoșească”⁴.

Ținând cont de aceste realități istorice cutremurătoare, ne surprinde afirmația unui teolog romano-catolic maghiar contemporan, care a spus că, „luând în considerare condițiile vremii, nu putem vorbi despre convertiri forțate”⁵ la uniaticism.

În 1759, Curtea de la Viena l-a numit pe sârbul Dionisie Novacovici în funcția de episcop al ortodocșilor români din Transilvania. În anul 1761, acesta a fost întronizat în biserica

¹ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 220.

² Ibidem, p. 221.

³ **Vasile Tutula**, *Caracterul militar și religios al revoltei de la Salva: 10 mai 1763*, publicat în: «Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea. În memoriam: Eroului Tănase (Atanasie) Todoran din Bichigiu», Coordonatori Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 148.

⁴ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Op. cit.*, p. 18.

⁵ **Marton Jozsef**, *Instituții care au contribuit la realizarea unirii. Contribuția vistiernicului Ștefan Apor și a iezuitului Ladislau Paul Baranyi la realizarea unirii religioase (1697-1701)*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 9/II, Alba Iulia, 2005, p. 33.

Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, iar curând după aceea și-a mutat reședința la Rășinari.

„În 6 iulie 1761, la Alba Iulia, în prezența episcopului unit, Petru Pavel Aron și a celui ortodox, Dionisie Novacovici, generalul Bukow a luat de la ortodocși ambele biserici și le-a oferit uniților. După aceea, amândoi episcopii au săvârșit Sfânta Liturghie, cel unit în biserică, fără niciun credincios, iar cel ortodox în curtea casei în care locuia, având așa de mulți credincioși, încât mulțimea nu a încăput nici în curte, nici în piața care se întindea până la poarta cetății”¹.

Dionisie Novacovici a păstorit până în 1767, când i-a fost acceptată demisia. Acesta „a murit în 8 decembrie 1767. Nelăsând niciun testament, averea sa a fost luată de stat. Din dispoziția Mariei Tereza, cea mai mare parte a ei a fost dăruită orfelinatului romano-catolic din Sibiu, numit Theresianum, iar o altă parte, seminarului unit de la Blaj. Deci, din banii unui episcop ortodox, strânși de la credincioșii săi, urmau să fie pregătiți preoți uniți, care să lucreze împotriva Bisericii Ortodoxe”².

După înființarea Bisericii Greco-Catolice din Transilvania, ortodocșii nu au avut ierarh, timp de 63 de ani (cu excepția celor din Maramureș). Când Curtea de la Viena a binevoit să le aprobe românilor ortodocși ardeleni să aibă propriul lor episcop, numit de suveranul Habsburg, primii patru ierarhi (Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici, Ghedeon Nichitici și Gherasim Adamovici), care au păstorit în perioada 1761-1796, au fost cu toții sârbi, pentru a-i îndepărta și în acest fel pe români de credința și arhipăstorul lor.

¹ Silviu Dragomir, *Istoria...*, p. 180.

² Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II..., p. 490.

Iosif al II-lea (1780-1790)

Noul suveran era fiul cel mai mare al Mariei Tereza. Acesta a fost încoronat rege al Germaniei, în 3 aprilie 1764. După moartea tatălui său, Iosif al II-lea a devenit arhiduce de Austria și împărat roman, în 18 august 1765, guvernând alături de mama sa.

Iosif al II-lea a fost primul suveran de Habsburg-Lorena, moștenind titluri de la ambii părinți (cel de Habsburg, de la mamă, iar cel de Lorena, după tată).

Iosif al II-lea a ocupat funcția de rege al Boemiei și al Ungariei abia în 29 noiembrie 1780, după moartea mamei sale. Acesta „a fost singurul suveran care a renunțat la încoronarea cu coroana Sfântului Ștefan, pentru ca să nu trebuiască să depună jurământ pe constituția maghiară feudală, obiectul campaniei sale de nimicire”¹. „Împăratul a hotărât să fie dusă la Viena coroana Sfântului Ștefan”².

De la numele lui Iosif al II-lea, politica sa este cunoscută sub numele de iosefinism.

Împăratul a încercat să-și subordoneze Biserica, poruncind ca „niciun decret al papei să nu fie publicat, în teritoriile stăpânite de el, fără un placet al suveranului. Episcopilor din Imperiu li s-a interzis să i se adreseze direct pontifului roman. De asemenea, peste 400 de mănăstiri au fost închise”³, iar numărul călugărilor și al călugărițelor a fost redus drastic. Din dispoziția suveranului, tribunalele bisericești și-au încetat activitatea, căsătoriile devenind contracte civile, încheiate de funcționarii statului.

„Procesiunile și pelerinajele au fost desființate. Predicile, liturghiile și veșmintele preoțești au fost reglementate prin ordo-

¹ **Paul Lendvai**, *Ungurii*, traducere de Maria și Ion Nastasia, Editura Humanitas, București, 2001, p. 189.

² **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 361.

³ Ibidem.

nanțe imperiale. Funcționarii civili trebuiau să asiste la slujbe, ca să vadă dacă preoții nu critică puterea. Denunțurile au sporit la număr, atrăgând asupra clerului recalcitrant sancțiuni și transferuri. Biserica trebuia să fie un instrument al puterii statului și chiar cel mai bun instrument în slujba instrucției civice. Statul nu avea nevoie de preoți sfinți, ci de ecleziaști «luminați», care să răspândească o morală ce făcea apel la rațiunea și nu la sufletul credincioșilor. Datorită tutelei laice, clerul și-a pierdut o bună parte din prestigiu”¹.

„Pentru a fi mai sigur de succes, Iosif al II-lea a desființat seminariile Episcopilor și colegiile mănăstirești, a căror supunere nu era garantată, și a creat în locul lor instituții de stat pentru predarea teologiei, «seminariile generale», care ieșeau de sub autoritatea episcopilor și erau lăsate în sarcina unui corp profesoral câștigat de partea noilor idei. În cadrul acestora, a fost introdusă o disciplină militară, iar viitorilor preoți li se insufla ura față de Roma și convingerea că ei vor fi stâlpii statului iosefin”².

„Scandalizat de numărul mare al sărbătorilor religioase și al pelerinajelor, Iosif al II-lea a pus capăt majorității acestora, considerându-le piedici în calea productivității economice”³.

„Acolo unde opera contrareforme nu fusese dusă până la capăt, au fost create noi parohii, iar altele, neglijate până atunci, au fost repuse în drepturi. Iosif al II-lea a creat și noi Episcopii Catolice, pentru a asigura o mai bună integrare a populației în sânul Bisericii”⁴.

În 1782, papa Pius al VI-lea a efectuat o călătorie la Viena. Poporul l-a primit cu entuziasm, însă „convorbirile dintre epis-

¹ Ibidem, p. 362.

² Ibidem.

³ **William M. Johnston**, *Spiritul Vienei: o istorie intelectuală și socială 1848-1938*, traducere de Magda Teodorescu, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 29.

⁴ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 362.

copul Romei și împărat nu au dus la niciun rezultat spectaculos, fiecare interlocutor rămânând pe poziția lui”¹.

„În 13 octombrie 1781, a fost promulgat un edict de toleranță, care le-a acordat protestanților și ortodocșilor din imperiu libertatea de cult, catolicismul rămânând religia «dominantă» a statului (lăcașurile de cult necatolice au continuat să nu aibă dreptul la clopotniță, nici la piața din fața bisericii, iar registrele de stare civilă urmau să fie ținute în continuare de clerul catolic, care percepea beneficiile de pe urma tuturor supușilor)”².

„Începând din 1784, germana a devenit limba unică a administrației; toți viitorii funcționari trebuiau să o învețe, iar școlile din Boemia, Ungaria și Galiția urmau să primească profesori de germană”³. Hotărârea a provocat nemulțumiri în Ungaria și Galiția.

„Cu prilejul primei sale călătorii în Transilvania, în 1773, împăratul Iosif al II-lea nota despre românii de aici: Acești săraci supuși români, care sunt, fără îndoială, cei mai vechi și cei mai numeroși locuitori ai Transilvaniei, sunt chinuți și împovărați cu nedreptăți de toată lumea, fie unguri, fie sași, așa de mult, că într-adevăr soarta lor, când o cunoști, este foarte de compătimit și nu este decât de mirat că se mai găsesc atâția din acești oameni și că n-au fugit cu toții”⁴.

„Numărul zilelor de muncă pe care iobagii români erau obligați să le presteze pe domeniile stăpânilor, era de trei-patru pe săptămână sau chiar mai mult. În anul 1773, în Țara Hațegului, unii stăpâni feudali îi obligau pe țărani să presteze patru zile de muncă cu palmele și trei cu vitele, cu alte cuvinte, toate zilele săptămânii

¹ Ibidem, p. 363.

² Ibidem, p. 362.

³ Ibidem, p. 361.

⁴ **Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan**, *Istoria Transilvaniei*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 144.

și în afară de aceea mai trebuia să le dea nobililor și dijmă. Pe deasupra, iobagul era obligat să plătească dări, să asigure provizii pentru întreținerea armatei, să presteze munci pentru nevoile militare sau alte treburi publice, cărăușii, să lucreze la drumuri, la cetăți etc”¹. Datorită atâtor obligații, țăranii români nu mai aveau timp să-și lucreze propriul pământ. În același timp, marii proprietari de pământuri erau scutiți de dări către stat, de aceea țăranii cereau ca „și nobilii să plătească biruri, ca și oamenii de rând”².

„Prin patenta din 1 noiembrie 1781, Iosif al II-lea a abolit șerbia din Boemia, Moravia și Silezia, desființând necesitatea aprobării senioriale pentru căsătorie, părăsirea domeniului și trimiterea copiilor la școală sau ucenicie. De asemenea, copiii nu mai erau siliți să fie servitori la castel”³.

Împăratul, care cunoștea prea bine situația din Transilvania, nu a desființat iobăgia și aici.

În vara anului 1784, s-au anunțat înrolări în cadrul regimentelor de graniță din Ardeal, cei recrutați urmând să scape de iobăgie și să beneficieze de anumite avantaje. Numărul celor care doreau să se înscrie a depășit cu mult așteptările autorităților, de aceea conscripția a fost anulată de guvernatorul Transilvaniei, Samuel von Brukenthal, sub presiunea nobililor maghiari, care își simțeau amenințate privilegiile de clasă, ceea ce i-a nemulțumit și mai mult pe țărani.

Ca semn al nemulțumirii, în toamna aceluiași an, sub conducerea lui Horea (Ursu Nicula), Cloșca (Ion Oargă) și Crișan (Gheorghe sau Giurgiu Marcu), a izbucnit „una dintre cele mai grave revolte țăărănești din istoria Transilvaniei”⁴.

¹ **Ionuț Costea**, *Răscoala lui Horea (1784)*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», vol. III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, p. 234.

² **Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan**, *Op. cit.*, p. 165.

³ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 364.

⁴ *Ibidem*, p. 366.

Vorbind despre această răscoală, episcopul romano-catolic Horvát Mihály, scria: „Revolta românilor a izvorât din defectuoasa alcătuire a relațiilor sociale. Acest popor gemea de secole sub povara samavolniciei, datorită căreia, după cum se întâmplă în mod obișnuit, s-a scufundat în degradare morală și în sălbăticie. Demnitatea de sine a dispărut de mult din sufletul său și, sub povara aservirii, s-a obișnuit cu slugărnicia. Dar și răbdarea popoarelor își are limitele ei; din momentul depășirii acestora, începe și dezlănțuirea furiei sufletelor salbăticite. Această furie distruge și pustiește în mod nestăvilit, ca un instrument cumplit al răzbunării în mâinile unei Nemesis a omenirii asuprite. Acest lucru s-a întâmplat și cu poporul român din Transilvania”¹.

În timpul răscoalei, care a fost reprimată în sânge, „și-au pierdut viața aproximativ 450 de țărani și circa 150 de nobili, precum și 11 soldați”².

După înăbușirea revoltei, sute de moți au fost strămuțați în Banat și Bucovina. Celor rămași acasă, li s-a acordat libertatea pășunatului, scutirea de căraușie, au fost desființate servitutea personală și legarea de glie, fiindu-le acordat dreptul de a se căsători fără consimțământul nobilului și cel de a frecventa o școală.

„În 22 august 1785, a fost promulgată patentă de desființare a iobăgiei în Transilvania”³.

„Cu toate că pe domeniul Zlatnei, unde a izbucnit răscoala, s-a introdus reglementarea urbarială, condiția țăranilor nu s-a îmbunătățit, deoarece, la 1790, aceștia efectuau conform contractului, servicii pentru care cu doar câțiva ani în urmă se răsculasera”⁴.

¹ **Melinda Mitu, Sorin Mitu**, *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice*, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 134.

² **Ionuț Costea**, *Op. cit.*, p. 240.

³ *Ibidem*, p. 238.

⁴ *Ibidem*, p. 239.

„În anul 1784, împăratul a avut inițiativa înființării Spitalului General din Viena”¹.

Iosif al II-lea a intervenit în procesul de învățământ, care a devenit accesibil maselor largi, dar a pierdut din calitate. „Universităților din Austria le-a venit greu să-și revină de pe urma legislației iosefine”².

„Împăratul a împiedicat importurile, care, în opinia lui, nu erau justificate decât de snobismul consumatorilor înstăriți și a încurajat exporturile, în scopul de a spori profiturile și bunăstarea austriecilor. Rezultatul a fost o înflorire rapidă a producției”³.

Iosif al II-lea a adoptat o reformă juridică, interzicând pedeapsa cu moartea. Tot el a pus capăt cenzurii presei și pieselor de teatru.

În 1788, Austria a luptat contra turcilor, alături de ruși. „Iosif al II-lea își închipuia că este de ajuns să poarte uniformă și să se ocupe de chestiunile militare, pentru a deveni un strateg de geniu, ceea ce nu era în niciun caz”⁴. „Împăratul a fost învins în Serbia, în fruntea trupelor sale, dar în anul următor, mareșalul Laudon a cucerit Belgradul, în timp ce Cobourg a ocupat Bucureștiul. Austria a încheiat pace, în 1791, și a înapoiat toate cuceririle”⁵.

În 1789-1790, a izbucnit o revoltă în Belgia, iar în 1790, una în Ungaria, care au fost potolite.

Iosif al II-lea a avut două soții, pe Isabella de Parma și Maria de Bavaria, precum și două fiice.

Împăratul a murit în 20 februarie 1790.

¹ William M. Johnston, *Op. cit.*, p. 29.

² Jean Béranger, *Op. cit.*, p. 363.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, pp. 365-366.

⁵ Ibidem, pp. 364-365.

Leopold al II-lea (1790-1792)

În urma decesului lui Iosif al II-lea, la conducerea Casei de Austria a ajuns fratele acestuia, Leopold al II-lea, care era mare duce de Toscana, din 18 august 1765.

Leopold al II-lea a fost încoronat rege al Germaniei și împărat al Sfântului Imperiu Roman, în 9 octombrie 1790, rege al Ungariei, în 15 noiembrie, același an, și rege al Boemiei, în 6 septembrie 1791.

Noul împărat vorbea limbile latină, franceză, germană și italiană.

În 27 iulie 1790, la Reichenbach, împăratul a semnat o convenție cu prusacii, iar în 4 august 1791, la Șiștov, s-a încheiat pacea cu turcii.

La rugămintea clerului, Leopold al II-lea a desființat seminariile generale.

În timpul acestui împărat, coroana Sfântului Ștefan s-a întors la Buda.

Leopold al II-lea a avut o singură soție, pe Maria Luiza de Spania, care i-a născut șaisprezece copii.

Împăratul a murit la 1 martie 1792, la vârsta de 44 de ani, decesul său subit dând loc la interpretări.

Francisc I (1792-1835)

Tronul lui Leopold al II-lea a fost moștenit de fiul acestuia, Francisc I, care a fost încoronat rege al Ungariei, în 6 iunie 1792, rege al Germaniei și împărat al Sfântului Imperiu Roman, în 14 iulie 1792, și rege al Boemiei, în 9 august 1792.

În urma Revoluției Franceze, începută în 1789, cenzura împotriva ideilor socotite periculoase a fost sporită în Austria.

Mai mulți monarhi europeni, temându-se că revoluția s-ar putea răspândi și în țările lor, amenințându-le privilegiile, au pornit cu trupe împotriva Franței, fiind purtate mai multe bătălii.

Regele Franței, Ludovic al XVI-lea, a fost ghilotinat de revoluționarii francezi, în 21 ianuarie 1793, iar soția sa, Maria Antoaneta, a avut aceeași soartă, în 16 octombrie 1793.

„Executarea lui Ludovic al XVI-lea și mai ales cea a Mariei Antoaneta, prințesă austriacă, au provocat o ură în toată regula la adresa francezilor”¹.

În cursul verii anului 1794, la Viena, s-a descoperit un complot, căruia trebuia să-i cadă victimă împăratul, după care monarhia urma să fie răsturnată.

În 1796-1797, armatele franceze, conduse de generalul Napoleon Bonaparte, au cucerit Lombardia și Mantua, teritorii care aparțineau Habsburgilor. În urma tratatului de pace de la Campo Formio, din 17 octombrie 1797, „Austria urma să renunțe la Belgia, Lombardia și Brisgau și recunoștea anexarea de către Franța a malului stâng al Rinului. Ea primea în compensație Veneția, Istria și Dalmația”².

Habsburgii s-au aliat cu rușii și englezii împotriva francezilor, în 1805. Napoleon, care își luase între timp titlul de împărat, a pornit cu trupele sale înspre Austria. În 20 octombrie 1805, oștile habsburgice au capitulat la Ulm, iar în 13 noiembrie același an, Viena a căzut în mâinile lui Bonaparte.

La Austerlitz, în 2 decembrie 1805, austriecii și rușii au fost înfrânți de francezi. Prin pacea de la Pressburg, semnată în 26 decembrie 1805, Austria renunța, în favoarea lui Napoleon, la Veneția, Istria și Dalmația, plătind învingătorului 40 de milioane de florini-aur.

În 1806, „Napoleon a desființat Sfântul Imperiu Romano-German, pe care l-a înlocuit cu Confederația Rinului”³. Pentru a nu-și pierde titlul imperial, Francisc I s-a autointitulat împăratul

¹ Ibidem, p. 383.

² Ibidem, p. 384.

³ **Doctorand Bogdan Ivanov**, *Op. cit.*, p. 51.

Austriei, devenind, din ultimul împărat romano-german, primul împărat al Austriei. Astfel, „Imperiul Austriei a fost denumirea oficială a monarhiei Habsburgice, începând din 1806”¹.

După ce au fost umiliți de Napoleon de două ori, austriecii au hotărât să își ia revanșa, în 1809, când francezii aveau de purtat un război în Spania. Împăratul francez a obținut mai multe victorii asupra trupelor habsburgilor, ocupând Viena, în 8 mai 1809.

În 21-22 iunie același an, armata franceză a fost înfrântă, la Essling, însă în 5-6 iulie 1809, Napoleon a obținut o victorie decisivă asupra austriecilor, la Wagram. Prin tratatul de pace, semnat la Schönbrunn, în 14 octombrie 1809, habsburgii „pierdeau Austria Superioară și Salzburgul, cedate Bavariei, care păstra Tirolul de Nord, în timp ce Tirolul de Sud revenea regatului Italiei, vasal al Franței. De asemenea, o parte din Carintia, Carniola și Croația de Sud erau cedate Franței. Pe deasupra, Austria urma să plătească o despăgubire de război uriașă și să-și reducă armata la 150.000 de oameni”².

„Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von Metternich a fost cancelarul Austriei, între 1809 și 1817, perioadă în care s-a ocupat, în principal, cu relațiile externe, pentru ca în cursul următorilor 30 de ani să ajungă treptat conducătorul Austriei”³.

Napoleon s-a căsătorit, în 1810, cu Maria Luiza, fiica împăratului austriac.

În 1811, Austria a trecut printr-o criză economică, încât „moneda națională și-a pierdut 90% din valoarea ei nominală”⁴.

Între 16-19 octombrie 1813, în „bătălia națiunilor” de la Leipzig, o coaliție formată din austrieci, prusaci și ruși, a

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 521.

² Ibidem, p. 386.

³ Ibidem, p. 387.

⁴ Ibidem, p. 391.

reputat o victorie împotriva trupelor franceze aflate sub conducerea lui Napoleon.

După ce Parisul a fost ocupat de coaliția anti-franceză, Napoleon a abdicat, în 6 aprilie 1814.

Între 1814 și 1815, a avut loc congresul de pace de la Viena, în urma căruia Austria a primit Veneția. De asemenea, mai multe state germane care aparținuseră Sfântului Imperiu Roman s-au constituit într-o „confederație, a cărei președinție a acceptat-o”¹ Francisc I.

În 1816, a fost înființată Banca Națională Austriacă.

„Prima mașină cu aburi a fost pusă în funcțiune, în Moravia, în 1816 și șapte ani mai târziu, în Boemia”².

Începând din 1820, în Imperiul Austriac au început să se dezvolte mișcările naționaliste slave, ungare și italiene.

„În aprilie 1821, Austria a reprimat, la cererea regelui de Piemont-Sardinia, insurecția liberală piemonteză”³.

În Imperiul Austriac au fost introduse, „în 1829, taxele pe alcool și hârtie timbrată, precum și cele vamale”⁴.

„Începând cu 1829, navigația pe Dunăre a fost modernizată, prin crearea Companiei de Navigație cu Aburi de pe Dunăre. Din 1834, se putea călători cu vaporul, de la Viena până la Marea Neagră”⁵.

„O consecință a blocadei continentale impuse de Napoleon, a fost apariția zahărului extras din sfeclă, a cărui producție s-a dezvoltat după 1830 și a devenit un element de producție important al Boemiei”⁶.

¹ Ibidem, p. 388.

² Ibidem, p. 400.

³ Ibidem, p. 392.

⁴ Ibidem, p. 402.

⁵ Ibidem, pp. 400-401.

⁶ Ibidem, p. 400.

În 1831, austriecii au zdrobit mișcarea revoluționară din mai multe state italiene.

„În 1832, a fost inaugurată calea ferată Linz-České-Budějovice, care era exploatată din 1825, cu tracțiune animală, caii fiind de acum înlocuiți de locomotive”¹.

Dacă austriecii nu au fost interesați să refacă Sfântul Imperiu Roman, după abdicarea lui Napoleon, „Prusia a integrat, până în 1830, micile state din nordul Germaniei, în 1831, a obținut adeziunea Hessenului, iar în 1834, pe cea a Bavariei și a Württembergului. De acum înainte, statele germane aveau să formeze un corp compact sub conducerea Prusiei”², care devenea tot mai puternică.

„În 1832, dieta din Ungaria a cerut înlocuirea latinei cu maghiara, ca limbă oficială de stat”³, iar începând cu „1844, maghiara a înlocuit oficial latina ca limbă de administrație”⁴.

Francisc I a fost căsătorit de patru ori. Cu prima sa soție, Elisabeta de Württemberg, a avut o fiică. Cea de-a doua sa soție, Maria Tereza a celor două Sicilii, care îi era verișoară primară, i-a născut doisprezece copii. Cu ultimele două soții, Maria Ludovica de Austria-Este și Carolina Augusta de Bavaria nu a avut copii.

Împăratul s-a stins din viață în 2 martie 1835.

Ferdinand I (1835-1848)

Cel de-al doilea împărat al Austriei a fost Ferdinand I, fiul cel mai mare al lui Francisc I.

„Ferdinand fusese încoronat rege al Ungariei, în 28 septembrie 1830, în timp ce tatăl său era încă în viață; în 7

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 393.

³ Ibidem, p. 395.

⁴ Ibidem, p. 399.

septembrie 1836, a fost încoronat ca rege al Boemiei, iar în 6 septembrie 1838, a primit coroana de fier a Lombardiei”¹.

Ferdinand I „a avut foarte de mic crize de epilepsie, fiind incapabil din punct de vedere intelectual să guverneze și trebuind să se limiteze doar la funcțiile de reprezentare”². În timpul său, conducerea imperiului se afla în mâinile unei regente, formate din arhiducele Louis de Austria, contele Kolowrat-Liebsteinsky și prințul Metternich.

Una dintre frazele celebre rămase de la Ferdinand I, este cea pe care i-o adresa bucătarului său: „Sunt împărat și vreau găluște”³.

În 1847, a fost creată Academia de Științe a Austriei.

În timpul lui Ferdinand I, „Universitatea din Viena era considerată «un onorabil azil de bătrâni», deoarece aici erau trimiși profesorii de provincie aflați la sfârșit de carieră”⁴.

„În 1848, teoria drepturilor omului a pătruns în Imperiul Habsburgic, un imperiu cu un caracter preponderent rural. Țăranii de aici aveau dorința de a scăpa de robotă și de alte dări feudale”⁵. Acestora li s-au adăugat oamenii de la țară mutați la oraș, care nu aveau un loc de muncă plătit rezonabil sau nu munceau deloc și erau foarte nemulțumiți de situația lor.

„În ajunul anului 1848, nobilimea maghiară reprezenta peste 500.000 de persoane, din 12 milioane de locuitori câți avea țara, și continua să fie singura clasă politică a Ungariei”⁶. Kossuth Lajos, „fiul unei femei slovace care nu a vorbit niciodată ungurește, s-a «convertit» la maghiarism”⁷, fiind ales deputat de

¹ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 47.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 396.

³ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 45.

⁴ Jean Bérenger, *Op. cit.*, pp. 396-397.

⁵ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 53.

⁶ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 399.

⁷ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 49.

Pesta, în 1847. Acesta dorea independența politică și economică a Ungariei față de Austria.

„În ciuda cenzurii și a supravegherii polițienești, ideile Revoluției Franceze și-au croit treptat făgașul, adaptându-se la problemele specifice ale fiecărei națiuni din Imperiul Austriac. Criza revoluționară a izbucnit în mod brutal, în martie 1848, contestând complet ordinea existentă, atât pe plan politic, cât și social”¹.

Scânteia revoluției s-a aprins la Paris, în 22 februarie 1848, extinzându-se și în țările din Imperiul Austriac, care cereau drepturi. „Cu toate acestea, cea care a dat semnalul acțiunii revoluționare în imperiu, a fost Viena, în dimineața zilei de 13 martie 1848. Totul a început printr-o manifestație la sediul dietei Austriei Inferioare. Trupele, chemate în grabă, au deschis focul și au făcut victime, ceea ce a avut ca rezultat sporirea tulburărilor, care s-au extins în cartiere”².

Pentru a fi salvată dinastia, a fost sacrificat Metternich, care a demisionat în aceeași zi, refugiindu-se în Anglia. De asemenea, pentru a calma spiritele, Curtea imperială a promis libertatea presei și promulgarea unei Constituții, care a și fost publicată, în 25 aprilie 1848.

Datorită tulburărilor din capitală, împăratul și Curtea s-au refugiat la Innsbruck, apoi la Olmütz.

În timpul revoluției, Transilvania și Croația au fost alipite Ungariei. Ca măsură de prevedere, „populația românească din Ardeal s-a declarat și s-a proclamat națiune de sine, la Blaj, în 15 mai 1848”³, însă acest lucru îi deranja pe atotputernicii stăpânitori, pentru că baronul maghiar Ștefan Daniel de Vargyas, a afirmat: «Sistemul principatului Transilvaniei din strămoși

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 405.

² Ibidem, p. 409.

³ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 54.

îl constituie trei națiuni și patru religii recepte și, în uniunea lor, constă fericirea și bunul mers al țării. Totuși, se găsesc locuitori nerușinați și îndărătnici, care, nesocotind fericirea de obște și legile fundamentale ale țării, vor să introducă acea josnică plebe valahă ca a patra națiune receptă, străduindu-se cu toată nelegiuirea să sfarme uniunea, să introducă silnic o națiune străină»¹.

„Adunarea națională a românilor de la Blaj, din 15 mai 1848, ceruse ca unirea cu Ungaria să nu fie luată în considerare până când românii nu obțineau reprezentarea în dietă. Revendicarea lor a rămas fără ecou și dieta, întrunită la Cluj, și-a votat propria desființare, în 30 mai. Delegației românilor, sosită la Innsbruck, i s-a prezentat actul unirii și i s-a comunicat că va trebui să negocieze cu guvernul ungar”².

În 25 iulie 1848, trupele piemonteze au fost înfrânte, la Custozza, de cele habsburgice, autoritatea austriacă fiind restabilită în Italia.

Armata imperială a intrat în Viena, în 31 octombrie același an, revoluția fiind înfrântă.

În 21 noiembrie 1848, împăratul a numit un nou guvern, iar câteva zile mai târziu, în 2 decembrie, a abdicat în favoarea nepotului său, Franz Joseph, în vârstă de optsprezece ani.

Ferdinand I a fost căsătorit cu Maria Anna de Savoy, fără ca cei doi să aibă vreun copil.

După abdicare, împăratul s-a retras la Praga, unde a murit în 29 iunie 1875.

Franz Joseph (1848-1916)

Formula oficială de adresare față de noul împărat era: „Majestatea Voastră Apostolică, mult iubitul nostru Împărat și

¹ Pr. Prof. Nicolae Feier, *Op. cit.*, pp. 100-101.

² A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 60.

Domn, Franz Joseph I”¹. „Termenul de apostolic provenea de la Sfântul Ștefan, care îi încreștinase pe unguri, la anul 1000”².

În Ungaria, revoluția a început în 15 martie 1848. Sub presiunea manifestațiilor de stradă, guvernatorul imperial a acceptat cele 12 puncte ale actului revoluției, iar reformiștii maghiari au format un nou guvern, condus de primul ministru Lajos Batthyány. Acesta a adoptat o serie de reforme, care au creat un sistem politic democratic în Ungaria.

După ce revoluția austriacă a fost înfrântă, noul împărat, Franz Joseph, nu a mai recunoscut guvernul maghiar. Mareșalul Lamberg a fost numit comandant suprem al forțelor armate din Ungaria, dar după ce a sosit la Pesta, în 28 septembrie 1848, a fost ucis de către o mulțime revoluționară.

Franz Joseph a hotărât să reprime revoluția din Ungaria, apelând și la ajutorul împăratului Rusiei, Nicolae I.

Cei mai împilați și nedreptățiți locuitori ai Imperiului Austriac, erau în continuare, românii din Transilvania. Episcopul Horvát Mihály, afirma în acest sens: „Trebuie să admitem deschis că dintre toate popoarele creștine din Ungaria, bieții români sunt neglijăți în modul cel mai îngrozitor. Dintre concetățenii noștri români, poate doar fiecare al cincisutelea este atât de norocos încât să beneficieze de o educație, dar și aceasta este slabă, iar ceilalți cresc ca și animalele, fără să cunoască menirea lor umană și cetățenească, precum și mijloacele prin care să ajungă la împlinirea acesteia”³. Avocatul maghiar Hatvani Imre, în lucrarea sa: „Cuvânt în chestiunea neamului valah”, apărută la Pesta, în primăvara anului 1848, scria: „Nu avem voie să uităm că dacă în țara noastră au existat poveri atât de grele ale sistemului de oprimare, ele nu au nenorocit niciun popor atât

¹ William M. Johnston, *Op. cit.*, p. 45.

² Ibidem, p. 356.

³ Melinda Mitu, Sorin Mitu, *Op. cit.*, p. 340.

de mult ca pe români. Iar noi, secole de-a rândul, nu am avut față de niciunul mai puțină compasiune decât față de acest neam sărman”¹. În mai 1848, ziaristul maghiar Pálffy Albert, afirma și el: „poporul român este bun și fidel, liniștit, blând și iertător și, în pofida oprimării, a rămas cinstit și nestricat. Maghiarul nu se poate sprijini pe niciuna dintre națiunile conlocuitoare atât de sigur ca și pe el”². Contrar acestor păreri, unii „moșieri unguri din Transilvania au scris într-o gazetă din Cluj că românii nu vor să se bucure de libertatea, care, fiind umană, este bunul cel mai de preț, cel mai nobil, ci caută libertatea ce o dețin de la natură ca orice animal, deci libertatea animalică”³.

În urma alipirii Transilvaniei la Ungaria, în anul 1848, cu care românii ardeleni nu au fost de acord, aceștia, sub conducerea lui Avram Iancu, au ridicat armele, alături de austrieci, împotriva armatei revoluționare maghiare. Spre sfârșitul anului 1848, „popularitatea lui Avram Iancu depășise de mult limitele Munților Apuseni. Poporul, care îl iubea, îl considera de acum drept conducătorul chemat să dezlege lanțurile robiei”⁴.

„După 20 octombrie 1848, aproape toată Transilvania s-a cufundat în vârtejul războiului civil. Baronul Miklos Vay a început să înțeleagă că nu mai poate stăpâni situația. Înfrigurat, el a solicitat trupe și ajutoare din Pesta și s-a adresat în același timp adunării naționale a secuilor, întrunită pe câmpul din Luteni, cerându-le să grăbească mobilizarea cetelor înarmate. La chemarea lui, 25.000 de secui, înarmați cu puști, lănci, coase și furci de fier, împărțiți în patru grupe, au pornit ofensiva în 19 octombrie. În 23 octombrie, detașamentul contelui Dionisie

¹ Ibidem, p. 181.

² **Sorin Mitu**, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 243.

³ **Silviu Dragomir**, *Avram...*, pp. 183-184.

⁴ Ibidem, p. 168.

Lazar a ajuns în comuna Cipău, unde a împrăștiat o tabără de lăncieri români, iar către seară, a atacat din trei părți Iernutul, izbutind să izgonească și de aici legiunea română. În 26 octombrie, trupele secuiești au ocupat Ludușul”¹.

„În comunele săsești și românești care cădeau sub puterea lor, secuii incendiau casele”², în timp ce „gărzile civile ungurești prădau, incendiau și omorau”³. Astfel, „ungurii au prefăcut în scrum comunele Traniș și Vișag”⁴.

„Vințul de Sus era o comună fruntașă, locuită aproape numai de unguri, care luaseră parte deosebit de activă la expedițiile organizate împotriva satelor românești. După ce austrieii și românii au ocupat Aiudul, în 8 noiembrie 1848, locuitorii maghiari au evacuat comuna Vințul de Sus, dar înainte de a pleca, au executat fără judecată țăranii din satele românești, aruncându-le cadavrele mutilate într-o groapă cu var, din fața primăriei. Descoperind această faptă mârșavă, lăncierii români au dat foc comunei, care a ars două zile întregi”⁵. De asemenea, în timpul luptelor purtate în toamna și iarna anului 1848, românii au jefuit și incendiat și alte sate locuite de maghiari.

„Kossuth Lajos, președintele Comitetului Executiv al revoluționarilor maghiari, a publicat, în 22 decembrie 1848, o proclamație privind naționalitățile din Ungaria. El nu vedea în mișcarea poporului român din Ardeal decât explozia instincțelor animalice, cerând exterminarea românilor”⁶.

În 14 ianuarie 1849, la Iara, moșii au respins trupele maghiare. Au urmat și alte bătălii câștigate de români, în Valea Poienii, strâmtoarea din Fântânile Bedeleului, Geomal, Validești,

¹ Ibidem, pp. 164-165.

² Ibidem, p. 167.

³ Ibidem, p. 166.

⁴ Ibidem, p. 169.

⁵ Ibidem, pp. 166-167.

⁶ Ibidem, pp. 181-182.

Piatra Tăiată, Piatra Lungă, Râmeți, Valea Dosului. Toate aceste lupte au fost purtate de oamenii lui Avram Iancu.

În această perioadă, „Munții Apuseni au rămas unicul adăpost al revoluționarilor români”¹. Trupele ungurești au înaintat spre acești munți, ocupând și incendiind comuna Râul Călatei. La 1 februarie 1849, a avut loc o luptă, la Mărișel, în care oastea maghiară a fost respinsă². A doua zi, „a avut loc o ciocnire asemănătoare, la Călățele”³.

Prin proclamația sa, comisarul Ladislau Csány „i-a invitat pe români să se predea în termen de opt zile, spre a primi «iertarea păcatelor», restituind tot ceea ce au jefuit. Îmbiindu-i cu drepturi egalitare și cu izbânzile legislației ungurești, Csány nu a uitat să-i califice pe tribunii, prefectii și căpitaniii românilor drept: «ucigători» și «vânători de folos». Rar se întâlnește, reliefat mai plastic, cinismul unui om, ca în felul în care Csány invita poporul român să se târâie la picioarele falsului eliberator: «De când există omenirea» - le strigă el, cu dispreț, românilor - «nicăieri nu se vorbește, în paginile nenumărate ale istoriei, despre libertatea vieții voastre naționale. Ați trăit ca slugi pe vremea romanilor, slugi ați fost sub domnia popoarelor migratoare, slugi ați rămas mai târziu în cursul veacurilor. Numai ungurii au ridicat anul trecut razele libertății asupra voastră. Ungurii au sfărâmat legăturile servituții, ungurii v-au înălțat între cetățenii liberi, făcând pe bogat asemenea cu cel sărac, în baza drepturilor omului»”⁴.

În tot acest timp, tribunalele maghiare îi judecau pe români. „În Ocna Mureșului, tribunalul desfășura o activitate febrilă.

¹ Ibidem, p. 188.

² Un rol important în această luptă l-au avut femeile, sub conducerea Pelaghiei Roșu.

³ **Silviu Dragomir**, *Avram...*, p. 191.

⁴ Ibidem, p. 183.

În februarie 1849, mai mult de șase sute de români își așteptau judecata. Aceștia erau scoși noaptea, câte 10-12, pentru a fi duși pe malul Mureșului. Aici erau împușcați, unii judecați, alții fără a fi ascultați măcar, apoi erau aruncați în râu, printr-o copcă tăiată în gheață”¹. „Asemenea tribunale au funcționat și în alte centre, precum: Târgu Mureș, Cluj, Deva, Sânmărtin, Turda, Hațeg, Baia de Criș, Dej, Gherla, Gurghiu și Odorhei”².

„Judecăți mult mai sumare făceau «echipele de vânători», care colindau satele românești, pentru a-i aresta pe «instigatori» și pentru a recupera obiectele «jefuite». Zeci, sute și mii de români au fost uciși de aceste echipe de vânătoare. Nu a existat ținut românesc în Transilvania, în care să nu se fi înregistrat asemenea victime. Bandele acestea intrau în casele oamenilor și, la cea mai slabă rezistență, ucideau bărbați, femei, bătrâni și copii. Familii întregi au fost acum exterminate sub pretexte de nimic. Echipele lui Iosif Ieney din Târgu Mureș și Ludovic Szabo din Turda și-au câștigat îndeosebi faimă, prin cruzimea lor. Fiecare se lăuda că a executat câteva sute de români, firește, fără judecată. Alte echipe organizau, pe câmp și în păduri, adevărate «goane» după românii refugiați. Anchetatorii austrieци cifrează la 4.425 numărul românilor uciși în răstimpul regimului de groază al lui Csány, care a durat de la sfârșitul lui ianuarie, până în 12 mai 1849. George Barițiu rectifică cifra la 6.000”³.

„În 14 aprilie 1849, parlamentul ungar de la Debrețin l-a ales pe Kossuth ca guvernator”⁴.

„Guvernul ungar era mereu preocupat de ideea de a distruge sistemul de apărare al lui Avram Iancu”⁵, trimițând trupe împotriva „craișorului munților”.

¹ Ibidem, p. 184.

² Ibidem, p. 185.

³ Ibidem, pp. 185-186.

⁴ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 76.

⁵ Silviu Dragomir, *Avram...*, p. 204.

Între 8 și 10 mai 1849, la Abrud, Avram Iancu a luptat cu armata codusă de maiorul Hatvani Imre, care a fost nevoită să se retragă.

Maiorul a revenit la Abrud, iar în 18-19 mai, oastea condusă de acesta a fost respinsă și împrăștiată, Hatvani scăpând cu fuga. Acesta a consemnat în raportul adresat comisarului Szentivanyi: „Declar că ofițerii mei au dat bir cu fugiții chiar în toiul luptei, iar când am sosit la Brad, n-am rămas din întregul corp ofițeresc, decât eu și încă trei ofițeri”¹. Alături de Hatvani mai erau și „câțiva soldați fără arme, doar în cămăși și indispensabili”².

În urma celor două înfrângeri suferite de maiorul Hatvani, împotriva moților a fost trimisă o altă armată, condusă de colonelul Kemény Farkas. Ciocnirea din 11 iunie 1849, de la Abrud, s-a soldat cu respingerea moților, însă în 16 iunie, oastea ungurească a fost silită să se retragă spre Zlatna.

În raportul trimis comisarului Szentivanyi, colonelul Farkas menționa: „Românii se bat mai bine decât soldații generalului austriac Puchner, sunt fanatizați și disperați. Dacă îi goneam de pe un deal, ei se refugiau pe celălalt, alergând iute, de parcă aveau hârzoabe la opinci, până când soldații mei scoteau limba și se rostogoleau în jos de pe coama dealului”³.

În 5-6 iulie 1849, la Fântânele, moții au obținut o victorie decisivă asupra unui corp de oaste, aflat sub conducerea lui Paul Vasvari. Ungurii au fost căsăpiți sau puși pe fugă, iar comandantul lor a căzut în luptă.

În lupta „de sub Peleş”, din 22 iulie 1849, o altă armată ungurească a fost înfrântă de moți.

¹ Ibidem, p. 252.

² Ibidem, p. 253.

³ Ibidem, pp. 277-278.

În bătălia de la Albești (lângă Sighișoara), din 31 iulie 1849, armata maghiară, susținută de un grup de voluntari polonezi, a fost înfrântă de trupele rusești și austriece.

Se presupune că Sándor Petőfi, „cel mai popular poet maghiar”¹, al cărui tată era de origine sârbă, iar mama de origine slovacă, ar fi murit pe câmpul de luptă de la Albești, deși trupul său nu a fost niciodată găsit.

Trupele maghiare au capitulat, în 13 august 1849, la Șiria, județul Arad.

„Franz Joseph s-a dovedit necruțător, îndeosebi față de soldații unguri care își încălcaseră jurământul de credință față de suveran și comiseseră, astfel, o crimă de neiertat în ochii lui. Așadar, împăratul și-a inaugurat domnia printr-o baie de sânge”².

„Asupra Ungariei s-a abătut o represiune cumplită. În 6 octombrie 1849, contele Batthyány a fost împușcat. În aceeași zi, la Arad, au mai fost executați, prin împușcare, cei treisprezece generali unguri care avuseseră funcții de comandă în războiul cu trupele imperiale”³. De asemenea, au avut loc numeroase arestări și condamnări la moarte.

„Kossuth Lajos a fugit în Turcia, petrecându-și următorii patruzeci de ani în exil”⁴.

O delegație din Transilvania „a redactat un memoriu, cerând ca Avram Iancu să fie primit, împreună cu tribunii și cu oastea sa, în cadrele armatei austriece. Memoriul prezentat guvernului și generalului Haynau nu a trezit niciun interes în cercurile imperiale. Organele lor din Transilvania au manifestat o totală lipsă de interes față de persoana conducătorului român.

¹ William M. Johnston, *Op. cit.*, p. 369.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 417.

³ Ibidem.

⁴ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 76.

De asemenea, austriecii au dat ordin ca moții să-și predea armele și să fie lăsați la vatră, altfel vor fi dezarmați cu forța”¹.

Cu toate că au luptat singuri, sau alături de austrieci, împotriva armatei revoluționare maghiare, românii ardeleni nu au obținut nicio răsplată sau privilegiu din partea habsburgilor. Această atitudine plină de dispreț față de locuitorii majoritari ai Transilvaniei, se datora faptului că „românii au fost întotdeauna liniștiți și blânzi, adeseori de o blândețe vecină cu lașitatea și tocmai din acest motiv și-au putut permite austriecii și ungurii tot felul de prigoniri și schingiuri împotriva trupului și sufletului românesc”².

În 4 martie 1849, la Viena, a fost aprobată o nouă Constituție.

„Prin Patenta din 31 decembrie 1851, s-a hotărât că Austria va fi guvernată exclusiv de împărat. Franz Joseph, până acum monarh constituțional, a devenit un monarh absolut”³. După ce a dobândit această calitate, Franz Joseph a afirmat: „Celui căruia i-aș permite să mă laude în față, i-aș acorda în același timp și permisiunea de a mă dezaproba, ceea ce este inadmisibil”⁴.

În 18 februarie 1853, la Bad Ischl, naționalistul maghiar János Libényi a încercat, fără succes, să-l asasineze pe împărat.

În același an, a avut loc o rebeliune în Lombardia, care a fost înăbușită.

În 24 aprilie 1854, Franz Joseph s-a căsătorit cu verișoara sa primară, ducesa Elisabeta Amalia Eugenia de Wittelsbach, în vârstă de șaisprezece ani, care era cunoscută sub numele de Sissi. Cei doi au avut patru copii.

Împăratul a inițiat modernizarea Vienei, prin demolarea fortificațiilor vechii cetăți.

¹ Silviu Dragomir, *Avram...*, p. 355.

² Ion Rusu Abrudeanu și Vasile Stoica, *Op. cit.*, pp. 8-9.

³ A. J. P. Taylor, *Op. cit.*, p. 79.

⁴ Paul Morand, *Doamna Albă a Habsburgilor*, traducere de Nadia Farcaș, Editura Compania, București, 2001, p. 162.

„Franz Joseph se culca devreme”¹ și „în fiecare zi se trezea la 3,30 dimineața”². „La ora patru se așeza la birou pentru a studia personal toate dosarele pe care i le prezentau miniștrii la semnat. Împăratul punea capăt acestei munci istovitoare la orele opt seara”³.

În 18 august 1855, s-a semnat concordatul dintre Imperiul Austriac și Vatican. Prin acesta, „Franz Joseph restituia Bisericii Catolice libertatea de acțiune și puterea pe care le pierduse din 1780”⁴.

La Solferino, în 24 iunie 1859, austriecii, aflați sub conducerea lui Franz Josef, au fost înfrânți de o coaliție franco-piemonteză. Francezii erau conduși de Napoleon al III-lea și piemontezii de Victor Emmanuel al II-lea. Aceasta a fost ultima bătălie din istorie, în care toate armatele s-au aflat sub comanda personală a monarhilor lor.

La această luptă a fost martor elvețianul Jean-Henri Dunant, primul câștigător al premiului Nobel pentru pace (împreună cu Frédéric Passy). Îngrozit de suferințele soldaților răniți, rămași pe câmpul de luptă, Dunant a demarat un proiect care a dus la înființarea Crucii Roșii Internaționale.

În 11 iulie 1859, s-a semnat armistițiul de la Villafranca, prin care Austria a pierdut Lombardia, Modena și Toscana.

Ca o consecință a bătăliei de la Solferino, în anul 1860, a fost înființat Regatul Italiei.

La insistențele episcopului Andrei Șaguna, în 24 decembrie 1864, Episcopia Ortodoxă din Sibiu a fost ridicată la rang de Mitropolie a Ardealului, cu autonomie proprie, desprinzându-se de Mitropolia Sârbă din Karlowitz.

¹ Ibidem, p. 158.

² Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 187.

³ Elisabeth Burnat, *Sissi, împărăteasa Austriei*, traducere de Nicolae Constantinescu, Editura Z, București, 1994, p. 35.

⁴ Jean Béranger, *Op. cit.*, p. 426.

În 11 iunie 1866, Austria a cedat Veneția, în favoarea Franței, iar aceasta a retrocedat-o Italiei.

O armată austriacă a învins una italiană, la Custozza, în 24 iunie 1866, obținând și o victorie maritimă împotriva italienilor, în 20 iulie același an, la Lissa.

În 1866, a avut loc „Războiul de Șapte Săptămâni” dintre Austria și Prusia. Habsburgii s-au aliat cu 13 state germane, iar prusacii cu 16.

Avantajul a fost de partea prusacilor, care aveau arme de foc moderne, mai performante, căci „regulamentul lor din 1861 prevedea întăritatea puștii care se încarcă prin chiulasă și superioritatea focului asupra atacului”¹.

„Ca urmare a unei trădări, statul-major prusac a aflat ordinea de luptă a armatei adverse”², pe care a înfrânt-o, în 3 iulie, la Sadova (Königgrätz).

Prusacii au ocupat Boemia și Moravia, în timp ce avangarda unei armate se găsea deja la Wagram, în Austria. Simțindu-se amenințați, Habsburgii au încheiat un armistițiu, la Nikolsburg, în 27 iulie, pacea fiind semnată la Praga, în 23 august 1866.

În urma acordului de pace, Austria renunța la orice pretenții asupra statelor germane, iar „Prusia anexa Hanovra, Hessen-Kassel, Frankfurt, Schleswig și Holstein, organizând o Confederație a Germaniei de Nord”³. „Din acest moment, Habsburgii încetau să mai fie arbitrii Europei, iar monarhia nu mai avea altceva de făcut decât să administreze spațiul situat între Germania și Rusia”⁴. În plus, Austria trebuia să plătească 20 de milioane de florini, despăgubiri de război.

¹ Ibidem, p. 443.

² Ibidem, p. 445.

³ Ibidem, p. 450.

⁴ Ibidem, p. 449.

Înfrângerea Austriei în acest război a dus la slăbirea imperiului, încât ungurii ar fi dorit o independență totală față de Viena, „dar au înțeles că, în fața Rusiei și a minorităților slave din țară, secesiunea ar fi dus, în foarte scurt timp, Ungaria la pierzanie”¹.

Pentru a le oferi satisfacție maghiarilor, „Franz Joseph a restabilit statul ungar în deplinătatea drepturilor sale, prin compromisul din 1867”².

Dualismul sau „compromisul austro-ungar, a fost un acord între dinastie (Casa de Austria) și națiunea ungară. Franz Joseph a acceptat să fie încoronat ca rege al Ungariei, în 8 iunie 1867, la Pesta, și a confirmat existența unui parlament ungar format din două camere, așa cum funcționase începând din martie 1848. De asemenea, statul ungar recupera provinciile: Transilvania, Croația și Slavonia. Ungaria își mai recăpăta armata națională și barierele vamale, încetând să mai fie o provincie privilegiată și redevenind un stat autonom. Ținând cont de interesele comune, pe viitor vor exista un Minister de Externe, de Război și de Finanțe comun, ai căror titulari vor fi numiți de împăratul-rege. De asemenea, ungurii vor recăpăta un loc important în armată și diplomatie”³.

„Prin încheierea dualismului austro-ungar, Transilvania a pierdut orice urmă de autonomie, fiind integrată politic și administrativ în Ungaria”⁴.

„Actul din 1867, a ignorat diversitatea etnică a imperiului, în care coexistau 11 națiuni, iar legea maghiară a naționalităților, din 1868, recunoștea existența unei singure, indivizibile națiuni

¹ Ibidem, p. 429.

² Ibidem, p. 415.

³ Ibidem, pp. 451-452.

⁴ **Ioan Bolovan**, *Naționalitățile și dualismul*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, p. 436.

în stat - cea maghiară - și a unei singure limbi oficiale - cea maghiară”¹. „Guvernul ungar a impus maghiara ca limbă oficială, în intenția de a-i maghiariza pe toți locuitorii țării”².

„Printre celelalte minorități din Ungaria, ȝiganii ocupau un loc aparte. Atunci când și-au făcut apariția, în 1417, ei erau apreciați ca buni fierari. Aceștia își aveau originea într-o castă de muzicieni din India. Pentru că disprețuiau munca manuală, ȝiganii erau hoți excelenți, lucrând în echipe, a căror loialitate între membri punea poliția în încurcătură”³.

Sistemul dualist de după 1867, nu mulțumea minoritățile naționale din Ungaria. „Imobilismul bătrânului împărat era catastrofal, dat fiind că niște reforme curajoase i-ar fi putut satisface pe cei ce țineau la ideea unui mare stat dunărean. Din nefericire, suveranul avea convingerea că era mai bine să lase totul așa cum este, întrucât orice remediu ar fi fost mai rău decât boala”⁴.

După 1867, teritoriile austriece, fără Ungaria, se numeau Cisleithania.

În Cisleithania, dreptul de vot a fost acordat între 1867 și 1906. Inițial, „alegătorii reprezentau doar 60% din populația majoră, iar pentru ca cineva să aibă drept de vot, trebuia să plătească o contribuție de 10 florini. În 1918, au dobândit drept de vot și femeile”⁵.

„În 1870, a fost denunțat concordatul cu Vaticanul din 1855, deoarece nici împăratul și nici episcopatul, îndeosebi cardinalii Friedrich zu Schwarzenberg, de la Praga și Rauscher, de la Viena,

¹ **Liviu Maior**, *Dualismul austro-ungar*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», vol. III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, p. 422.

² **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 459.

³ **William M. Johnston**, *Op. cit.*, p. 374.

⁴ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 460.

⁵ *Ibidem*, p. 453.

nu admiteau de bunăvoie dogma infailibilității papale, adoptată în acel an, de primul conciliu al Vaticanului”¹.

În urma anexării unor state papale, de către Napoleon Bonaparte, dar, în special, după ce toate statele pontificale au fost cucerite și integrate în Regatul Italiei, în anul 1870, episcopul Romei, care pierduse puterea politică, a încercat să-și impună puterea spirituală asupra întregii lumi catolice, prin dogma infailibilității.

Prin proclamarea dogmei infailibilității papale și prin impunerea primatului papal, care nu este exercitat de suveranul pontif în cadrul sinodalității Bisericii, în calitate de „primus inter pares” (primul între egali sau primul între cei de același rang), ci deasupra Bisericii sau în afara acesteia, episcopul Romei s-a autoexclus din cadrul colegialității episcopale și a sinodalității Bisericii.

În anul 1871, cehii i-au cerut lui Franz Joseph să fie încoronat, la Praga, ca rege al Boemiei. „Refuzul împăratului de a accepta coroana Sfântului Wenceslav, i-a ofensat în cel mai înalt grad pe cehi. Ei nu i-au iertat niciodată acest pas greșit”².

„În 1873, a fost creat orașul Budapesta, prin fuziunea dintre orașele Buda și Pesta”³.

La Congresul de la Berlin, din 1878, întrunit în urma războiului ruso-româno-turc, din 1877-1878, Bosnia și Herțegovina au trecut sub administrație austro-ungară, însă, „ocuparea militară a acestei provincii s-a lovit de o puternică rezistență din partea sârbilor din Bosnia”⁴.

„Din 1882, administrația din Boemia a devenit pretutindeni bilingvă, fiind utilizate limbile germană și cehă”⁵.

¹ Ibidem, p. 476.

² Ibidem, p. 459.

³ Ibidem, p. 479.

⁴ Ibidem, p. 489.

⁵ Ibidem, p. 484.

În schimb, în Ungaria, „începând din 1879, predarea limbii maghiare a devenit obligatorie în toate școlile primare și normale, inclusiv în zonele slave și românești. Ulterior, predarea limbii maghiare a fost extinsă și în licee, iar din 1891, a ajuns obligatorie până și în grădinițe”¹.

Ca o consecință firească a acestui fapt, „în 1881, în Transilvania, s-a format un Partid Național Român, care cerea autonomia Transilvaniei și crearea unei administrații românești în zonele locuite de români”².

„În 1891, fiecare localitate din Ungaria a primit un nume unguresc, iar cetățenii țării erau încurajați să adopte nume de familie maghiare”³.

Conducătorii românilor din Transilvania i-au prezentat împăratului de la Viena un Memorandum, în 28 mai 1892, prin care cereau pentru populația română drepturi egale cu cele ale populației maghiare, precum și încetarea persecuțiilor și a încercărilor de maghiarizare. „Nu numai că audiența la împărat le-a fost refuzată, dar, după ce au publicat acest manifest al suferințelor, conducătorii românilor au fost judecați la Cluj pentru instigare împotriva naționalității maghiare și intenții secesioniste. Datorită faptului că au încercat să-și exercite un drept constituțional, cei cinci conducători au ajuns la închisoare, cu pedepse între doi ani și jumătate și cinci ani. Ca de obicei, autoritățile din Viena au refuzat să intervină”⁴.

„În 10 septembrie 1898, la Geneva, împărăteasa Elisabeta a fost asasinată de către anarhistul italian Luigi Lucheni”⁵.

¹ Ibidem, p. 479.

² Ibidem, p. 484.

³ **William M. Johnston**, *Op. cit.*, p. 365.

⁴ Ibidem, p. 373.

⁵ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 504.

După ocuparea Bosniei-Herțegovinei, în 1878, „Austria a administrat această provincie, vreme de 30 de ani, fără a o anexa. În 1908 însă, în cinstea jubileului împăratului, ministrul de Externe a hotărât brusc și unilateral anexarea efectivă, ațâțând astfel conflictul latent cu Serbia și cu puternica sa protectoare, Rusia, provocând o criză internațională”¹.

„Prezumtivul moștenitor al tronului Austriei, arhiducele Franz Ferdinand, care îi detesta pe unguri, voia să salveze monarhia, reformând-o de sus până jos, visând să instituie un trialism, în favoarea slavilor din sud. Naționaliștii sârbi considerau că arhiducele dorea să creeze o «Iugoslavie» de care ar fi profitat Habsburgii”². Din acest motiv, în 28 iunie 1914, arhiducele Franz Ferdinand a fost asasinat la Sarajevo, de către naționalistul sârb Gavrilo Princip.

„O parte a statului-major austriac, condus de un prieten al defunctului arhiduce, pe nume Conrad von Hötzendorf, vedea în cele întâmplate prilejul visat de a zdrobi Serbia și de a rezolva definitiv problema iugoslavă în avantajul Austriei. Împăratul era și el convins că onoarea monarhiei cerea o reparație pe calea armelor”³.

În 23 iulie 1914, Austria a transmis un ultimatum Serbiei, însă condițiile acestuia erau prea dure pentru a putea fi acceptate. În consecință, în 28 iulie, Austria a declarat război Serbiei, având convingerea că va fi un conflict de scurtă durată, care a devenit însă, Primul Război Mondial.

Austria s-a aliat cu Germania, iar ulterior cu Bulgaria și Turcia.

În sprijinul Serbiei a venit Rusia, care s-a aliat cu Franța și Marea Britanie, formând împreună Antanta. Pe parcursul războiului, alianța a fost întărită cu numeroase alte țări.

¹ Ibidem, p. 489.

² Ibidem.

³ Ibidem, pp. 489-490.

Austria a luptat pe trei fronturi: în Balcani (în Serbia, România și Macedonia), în Galiția și în Italia.

În 21 noiembrie 1916, după o domnie de aproape 68 de ani (cea mai îndelungată din întreaga dinastie a Habsburgilor), împăratul Franz Joseph s-a stins din viață.

„Funeraliile sale au fost oficiate după căderea nopții. Precadat de o sută de cavaleri pe cai negri și de o sută de cavaleri pe cai albi, sicriul lui Franz Joseph a fost condus la locul de veci și coborât în criptă printre două șiruri de călugări cu torțe în mâini. La ușa criptei, un crainic a rostit cu glas răsunător: «Deschideți, sunt Majestatea Sa împăratul Austriei, regele Ungariei». Ușa a rămas închisă. Crainicul a repetat: «Deschideți, sunt împăratul Franz Joseph, regele apostolic al Ungariei, regele Boemiei, regele Ierusalimului, mare prinț de Transilvania, mare duce de Toscana și de Cracovia, duce de Lorena». Ușa a rămas în continuare închisă. Crainicul a rostit: «Deschideți, sunt Franz Joseph, un biet păcătos, și cer cu umilință iertare lui Dumnezeu». «Poți intra», a răspuns atunci arhiereul și ușa criptei s-a deschis”¹.

Carol I (1916-1918)

Ultimul împărat al Austriei a fost nepotul lui Franz Joseph. Acesta a fost încoronat ca împărat al Austriei, rege al Ungariei și Boemiei, în 30 decembrie 1916.

Carol I a ocupat tronul Austriei în toiul Primului Război Mondial.

Pe front, austriecii și aliații lor, câștigau și pierdeau bătălii, însă „spre jumătatea anului 1918, situația din spatele frontului devenise catastrofală, din pricina crizei economice”². Aceasta era cauzată de costurile mari ale războiului, de blocada impusă de Antanta, precum și de producția agricolă și industrială scăzută.

¹ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, pp. 187-188.

² Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 497.

Întrucât oamenii apti de muncă erau înrolați în armată, minele de cărbune erau insuficient exploatate, iar energia electrică neîndestulătoare pentru a lumina și încălzi marile orașe, ceea ce a dus la creșterea prețurilor și la inflație. „În ciuda raționalizării, cheltuielile unei familii au crescut de 15 ori în patru ani, în timp ce salariile nu erau mărite decât cu foarte mare zgârcenie”¹.

„Cisleithania suferea de foame, cel puțin în cazul marilor aglomerații urbane, iar Ungaria avea și ea probleme cu dificultățile de aprovizionare, ca urmare a scăderii productivității din sectorul agricol”². „Populația, care până atunci fusese loială, a suferit prea mult ca să mai apere un regim ce le adusese, în locul unui război prevăzut să dureze doar trei luni, un conflict de patru ani, care provocase nenumărate pierderi umane: din cele 8 milioane de bărbați mobilizați în urma declarației de război, 4,2 milioane s-au aflat în permanență sub arme, 1,2 milioane au fost uciși și aproape 3 milioane răniți, mulți rămânând schilozi pentru tot restul vieții”³.

În urma mai multor înfrângeri suferite de trupele austriece, în 3 noiembrie 1918, la Padova, s-a semnat armistițiul între Austria și Italia.

„Austro-Ungaria era învinsă și dezarmată în primul rând pentru că diversele popoare din care era formată își pierduseră, cu începere din vara lui 1918, încrederea în habsburgi și monarhie”⁴.

„În 12 noiembrie 1918, a fost înființată Republica Germană a Austriei, iar împăratul s-a retras la castelul său de la Eckartsau. Acesta nu a abdicat, ci a pus capăt provizoriu activității sale, pentru

¹ Ibidem, p. 499.

² Ibidem, p. 497.

³ Ibidem, p. 499.

⁴ Ibidem, p. 500.

ca ulterior să ia calea exilului”¹. Prin înlăturarea de la putere a „împăratului Carol I, s-a pus capăt monarhiei habsburgice”².

Din teritoriul fostului Imperiu Austro-Ungar au fost create noi state, precum Cehoslovacia și Iugoslavia, în timp ce locuitorii Transilvaniei au hotărât ca provincia lor să se unească cu România.

Înainte de începerea Primului Război Mondial, Imperiul Austro-Ungar avea o populație de 51 de milioane de locuitori, „o suprafață de 677.000 km² și se întindea de la Marea Adriatică la frontiera rusă și din Saxonia până în Balcani, ajungând la vest chiar la lacul Constanța”³. După război, „noul stat al germanilor din Austria era redus la valea mijlocie a Dunării și la țările Alpine, corespunzând țărilor ereditare de limbă germană ale patrimoniului Habsburgilor, respectiv la 84.000 de km², cu o populație de 6,5 milioane locuitori”⁴.

„La 1 aprilie 1922, împăratul Carol I, ultimul dintre Habsburgii care domniseră în Austria o mie de ani, a încetat din viață”⁵. Acesta „a decedat în exil, la Madeira”⁶, la vârsta de 34 de ani.

În 3 octombrie 2004, Carol I a fost beatificat de papa Ioan Paul al II-lea.

¹ Ibidem, pp. 500-501.

² **A. J. P. Taylor**, *Op. cit.*, p. 215.

³ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 490.

⁴ Ibidem, p. 512.

⁵ **Paul Morand**, *Op. cit.*, p. 227.

⁶ **Jean Bérenger**, *Op. cit.*, p. 522.

Imperiul mongol

„Analele chinezilor îi menționează pe mongoli pentru prima dată în secolul al VII-lea î.Hr., referindu-se la nomazii care își așezaseră corturile pe cursul superior al fluviului Amur. Toate triburile de mongoli vorbeau aceeași limbă, din familia altaică, apropiată de cea a manciurienilor din Tunguska și de limba turcilor”¹.

În acea perioadă, triburile menționate „nu locuiau în regiunea Mongoliei de astăzi, ci pe teritoriul Manciei actuale”².

„Din secolul al II-lea î.Hr., până în secolul al III-lea d.Hr., mongolii au atacat mereu China, fără a se cunoaște prea bine rolul pe care l-au jucat”³.

„Între anii 402 și 553, mongolii s-au aflat în fruntea avărilor, pe care chinezii îi numeau «insectele mișunătoare», iar la începutul anilor 500, sub numele de heftaliți ori huni albi, s-au năpustit asupra Afganistanului și Indiei, lăsând prăpădul în urma lor”⁴.

„Mongolii au început să-și părăsească pământurile strămoșești, în mod definitiv, în secolul al X-lea. O parte dintre ei, numiți kitani sau kitai, au invadat regiunile nordice ale Chinei și au întemeiat dinastia Liao, care s-a menținut până în anul 1125, când jurchenii sau giurcheții i-au alungat. Alte triburi au pătruns în Mongolia. Acolo au dat peste turci, ieșiți din pădurile

¹ **Jean Paul Roux**, *Imperiul Mongol și Gingis Han*, traducere de Iulia Bodnari, Editura Univers, 2010, p. 14.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

siberiene în care se dezvoltaseră și pe care le transformaseră în patria lor, dar al căror număr scădea din ce în ce mai mult, din cauza migrației lor continue spre apus”¹.

„Mongolii propriu-zii, cei pe care chinezii îi întâlneau pe malurile fluviului Amur, s-au instalat în regiunea udată de râul Onon. Viața lor era aspră, cu temperaturi aproape de 0°C și extreme, care urcau vara la +40°C și coborau iarna la -40°C”².

„Triburile nomade stabilite în Mongolia trăiau în anarhie, așa cum s-a întâmplat întotdeauna când nu a existat un șef care să le unească”³.

Gingis Han (1206-1227)

Temugin, cel care avea să devină renumitul cuceritor Gingis Han, s-a născut în jurul anului 1162, în nord-estul Mongoliei de astăzi. Mama pruncului se numea Hoelun, iar tatăl acestuia, „Iesughei, era conducătorul subclanului kiyat, din tribul borgighin, care reușise să se unească printr-o frăție de sânge cu Togrul, care se afla în fruntea keraiților”⁴.

„Keraiții erau creștini din anul 1009, când au fost convertiți de episcopul nestorian de Merv, din Asia Centrală”⁵. „Despre ei se știa în Europa că formează regatul «preotului Ioan»”⁶.

La mongoli, „cei care se leagă frați de cruce își unesc viețile într-una singură. Ei nu se mai pot despărți unul de altul și fiecare dintre ei apără viața celui alt”⁷.

¹ Ibidem, pp. 15-16.

² Ibidem, pp. 16-17.

³ Ibidem, p. 17.

⁴ Ibidem, p. 20.

⁵ **Ralph Fox**, *Gingis Han*, traducere de I. Comșa, Editura Științifică, București, 1958, p. 51.

⁶ **Manole Neagoe**, *Attila, Ghenghiz-Han și Tamerlan*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999, p. 81.

⁷ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 65.

Conform legendei, Temugin „se trăgea dintr-un lup cenușiu-albăstrui și o căprioară neagră sau din Alangoa, care l-a născut dintr-o rază de soare, el având ochii de flăcări, iar fața din fulgere”¹.

Pe când Temugin avea nouă ani, tatăl său a fost otrăvit de tătari. Fiind cel mai mare fiu al lui Iesughei, Temugin ar fi trebuit să devină conducătorul subclanului său, însă din cauza vârstei sale, nu a fost acceptat ca șef, familia lui fiind abandonată și lăsată fără protecție. Astfel, Temugin a crescut în condiții grele, viața călindu-l de mic.

În jurul vârstei de 16 ani, Temugin s-a căsătorit cu Borte, ulterior având și alte soții, precum: Yesugen, Kulan, Yesui, Kunju, Yesulun, Isukhan, Gunju, Abika, Gurbasu, Chaga ș. a.

După ce a crescut, „Temugin a ajuns un tânăr înțelept și șiret, care știa să fie plin de curaj, când era nevoie”². „El avea o frunte lată și ochi gri-bleu, deosebindu-se de ceilalți mongoli prin statura lui înaltă”³.

Întrucât Temugin era fiul cel mai mare al unui fost conducător al subclanului kiyat și datorită calităților sale personale, „o dietă, un kurultai, convocat în jurul anului 1195-1197, l-a proclamat han”⁴.

Înainte de a-l alege conducătorul lor, mongolii i-au spus: „Dacă ne vei fi cârmuitor, vom lupta pentru tine în primul rând al tuturor bătăliilor și împotriva unor dușmani fără număr. Dacă vom câștiga ca și pradă femei frumoase, fete gingașe sau cai buni, ție ți le vom dărui. La vânătoare vom întrece pe oricine și-ți vom trimite plocon vânatul pe care îl vom prinde. Dacă nu-ți vom îndeplini poruncile în război sau dacă îți vom stânjeni treburile

¹ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 20.

² Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 59.

³ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 82.

⁴ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 23.

în timp de pace, poți să ne iei soțiile și avutul și să ne arunci în mijlocul pustiului”¹.

La rândul său, Temugin le-a zis viitorilor săi supuși: „Dacă voiți să vă fiu han, jurați pe Cel care a făcut cerul și pământul că îmi veți păzi poruncile și ei au jurat”², iar „mongolii erau fideli. Ei respectau, în general, cuvântul dat”³.

După ce Temugin a fost ales han, „patru oameni, înarmați cu arcuri și săgeți, au fost numiți în garda lui personală”⁴.

Noul han „cunoștea taina care asigură izbânda conducătorilor de oameni. Știa să câștige dragostea neprecupețită a supușilor, să le facă daruri bogate și să-i atragă prin măgulire vicleană, dar în același timp putea să fie și necruțător față de cei care dădeau îndărăt sau îl părăseau”⁵. „Cu scopul de a-și aduna și mai strâns supușii în jurul său, Temugin le-a acordat privilegii speciale și a introdus titlul de darhan, ai cărui purtători erau scutiți de dări, aveau drept de vânătoare nelimitat și erau iertați pentru primele nouă păcate”⁶.

„Temugin a încercat, pentru prima dată în istoria mongolilor, să realizeze o structură organizatorică, în stare să dea coeziune triburilor”⁷, „pentru că mongolii nu cunoscuseră până atunci ce este monarhia”⁸. Unele triburi însă, nu au vrut să se supună, de aceea, în 1198, hanul a luptat cu tătarii, iar un an mai târziu cu naimanii, fără a obține o victorie decisivă. „În 1202, Temugin a reușit să-i zdrobească cu totul pe tătari. Pe unii i-a masacrat, pe alții i-a luat

¹ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, pp. 68-69.

² **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 13.

³ *Ibidem*, p. 22.

⁴ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 69.

⁵ *Ibidem*.

⁶ **Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif**, *Mongolia lui Cinghis Haan - trecut și prezent*, Editura RAO, București, 2009, pp. 51-52.

⁷ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 86.

⁸ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 91.

ostatici, și numărul acestora a fost destul de mare, fiindcă îi vom regăsi adesea în avangarda trupelor sale”¹.

„Tătarii erau ostili mongolilor. Cu toate acestea, numele lor avea să-i desemneze nu numai pe mongoli, în furia lor nimicroane, ci mai târziu, în mod general, avea să-i indice pe toți nomazii din stepa eurasiatică, în special pe toți turcii care nu aparțineau Imperiului Otoman”².

Temugin s-a aliat cu ionghiuii, care erau creștini și i-a biruit pe naimani. „Hanul nu a uitat niciodată serviciul adus. O tradiție de alianțe matrimoniale s-a stabilit între mongoli și ionghiui, care le-a oferit acestora și religiei lor creștine un loc de cinste în teritoriile stăpânite de Temugin”³. Hanul a luptat și cu keraii. Conducătorul acestora, „Togrul, și-a pierdut viața în bătălie, iar Temugin i-a luat în stăpânire pământurile și tribul, devenind adevăratul stăpân al Mongoliei orientale și centrale”⁴.

După ce numeroase triburi au ajuns să fie cârmuite, cu înțelepciune, de Temugin, „acestea erau stăpânite de ideea că trebuiau să aibă un singur împărat pe pământ, așa cum exista un singur Dumnezeu în cer”⁵.

„În 1206, o adunare a șefilor de triburi, un kurultai, l-a proclamat pe Temugin împărat. Atunci acesta și-a luat titlul de «conducător universal», în mongolă «Tchingis Qaghan», care s-a păstrat în alte limbi sub forma de Gingis Han”⁶.

„Numele de mongol, necunoscut până atunci, aparținând unui neînsemnat trib de nomazi, a devenit prin aceasta numele unei națiuni puternice”⁷.

¹ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 23.

² *Ibidem*, p. 24.

³ *Ibidem*, p. 25.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 24.

⁶ *Ibidem*, p. 25.

⁷ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 90.

Sub Gingis Han, „în timp de război, toată suflarea bărbătească era obligată să ia parte la lupte, iar în timp de pace, să participe la exerciții de vânătoare, care serveau nu numai scopurilor economice, dar și ca antrenament militar”¹. „Oamenii îl urmau pe împărat atâta vreme cât se puteau ține pe cal, pentru că războiul era îndatorirea lor elementară”².

„În timp de război, femeile mongole aveau rostul lor, purtând grijă de copii, gătind și păzind turmele”³. „Când nu aveau grija copiilor, femeile luptau alături de bărbați”⁴.

„Fiecare mongol care mergea la luptă poseda cel puțin trei cai, pentru a avea întotdeauna un cal de schimb odihnă”⁵. De asemenea, „fiecare soldat trebuia să aibă două rânduri de blănuri, căci în cazul temperaturilor scăzute, putea dormi înfășurat în ele până la -40°C”⁶. „Toți cei care au intrat în contact cu mongolii, au rămas frapați de capacitatea acestora de a suporta climatele cele mai diverse și de a mânca orice”⁷.

„Luptătorii mongoli erau dotați cu o vigoare fizică excepțională, fiind supraviețuitorii unei selecții naturale necruțătoare, datorită rigorilor climei și condițiilor precare de viață, putând să îndure totul, foamea, oboseala, încercările. Ei ascultau orbește, având simțul ordinii, al disciplinei, mai dezvoltat decât călugării. Aceștia nu se recunoșteau niciodată înfrânți, luptând pentru conducătorii lor, pe care îi venerau și pe care îi apărau cu prețul propriei vieți, din plăcere, pentru glorie și nu pentru soldă, fiindcă ei erau războinici”⁸.

¹ Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 57.

² Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 179.

³ Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 46.

⁴ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 62.

⁵ Ibidem, p. 63.

⁶ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 132.

⁷ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 60.

⁸ Ibidem, p. 61.

„Soldații mongoli nu erau interesați de profit, rămânând credincioși vieții lor simple și singura lor ambiție, după ce străbăteau pământul întreg, era să se întoarcă vii la iurta și la turmele lor. Astfel a procedat și Subotaj, unul dintre cei mai mari generali ai lor, care ar fi putut să guverneze orice provincie, dar și-a sfârșit viața cu modestie, în cortul în care s-a născut”¹. Din acest motiv, „Gingis Han n-a cheltuit niciodată niciun ban pentru întreținerea armatei. Din prada adunată în timpul unei campanii se împărțea o cotă fiecărui luptător, în funcție de rang și în raport cu faptele sale de vitejie”². Aceasta era plata lor.

„Prima armată a lui Gingis Han fusese alcătuită pe baza sistemului de recrutare pe clanuri, fiecare dintre acestea alcătuind câte o divizie aparte, care era condusă de căpeteniile clanului sau ale tribului”³. După o vreme, „în locul șefilor comunităților de sânge a apărut conducătorul militar, numit de suveran să cârmuiască un domeniu, în schimbul jurământului de credință. În locul unui han indisciplinat - aristocrat trădător, care conducea vechile clanuri - Gingis Han a pus peste triburile supuse, înfrânte și fărâmițate, pe propriii lui vasali, legați de el prin jurăminte inviolabile”⁴.

„Armata mongolă era organizată în unități de zece, o sută, o mie și zece mii de oameni. Gingis Han a stabilit că fiecare soldat era responsabil pentru toți soldații din grupa sa. Dacă unul cădea, erau pedepsiți toți”⁵. „În timpul bătăliei, nimeni nu avea voie să-și părăsească grupa de zece oameni, iar grupa nu avea voie să-și abandoneze răniții pe câmpul de luptă. Cine fugea în timpul luptei era ucis. De asemenea, nimeni nu avea

¹ Ibidem, p. 62.

² **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 195.

³ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 99.

⁴ Ibidem, p. 95.

⁵ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 62.

voie să jefuiască înainte ca hanul să îngăduie acest lucru. O asemenea disciplină a transformat oastea mongolă într-un formidabil instrument de război”¹.

„Cavaleria grea mongolă era înzestrată cu armuri alcătuite din patru straturi de piele tăbăcită și lăcuită, puse una peste alta, ca să împiedice pătrunderea umezelii și era dotată cu lănci și iatagane. Soldații din cavaleria ușoară aveau câte o sulită și două arcuri, unul cu care trăgeau din șa și altul cu care trăgeau descălecați, când era necesară o țințire mai sigură. Aceștia aveau și câte trei tolbe încărcate cu săgeți de grosimi diferite, dintre care unele puteau străpunge armurile inamicilor”².

În 1207, Djoci, fiul lui Gingis Han, i-a înfrânt pe pădurenii din Siberia de Sud, iar în 1207-1208, hanul i-a atacat pe tangiuții din deșertul Gobi. Nu i-a rob, „ci s-a mulțumit cu supunerea conducătorului și cu promisiunea pe care acesta i-a făcut-o, de a-i veni în ajutor cu trupele sale, când va avea nevoie”³. Cam în același timp, Gingis Han i-a supus pe karluki și pe uiguri. „Cei din urmă le-au adus alfabetul, folosit și astăzi de mongolii”⁴.

Un alt trib, al kitanilor, s-a aliat și el cu mongolii.

„În provinciile cucerite, Gingis Han lua trei bărbați din zece”⁵, pe care îi înrola în armata lui. „Este de mirare că acești recruți, care trebuiau să se gândească numai la dezertare, la fugă și răzvrătire, s-au dovedit a fi, cu rare excepții, fideli mongolilor”⁶.

În timpul lui Gingis Han, China era împărțită în două. În nord, domnea dinastia Qin, iar în sud, dinastia Song. La începutul domniei marelui han, mongolii le plăteau tribut chinezilor, încât,

¹ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 111.

² Ralph Fox, *Op. cit.*, pp. 118-119.

³ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 25.

⁴ Ibidem, p. 26.

⁵ Ibidem, p. 60.

⁶ Ibidem.

„anual, se prezenta în stepele mongole un demnitar chinez, care venea să ridice tributul”¹.

Gingis Han a cules informații despre chinezi, iar în 1211, a atacat nordul Chinei. Înainte de a porni la luptă, „acesta a postit trei zile în cortul lui, după care, cu capul descoperit, a urcat coama unui deal, pentru a aduce jertfe Cerului-zeu, fiind însoțit de toate căpeteniile triburilor și neamurilor supuse. Apoi, într-un consiliu de război, s-au discutat măsurile care trebuiau adoptate pentru o campanie împotriva unei mari puteri, cum era împărăția Qin”².

Pentru mongoli, „războiul nu era o rostogolire de hoarde dezorganizate, nici o operațiune fulger, ci întreaga campanie militară era pregătită cu grijă și dusă la îndeplinire minuțios și organizat”³. Când pornea la luptă, „Gingis Han era perfect informat despre mișcările dușmanului și, pe de altă parte, nu concepea războiul în chip îngust, ca pe un simplu act de violență între două armate inamice. Planurile lui erau întotdeauna rodul unui profund simț de pătrundere a lucrurilor și în ele arma politică juca un rol tot atât de însemnat ca și arcul și sulița”⁴.

De asemenea, în război, mongolii „îi foloseau pe locuitorii țărilor cucerite pentru lucrările de asediere, izbutind să înfăptuiască realizări care ar fi părut cu neputință pentru vremea aceea, ca de pildă, abateri de cursuri de apă, construcții de drumuri și poduri, prin care supuneau natura, ori de câte ori o cerea nimicirea dușmanului”⁵.

În februarie 1212, la Huan’erzui, trupele mongole le-au zdrobit pe cele chineze. În urma acestei bătălii, „pământul a

¹ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 119.

² *Ibidem*.

³ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 64.

⁴ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 158.

⁵ *Ibidem*, p. 162.

rămas atât de mult timp acoperit de cadavre, încât taoistul Cian Ciuen le-a văzut tot acolo, nouă ani mai târziu”¹.

„Deși și-a pregătit cu grijă ofensiva în China, Gingis Han a trebuit să bată pasul pe loc timp de doi ani, din cauza Marelui Zid, însă a profitat de ocazie pentru a ocupa Manciuria”².

Mongolii nu aveau hărți, de aceea, „pentru coordonarea precisă a mișcărilor armatei sale, Gingis Han se bizaia pe spiritul excepțional de orientare pe care îl aveau mongolii, în general, și șefii lor, în special”³.

„Invazia mongolă în China s-a făcut după un plan militar admirabil pregătit. Superioritatea numerică a armatelor chineze a fost anihilată prin extraordinara mobilitate a mongolilor, ceea ce i-a silit pe chinezi să se mărginească la apărarea fortărețelor mai însemnate, în timp ce coloanele mongole, coordonate în mod desăvârșit, atacau în trei direcții, pentru a preveni concentrarea forțelor inamice”⁴. „După o strategie proprie oastei mongole, cele trei armate ale lui Gingis Han au străbătut aproape toată împărăția Qin, devastând, cucerind unele orașe, eșuând în fața altora. Aceste atacuri, în aparență dezordonate, au avut darul de a crea o stare de totală confuzie pentru generalii chinezi. Victoriile mongole au fost atât de surprinzătoare, încât împăratul chinez a considerat că generalul său șef l-a trădat, înlocuindu-l cu altul”⁵.

Gingis Han alcătuia planurile de luptă ale armatelor sale, însă de cele mai multe ori nu conducea personal atacurile. „De regulă, nici generalii săi nu se expuneau în lupte. Ei se țineau deoparte, pentru a beneficia de o privire de ansamblu asupra operațiunilor și pentru a nu-și risca viața, nu pentru

¹ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 27.

² Ibidem, p. 26.

³ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 120.

⁴ Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 119.

⁵ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 120.

că se temeau de moarte, ci fiindcă știau că moartea lor putea provoca panică”¹.

În timpul războiului, mongolii nu insistau pe onoare și cavalerism. Pentru ei era importantă obținerea victoriei.

„Luarea prin surprindere a fost întotdeauna arma principală a mongolilor, pentru că în aproape toate bătăliile lor din China sau din Asia Centrală, ei erau inferiori dușmanului din punct de vedere numeric”². Cu toate acestea, „armata chineză, mai numeroasă decât cea mongolă, era formată, în general, din infanteriști”³.

„Hoardele mongole evitau marile bătălii, preferând hărțuirea, care epuiza și demoraliza adversarul. Când întâlneau o armată prea puternică, ei se prefăceau că fug, pentru a-i atrage pe soldații inamici în urmărirea lor, știind că această urmărire se va face în dezordine, oferindu-le posibilitatea de a-și alege locul de luptă sau de a-i atrage într-o capcană și se întorceau când dușmanii nici nu se așteptau, iar călăreții trăgeau cu arcul în goana calului, peste umăr”⁴.

„O altă manevră pe câmpul de luptă era aceea de a retrage sistematic și de a slăbi o aripă. Dușmanul îi urmărea pe mongoli în această direcție. Între timp corpurile mongole de pe aripa care se retrăgea erau deplasate cu repeziciune pe aripa opusă, creând în felul acesta o rezervă cu care se putea ataca flancul și spatele inamicului”⁵.

Uneori, trupele mongole se retrăgeau noaptea, în liniște, din fața armatei adverse, „lăsând focurile taberei aprinse și dând apoi foc ierburilor din stepă”⁶. Alteori, „se ridicau tabere false,

¹ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 64.

² Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 121.

³ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 120.

⁴ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 64.

⁵ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 112.

⁶ Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 158.

se aprindeau focuri de campanie acolo unde nu se afla nimeni, se îmbrăcau manechine de fân în haine soldățești, se foloseau prizonierii ca scut uman de apărare”¹ etc.

De asemenea, „după ce intrau în contact cu civilizațiile sedentare, mongolii învățau rapid de la ele tehnici noi, îndeosebi în privința mașinilor de război”².

În 1214, Gingis Han a ocupat Pekinul, capitala dinastiei Qin. Prin aceasta, „mongolii au dobândit controlul asupra renumitului «drum al mătăsii», care lega China de Asia Centrală”³.

„Societatea mongolă era extrem de săracă, iar capacitatea ei de producție, foarte redusă”⁴, de aceea, „acești nomazi trebuiau să poarte aceleași haine, fără să le spele, până când se rupeau de tot”⁵. „Cel care îndrăznea să se scalde într-o apă curgătoare sau își spăla hainele, risca să-și piardă viața”⁶. „Gingis Han le-a atras atenția femeilor să nu spele hainele, pentru că le va trăsni cerul, deci o haină era purtată până se destrăma”⁷.

„În timpul primelor lupte ale lui Gingis Han, luarea ca pradă a câtorva podoabe de argint constituia un mare eveniment. O șa sau un frâu erau bunuri de mare preț”⁸. După ce marele han s-a întors biruitor din China, „tabăra mongolă era înțesată de lucruri de valoare, la care conducătorul nici măcar nu îndrăznise să viseze în tinerețe. Când Gingis Han se ospăta sau când bea, fete gingașe și băieți frumoși îi cântau în cort, iar însoțitorii lui credincioși erau îmbrăcați în mătase și brocart”⁹.

¹ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 65.

² *Ibidem*, p. 64.

³ **Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif**, *Op. cit.*, p. 53.

⁴ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 94.

⁵ *Ibidem*, p. 98.

⁶ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 106.

⁷ *Ibidem*, p. 102.

⁸ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 94.

⁹ *Ibidem*, p. 123.

În jurul anului 1217, Djebe, un general al lui Gingis Han, „a cucerit regatul Kara Kitai, care adăpostea refugiați din Mongolia și unde, pretindea marele han, se urzea o conspirație împotriva lui. În această țară musulmană, care era sau se considera oprimată de budiști, mongolii au fost primiți ca niște eliberatori”¹.

În timpul lui Gingis Han, principalele căi comerciale din Asia Centrală treceau prin Horezm, de aceea, în 1218, marele han a încheiat un acord comercial cu Ala ad-Din Muhammad al II-lea, șahul Horezmului. La întoarcerea ambasadei spre țară, guvernatorul cetății Otrar, cu acordul tacit al șahului său, i-a ucis pe toți solii lui Gingis Han, însușindu-și cămilele și mărfurile pe care acestea le transportau.

În același timp, Ala ad-Din Muhammad al II-lea a intrat în conflict cu califul Bagdadului. Căutându-și un aliat în Gingis Han, califul i-a trimis acestuia un mesaj, dar pentru a nu fi descoperit, l-a scris pe pielea capului unui emisar, care a pornit la drum abia după ce i-a crescut părul. După ce a ajuns la marele han, părul solului a fost tuns, iar acesta a putut citi mesajul califului².

„Gingis Han i-a trimis încă o ambasadă șahului Horezmului, în speranța că relațiile dintre ei pot fi soluționate pe cale pașnică. Ala ad-Din Muhammad al II-lea i-a retezat capul emisarului șef, i-a bărbierit și i-a ras în cap pe ceilalți soli, semn de supremă jignire pentru ei și pentru stăpânul lor”³.

Cu toate că oastea lui Ala ad-Din Muhammad al II-lea era mai numeroasă decât cea mongolă, marele han a pornit spre Horezm. Pentru ca triburile supuse mai recent să nu se răscoale împotriva lui Gingis Han, acesta a poruncit ca toți conducătorii mai importanți din imperiu să-l însoțească. Singurul care a refuzat să facă acest lucru, a fost cârmuitorul tangiuților, care a afirmat:

¹ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, pp. 26-27.

² **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 129.

³ *Ibidem*.

„Dacă Gingis Han nu are puterea necesară, de ce a vrut să se facă stăpânul tuturor?”¹.

După un îndelung asediu, cetatea Otrar a fost cucerită de mongoli. „Populația acesteia a fost masacrată, pentru că avusese îndrăzneala să se apere, iar guvernatorului i s-a turnat argint topit în ochi, în nas și în urechi, fiind în acest fel răzbunată jignirea adusă lui Gingis Han, prin uciderea solilor lui”².

Marele han se guverna după principiul că „un dușman cucerit nu este un dușman supus, întotdeauna el îl va urî pe noul său stăpân”³, de aceea cei capturați de trupele sale erau stârpiți. Așa s-a întâmplat și în cazul cetăților Iend și Signak, care au fost luate cu asalt de către mongoli. „Populația de aici a fost măcelărită sau dusă în fața altei fortărețe, împinsă înaintea zidurilor și călcată în picioare, pentru ca trupurile morților să constituie un fel de punte, de pe care mongolii să se cațere pe metereze”⁴.

Cele trei armate ale lui Gingis Han s-au întâlnit în fața orașului Buhara. Comandantul trupelor din cetate a înțeles că nu are nicio șansă de supraviețuire, de aceea a încercat să fugă noaptea cu oastea din oraș. Mongolii au intuit planul apărătorilor cetății, i-au lăsat să le străpungă rândurile, iar după ce aceștia „s-au îndepărtat de Buhara, i-au încercuit și i-au căsăpit. Nu a scăpat aproape niciun om. Rămasă fără apărare, cetatea s-a predat, fiind jefuită”⁵. Populația orașului a fost robită, iar Buhara incendiată.

De aici, cele trei armate ale lui Gingis Han s-au îndreptat, pe căi diferite, spre Samarkand. „Înainte de a începe asaltul asupra cetății, porțile orașului s-au deschis. Un corp de oaste turc, de 30.000 de oameni, s-a predat, cerând să fie primit în

¹ Ibidem, p. 131.

² Ibidem, p. 134.

³ Ibidem, p. 144.

⁴ Ibidem, p. 134.

⁵ Ibidem, p. 135.

tabăra mongolă. Pentru a nu se deosebi de mongoli, li s-a cerut să-și radă părul de pe cap și cum această operație au făcut-o mongolii, 30.000 de capete au căzut odată cu părul lor. În ochii lui Gingis Han, ei erau niște trădători mizerabili în care nu se putea încrede”¹. Marele han se conducea după principiul că „cel care a trădat o dată, poate trăda și a doua oară, din care pricină nu se poate pune niciun preț pe loialitatea lui”².

La Samarkand, „mongolii au jefuit, au ucis, au distrus, dar au cruțat meșteșugarii și toți membrii clerului musulman, fiindcă respectau preoții de orice religie”³. „Toleranța și respectul pentru credința altora a constituit un aspect deloc de neglijat al politicii lui Gingis Han”⁴.

„Meșteșugarii au fost trimiși în Turkestanul de Est și în Mongolia, unde au întemeiat mici orașe și așezări în văile râurilor Ili și Tarim. Acolo au fost puși să confecționeze echipament de război și muniție pentru armatele mongole sau lucruri de preț cerute de nobilimea mongolă”⁵.

O femeie din Samarkand avea o perlă de valoare, iar pentru a nu-i fi răpită, a înghițit-o. Mongolii au spintecat-o pe loc și au recuperat podoaba. Temându-se că și alte femei au procedat la fel, soldații au junghiat câteva mii dintre ele, căutându-le de obiecte de valoare în măruntaie⁶.

Fortăreața și zidurile de apărare ale Samarkandului au fost dărâmate de mongoli, iar ceea ce a mai rămas din oraș a fost incendiat.

Gingis Han, cu grosul armatelor sale, a continuat cucerirea Horezmului și a altor țări, în timp ce „20.000 de oameni,

¹ Ibidem, pp. 136-137.

² Ibidem, p. 173.

³ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 28.

⁴ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 114.

⁵ Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 161.

⁶ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 137.

aflați sub comanda lui Djebe și Subotai, au primit sarcina de a-l urmări pe fugarul Ala ad-Din Muhammad al II-lea”¹. După uciderea șahului, aceștia aveau porunca de a „da o raită largă dincolo de Caucaz, în spatele Donului și să se întoarcă apoi în Asia prin stepa kipciakă. Scopul acestei recunoașteri era de a se asigura că nicio putere dușmană nu primejduia ariergarda și comunicațiile mongole, în timp ce aceasta își vedea de treabă în Afganistan și Iran. Acolo unde erau întâmpinate cu supunere, trupele expediționale trebuiau să impună suzeranitatea mongolă, numind un guvernator și funcționari, în vederea colectării birurilor. Oricine se împotriva trebuia trecut prin ascuțișul sabiei. Întreaga operație avea să dureze trei ani, după care corpul expediționar urma să se întoarcă la baza lui din Mongolia”².

Ala ad-Din Muhammad al II-lea a fost „fugărit din oraș în oraș, din fortăreață în fortăreață, fiind gonit ca un iepure speriat până la țărmurile Mării Caspice. În speranța că marea îi va fi de mai mult ajutor decât uscatul, acesta a trecut cu barca pe o insulă, abandonându-și soțiile și copiii într-o cetate de la țărm”³. Șahul „a murit de frică, de disperare și de epuizare, pe o mică insulă din Marea Caspică, în decembrie 1220 sau ianuarie 1221”⁴. „Cei doi generali i-au trimis lui Gingis Han tezaurul și soțiile șahului”⁵.

„Începând din 1220-1221, marele han a poruncit să se deschidă drumuri în zonele inaccesibile ale Afganistanului și Korasanului”⁶, pe care le cucerise.

Djalal al-Din, fiul lui Ala ad-Din Muhammad al II-lea, a continuat lupta împotriva invadatorilor.

¹ Ibidem, p. 138.

² **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 165.

³ Ibidem, p. 166.

⁴ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 28.

⁵ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 139.

⁶ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 66.

„Cetatea Urgangiu a fost asediată de mongoli timp de șapte luni, iar rezistența apărătorilor a fost înfrântă abia după ce fiecare petec de pământ și fiecare casă au fost cucerite prin câte o luptă aparte. Orașul Merv, renumit prin bibliotecile sale - dintre care una avea 12.000 de cărți - și prin sistemul perfecționat de diguri și terasamente, pentru a căror întreținere lucrau nu mai puțin de 10.000 de oameni, a fost pustiit cu sălbăticie, de oamenii lui Gingis Han, iar marile lucrări de pe râul Murgab au fost nimicite”¹.

În bătălia de la Bamyian, din 1221, a fost ucis Mutugem, unul dintre nepoții favoriți ai lui Gingis Han. După ce orașul a fost cucerit de trupele marelui han, acesta „a poruncit să nu fie lăsată în viață nicio ființă - om, vită sau pasăre - orașul să fie ras de pe suprafața pământului, iar locul pe care fusese ridicat să fie nivelat cu pulberea dărâmăturilor. Porunca a fost îndeplinită întocmai”².

Fiind încă plin de mânie pentru uciderea lui Mutugem, „contrar obiceiului său, împăratul a comandat în persoană asaltul asupra orașelor Chahr-i Golgola și Chahr-i Zohag, care au fost rase de pe suprafața pământului, iar întreaga populație a fost măcelărită. Orice urmă de viață a fost nimicită, până și câinii și pisicile”³.

„Întrucât unii dintre locuitorii orașelor distruse de mongoli au încercat să scape cu viață, ascunzându-se sub mormanele de leșuri, s-a dat poruncă să fie tăiate capetele tuturor cadavrelor, pentru mai multă siguranță. În alte locuri, prefăcându-se că se retrag, mongolii i-au pus pe muezini să-i cheme pe musulmani la rugăciune și în felul acesta au izbutit să-i captureze și pe puținii oameni care reușiseră, ca prin minune, să supraviețuiască dezastrului”⁴.

¹ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, pp. 168-169.

² *Ibidem*, p. 169.

³ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, pp. 28-29.

⁴ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 144.

O armată formată din soldații lui Djalal al-Din și aliații lor afgani, a biruit, la Perwana, în 1221, o oaste mongolă, aflată sub conducerea lui Shikhikhutug, fratele vitreg al lui Gingis Han.

În 24 noiembrie 1221, lângă fluviul Indus, Djalal al-Din a fost înfrânt. „Văzând că orice speranță este pierdută, acesta a poruncit să-i fie aruncați în valurile fluviului mama, soția și copiii - preferând să-i vadă înecându-se, decât în mâinile dușmanului - iar el, cu sabia într-o mână și cu un stindard negru în cealaltă, a încălecat pe un cal odihnit, și-a croit drum până la malul fluviului, a sărit în apă și a trecut de cealaltă parte”¹, scăpând cu viață. Fostul șah, aflat în pribegie, „a fost ucis în 1231, în Kurdistan, de o căpetenie kurdă, căreia îi ceruse găzduire”².

În 1222, „mongolii au asediat orașul Multan, din India, dar au fost siliți să se retragă, pentru că nu puteau trăi într-o țară «fierbinte ca iadul»”³.

Oastea mongolă aflată sub conducerea generalilor Djebe și Subotai, care a primit porunca de a înainta spre apus, a cucerit: Iranul, Azerbaidjanul, Georgia, Astrahanul și Crimeea. Dintre bătăliile purtate de aceștia, cea mai însemnată a fost cea de lângă râul Kalka, din 31 mai 1223, unde au zdrobit o armată formată din ruși și cumani.

„În orașele mai importante pe care le-au cucerit, cei doi generali mongoli au instalat un soi de prefecți, însoțiți de doi oameni pricepuți în ale administrației, care știau să țină o evidență scrisă. Puterea lor era nelimitată. O parte dintre locuitorii orașului Hamadan s-au ridicat împotriva administrației mongole și l-au ucis pe prefect. Represaliile au fost prompte. Un detașament mongol a masacrat populația, a dat foc orașului și i-a ras zidurile de pe fața pământului. Exemplul a fost teribil și eficient. Chiar

¹ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 171.

² *Ibidem*, p. 173.

³ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 29.

dacă armata mongolă se afla departe, nimeni nu mai avea curajul să conteste autoritatea reprezentantului marelui han”¹.

„Gingis Han a elaborat un cod de legi, prin care îi lega pe crescătorii de animale de nobilii lor, oprindu-i să treacă de la un stăpân la altul”². De asemenea, acesta „a înființat un fond de donații pentru săraci și familiile rămase fără susținător de pe urma războaielor”³.

Marele han „era superstițios, se îndeletnicea cu vrăjitoria și ghicitul”⁴. „Spre bătrânețe, acesta a început să cadă în leșinuri epileptice”⁵ „și să sufere de o supărătoare boală de ochi, asemenea tuturor călăreților din deșert”⁶.

„Gingis Han a auzit că taoiștii posedau un leac al nemuririi și, în 1219, a trimis după unul dintre maieștrii lor, Cian Ciuen, care i-a spus că există numeroase mijloace de a-i prelungi viața, dar nu de a-i oferi nemurirea”⁷.

„Scrisoarea prin care Cian Ciuen a fost poftit la curtea marelui han, redactată desigur cu ajutorul învățaților chinezi din tabăra sa, este de cel mai mare interes, fiind singurul document care ne-a rămas de la Gingis Han”⁸.

În 1225, marele han a căzut de pe cal, iar de aici i se va trage moartea.

În iarna anilor 1225-1226, Gingis Han a traversat deșertul Gobi, pentru a-i pedepsi pe tangiuți, care au refuzat să-l însoțească în campania din Horezm. În august 1227, pe când se afla la Cin Suy Syan, marele han a încetat din viață, „înainte de a-i

¹ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 140.

² **Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif**, *Op. cit.*, p. 57.

³ *Ibidem*, p. 61.

⁴ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 101.

⁵ *Ibidem*, p. 100.

⁶ *Ibidem*, p. 164.

⁷ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 32.

⁸ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 177.

vedea pe tangiuți capitulând”¹. „N-a murit acasă, așa cum dorise, ci pe câmpul de luptă, în mijlocul armatei, după cum trăise”². „Cei din jurul său i-au tăinuit moartea, până la înfrângerea definitivă a tangiuților”³.

Rămășițele pământești ale lui Gingis Han au fost duse în Mongolia. „În drumul convoiului mortuar, mongolii au ucis toate ființele întâlnite, om sau dobitoc, ca nu cumva vestea pierderii suferite să ajungă la urechile dușmanului”⁴.

După ce marele han a fost înmormântat, „locul său de veci a fost atât de măiestrit ascuns, încât - spune legenda - nici cei care participaseră la ceremonia funerară nu au reușit să îl mai găsească după aceea”⁵.

„Gingis Han a fost o personalitate excepțională, unul dintre bărbații care se nasc o singură dată sau de două ori într-un mileniu”⁶. „Dintre marii generali cunoscuți în istorie, puțini au știut să-și folosească însușirile minții mai bine decât acest nomad analfabet”⁷.

Cuceririle lui Gingis Han au alcătuit „cel mai mare imperiu realizat vreodată în viața unui singur om”⁸. „În comparație cu ceea ce se petrecea la vremea respectivă în Europa, pe care Napoleon o va numi mai târziu o «vizină», în comparație cu Asia, realizările marelui han mongol au fost uluitoare”⁹.

„Gingis Han i-a unificat pe mongoli și a fondat un mare imperiu. Succesorilor săi le-a revenit sarcina de a-i continua opera

¹ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 33.

² Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 189.

³ Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 55.

⁴ Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 189.

⁵ Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 55.

⁶ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 20.

⁷ Ralph Fox, *Op. cit.*, p. 101.

⁸ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 150.

⁹ Ibidem, p. 114.

și încercarea de a cuceri întreaga lume, pentru ca pământul să aibă un singur stăpân, după cum cerul are un singur Dumnezeu”¹.

„În urma morții marelui han, împăratul mongol trebuia ales de o adunare generală, așa cum se procedase în cazul lui Gingis Han, dar cel desemnat trebuia să facă parte dintre rudele lui de sânge. Reunirea tuturor alegătorilor împrăștiați în cele patru colțuri ale imperiului cerea mult timp, de aceea domniile interimare mongole au fost asigurate de regente foarte lungi”².

Conform dorinței lui Gingis Han, după moartea acestuia, Imperiul Mongol a fost împărțit între cei patru fii ai săi: Jochi, Ceagatai, Ogodai și Tului, urmând ca unul dintre ei să fie ales mare han, pentru ca prin autoritatea acestuia să se păstreze unitatea politică a imperiului.

„Jochi a primit ținuturile de la vest de fluviile Irtiș și Amudaria, de pe cursul lor inferior, Horezmul și zona cursului inferior a fluviului Sârdaria”³. Jochi a murit în același an ca și tatăl său, iar Orda, fiul său cel mai mare, a înființat Hoarda Albă. Câțiva ani mai târziu, Batu, fratele lui Orda, a întemeiat Hoarda Albastră. Hoarda Albă și Hoarda Albastră formau cele două aripi ale Hoardei de Aur.

„Ceagatai, al doilea fiu al lui Gingis Han, a moștenit Kașgarul și Mavrennahrul, teritorii situate între fluviile Amudaria și Sârdaria. Celui de-al treilea fiu, Ogodai, i s-au dat Mongolia de Vest și Tarbagatai. Conform tradiției, fiul cel mai mic, Tului, a obținut pământurile strămoșești ale tatălui, vatra țării”⁴.

¹ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 35.

² *Ibidem*, p. 36.

³ **Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif**, *Op. cit.*, p. 55.

⁴ *Ibidem*.

Tului (1227-1229)

Fiul cel mai tânăr al lui Gingis Han a fost doar regentul imperiului. Acesta „a finalizat cucerirea Khorasanului, prădând Heratul și Nişapurul”¹.

Ogodai (1229-1241)

În 13 septembrie 1229, o adunare generală l-a ales ca mare han pe Ogodai, cel de-al treilea fiu al lui Gingis Han.

La înscăunarea lui Ogodai ca mare han, „un unchi îl ținea de mâna stângă, fratele său, Ceagatai, de mâna dreaptă, iar celălalt frate, Tului, de cingătoare. Cei trei l-au condus la tron, i-au oferit o cupă cu vin, după care toți cei prezenți au îngenuncheat în fața lui”².

În 1230-1231, mongolii au cucerit Iranul, iar între 1231-1236 au ocupat Coreea.

În anul 1232, trupele lui Ogodai au început asediul Kaifengului, capitala dinastiei chinezești Qin. Împăratul Aizong s-a refugiat în orașul Caizhou, iar în 26 februarie 1233, Kaifengul a capitulat.

Mongolii au asediat și cetatea Caizhou, iar împăratul Aizong, înțelegând că nu poate scăpa cu fuga, s-a sinucis, în 9 februarie 1234, fiind urmat la tron de Modi, un membru al familiei imperiale, care se găsea în Caizhou. În aceeași zi, cetatea a căzut în mâinile soldaților lui Ogodai, iar Modi a fost ucis, după o domnie care a durat doar câteva ore, fiind cea mai scurtă din istoria Chinei. Odată cu moartea acestui împărat, a dispărut și dinastia Qin.

În anul 1235, a avut loc o adunare generală a mongolilor. Ogodai le-a spus celor de față că „imperiul a fost cucerit călare, dar nu poate fi guvernat din șa”³, de aceea, „una dintre deciziile importante care s-au luat aici, a fost aceea de a întemeia un oraș,

¹ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 171.

² **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 35.

³ *Ibidem*, p. 65.

pentru ca imperiul să aibă o capitală, asemenea statelor sedentare. S-a hotărât ca orașul Karakorum să fie situat în Mongolia de Nord, pe malurile Orkonului, iar fiecare neam să își aibă cartierul lui și fiecare religie templul ei”¹. De asemenea, mongolii au căzut de acord să se folosească de supușii străini în administrație.

„Lărgindu-se în foarte mare măsură teritoriul imperiului, Ogodai a înființat un serviciu poștal regulat, cu ștafete de cai, pentru asigurarea unor comunicații rapide, atât pentru administrația imperială, cât și pentru transmiterea mesajelor și deplasarea demnitarilor”².

Tot în timpul acestui mare han „au fost luate măsuri de introducere a unor tehnici de irigație pentru extinderea pășunilor din Gobi”³.

În 1236, Ogodai a început războiul cu dinastia Song, din sudul Chinei; ostașii lui au cucerit țaratul bulgarilor de pe Volga și i-au supus pe cumani și pe alani. În același an, Georgia a recunoscut suzeranitatea mongolilor, ceea ce va face și Cașmirul, cam în aceeași perioadă.

Mongolii au capturat orașul rusesc Riazan, în anul 1237, masacrând întreaga populație. În 1237-1238, trupele mongole au atacat orașul Vladimir. Marele cneaz și armata lui au pierit în lupta de pe râul Sit.

În 1238, orașul rusesc Kozelsk a fost asediat de mongoli. După o rezistență îndârjită de șapte săptămâni, cetatea a fost cucerită și toți apărătorii trecuți prin ascuțișul sabiei. În același an, Novgorodul a fost atacat, dar „a scăpat datorită dezghețului, care a transformat solul în mlaștini și băltoace. Orașul a fost însă obligat să plătească tribut și să primească un guvernator mongol între zidurile sale”⁴.

¹ Ibidem, p. 43.

² **Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif**, *Op. cit.*, p. 61.

³ Ibidem.

⁴ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 39.

În 1239, armenii s-au supus oamenilor lui Ogodai. „Regele Hethum (Hayton) al Armeniei (1226-1270) s-a raliat cu entuziasm mongolilor, fiindcă vedea în aceștia dușmanii islamului”¹.

În anul următor, mongolii au ocupat și devastat Kievul, exterminând întreaga populație. Aceeași soartă au avut-o și alte orașe din zonă, ai căror locuitori au fost căsăpiți sau au devenit sclavi. „La sfârșitul anului 1240, în afara Novgorodului, toată Rusia era supusă de mongoli. Marii principii și cneji ruși n-au știut să-și unească forțele, oferind mongolilor posibilitatea de a-i înfrânge pe fiecare în parte”².

În anul 1241, Ogodai a poruncit invadarea Persiei, iar oamenii săi au pătruns și în valea fluviului Indus.

În același an, trupele mongole care supuseseră Rusia, s-au îndreptat spre vestul Europei. În 9 aprilie 1241, la Liegnitz, în Silezia, călăreții din stepă au zdrobit o oaste formată din polonezi, germani și cavaleri teutoni. După bătălie, mongolii au tăiat urechea dreaptă a fiecărui dușman căzut pe câmpul de luptă, umplând cu acestea nouă saci³.

„În 11 aprilie 1241, la Mohi, o altă armată mongolă, condusă de Batu Han, a nimicit o oaste ungară, aflată sub conducerea regelui Bela al IV-lea, numeric superioară, dar prost condusă, baricadată într-o tabără de care. Ca printr-o minune s-au putut salva regele și câțiva tineri cavaleri”⁴. „La Mohi, mongolii au obținut o victorie completă, una dintre cele mai strălucite din istoria lor”⁵. „În urma acestei izbânzi, oamenii hanului au pustiit Ungaria în lung și-n lat, după cum le-a fost pofta”⁶, „iar apoi au înaintat până la porțile Vienei”⁷.

¹ Ibidem.

² Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 155.

³ Edward Gibbon, *Op. cit.*, vol. III, p. 198.

⁴ Paul Lendvai, *Op. cit.*, p. 57.

⁵ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 44.

⁶ Paul Lendvai, *Op. cit.*, p. 59.

⁷ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 44.

„O oaste trimisă de Batu Han l-a urmărit pe Bela al IV-lea până la Klosterneuburg și a asediat, în cele din urmă, orașul-insulă dalmatian Trogir (Trau), unde regele își găsisese refugiul, pentru că mongolii nu considerau o țară definitiv cucerită, atât timp cât conducătorul ei legitim mai era în viață. Salvarea suveranului, încolțit de câteva luni la Trogir, s-a datorat morții subite a marelui han, Ogodai, întâmplată în 11 decembrie 1241. Când, în primăvara lui 1242, această știre i-a parvenit lui Batu, mongolii au făcut numaidecât calea întoarsă, retrăgându-se din Ungaria cu pradă bogată și numeroși prizonieri”¹.

„În drumul de întoarcere, oamenii lui Batu au pustiit Bulgaria, Țara Românească și Moldova”², „lăsând în stepele din nordul Mării Negre o hoardă, cu misiunea de a forma o bază de sprijin pentru o viitoare campanie spre vestul Europei, care însă nu a mai avut loc. Această hoardă din sudul Rusiei a făcut numeroase incursiuni, în anii care au urmat, pe teritoriul Moldovei și al Țării Românești”³.

După invazia mongolă din Europa, împăratul Frederic al II-lea (1220-1250) al Sfântului Imperiu Roman, când vorbea despre oamenii hanului și hoardele lor, îi numea: „fiii infernului și cohortele Satanei”⁴.

Prin cuceririle mongole din timpul lui Ogodai, s-a redeschis „drumul mătăsii”, prima rută comercială dintre Orientul Îndepărtat și Europa.

Toregene (1242-1246)

După moartea neașteptată a lui Ogodai, Toregene, una dintre soțiile acestuia, a asigurat regența imperiului.

¹ Paul Lendvai, *Op. cit.*, p. 57.

² Nicholas V. Riasanovsky, *O istorie a Rusiei*, traducere de Areta Voroniuc, Institutul European, Iași, 2000, p. 85.

³ Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 63.

⁴ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 44.

În timpul lui Toregene, în 1243, o oaste mongolă a pătruns în Asia Mică, înfrângându-i pe turcii selgiucizi. Ioan al III-lea Vatases, „împăratul grec de Trapezunt, s-a grăbit să recunoască suzeranitatea mongolilor”¹.

Güyük (1246-1248)

În 1246, Güyük, cel mai mare dintre cei șapte fii ai lui Ogodai, a fost ales mare han, fiind înscăunat în 24 august 1246. La acest important eveniment au luat parte numeroși emisari străini, printre care s-a numărat și franciscanul Ioan de Plano Carpini, delegatul papei Inocențiu al IV-lea.

La porunca marelui han, în anul 1247, a fost efectuat primul recensământ din Imperiul Mongol.

Între 1247 și 1250, trupele mongole au jefuit Peninsula Coreeană.

În 20 aprilie 1248, Güyük a murit, fie din cauza sănătății sale șubrede, fie otrăvit.

Ogul Kaimiș (1248-1251)

În urma decesului lui Güyük, regența imperiului a fost asigurată de principala sa soție, Ogul Kaimiș.

În timpul acesteia, în anul 1250, mongolii au cucerit Tibetul.

Mongka (1251-1259)

În anul 1251, a fost ales noul mare han, Mongka, care era fiul lui Tului, mezinul lui Gingis Han.

În același an, Hulagu, fratele lui Mongka, a invadat Persia, unde va înființa în următorii ani un stat mongol independent, numit Ilkhanat.

În 1252-1253, oamenii marelui han au atacat orașele Multan și Lahore, din India.

¹ Ibidem, p. 45.

Între 1252-1259, a avut loc un nou recensământ în Imperiul Mongol, la care au fost numărați bărbații între 15 și 60 de ani, dar au fost luate în evidență și gospodăriile, loturile de pământ, podgoriile și livezile.

Mongolii au cucerit provincia chineză Yunan și regatul Dali, în anul 1253. La porunca lui Mongka, meșteșugarii chinezi robiți au fost trimiși la Karakorum, noile clădiri ale orașului fiind ridicate și decorate după planurile unor arhitecți chinezi, europeni și perși. În timpul acestui mare han, în cartierele străinilor din capitala mongolă au fost construite mănăstiri budiste, moschei musulmane și biserici creștine.

În 1253 și 1254, mongolii au devastat Peninsula Coreeană, luând numeroși prizonieri.

Regele Franței, Ludovic al IX-lea (1226-1270), l-a trimis pe călugărul franciscan flamand William de Rubruck, la Mongka, pentru a încheia o alianță cu mongolii împotriva musulmanilor. Emisarul a fost primit de marele han în anul 1254, el fiind primul european care a lăsat o descriere a orașului Karakorum.

În anul 1256, trupele mongole au înăbușit o revoltă în Cașmir și alta, a turcilor selgiucizi, lângă Ankara.

În fortăreața Alamut, din Iran, exista o sectă șiiită a fumătorilor de hașiș, numiți „hașișini” sau „asasini”, „care foloseau omorul ca armă politică”¹. În anul 1256, oamenii marelui han au invadat Iranul și au nimicit această sectă.

Un an mai târziu, trupele lui Mongka au atacat Vietnamul și au cucerit capitala Thanh Long (Hanoi), executându-i pe locuitori. Datorită climei nefavorabile pentru ei, mulți soldați mongoli s-au îmbolnăvit. Profitând de ocazie, în 1258, vietnamezii au lansat un contraatac, învingându-i pe oamenii marelui han, la Dong Bo Dau. Înțelegând că invadatorii se vor întoarce cu forțe proaspete, vietnamezii au recunoscut suzeranitatea mongolilor, plătinându-le tribut, iar aceștia s-au retras.

¹ Ibidem, p. 44.

„În februarie 1258, trupele marelui han au cucerit Bagdadul, iar califul abasid a fost executat”¹.

În același an, Mongka a reluat ofensiva împotriva Chinei, ocupând provincia Siciuan.

În 1259, o armată mongolă a pătruns în Europa, prădând Lituania și Polonia. Daniel al Galiției și Mendovg al Lituaniei au luptat împotriva mongolilor, dar au fost înfrânți.

În același an, alte trupe mongole au cucerit orașele Damasc și Alep.

În 1259, în Georgia și Armenia, a avut loc o revoltă împotriva mongolilor, care a fost înăbușită, iar inițiatorii ei aspru pedepsiți.

În timpul lui Mongka, „la Karakorum a fost creat un mare serviciu al scribilor în limbile mongolă, chineză, persană, uigură și altele”², iar în 1259, la Maragha, exista un mare observator astronomic, în jurul căruia funcționa o școală de astronomie.

Pe când luptau în China, în vara anului 1259, pe o vreme extrem de călduroasă, numeroși mongoli, printre care și marele han, s-au îmbolnăvit. În timpul asediului cetății Diaoyu, Mongka a murit de dizenterie sau holeră, în 11 august 1259.

Kubilai (1260-1294)

Kubilai, fratele lui Mongka, „care comanda armata din China, nu a mai așteptat adunarea dietei și s-a proclamat suveran peste trupele sale. Imediat, Ariq Böke, fratele său mai mic, a făcut același lucru în Mongolia. Prințul Kaidu, un nepot al lui Ogodai, a revendicat la rândul său autoritatea supremă, ademenindu-i în răzvrătirea sa pe descendenții unui alt fiu al lui Gingis Han, Djaghatai, cândva privilegiat în Asia Centrală. Astfel a început o luptă lungă, în care nu se mai putea vorbi despre Imperiul Mongol, decât ca un simbol. Odată cu dispariția dinastiei lui

¹ Ibidem, p. 47.

² Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 66.

Ogodai, au rămas patru imperii: cel din China, care revendica autoritatea supremă, pe care a și păstrat-o, în teorie; cel din Iran, amândouă descendente ale lui Tului; cel al Djagataizilor, moștenitori ai celui de-al doilea fiu al lui Gingis Han; precum și cel din Rusia, Hoarda de Aur, sau hanatul lui Kiptchak, descendent al ramurii lui Djoci, fiul mai în vârstă”¹.

Războiul civil mongol a durat până în 1264, când Kubilai s-a impus ca mare han.

Kubilai s-a convertit la religia budistă, iar în timpul său, budismul a devenit religie de stat.

În 1260, trupele marelui han au invadat Coreea, iar aceasta a recunoscut suzeranitatea mongolilor, plătindu-le tribut.

„În 3 septembrie 1260, la Ain Djalut, în Siria, mamelucii din Egipt au surprins trupele mongole conduse de generalul Kitbuga și le-au biruit, silindu-le să părăsească Siria”².

Kubilai a mutat capitala Imperiului Mongol de la Karakorum, la Khanbaliq sau Dadu (Beijing), în anul 1267, el fiind împăratul Chinei, dar și mare han mongol.

Kubilai și-a ales drept capitală de vară orașul Shangdu.

În anul 1268, mongolii au încercat, dar nu au reușit, să debarce în Japonia.

„În anul 1271, Kubilai a adoptat pentru dinastia sa denumirea chineză de Yuan (Începutul), el luându-și numele chinezesc de Șizu”³. „Kubilai s-a folosit de administrația rămasă de la dinastia Song, numind generali chinezi la comanda trupelor sale, formate, de altfel, din chinezi, dar a apelat și la serviciile altor populații. De pildă, garda sa cuprindea treizeci de mii de alani creștini din Caucaz, la curtea lui trăiau armeni, iar ca miniștri avea iranieni, sirieni, uiguri și tibetani”⁴.

¹ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 55.

² Ibidem, p. 57.

³ Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 70.

⁴ Jean Paul Roux, *Op. cit.*, p. 56.

Întrucât curtea lui Kubilai era influențată de cultura chineză, o parte din nobilimea mongolă s-a revoltat împotriva lui. Trupele împăratului au înăbușit această rebeliune în două etape, în 1277, lângă râul Orhon și în 1287, lângă Karakorum.

Kubilai a avut de luptat și cu aristocrația chineză, care deținuse o influență foarte mare în timpul dinastiei Song.

În veacul al XIII-lea, în China existau „hârtia, praful de pușcă, busola și tiparul, care vor ajunge în Europa cu o întârziere apreciabilă”¹, iar în timpul lui Kubilai, mongolii au adoptat bancnotele sau banii de hârtie.

În anul 1271, prințul Eduard al Angliei, care se afla într-o cruciadă în Orientul Mijlociu, s-a aliat cu mongolii aflați în această regiune, dar oștile lor au fost biruite de cele ale mamelucilor.

În același an, o armată mongolă a încercat să debarce în Japonia, dar a eșuat.

În 1273, a avut loc o expediție mongolă în Cașmir, pentru a fi reconfirmată stăpânirea marelui han asupra acestei zone.

În urma victoriei de la Xiangyang, din 14 martie 1273, mongolii au înaintat mai mult în teritoriul stăpânit de dinastia chineză Song.

În același an, Peninsula Coreeană a intrat sub un control mongol mult mai strict.

În 1274, mongolii au cucerit mai multe insule japoneze, dar în cele din urmă au fost respinși de samurai. Pe când se retrăgeau cu corăbiile, oamenii marelui han au fost surprinși de un taifun, încât „mii de soldați s-au înecat în valurile înspumate ale Mării Japoniei și ale Strâmătorii Coreei, în Arhipieleagul Tușima”².

În anul 1276, după capitularea orașului Hangzhou, familia imperială Song a pierdut orice speranță de a câștiga lupta cu stăpânitorii mongoli, predându-se oamenilor lui Kubilai.

¹ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 118.

² Bor Sugarjav și Ion Mihail Iosif, *Op. cit.*, p. 71.

Lupta îndelungată împotriva orașelor fidele dinastiei Song, celelalte războaie purtate de mongoli, precum și tipărirea banilor de hârtie, au dus la o inflație foarte mare în Imperiul Mongol.

Nomukhan și Kokhchu, doi dintre fiii lui Kubilai, au fost răpiți în 1277, fiind ținuți ostatici pe teritoriul Hoardei de Aur, până în 1282.

În anii 1277-1278, oamenii marelui han au invadat Birmania și Annamul.

În anul 1279, soldații lui Kubilai au zdrobit ultima rezistență a susținătorilor dinastiei Song, împăratul mongol devenind stăpân peste întreaga Chină, care de trei secole era împărțită între nord și sud.

Doi ani mai târziu, oamenii lui Kubilai au încercat din nou să debarce în Japonia, fiind respinși în 15 august 1281, în bătălia de la Koan.

În același an, o oaste mongolă a invadat Siria, dar în 29 octombrie, a fost înfrântă de mameluci, la Homs.

În anul 1282, o parte a mongolilor (hoarda Shaybanidă) s-a convertit la islamism.

Un an mai târziu, a avut loc o nouă expediție militară mongolă în Birmania.

În 1285, soldații lui Kubilai au pătruns în Vietnam, dar au fost respinși.

În același an, mongolii Hoardei de Aur au întreprins o campanie de jaf și cucerire a Europei de Est, care a durat până în anul 1287.

În 1287, mongolii au cucerit orașul Bagan, capitala regatului Pagan al Birmaniei, care a devenit vasal marelui han, plătindu-i tribut.

Soldații lui Kubilai au invadat din nou Vietnamul, în 1287-1288, fiind înfrânți în mai multe bătălii, însă vietnamezii au acceptat suzeranitatea mongolilor, pentru a evita un război de lungă durată.

Între 1287 și 1289, a avut loc o revoltă inițiată de niște prinți mongoli, care a fost înăbușită, participanții fiind pedepsiți fără milă.

O armată formată din mongoli și bulgari a pătruns în Serbia, în anul 1291, dar a fost înfrântă de trupele regelui Ștefan Uroș al II-lea. Pentru a nu-și atrage răzbunarea mongolilor, suveranul sârb s-a recunoscut drept vasalul acestora și, ca semn al supunerii, și-a trimis fiul, pe Ștefan Dečanski, ostatic la Hoarda de Aur.

În 1293, oamenii lui Kubilau au debarcat în insula Java, dar au fost respinși.

Anul următor, regatele Sukhotai și Chiangmai (din Thailanda de astăzi) au recunoscut suzeranitatea mongolilor.

Kubilai a fost preocupat de soarta supușilor săi, pentru care a înființat școli și spitale, a extins rețeaua de drumuri existentă și a făcut mai multe reforme economice.

La inițiativa împăratului a fost refăcut Marele Canal, cu o lungime de 1.776 de kilometri, care lega orașele Beijing și Hangzhou, precum și Fluviul Yangtze de cel Galben.

În timpul acestui mare han, apa din Beijing era adusă din Muntele Shen, situat la 30 de kilometri distanță de capitală.

La porunca primului împărat al dinastiei Yuan au fost reparate numeroase clădiri publice și au fost invitați arhitecți străini pentru a construi noua capitală mongolă. Arhitectul Arniko din Nepal a ridicat templul Miaoying sau Stupa Albă, cea mai mare clădire din Beijing la vremea aceea.

Kubilai a sprijinit știința și artele, el însuși compunând poezii în limba chineză.

În timpul acestui mare han, mai mulți europeni au vizitat Imperiul Mongol. Cel mai renumit dintre aceștia a fost venețianul Marco Polo, care a petrecut o perioadă îndelungată de timp la curtea lui Kubilai. Acesta a scris: „Când trebuie, mongolii călăresc zece zile fără să mai frigă carnea și fără să mai aprindă focul.

Se lipsesc adeseori de vin și apă, trăind cu sângele propriilor cai”¹. „Pentru mongol, calul este indispensabil. Trăiește pe el. De la el obține băutura preferată, cumâsul, lapte de iapă fermentat, care are 5% alcool. Din coama mânjilor, tunsă primăvara, face funii și hățuri. Bea uneori sângele lui, lipindu-și buzele de o venă deschisă. Furtul calului este considerat una dintre cele mai grave crime care se pot comite, fiind aspru pedepsit”².

Un alt străin care i-a vizitat pe mongoli, scria că aceștia „ascultă de stăpânii lor mai mult decât oricare alt popor, arătându-le un respect desăvârșit și nu-i mint și nu-i înșală niciodată în vorbe, nici în fapte. Ei nu se ceartă decât arareori și dispute, încăierări sau crime nu se comit aproape niciodată. Hoți și pungași nu se găsesc nicăieri, din care pricină corturile și carele în care se găsesc toate bunurile și averea lor nu sunt niciodată încuiate”³.

„Sub Kubilai, Imperiul Mongol a cunoscut cea mai mare întindere teritorială”⁴, de la Oceanul Pacific la Marea Neagră și din Siberia, până în Afganistanul de astăzi, fiind cel mai mare imperiu terestru care a existat vreodată.

În 18 februarie 1294, marele han, care era bolnav de gută și diabet, s-a stins din viață, la Beijing, având vârsta de 78 de ani.

Înainte de a muri, Kubilai i-a oferit sigiliul de conducător lui Timur. Acesta era fiul prințului Zhenjin și nepotul marelui han.

Timur (1294-1307)

Asemenea bunicului său, noul suveran era împăratul Chinei și mare han mongol, deși doar nominal, pentru că în urma morții lui Kubilai, Imperiul Mongol s-a divizat în patru: dinastia Yuan

¹ **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 60.

² Ibidem, p. 63.

³ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 107.

⁴ Ibidem, p. 158.

în China, Hoarda de Aur în vest, Ilkhanatul în Persia și hanatul Ceagatai în Uzbekistan, Kârgâzstan și Afganistanul de nord.

Timur a cerut conducătorilor din Champa (o provincie în Vietnam) și celor din Japonia să-i recunoască suzeranitatea. Vietnamezii au acceptat, dar japonezii au refuzat.

Pentru a-și arăta supunerea față de noul împărat, conducătorii din Vietnam, Birmania și Sukhotai au călătorit de mai multe ori la Beijing.

În anul 1295, conducătorul și locuitorii din Ilkhanat s-au convertit la islamism.

Un an mai târziu, Timur a înăbușit o revoltă condusă de Song Longji și de Shejie (conducătoarea unui trib).

În 1297, marele han a interzis producerea și vânzarea alcoolului în teritoriul condus de el.

În același an, la rugămintea prințului Tribhuvanaditya, Timur a trimis un corp de armată în Birmania, care a respins invazia tribului thailandez Shan în această țară.

În 22-23 decembrie 1299, la Wadi al-Khazandar, mongolii au biruit o oaste mamelucă.

Prințul birman Nwarmyar Athinkaya și-a asasinat fratele, pe Tribhuvanaditya, în 1299, pentru a-i ocupa tronul. În anul următor, Timur a trimis o armată în această țară, pentru a-l pedepsi pe uzurpator, dar în același timp, o oaste a tribului Shan a pătruns pe teritoriul chinez. Între 1301 și 1303, soldații marelui han au luptat pe două fronturi, până când Nwarmyar Athinkaya și conducătorii tribului Shan au recunoscut suzeranitatea mongolilor. După ce oastea lui Timur s-a retras din Birmania, o parte a acestei țări a fost ocupată de niște triburi thailandeze.

În bătălia de la Marj al-Saffar, care a avut loc între 20-22 aprilie 1303, mongolii și aliații lor, armenii, au fost înfrânți de mameluci.

În 1304, au avut loc negocieri de pace între cele patru state mongole, fiind recunoscută supremația marelui han asupra celorlalte hanate.

În același an, mongolii au atacat India, dar au fost respinși.

În anul 1305, rutele comerciale dintre hanatele mongole au fost redeschise.

Doi ani mai târziu, mongolii din Ilkhanat au cucerit regiunea persană Gilan.

Timur a continuat multe dintre reformele economice ale lui Kubilai.

În 10 februarie 1307, marele han a murit, la Beijing.

Kazan Külüg (1307-1311)

Întrucât Teshou, singurul fiu al lui Timur, murise în 1306, iar cât timp fusese în viață, împăratul nu și-a desemnat un succesor, s-au purtat lupte pentru ocuparea tronului.

Cel care a reușit să se impună a fost Kazan Külüg, un strănepot al lui Kubilai, care a fost recunoscut ca împărat chinez și mare han mongol.

Pentru a-și consolida poziția, noul împărat a acordat numeroase titluri nobiliare și a sporit peste măsură funcțiile înalte din conducerea statului, în care a numit oameni loiali lui.

La porunca marelui han, a fost ridicat un nou palat imperial în capitală și s-au construit mai multe temple budiste, la Beijing și Shangdu.

În timpul lui Kazan Külüg a avut loc o mare inflație și au fost mărite taxele.

În anul 1308, locuitorii insulei Sakhalin au recunoscut suzeranitatea dinastiei Yuan.

Doi ani mai târziu, a avut loc un complot nereușit împotriva împăratului.

În 27 ianuarie 1311, Kazan Külüg a murit subit, la vârsta de 29 de ani.

Buyantu (1311-1320)

Noul suveran era fratele mai mic al lui Kazan Külüg și fusese numit prinț moștenitor din 1307, încât preluarea puterii s-a făcut fără dificultate.

Buyantu nu a continuat politica fratelui său. Îndată după ce a urcat pe tron, el a condamnat la moarte cinci oficiali de rang înalt și a redus posturile din administrație la nivelul celor din timpul lui Kubilai.

La porunca lui, s-a alcătuit o colecție a codurilor și reglementărilor promulgate de împărații dinastiei Yuan, de la începutul domniei lui Kubilai. Această lucrare a fost încheiată în 1316, însă procesul de revizuire a ei a durat până în 1323.

Marele han scria și citea în limba chineză, cunoscând în profunzime istoria Chinei. El era convins că elitele mongole și străinii din administrație trebuiau să aprofundeze filosofia confucianistă și să cunoască trecutul Chinei, pentru a putea guverna țara. Din acest motiv, mai multe cărți și lucrări de referință au fost traduse din limba chineză în cea mongolă.

Întrucât era un adept al învățăturilor lui Confucius, Buyantu a fost primul împărat al dinastiei Yuan care a adoptat principiile confucianiste în administrație.

Pentru a ridica nivelul de trai din imperiu, marele han a încurajat creșterea producției agricole.

Buyantu a acceptat misionari creștini în teritoriul stăpânit de el, scutindu-i de achitarea oricărei taxe, cu condiția de a se ruga pentru împărat și de a-l binecuvânta cu prilejul ceremoniilor religioase.

În anul 1315, conducătorii Hoardei de Aur le-au impus supușilor religia islamică, cei care refuzau să se convertească, fiind persecutați.

În același an, a izbucnit o revoltă în provincia chineză Jiangxi, care a fost înăbușită.

Mongolii din Ceagatai, aflați sub conducerea hanului Esen Buqa I, s-au aflat în conflict cu cei ai dinastiei Yuan și Ilkhanat. Pacea a fost restabilită în anul 1318, când Esen Buqa I a murit.

Buyantu s-a stins din viață la 1 martie 1320, la vârsta de 34 de ani.

Gegeen (1320-1323)

Noul împărat al Chinei și mare han mongol era fiul cel mai mare al lui Buyantu. Acesta a fost numit prinț moștenitor în 1316, pe când avea 14 ani și a ocupat tronul la vârsta de 18 ani.

Dagi, influenta bunică a lui Gegeen, care l-a sprijinit să ajungă împărat, intenționa să preia frâiele puterii în mâinile ei, însă tânărul suveran a fost decis să nu cedeze, ajungându-se la lupte de culise între cele două tabere adverse.

În anul 1321, mare han a construit un templu budist în onoarea lui Phags-pa Lama, lângă Beijing.

Gegeen era un om cultivat, asemenea tatălui său, fiind un adept al confucianismului. El a numit în funcții importante numeroși învățați chinezi, a încercat să impună cultura chineză între mongoli și a început să guverneze după principiile lui Confucius.

În 4 septembrie 1323, pe când se întorcea în capitală, de la reședința sa de vară din Shangdu, marele han, în vârstă de 21 de ani, a fost asasinat, la Nanpo.

Acest regicid, primul din istoria Imperiului Mongol, în care au fost implicați cinci prinți, este cunoscut sub numele de: „Lovitura de stat de la Nanpo”.

Yesün Temür (1323-1328)

După asasinarea lui Gegeen, un strănepot al lui Kubilai din stepele Mongoliei, numit Yesün Temür, a primit sigiliul imperial trimis de conspiratori, iar în 4 octombrie 1323, a fost înscăunat

împărat chinez și mare han mongol, pe malul fluviului Kerulen din Mongolia.

În primele zile ale domniei, noul împărat i-a numit în funcții de conducere pe conjurații „Loviturii de stat de la Nanpo”, însă înțelegând că prin aceasta se va dovedi implicarea lui în asasinarea lui Gegeen, a poruncit să fie exilați în locuri îndepărtate cei cinci prinți complotiști și executați ceilalți conspiratori.

Pentru a câștiga simpatia supușilor săi chinezi, marele han a respectat cu scrupulozitate principiile confucianiste, însă majoritatea funcțiilor înalte din conducerea statului au fost ocupate de mongolii din stepă, care l-au însoțit la Beijing.

Yesün Temür a dezaprobat luxul de la curtea imperială, care contrasta cu sărăcia poporului.

Marele han a împărțit imperiul în optsprezece provincii.

În 1327, la Tver, a avut loc o revoltă a rușilor împotriva Hoardei de Aur. Rebelii au fost aspru pedepsiți, iar cei care au căzut prizonieri, au fost trimiși marelui han.

În același an, Tarmashirin, conducătorul hanatului Ceagatai s-a convertit la islamism.

Anul următor, o oaste mongolă a încercat să pătrundă în India, dar a fost respinsă.

În 15 august 1328, Yesün Temür a murit pe neașteptate, pe când se găsea la reședința imperială de vară din Shangdu, la vârsta de 34 de ani.

Ragibagh (1328)

Cel mai mare fiu al lui Yesün Temür, numit Ragibagh, care fusese numit prinț moștenitor în 1324, a fost instalat ca împărat la Shangdu, de către Dawlat Shah, un înalt funcționar. Noul împărat era în vârstă de opt ani.

Moartea subită a lui Yesün Temür a dat curaj unei grupări rivale acestuia, iar comandantul de oști El Temür, care se găsea

cu trupele sale în Beijing, l-a proclamat ca împărat pe Jayaatu, fiul fostului mare han Kazan Külüg (1307-1311), ceea ce a dus la izbucnirea unui război civil, cunoscut sub numele de „Războiul celor două capitale”.

Armata lui Ragibagh a înaintat către Beijing, dar a fost înfrântă de trupele lui El Temür. Dawlat Shah și ceilalți oameni de încredere ai fostului împărat au fost arestați și executați. În aceste împrejurări, Ragibagh a dispărut, fiind cu siguranță omorât, în 14 noiembrie 1328.

Jayaatu (1328-1332) și Khutughtu (1329)

După urcarea pe tron a lui Jayaatu, puterea a trecut în mâinile unor miniștri puternici, precum El Temür și Bayan din Merkid.

Profitând de ocazie, Khutughtu, fratele mai mare al lui Jayaatu, a obținut sprijinul conducătorilor din Ceagatai, dar și al unor prinți și generali din Mongolia și s-a încoronat mare han mongol și împărat al Chinei, în 27 februarie 1329, lângă Karakorum.

Înțelegând situația, Jayaatu a renunțat la tron, în 3 aprilie 1329, iar o lună mai târziu, El Temür i-a oferit sigiliul imperial lui Khutughtu, în Mongolia, informându-l că va fi bine primit la Beijing.

În drum spre capitala Chinei, Khutughtu a fost întâmpinat de către Jayaatu, la Ongghuchad, în 26 august 1329.

În 30 august 1329, în urma unui banchet dat în onoarea lui, Khutughtu a murit subit, la vârsta de 28 de ani, fiind, se pare, otrăvit.

În 8 septembrie 1329, Jayaatu a ocupat pentru a doua oară tronul Chinei.

După preluarea din nou a puterii de către Jayaatu, susținătorii lui Ragibagh au fost condamnați la moarte sau exilați, iar averile le-au fost confiscate.

Jayaatu a intenționat să șteargă numele lui Yesün Temür și Ragibagh din istoria dinastiei Yuan, motiv pentru care a poruncit

să fie distrusă caseta care conținea tableta cu numele lui Gammala (tatăl lui Yesün Temür) din altarul imperial.

El Temür s-a ocupat cu eliminarea din armată a ofițerilor care au trecut de partea lui Khutugtu.

Pentru a câștiga nobilimea și oficialitățile de partea sa, împăratul a acordat douăzeci și patru titluri de prinț, dintre care nouă de prim rang. Dintre cele nouă demnități de rang înalt, șapte au fost conferite unor persoane care nu se numărau printre descendenții lui Kubilai. De asemenea, averile confiscate de la susținătorii lui Ragibagh și cele mai înalte posturi din administrație, au fost oferite celor care au contribuit la revenirea împăratului pe tron.

În dorința de a fi recunoscut ca mare han, Jayaatu a trimis daruri de mare preț conducătorilor Hoardei de Aur, celor din Ceagatai și Ilkhanat, cu care a întreținut relații apropiate.

În prima jumătate a secolului al XIV-lea, în Imperiul Mongol au fost ridicate mai multe biserici. Ioan de Montecorvino, primul arhiepiscop al Beijingului, s-a stins din viață în 1328, fiind înlocuit de Ioan de Marignolli, care a petrecut trei sau patru ani în capitala imperiului.

În decursul domniei lui Jayaatu, oamenii de stat El Temür și Bayan din Merkid, care au jucat un rol capital în ocuparea și reocuparea tronului de către fiul mai mic al lui Kazan Külüg, au dobândit o autoritate și onoare de care nu s-a bucurat niciodată un oficial de rang înalt în timpul dinastiei Yuan. Cei doi au avut o influență considerabilă în administrație și armată, care o eclipsa și pe cea a împăratului.

Una dintre cele mai importante ceremonii tradiționale anuale chinezești o reprezenta aducerea de ofrande cerului. În anul 1330, Jayaatu a săvârșit personal acest ceremonial, fiind primul împărat al dinastiei Yuan care a procedat ca atare, în loc să încredințeze această sarcină unui delegat.

Cu prilejul acestei sărbători, împăratul s-a arătat generos, acordând o amnistie generală.

În ianuarie 1331, Jayaatu și-a desemnat fiul, pe Aratnadara, ca succesor la tron. Bucuria împăratului nu a fost însă de lungă durată, pentru că la o lună după acest eveniment, fiul său a murit.

În timpul lui Jayaatu, a avut loc o revoltă în provincia chineză Yunnan. Aceasta s-a transformat într-un adevărat război cu trupele imperiale, fiind înăbușită în martie 1332.

Împăratul nu era interesat să își petreacă viața pe câmpul de luptă, iar câțiva curteni nemulțumiți, sub conducerea lui Yelu Timur, au organizat un complot împotriva lui. Conspirația a fost descoperită, iar conjurații au fost aspru pedepsiți.

Jayaatu era bun cunoscător al limbii și istoriei chineze, fiind un poet, caligraf și pictor talentat, care a sprijinit financiar numeroase activități culturale.

În anul 1329, împăratul a înființat o Academie Literară. Pe lângă tipărirea de cărți, aceasta avea menirea de a alcătui o colecție care să cuprindă și să sistematizeze toate documentele importante și legile emise în timpul dinastiei Yuan. Acest ambițios proiect a debutat în mai 1330, fiind finalizat în doar treisprezece luni.

Având remușcări pentru ceea ce i-a făcut fratelui său mai mare, pe patul de moarte, marele han și-a exprimat dorința ca tronul să fie ocupat de Toghon Temür, fiul cel mai mare al lui Khutughtu, iar nu de propriul său fiu, El Tegüs.

După ce Jayaatu s-a stins din viață, în 2 septembrie 1332, la vârsta de 28 de ani, El Temür l-a înscăunat ca împărat pe Rinchinbal, cel de-al doilea fiu al lui Khutughtu, întrucât Toghon Temür era departe de capitală.

Rinchinbal (1332)

Noul împărat, în vârstă de doar șase ani, a ocupat tronul în 23 octombrie 1332, dar în 14 decembrie 1332 a încetat din viață, având cea mai scurtă domnie din istoria Imperiului Mongol, de numai cincizeci și două de zile.

Toghon Temür (1333-1369)

În urma decesului lui Rinchinbal, a fost împlinită dorința lui Jayaatu, ca Toghon Temür să ocupe tronul Chinei. Acesta a fost încoronat în 19 iulie 1333, la vârsta de 13 ani.

La scurt timp după înscăunarea sa, noul împărat l-a numit ca prinț moștenitor pe verișorul său, El Tegüs.

În anul 1333, influentul om de stat El Temür a murit, iar puterea lui Bayan din Merkid a sporit.

Doi ani mai târziu, hanul Abu Said al Ilkhanatului a încetat din viață, iar acest hanat a început să se dezintegreze.

După ce Toghon Temür a început să se maturizeze, a intrat în conflict cu Bayan din Merkid. În 1340, împăratul s-a aliat cu Toqto'a, nepotul lui Bayan din Merkid, care nu se înțelegea cu unchiul său și împreună l-au îndepărtat de la curte pe înaltul demnitar și pe oamenii cu funcții înalte apropiați lui.

De aceeași soartă a avut parte și prințul moștenitor, El Tegüs.

În urma acestei schimbări, numeroși oameni de cultură chinezi s-au întors în capitală.

După anul 1340, populația de la sate s-a confruntat cu perioade de secetă, inundații și foamete. Lipsa unor măsuri concrete de sprijinire a agricultorilor din partea statului, a dus la izbucnirea unei revolte, în anul 1348, care a fost urmată de altele, în întregul imperiu. Dintre acestea, s-a evidențiat Răscoala Turbanelor Roșii, declanșată în 1351, care s-a întins în întreaga țară.

În 1354, o mare armată, aflată sub comanda lui Toghtogha, era gata să pornească la luptă împotriva Turbanelor Roșii, însă împăratul a oprit acțiunea, de teamă că soldații vor trece de partea răsculaților.

Cu trecerea timpului, Toghon Temür și-a pierdut interesul față de treburile statului, încetând să mai intervină în disputele politice. În această situație, fiul său, Ayushiridar, care fusese numit prinț moștenitor în 1353, a încercat să preia puterea, intrând în conflict cu demnitarii din jurul împăratului.

De lipsa de interes a lui Toghon Temür față de treburile statului a profitat și soția acestuia, Ki-who, care și-a creat propriul ei birou de colectare a taxelor, banii obținuți cheltuindu-i în scopuri personale și pe obiecte de lux, încât a ajuns un personaj detestat în popor.

Între Öljei Khutugh, principala soție a împăratului, și prințul moștenitor, Ayushiridar, au apărut neînțelegeri. Toghon Temür nu a fost în stare să medieze conflictul.

În 1364, conducătorul militar Bolad Temür din Shangxi a ocupat Beijingul, expulzându-l din capitală pe Ayushiridar. Anul următor, prințul moștenitor s-a aliat cu Köke Temür, comandantul de oști din Henan, și l-a biruit pe Bolad Temür. Acest război civil a slăbit și mai mult puterea politică și militară a dinastiei Yuan.

Profitând de ocazie, Răscoala Turbanelor Roșii și alte revolte locale s-au răspândit tot mai mult. Grupurile răsculate din sudul Chinei au fost unite sub conducerea lui Zhu Yuanzhang, un țaran chinez, care a întemeiat dinastia Ming, luându-și numele imperial de Hongwu.

În 1368, armata lui Hongwu, aflată sub conducerea generalului Xu Da, a înaintat în nordul țării, biruind oastea imperială condusă de Köke Temür, iar Toghon Temür s-a refugiat din Beijing la Shangdu.

În anul următor, capitala de vară a dinastiei Yuan a căzut în mâinile soldaților lui Hongwu, iar împăratul Toghon Temür și

mongolii înfrânți s-au întors în stepele din nord, unde au înființat Hanatul Yuan de miazănoapte, cu capitala la Karakorum.

Prin alungarea lui Toghon Temür din China, dinastia Yuan, care a condus destinele acestei țări timp de aproape o sută de ani, a fost înlocuită cu dinastia chineză Ming. Odată cu acest eveniment, a fost desființat și Imperiul Mongol, care după moartea lui Kubilai, din 1294, exista doar nominal, acesta fiind fărâmițat în mai multe hanate, adeseori rivale între ele. Astfel, Toghon Temür este socotit ultimul mare han mongol. Cu toate acestea, Hanatul Yuan de miazănoapte a mai fost cunoscut și sub numele de Mongolia post-imperială, iar conducătorii de aici au purtat în continuare titlul de mare han.

Toghon Temür a decedat în orașul Yingchang, din Mongolia Interioară, în 23 mai 1370, înainte cu două zile de a împlini 50 de ani.

Timur Lenk (1369-1405)

Cu toate că Timur Lenk nu a fost mare han, nici nu era din neamul lui Gingis Han, el a fost ultimul mare cuceritor mongol, motiv pentru care merită menționat între conducătorii Imperiului Mongol.

Timur Lenk s-a născut în 8 aprilie 1336, la Shahrisabz (Orașul verde), în Transoxiana (Uzbekistanul de astăzi). Tatăl său, Taragai, era șeful tribului mongol Barlas, „de origine turcică”¹.

În limbile turcece, „Timur înseamnă «omul de fier». După ce a fost rănit la un picior, acestuia i s-a spus Timur Lenk, adică «Timur cel Șchiop»”².

Taragai l-a învățat pe copilul Timur că „lumea este un vas de aur umplut cu șerpi și scorpioni”³.

¹ Ibidem, p. 163.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 164.

După ce a crescut, Timur „a avut patru prieteni buni. În momentul în care îmbrăca o haină nouă, le dădea pe cele vechi unuia dintre însoțitorii săi”¹.

Tânărul Timur a luat-o de soție pe Aldjai, nepoata hanului Kazgan.

După ce Tugluc Timur a ajuns hanul Mughulistanului, în 1359, a cucerit Transoxiana. Conducătorii acesteia, Hadji Barlas și Baiazid Djelair, s-au refugiat în Khorasan, însă Timur Lenk l-a primit bine pe cuceritor, oferindu-i daruri, iar acesta „l-a numit guvernator al Transoxiane”².

La scurt timp, Tugluc Timur și-a numit propriul fiu, pe Ilias Hodja, guvernator al Transoxiane, încredințându-i lui Timur Lenk o funcție militară. Nemulțumit, Timur Lenk a încercat să-i răzvrătească pe locuitorii țării împotriva stăpânitorilor, dar nu a reușit, de aceea s-a refugiat în munți, împreună cu soția și șaizeci de oameni, urmând sfatul lui Mahomed: „Când nu te poți înțelege cu dușmanii mai puternici decât tine, trebuie să-ți găsești scăparea prin fugă”³.

Cu trecerea vremii, Timur Lenk, un om foarte curajos și inventiv, a strâns în jurul lui o armată, care trăia din jafuri, dar și din lupte, pentru cei care care îi angajau ca mercenari.

Dorind să cucerească cetatea Keș, care era bine apărată, „luptătorii lui Timur Lenk au legat crengi pe ambele părți ale șeiilor cailor și călărind în galop, au stârnit un imens nor de praf, care i-a făcut pe apărătorii orașului să creadă că se apropie o oaste foarte numeroasă, motiv pentru care au deschis fără luptă porțile cetății”⁴.

După moartea lui Tugluc Timur, Transoxiana a ajuns în stăpânirea lui Timur Lenk. Iscându-se niște neînțelegeri între

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 166.

³ Ibidem, p. 167.

⁴ Ibidem, p. 169.

Timur Lenk și cumnatul acestuia, Hussein, cei doi s-au confruntat pe câmpul de luptă. „Superioritatea numerică era de partea lui Hussein, dar inventivitatea, bravura, norocul și geniul lui Timur Lenk l-au ajutat să iasă învingător”¹, Hussein fiind prins și ucis.

În 10 aprilie 1370, Timur Lenk s-a autoproclamat rege al Balkhului.

În același an, Timur Lenk a cucerit hanatul Ceagatai.

„La câteva mii de kilometri de Karakorum, la un secol și mai bine de la moartea lui Gingis Han, în mintea oamenilor era înrădăcinată ideea că numai un urmaș al hanilor mongoli avea dreptul să domnească”², de aceea „Timur Lenk și-a făurit o genealogie mongolă, încercând să-i convingă pe contemporani că este înrudit cu Gingis Han”³.

Pentru a-și întări autoritatea, Timur Lenk a impus legile lui Gingis Han în Transoxiana și a introdus o disciplină de fier în armată. „Împărțășind greutățile cu soldații săi, veghind la bunăstarea lor, răsplătindu-i și cinstindu-i după faptele lor, Timur Lenk a știut să creeze o armată disciplinată și devotată”⁴.

Timur Lenk și-a stabilit capitala la Samarkand. La porunca lui, „în fiecare localitate mai importantă a fost ridicată o moschee, o școală publică, un spital și case de ajutor pentru cei năpăstuiți”⁵. De asemenea, suveranul avea grijă de drumuri și a construit „caravanserauri, care ofereau loc de odihnă și adăpost negustorilor”⁶.

Timur Lenk a impus impozite moderate, ghidându-se după principiul: „Orice exces în acest domeniu ruinează provinciile; sărăcirea locuitorilor diminuează tezaurul, aceasta duce la împușinarea armatei și implicit la scăderea autorității centrale”⁷.

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 171.

³ Ibidem, p. 172.

⁴ Ibidem, p. 174.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

Pentru a-și îndeplini sarcinile cât mai corect, guvernatorii de provincii erau verificați din trei în trei ani.

Timur Lenk a creat un sistem de informații și de spioni, pentru a fi la curent cu tot ceea ce se întâmpla în țară și în țările vecine. În timpul lui, „hoții, răufăcătorii și adulterinii erau stârpiți fără milă”¹.

Timur Lenk a purtat lupte împotriva Horezmului și a Turkestanului. Întrucât oamenii hanului și toții vecinii lor erau musulmani, pentru a-și justifica războaiele, acesta pretindea că apără credința de erezii.

În anul 1379, soldații lui Timur Lenk au cucerit cetatea Kathul din Horezm, apoi „au asediat orașul Urgangi, capitala Horezmului. Hanul s-a prezentat singur sub zidurile cetății, provocându-l la duel pe emirul de aici, care a refuzat să se măsoare cu Timur Lenk. După ce orașul a fost luat cu asalt, savanții și meseriașii au fost trimiși la Samarkand, populația a fost masacrată sau alungată, orașul ras de pe suprafața pământului și locul semănat cu orz”².

Un an mai târziu, trupele hanului au invadat regatul Herat. Întrucât regele de aici i s-a supus, i-a fost acordată „onoarea de a săruta covorul de pe tronul lui Timur Lenk”³.

Hanul și-a continuat campania de cuceriri, pătrunzând în Khorasan, iar în acest timp Heratul s-a răsculat. „Timur Lenk s-a întors din drum și Heratul, oraș de 250.000 de locuitori, a fost distrus în întregime, fiind ridicată o piramidă din craniile celor uciși”⁴.

În anul 1384, armata hanului a cucerit Mazenderanul și Sultaniehul.

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 175.

³ Ibidem, p. 176.

⁴ Ibidem.

Doi ani mai târziu, Timur Lenk a invadat Georgia, o țară creștină, și „sub pretextul războiului sfânt, a distrus tot ceea ce a întâlnit în cale. Locuitorii capitalei au fost aruncați de pe ziduri, până când grămezile de morți au crescut atât de mult, încât ultimii care au fost aruncați și-au frânt doar mâinile și picioarele”¹. Regele țării a fost capturat și a scăpat cu viață numai pentru că a promis că va trece la islamism.

Oamenii hanului au devastat și Armenia, o altă țară creștină. „Timur Lenk se străduia să-i extermine pe necredincioși, pentru a câștiga merite în fața lui Allah și glorie în fața oamenilor, căci, conform concepției lui, raiul stă în umbra săbiilor”².

În 1387, Șah Hojda, din sudul Persiei, a murit, fiindu-i disputată moștenirea. Timur Lenk s-a deplasat la Ispahan, care i s-a predat, „dar locuitorii cetății, exasperați de faptul că oamenii hanului le luau totul, s-au răsculat, ucigând garnizoana turco-mongolă din oraș. Timur Lenk a luat orașul cu asalt, poruncindu-le celor 70.000 de soldați, cât număra oastea lui, să-i aducă 70.000 de capete. Cu această ocazie a avut loc un târg unic în analele istoriei: soldații, cărora le-a repugnat ideea masacrării unor oameni neînarmați, au preferat să cumpere capetele solicitate. Dacă la început acestea se vindeau pentru o monedă de aur, în final prețul era unul de nimic. Ispahanul a ars timp de douăzeci de zile, iar cu cele 70.000 de capete au fost ridicate mai multe piramide în jurul zidurilor orașului”³.

La aflarea acestei vești, locuitorii provinciei Șiraz au capitulat necondiționat.

În 1387, în lipsa lui Timur Lenk, tătarii Hoardei de Aur, conduși de Toktamiș, un urmaș al lui Gengis Han, au prădat Transoxiana. Hanul a revenit în mare grabă acasă, iar tătarii s-au retras.

¹ Ibidem, p. 177.

² Ibidem, p. 182.

³ Ibidem, p. 177.

Oștile hanului au devastat sudul și estul Balcașului, în 1389-1390, ajungând până la Turfan și Gobi.

Timur Lenk a vrut să se răzbune pe Toktamiș, pe care l-a atacat în 1391. Lupta dintre cele două oștiri s-a purtat lângă râul Kondurcha, între 19 și 21 iunie. Armata lui Toktamiș era pe punctul de a câștiga bătălia, însă stegarul acestuia, care fusese cumpărat de Timur Lenk, „a înclinat steagul din centrul oastei, în semn că Toktamiș a fost înfrânt. Această stratagemă i-a adus lui Timur Lenk victoria. În urma bătăliei, o sută de mii de tătari care încercau să se refugieze dincolo de Volga au fost uciși. O pradă imensă a căzut în mâinile lui Timur Lenk. Căruțele care însoțeau armata tătară în retragere, în care se aflau femeile, copiii, averea lor, precum și turmele de vite, au fost capturate de oastea lui Timur Lenk. După această victorie a urmat o orgie de douăzeci și șase de zile”¹.

În această perioadă au avut loc revolte în Azerbaidjan, Georgia și Armenia, iar Șirazul și Ispahanul au fost cucerite de Șah Mansur. Timur Lenk a intervenit cu repeziciune. Șah Mansur a fost omorât, Șirazul și celelalte orașe au fost recucerite, Persia a fost anexată, iar „Timur Lenk s-a proclamat sultan. Unul dintre fiii săi și un nepot au fost numiți guvernatori în Khorasan și Afganistan”².

În 1395, Timur Lenk a pătruns în Mesopotamia și a cucerit Bagdadul, sultanul de aici refugiindu-se în Egipt. Hanul „a prădat toată regiunea între Eufrat și Caucaz. Armenia a fost transformată într-un pustiu și, după mărturia unui cronicar georgian, numărul morților l-a întrecut pe cel al căroră au reușit să-și salveze viața”³.

În același an, Timur Lenk a întreprins o nouă campanie împotriva Hoardei de Aur. În timpul bătăliei de lângă râul Terek,

¹ Ibidem, p. 180.

² Ibidem.

³ Ibidem, pp. 180-181.

din 15 aprilie 1395, „Toktamiș a reușit să străpungă centrul armatei lui Timur Lenk, angajându-se într-o luptă corp la corp cu acesta. Cu lancea ruptă, cu sabia frântă, Timur Lenk era pe punctul de a fi ucis, dar garda lui de corp a reușit să-l salveze la timp. În urma înfrângerii suferite, Toktamiș, împreună cu oamenii săi, s-a refugiat pe Volga”¹.

În continuare, trupele lui Timur Lenk au prădat Ucraina, au pustiit Astrahanul și au nimicit Saraiul, capitala Hoardei de Aur. „Din cele două părți ale orașului n-au rămas decât două câmpuri de ruine, unul de 36 km², altul de 48 km², însă Timur Lenk nu a organizat cuceririle făcute în detrimentul Hoardei de Aur. Sudul Caucazului a fost pustiit, iar comerțul dintre Europa și Asia, pe marele drum tătăresc, a fost și el ruinat. Ceea ce Gingis Han și succesorii lui au reușit să facă pentru ca schimbul de mărfuri să se efectueze între Occident și Orient, în deplină siguranță, Timur Lenk a distrus”².

Întrucât hanul cucerea și nimicea, fără să organizeze teritoriile ocupate, „aceasta este socotită o acțiune stupidă, dacă o comparăm cu ceea ce a înfăptuit marele său înaintaș, Gingis Han, un simplu păstor analfabet”³.

„Prin înfrângerea lui Toktamiș, Timur Lenk a stabilit o ordine și o liniște de cimitir în imperiul său”⁴.

În anul 1397, Timur Lenk s-a căsătorit cu una dintre fiicele lui Hâzâr Hodja, hanul Turkestanului oriental, intrând, prin aceasta, în familia urmașilor lui Gingis Han.

Anul următor, oamenii lui Timur Lenk au atacat vestul Indiei, care era locuit de musulmani, sub pretextul că „acești mahomedani erau molâi și nu-și întrebuințau timpul pe care-l

¹ Ibidem, p. 181.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 184.

⁴ Ibidem, p. 182.

aveau la îndemână ca să-i aducă, cu sabia, pe toți indienii la credința lor, de vreme ce profetul a afirmat că trebuie să te războiești cu cei care nu se îngrijesc de răspândirea credinței. Punjabul a fost devastat cumplit, spada islamului fiind spălată în sângele necredincioșilor”¹.

„În timpul asediului cetății Bhatnir, Timur Lenk a fost rănit. După ce orașul a fost cucerit, întrucât cei o sută de mii de prizonieri îl incomodau pe han, acesta a poruncit să fie executați. În trei ore, o sută de mii de oameni au fost stranguți”².

În 17 decembrie 1398, în apropiere de Delhi, Timur Lenk s-a confruntat cu o armată care folosea în luptă peste o sută de elefanți. În timpul nopții, hanul a poruncit ca „pe spatele cămilelor să fie puse paie uscate, cărora să li se dea foc. Speriați, elefanții au luat-o la fugă, încât un imens câmp a rămas plin de trompe de elefanți amestecate cu cadavrele și capetele morților. Delhi l-a primit pe învingător cu porțile deschise. Timur Lenk a ocupat tronul sultanilor indieni, primind semnele de supunere și darurile noilor supuși”³.

Soldații mongoli erau nemulțumiți pentru că nu au primit permisiunea de a prăda orașul, de aceea, în 16 ianuarie 1399, au început să jefuiască Delhi. Emirii trimiși de han nu i-au putut potoli. „Cea mai mare parte a locuitorilor a fost măcelărită. Omorul și jaful au durat trei zile și nu s-au încheiat decât atunci când soldații au fost epuizați de oboseală și încărcăți cu pradă. În altă cronică citim că fiecare soldat și-a ales câte douăzeci de persoane ca sclavi, după care au masacrat restul populației, de la copii mici până la bătrâni, încât râuri de sânge curgeau pe străzi”⁴.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 183.

⁴ Ibidem.

În 19 ianuarie 1399, mulți hinduiști s-au refugiat în marea moschee din Delhi, dar soldații lui Timur Lenk au incendiat partea veche a orașului, au pătruns în moschee și i-au ucis pe toți cei de acolo. „Cu zecile de mii de capete ale locuitorilor masacrați, mongolii au ridicat piramide înalte, iar hoiturile au fost aruncate ca hrană animalelor și păsărilor de pradă. Câteva mii de meșteșugari și muncitori calificați au fost mânați spre Samarkand. Au trebuit să treacă 150 de ani până când orașul Delhi s-a refăcut, ca să poată juca rolul unei capitale”¹. Într-o istorie a Indiei citim că după acest măcel, „timp de două luni, nici măcar o pasăre nu a mai zburat deasupra orașului”².

„Neputincios în fața exceselor comise de soldații săi, Timur Lenk a afirmat că Allah a vrut să fie așa”³.

„În urma lui Timur Lenk, foametea și molimele veneau să completeze opera gratuită de distrugere înfăptuită de han”⁴.

„După ce a revenit la Samarkand, Timur Lenk a pus să se ridice monumente pe măsura celor văzute în India”⁵. „Hanul voia să facă din Samarkand cel mai frumos oraș al Asiei. El le-a cerut meseriașilor și arhitecților să construiască opere care să depășească tot ceea ce mintea omenească închipuise până atunci”⁶.

În anul 1400, hanul a restabilit ordinea în Georgia și Armenia, care se răsculaseră, apoi a asediat orașul Șivas. „Opt mii de oameni au săpat galerii sub zidurile cetății, făcându-le să se prăbușească”⁷. După ce orașul s-a predat, cuceritorul a cerut ca cei patru mii de armeni, care au luptat cu mult curaj împotriva lui, să-i

¹ Ibidem, pp. 183-184.

² **N. Jayapalan**, *History of India from 1206 to 1773*, vol. II, Atlantic Publishers and Distributors, New Delhi, 2001, p. 51.

³ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 184.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, p. 200.

⁷ Ibidem, p. 186.

fie predați, promițând că nu va face vărsare de sânge. Luptătorii armeni „au fost legați ghem, cu capul între picioare, după care au fost aruncați, câte zece, într-o groapă, deasupra căreia au fost puse lemne, apoi pământ, pentru ca moartea să vină încet, prin asfixiere”¹, „fără ca să se verse vreo picătură de sânge”².

„Locuitorii Șivasului, aproximativ două sute de mii de oameni, au fost duși în captivitate”³.

Orașul Alep a fost cucerit, jefuit și ruinat, iar din capetele a 20.000 de locuitori a fost ridicată o piramidă în afara acestuia.

Oamenii hanului au reușit să cucerească și cetățile: Homs, Hama și Baalbek.

Sultanul mameluc al Egiptului a atacat trupele lui Timur Lenk, dar a fost respins.

Auzind despre cele întâmplate, orașul Damasc s-a predat de bunăvoie. Pentru purtarea tratatelor, s-a format o delegație, din care făcea parte și „Ibn Khaldun, un savant de mare reputație în lumea islamică. În semn de cinstire pentru oamenii de știință din fața lui, Timur Lenk a stat mereu cu capul descoperit și a mimat o modestie desăvârșită”⁴.

Citadela Damascului a refuzat să se predea, însă a fost cucerită, iar garnizoana măcelărită. Timur Lenk a cerut un milion de dinari pentru a cruța orașul. Întrucât nu a primit suma solicitată, soldații săi au prădat și incendiat orașul, după care au masacrat o mare parte a populației, ridicând o piramidă din capetele lor.

„Mii de oameni au fost făcuți sclavi și duși în Transoxiana. Printre ei se număra și Ibn Arabșah, istoricul care a lăsat cea mai întunecată descriere a cuceritorului”⁵. „Opt sute de cămile

¹ Ibidem, p. 187.

² **Aurel Decei**, *Op. cit.*, p. 68.

³ **Manole Neagoe**, *Op. cit.*, p. 187.

⁴ Ibidem, p. 188.

⁵ Ibidem, pp. 188-189.

încărcate cu aur și argint, cu pietre prețioase și inele frumoase au format caravana care a transportat în Transoxiana bogățiile jefuite din Damasc”¹.

După ce Siria a fost pustiită de oamenii lui Timur Lenk, Bagdadul, „orașul califilor și al celor «O mie și una de nopți», cu moschei splendide, cu câteva mii de băi și alte câteva mii de școli, cu biblioteci vestite, a fost asediat, cucerit și distrus. O sută douăzeci de piramide, formate din nouăzeci de mii de cranii, au fost ridicate, ca semn al biruinței, pe ruinele Bagdadului”².

„Meseriașii și caravanele cu bogățiile jefuite din Bagdad au luat drumul Samarkandului. Ca semn al considerației deosebite pe care hanul o avea pentru cultură, poeții și savanții din Bagdad au primit câte un cal și au fost lăsați să-și caute un adăpost”³.

Oamenii lui Timur Lenk au ocupat Cubukova, Izmirul, Bursa și alte orașe din Asia Mică, unde „au pustiit, au ucis și au dărâmat”⁴, fără să anexeze provinciile respective.

Armatele lui Timur Lenk s-au apropiat tot mai mult de hotarele Imperiului Otoman, iar hanul i-a scris sultanului Baiazid următoarele cuvinte: „Află că oștile noastre se întind de la o mare la alta, iar garda noastră este alcătuită din regi și monarhi care stau ca un zid în fața porții noastre. Nu este niciun rege care să ne stea împotrivă, niciunul dintre cei puternici care să nu se mândrească pentru că se numără printre curtenii noștri. Dar tu, a cărui origine urcă până la un barcagiu turcoman, așa cum toată lumea o știe, pentru că barca ambiției tale nemăsurate a naufragiat în abisul îngâmfării tale, ar fi bine să-ți strângi prompt pânzele temerității tale și să arunci ancora pocăinței în portul sincerității și al dreptății, care este limanul mântuirii, de teamă ca furtuna răzbunării noastre

¹ Ibidem, p. 189.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Aurel Decei, *Op. cit.*, p. 71.

să nu te faci să te scufunzi în marea chinurilor pe care le meriți. Dacă ai avut anumite succese în Anatolia și Europa este pentru că te-au ajutat binecuvântările profetului. Pentru aceasta însă, să nu te mândrești, să nu atribui succesele valorii tale. Crede-mă, tu nu ești decât o furnică, nu căuta să lupți cu elefantul, pentru că vei fi strivit. Un prinț mic ca tine, cum poate să se măsoare cu noi? Lăudăroșenia ta nu are valoare. Se știe că un turcoman nu are minte. Dacă nu vei urma aceste sfaturi vei regreta”¹.

În 28 iulie 1402, la Ankara, trupele lui Timur Lenk le-au înfrânt pe cele otomane, iar Baiazid a fost capturat. Când a primit această veste, „hanul a poruncit să fie ridicat cortul împărătesc și, în momentul hotărât pentru prezentarea prizonierului, Timur Lenk s-a prefăcut că este cufundat într-o partidă de șah cu fiul său. Pentru a-i atrage atenția hanului asupra captivului, garda a fost nevoită să repete de două ori numele lui Baiazid, căci Timur Lenk se prefăcea că nu observă aducerea sultanului, dovedind prin atitudinea sa că nu acordă nicio importanță inamicului său. Când partida de șah s-a încheiat, iar hanul și-a aruncat ochii asupra lui Baiazid, a izbucnit în râs. Jignit, sultanul i-a reproșat hanului că este înfumurat, amintindu-i că puterea nu stă în mâinile omului. Timur Lenk i-a răspuns: «Cunosc acest lucru și nu-mi bat joc de tine, dar nu mă pot abține să nu râd, când văd că Allah a dat putere asupra oamenilor unui chior ca tine (aluzie la miopia politică a lui Baiazid) și unui șchiop ca mine»”². Baiazid a fost dus în captivitate, împreună cu mai mulți membri ai familiei sale, unde a și murit.

„Pe locul unde s-a purtat bătălia de la Ankara, au rămas 40.000 de morți. Acțiunea de jefuire a Imperiului Otoman a durat până în decembrie 1402”³.

¹ Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 186.

² Ibidem, p. 193.

³ Ibidem, p. 192.

În urma biruinței lui Timur Lenk de la Ankara, sultanul Egiptului i-a recunoscut suzeranitatea. „La fel a făcut și împăratul de la Constantinopol, iar monarhii europeni i-au trimis soli ca să-l felicite pentru succesele obținute”¹.

Timur Lenk îi numea pe regii vasali fiii săi. Astfel, în discuțiile purtate cu emisarii unui monarh, „hanul se interesa de sănătatea fiului său, regele, și dacă îi merge bine fiului său”².

În calitate de han, Timur Lenk „nu a fost niciodată înfrânt pe câmpul de luptă”³, cu toate acestea, el „a recunoscut suzeranitatea împăratului chinez din dinastia Ming, care se substituia marilor hani mongoli, trimițând tribut la Beijing”⁴.

Timur Lenk a murit la Otrar, în 18 februarie 1405, la vârsta de șaiszeci și opt de ani, în drum spre China, pe care voia să o cucerească.

„În comportamentul lui Timur Lenk, conducătorul unui mare imperiu, întâlnim o simbioză bizară între nomadul care tinde să distrugă și sedentarul care vrea să construiască pentru eternitate. În realizarea programului său politic și militar, hanul era plin de prejudecăți și comitea erori elementare. Cea mai mare greșală, cu consecințe incalculabile, a fost intoleranța pe care a manifestat-o pe toate planurile. Timur Lenk a încercat să impună autoritatea prin teroare, prin acte de o rară cruzime, dar teroarea singură nu a contribuit cu nimic la consolidarea autorității lui, ci dimpotrivă. Hanul nu a pedepsit exemplar pentru a-l impresiona pe adversar, ci a ucis de dragul crimei, din dispreț față de om. Actele lui nu au mai stârnit teamă și respect, ci ură neîmpăcată. O mare parte dintre campaniile lui au fost o suită de crime absurde, fără nicio rațiune militară sau politică. Piramidele de capete,

¹ Ibidem, p. 193.

² Ibidem, p. 199.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 194.

care au înconjurat zidurile orașelor cucerite din Siria și până în India nu au constituit semnul supunerii, ci dispariția unor mari aglomerații urbane, pustiirea pentru secole a unor provincii întregi. Acțiunile lui nu au urmărit, în multe cazuri, un scop constructiv, dimpotrivă, ele au însemnat distrugerea generată de neputința de a organiza”¹.

În urma morții lui Timur Lenk, succesorii acestuia au împărțit între ei vastul imperiu moștenit, care s-a dezintegrat, însă mongolii „au păstrat întotdeauna nostalgia unui mare imperiu”².

¹ Ibidem, p. 197.

² **Jean Paul Roux**, *Op. cit.*, p. 17.

Imperiul Rus

1. Cnezatul Kievului

„Populația statului Kiev, care a ajuns să fie cunoscută sub numele de poporul rus, era formată din slavi estici, care vorbeau o variantă răsăriteană a limbii slave, velicorusa, adeseori numită simplu limba rusă”¹. Se presupune că „slavii estici s-au stabilit în Marea Câmpie a Rusiei europene în secolele VII-IX”².

În „Cronica Primară kieveană din secolul al XII-lea, se afirmă că slavii de est erau împărțiți în doisprezece triburi, populând spații întinse din Câmpia Rusă, de la Marea Neagră, traversând Ucraina, spre nord până la teritoriul Novgorod și spre est până la Volga”³.

Rurik (cca. 862-879)

Legendarul Rurik, de origine rusă sau varegă (normandă), a fost conducătorul Novgorodului și întemeietorul dinastiei Rurik.

Oleg (879-913)

Despre Oleg se crede că ar fi fost fratele sau cumnatul lui Rurik. Acesta a mutat cetatea de scaun a rușilor de la Novgorod la Kiev.

În anul 882, cneazul a cucerit Smolenskul.

De la Oleg la Vladimir cel Sfânt, „cnejii kievei au unit diferitele triburi slave estice sub sceptrul lor, exploatând favorabil poziția Kievului pe renumitul drum din nordul Scandinaviei, al

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 29.

² Ibidem, p. 30.

³ Ibidem, p. 31.

Mării Baltice și al Rusiei spre Constantinopol - precum și alte legături cu locuitorii atât din stepă, cât și din păduri, dezvoltând astfel un stat european important”¹.

În 907, Oleg a atacat Constantinopolul, dar în urma unui acord de pace s-a retras.

Cneazul a murit în anul 913.

Igor (913-945)

Acest cneaz este considerat a fi fiul lui Rurik.

În anul 941, Igor a atacat Bithynia, iar ulterior Constantinopolul, flota rusească fiind distrusă de cea bizantină.

În 943, trupele rusești au ajuns până în Persia.

„Igor a fost ucis de drevleni în 945, în timp ce încasa tributul pe teritoriul lor”².

Olga (945-962)

„După moartea subită a lui Igor, soția sa, Olga, a preluat conducerea statului, căci fiul lor, Sviatoslav, era încă mic. Olga s-a dovedit a fi la înălțimea cerințelor și a condus țara din 945 până în 962, devenind astfel prima femeie renumită din istoria rusă”³.

După uciderea lui Igor, drevlenii s-au gândit că ar fi bine ca Maldit Nizchin, conducătorul lor, să se căsătorească cu Olga, iar în acest fel să ia în stăpânire cnezatul Kievului. Douăzeci de bărbați de neam ales au fost trimiși să o pețescă pe principesa rusă, fiind îngropați de vii la porunca ei. Olga i-a trimis vorbă conducătorului drevlenilor că este de acord să se căsătorească cu el, dar i-a cerut ca cei mai de vază oameni ai lui să o însoțească de la Kiev până în capitala lor. La porunca lui Maldit Nizchin, cincizeci de bărbați de frunte au sosit la Kiev. Principesa i-a invitat

¹ Ibidem, p. 41.

² Ibidem, p. 43.

³ Ibidem.

pe drevleni, ca după osteneala drumului, să se îmbăieze într-o sală mare de baie și să se odihnească, apoi să stea de vorbă. După ce solii au intrat în baie, rușii au blocat ușile și au dat foc clădirii, toți cei de acolo arzând de vii. Apoi Olga le-a dat de știre drevlenilor că va veni de îndată să se căsătorească cu conducătorul lor, însă vrea întâi să vadă mormântul lui Igor și să organizeze o masă în amintirea lui. Pe când rușii se apropiau de Corestina, cetatea de scaun a drevlenilor, aceștia i-au întrebat unde sunt solii care au fost trimiși la Kiev, iar principesa le-a răspuns că aceia vin pe altă cale spre capitală, cu toată bogăția ei.

Olga le-a poruncit însoțitorilor ei ca în timpul ospățului să mănânce și să bea cu cumpătare. După ce drevlenii s-au amețit bine, rușii au ucis peste cinci mii dintre ei, răzbunând prin aceasta moartea cneazului lor, apoi s-au întors la Kiev.

În anul următor, Olga a pornit la luptă împotriva drevlenilor, asediindu-le timp îndelungat capitala. Văzând că locuitorii nu vor să capituleze, principesa le-a transmis că va ridica asediul, dacă primește ca tribut, de la fiecare casă, trei porumbei și trei vrăbii, iar cei asediați s-au supus cu bucurie. Olga le-a împărțit soldaților păsările, poruncindu-le ca la lăsarea nopții să lege de picioarele acestora câte o bucată mică de pânză, cu pucioasă aprinsă și să le dea drumul în văzduh. Văzându-se eliberați, porumbeii s-au grăbit să zboare la porumbarurile lor, iar vrăbiile la cuiburile de sub streșinile caselor, încât în foarte scurt timp aproape întreaga cetate se afla în flăcări.

Neputând stinge focul, locuitorii s-au repezit să iasă din cetate, unde îi așteptau trupele rusești, care pe unii i-au omorât, pe alții i-au robit, iar o parte a fost lăsată în orașul devastat de flăcări, având de plătit un tribut apăsător. Printre cei uciși se număra și Maldit Nizchin.

Aceasta a fost răzbunarea cruntă a Olgăi pentru omorârea soțului ei.

Prin 954-955, principesa rusă a trecut la creștinism, iar în urma unei vizite efectuate la Constantinopol, în anul 957, și-a luat numele de Elena, după cel al împărătesei bizantine Elena Lecapena (911-961).

Întorcându-se la Kiev, Olga a încercat să-l catehizeze și pe fiul ei, Sviatoslav, dar acela a preferat să rămână păgân, asemenea poporului rus.

Principesa s-a stins din viață la 11 iulie 969, fiind ulterior canonizată și considerată prima sfântă a Bisericii Ortodoxe Ruse. Ea este pomenită în calendarul creștin în 11 iulie, sub numele de Olga.

Sviatoslav (962-972)

Acest cneaz era fiul lui Igor și Olga.

În 964, Sviatoslav a biruit triburile viaticilor din est, de la gurile râului Oka, „i-a atacat pe bulgarii de pe Volga și a devastat capitala lor, Marele Bulgar. În 965, a supus triburile finice și turcești de pe Volga, apoi rușii au distrus armata khazară, au capturat și au devastat capitala khazarilor, Itil, au înaintat până la Marea Caspică și au cucerit Semenderul, cea mai importantă fortăreață. I-au învins după aceea pe alani și alte popoare din nordul Caucazului, ajungând până la gurile Donului. În urma acestei campanii s-a încheiat procesul de unificare a slavilor estici în jurul Kievului”¹.

„În 968, la invitația împăratului bizantin Nichifor al II-lea, cneazul a condus o armată în Balcani, unde a cucerit capitala bulgarilor, luându-l prizonier pe conducătorul acestora, Boris”². Sviatoslav a ocupat nordul Bulgariei, însă a trebuit să „revină în grabă acasă, pentru că în 969, pecenegii au asediat Kievul”³.

¹ Ibidem, p. 44.

² Ibidem.

³ Ibidem.

După alungarea pecenegilor, cneazul s-a întors în Balcani, în ideea de a-și muta capitala în orașul Pereyaslavets (Micul Preslav), de la gurile Dunării și de a-și extinde dominația la sudul fluviului. Sviatoslav a cucerit orașul Philippopolis, masacrând populația, iar apoi a asediat, fără succes, Adrianopolul. „Împăratul bizantin Ioan Tsimiskes a trecut munții Balcani, a cucerit Marele Prestav, capitala bulgară și a asediat orașul Durostorum, pe Dunăre, unde se retrăsese Sviatoslav cu trupele sale. După lupte grele, în iulie 971, Sviatoslav a încheiat pace cu Bizanțul, părăsind Balcanii și Crimeea. Pe drumul de întoarcere spre Rusia a fost surprins și ucis de pecenegi. Se spune că hanul peceneg a pus să i se facă o cupă din craniul lui Sviatoslav”¹.

Vladimir cel Sfânt (980-1015)

După moartea lui Sviatoslav, fiii acestuia: Iaropolk, Oleg și Vladimir, au luptat timp de mai mulți ani între ei pentru preluarea puterii, până când „în jurul anului 980, Vladimir a devenit conducătorul întregului regat kievean”².

„El a recucerit orașele galițiene care se aflau în stăpânirea Poloniei, a supus triburile războinice baltice ale iatvigilor, întinzându-și stăpânirea până la Marea Baltică”³.

Vladimir era păgân, asemenea tatălui său, și a avut numeroase soții și concubine, iar la începutul domniei sale i-a persecutat pe creștini. În acea perioadă, au suferit moarte martirică Teodor și Ioan (tată și fiu), pentru că au refuzat să slujească idolilor, cei doi devenind primii martiri ai Rusiei. Teodor și Ioan sunt pomeniți în calendarul creștin în ziua de 12 iulie.

Privind la popoarele din jurul său, cneazul a trimis emisari la creștini, la musulmani și la evrei, pentru a vedea care dintre

¹ Ibidem, p. 45.

² Ibidem.

³ Ibidem.

aceste religii este mai bună. La revenirea lor la Kiev, solii i-au împărtășit lui Vladimir impresiile, iar cei care luaseră parte la Sfânta Liturghie oficiată în catedrala din Constantinopol i-au mărturisit că slujba săvârșită acolo fusese atât de înălțătoare, încât ei nu mai știau dacă se află pe pământ sau în cer și aveau convingerea că Dumnezeu era prezent între credincioșii din biserică. De asemenea, emisarii i-au spus cneazului că dacă religia celor din Bizanț nu ar fi fost cea mai bună, bunica lui, Olga, care a fost o femeie foarte înțeleaptă, nu ar fi acceptat-o.

Se mai spune că rușii „au refuzat islamismul pentru că interzicea alcoolul, iar «băutura este bucuria rusului» și iudaismul, pentru că reprezenta credința unui popor învins și fără țară”¹.

În anul 988, Vladimir s-a botezat, luându-și numele de Vasile, după cel al împăratului care domnea atunci la Constantinopol și s-a căsătorit cu sora acestuia Anna, repudiindu-și celelalte soții și concubine păgâne.

Patriarhul ecumenic Nicolae al II-lea l-a trimis în Rusia pe episcopul Mihail, care a devenit primul mitropolit al Kievului. După o scurtă, dar bogată activitate, acesta s-a mutat la Domnul, în 15 iunie 992, fiind trecut în rândul sfinților, cu două date de pomenire, în 15 iunie și 30 septembrie.

Mitropolitul Mihail a fost însoțit în Rusia de mai mulți preoți și călugări.

În 15 august 988, a avut loc botezul colectiv al rușilor, în râul Nipru, preoții botezându-i ulterior și pe locuitorii celorlalte regiuni ale cnezatului.

La porunca lui Vladimir, templele păgâne din Rusia au fost dărâmate, idolii au fost sfărâmați și s-au construit biserici creștine.

Cneazul a încetat din viață în 15 iulie 1015 și a fost canonizat, fiind pomenit în calendarul creștin ca „Sfântul și Întocmai cu Apostolii Marele Prinț Vladimir, Luminătorul Rusiei”.

¹ Ibidem, p. 46.

Iaroslav cel Înțelept (1019-1054)

După ce cneazul Vladimir s-a stins din viață, au fost purtate lupte între numeroșii săi fii, până când Iaroslav cel Înțelept a preluat puterea, „domnia lui fiind considerată apogeul statului kievean”¹.

În 1019, cneazul s-a căsătorit cu Ingegerd Olofsdotter, fiica lui Olof Skötkonung, primul rege creștin al Suediei (995-1022). În Rusia, soția lui Iaroslav a fost cunoscută sub numele de Irina. Înainte de a se stinge din viață, principesa s-a călugărit, sub numele de Ana. În 10 februarie 1050, aceasta s-a mutat la Domnul, iar ulterior a fost canonizată, fiind pomenită în calendarul creștin ca „Sfânta Cuvioasă Ana de Novgorod”.

Între 1026 și 1036, Iaroslav a condus Kievul și ținuturile de la vest de Nipru, iar fratele său, Mstislav cel Viteaz, teritoriile din estul râului, având capitala la Cernigov. Abia după moartea fratelui său, Iaroslav a domnit peste întregul cnezat.

Iaroslav cel Înțelept a înăbușit o rebeliune de reafirmare a păgânismului, în zona Suzdal, precum și revoltele triburilor finlandeze și lituaniene.

În timpul acestui cneaz, a ajuns la Kiev monahul Antonie din Muntele Athos, care a înființat Lavra Pecerska (Mănăstirea Peșterilor). După mutarea sa la Domnul, Antonie a fost trecut în rândul sfinților, fiind pomenit în 10 iulie.

În anul 1051, călugărul rus Ilarion a fost numit mitropolit al Kievului, punându-se capăt tradiției bizantine de a se așeza ierarhi greci în eparhiile vacante din Rusia. Discursul rostit de Ilarion despre Iaroslav cel Înțelept și Vladimir cel Sfânt este considerat prima operă a literaturii ruse vechi.

„Iaroslav a avut un rol major în răspândirea și consolidarea creștinismului în Rusia”².

¹ Ibidem, p. 48.

² Ibidem, p. 50.

În 1030, cneazul a recucerit Rutenia Roșie de la polonezi, iar anul următor alte teritorii, însă ulterior a încheiat o alianță cu regele Cazimir I al Poloniei (1039-1058), sora lui Iaroslav, Maria, căsătorindu-se cu acesta.

În 1036, oștile lui Iaroslav cel Înțelept au reputerat o victorie decisivă împotriva pecenegilor, care după aceea nu au mai reprezentat niciodată un pericol pentru ruși. În amintirea acestei biruințe, în anul 1037, cneazul a ctitorit catedrala Sfânta Sofia din Kiev.

În anul 1043, oștile cneazului au atacat, fără succes, Constantinopolul.

În timpul lui Iaroslav a apărut primul cod de legi rusesc, iar cneazul a înființat școli și biblioteci în Kiev.

„Iaroslav i-a căsătorit pe trei dintre fiii săi cu prințese europene și pe cele trei fiice ale sale cu regii Franței, Ungariei și Norvegiei; una dintre surorile sale a devenit soția regelui Poloniei, iar alta a unui prinț bizantin”¹.

Iaroslav cel Înțelept s-a stins din viață în 20 februarie 1054, împărțindu-și regatul între cei cinci fii ai săi.

Iziaslav I (1054-1078)

Acest cneaz era fiul lui Iaroslav cel Înțelept și a fost botezat cu numele de Dumitru.

Iziaslav a fost cneaz de Turov, între 1045-1052, cneaz de Novgorod, între 1052-1054, iar între 1054-1068, 1069-1073 și 1076-1078, mare cneaz de Kiev.

El a luat-o de soție pe Gertrude, sora regelui Cazimir I al Poloniei.

„În anul 1061, cumanii au atacat statul kievean, iar după aceea au constituit o amenințare continuă a securității și chiar a existenței Rusiei Kievene, secătuind-o de bogății”².

¹ Ibidem, p. 49.

² Ibidem, p. 51.

În urma unei revolte populare din anul 1068, marele cneaz s-a refugiat în Polonia, reocupând tronul un an mai târziu, cu ajutorul armatei poloneze.

În anul 1075, papa Grigore al VII-lea i-a trimis lui Iziaslav o coroană.

Între Iziaslav și frații săi au fost purtate războaie civile, marele cneaz murind într-o luptă, în anul 1078.

Sviatoslav al II-lea (1073-1077)

Și acest cneaz a fost fiul lui Iaroslav cel Înțelept. La botez a primit numele de Nicolae.

Sviatoslav a fost cneaz de Vladimir, între 1040-1054, cneaz de Cernigov, între 1054-1077 și mare cneaz de Kiev, între 1073-1077.

Cneazul Sviatoslav al II-lea s-a stins din viață în 27 decembrie 1077.

Vsevolod I (1078–1093)

Cel mai mic fiu al lui Iaroslav cel Înțelept, Vsevolod, a fost botezat Andrei. El s-a căsătorit cu Anastasia, fiica împăratului bizantin Constantin al IX-lea Monomahul, cu cea de-a doua sa soție.

Vsevolod a fost cneaz de Pereyaslav, între 1054-1073, cneaz de Cernigov, între 1073-1078 și mare cneaz de Kiev, între 1078-1093.

În anul 1068, cumanii au invadat teritoriile rușilor. Cei trei frați: Iziaslav, Sviatoslav și Vsevolod și-au unit forțele împotriva lor, dar au fost înfrânți lângă râul Alta.

În anul 1078, după moartea lui Iziaslav, Vsevolod a rămas singurul fiu în viață al lui Iaroslav cel Înțelept, și a reușit să unească sub conducerea sa cele trei cnezate: Kievul, Cernigovul și Pereyaslavul.

Vladimir Monomahul, fiul lui Vsevolod, ne-a lăsat informația că tatăl său vorbea cinci limbi străine.

Vsevolod a decedat în 13 aprilie 1093.

Sviatopolk al II-lea (1093-1113)

Noul conducător rus, care a primit la botez numele de Mihai, era fiul lui Iziaslav.

Acesta a fost cneaz de Novgorod, între 1078-1088, cneaz de Turov, între 1088-1093 și mare cneaz de Kiev, între 1093-1113.

În 26 mai 1093, armatele reunite ale lui Sviatopolk al Kievului, Vladimir Monomahul, cneazul Cernigovului și Rostislav Vsevolodovici, cneazul Pereyaslavului, au fost înfrânte de cumani, lângă râul Stugna.

Marele cneaz a încetat din viață în 16 aprilie 1113.

Vladimir al II-lea, Monomahul (1113-1125)

După decesul lui Sviatopolk al II-lea, puterea a fost preluată de Vladimir al II-lea, fiul lui Vsevolod I și al prințesei bizantine Anastasia, de la tatăl căreia a preluat supranumele de „Monomahul”. Acesta a fost botezat Vasile.

El a fost cneaz de Smolensk, între 1073-1078, cneaz de Cernigov, între 1078-1094, cneaz de Pereyaslav, între 1094-1113 și mare cneaz de Kiev, între 1113-1125.

Acest mare cneaz a purtat numeroase lupte, „respingându-i pe polonezi și pe unguri, dar a luptat mai ales împotriva cumanilor”¹.

În intenția de a-i uni pe ruși, în lupta lor comună împotriva cumanilor, Vladimir al II-lea a organizat trei întâlniri cu conducătorii acestora, dintre care cele mai importante au fost cele de la Lyubech, din 1097 și Dolobsk, din 1103.

În calitate de mare cneaz, Vladimir al II-lea a adoptat un set de reforme, pentru a elimina tensiunile sociale din capitală.

Vladimir al II-lea a murit în 19 mai 1125.

¹ Ibidem.

Mstislav cel Mare (1125-1132)

Noul conducător era fiul lui Vladimir al II-lea și a primit la botez numele de Teodor. Acesta a fost cneaz de Novgorod, între 1088-1093, cneaz de Rostov, între 1095-1117 și a domnit împreună cu tatăl său, la Kiev, între 1117-1125.

El s-a căsătorit, în 1095, cu Cristina, fiica regelui Suediei Inge I, cu care a avut zece copii.

Mstislav a fost un om credincios, construind numeroase biserici la Novgorod, Kiev și în alte părți.

În 1096, Mstislav l-a înfrânt lângă râul Koloksha pe unchiul său, Oleg de Cernigov, între urmașii celor doi dăinuind o ură timp de secole.

Viața marelui cneaz a fost un lung șir de bătălii cu estonienii, cumanii, lituanienii și cu principatul de Polotsk.

Mstislav s-a stins din viață în 14 aprilie 1132, el fiind ultimul conducător al rușilor uniți în jurul Kievului.

Sfârșitul Cnezatului Kievului

După moartea lui Mstislav, Kievul a fost condus de numeroși mari cneji, care s-au succedat foarte rapid, unii ajungând să domnească de mai multe ori. Dintre aceștia s-au distins: Igor al II-lea, mare cneaz în anul 1146, care s-a călugărit sub numele de Gavriil, iar după moarte a fost canonizat, având ca dată de pomenire ziua de 5 iunie. Iuri I a fost mare cneaz de două ori, între 1149-1151 și 1155-1157, el fiind considerat fondatorul Moscovei. Rurik al II-lea s-a remarcat prin faptul că a fost mare cneaz al Kievului de șase ori, între 1173 și 1210.

„În 1169, cneazul Andrei Bogoliubski al Rostovului și al Suzdalului a atacat și a devastat Kievul, mutând capitala la Vladimir. Kievul a fost devastat din nou, în 1203 și a fost distrus complet, în 1240, de tătari”¹.

¹ Ibidem, p. 52.

„Vladimir Monomahul a fost adesea considerat ultimul domnitor important al Kievului, dar același lucru s-a spus și despre fiul său, Mstislav. Alți istorici indică momentul final ca fiind ocuparea și devastarea Kievului, în 1169, de către cneazul Andrei Bogoliubski din Suzdal și decizia sa de a rămâne în nord-est și de a nu se instala în orașul de pe Nipru. Ca ultimă dată a istoriei kievene, anul 1240, are și el o mare importanță: în acel an, Kievul, ajuns doar o umbră a ceea ce fusese odinioară, a fost complet distrus de mongoli, care și-au instaurat dominația peste întreaga Rusie cucerită”¹.

„La sfârșitul perioadei kievene, Biserica Rusă avea șaisprezece eparhii, iar în fruntea lor se găsea mitropolitul de Kiev, această Biserică aflându-se sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol”².

2. Ocupația mongolă

„Tătarii au căzut asupra rușilor ca un trăsnet din senin. Au apărut brusc în 1223, în Rusia de sud-est și i-au măcelărit pe ruși și pe cumani într-o luptă lângă râul Kalka, iar apoi au dispărut în stepă”³.

În 1237, „după înfrângerea unei armate ruse, mongolii au asediat orașul Riazan și l-au capturat după cinci zile de lupte grele. Întreaga populație a fost masacrată”⁴. În 1237-1238, tătarii au atacat zona Suzdal, cu capitala Vladimir. „Marele cneaz însuși și armata lui au pierit în lupta decisivă de pe râul Sit. Astfel, în doar câteva luni, mongolii au reușit să cucerească cea mai puternică parte a țării. În plus, ei și-au atins obiectivele în lunile

¹ Ibidem, pp. 41-42.

² Ibidem, p. 67.

³ Ibidem, p. 81.

⁴ Ibidem, p. 84.

de iarnă, într-o campanie în care cavaleria mongolă se deplasa cu mare viteză pe râurile înghețate - aceasta fiind singura invazie de iarnă reușită din istoria Rusiei”¹.

„În 1240, mongolii au asediat Kievul, au exterminat populația și au distrus întregul oraș. Aceeași soartă au avut-o și alte orașe din zonă, ai căror locuitori au murit sau au devenit sclavi. După Kiev, mongolii au trecut rapid prin cnezatele sud-vestice ale Galiției și Volâniei, lăsând în urmă un dezastru”², dar impunându-și stăpânirea asupra unor teritorii foarte întinse.

„Dominația mongolă asupra Rusiei consta în aceea că domnitorii ruși se recunoșteau drept supuși ai mongolilor, care îl investeau pe marele cneaz în funcție. Acesta trebuia să meargă la cartierul general mongol și să jure supunere umilă suzeranului său. De asemenea, mongolii colectau tribut de la ruși, iar din când în când, rușii trebuiau să trimită detașamente militare în sprijinul armatei mongole”³.

„În schimbul pomenirii hanului de către preoții ruși, în rugăciunile lor, mongolii au scutit Biserica de impozite. În mare, ca urmare a acestei concesi, Biserica a devenit cel mai mare proprietar de pământ și deținător de averi de pe întregul teritoriu locuit de ruși”⁴.

Alexandr Nevski (1252-1263)

Acesta era fiul marelui cneaz Iaroslav al II-lea al Kievului, din dinastia Rurik.

O oaste suedeză a pătruns pe teritoriul rusesc, în anul 1240. Trupele lui Alexandr, cneazul Novgorodului, le-au înfrânt pe

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 85.

³ Ibidem.

⁴ **Martyn Rady**, *Țarii, Rusia, Polonia și Ucraina*, traducere de Radu Săndulescu, Editura ALL, București, 2002, p. 14.

cele suedeze, în bătălia de pe Neva, din 15 iulie 1240. În urma acestei victorii, cneazul a fost supranumit Alexandr „Nevski”, adică „al Nevei”.

În 5 aprilie 1242, pe apele înghețate ale lacului Peipus, armata lui Alexandr Nevski a repurtat o victorie asupra unei coaliții, formată din cavaleri Teutoni și infanteriști estonieni. Această luptă a rămas cunoscută în istorie sub numele de: „Bătălia de pe gheață”.

În anul 1251, s-a semnat primul tratat de pace între ruși și norvegieni.

În 1256, trupele conduse de Alexandr Nevski au intrat în Finlanda, unde au biruit o oștire suedeză, care încerca să blocheze accesul rușilor la Marea Baltică.

Mongolii l-au numit pe Alexandr mare cneaz de Vladimir, în 1252. Întrucât tătarii au mărit tributul în anul 1257, au apărut nemulțumiri între ruși. Pentru a le pune capăt, hanul mongol Berke l-a ținut ostatic pe marele cneaz în Serai, capitala Hoardei de Aur, între anii 1262-1263.

În iarna anului 1263, Alexandr Nevski s-a îmbolnăvit și a fost lăsat să revină acasă. Simțindu-și sfârșitul aproape, marele cneaz s-a călugărit, primind numele de Alexie, iar în 14 noiembrie 1263, și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, pe când se afla la Gorodeț, în drum spre casă. Trupul neînsuflețit al lui Alexie a fost înmormântat în 25 noiembrie, în biserica „Nașterii Maicii Domnului” din orașul Vladimir.

În anul 1547, marele cneaz al Vladimirului a fost canonizat de Biserica Rusă.

Alexandr Nevski este considerat cel mai mare erou rus.

Sfârșitul ocupației mongole

„În 1380, cneazul Moscovei, Dmitri, a reușit să-i învingă pe mongoli într-o luptă, pe câmpia de la Kulikovo. Deși

mongolii s-au regrupat și au organizat un nou atac, reputația lor de invincibilitate a fost distrusă, iar dominația lor mult slăbită. Totuși, a mai trecut încă un secol înainte ca jugul mongol să fie înlăturat. Abia în 1480, Ivan al III-lea al Moscovei a denunțat supunerea sa și a Rusiei față de han, iar mongolii nu au reușit să respingă acțiunile lor prin forță”¹.

„În ceea ce-i privește pe mongoli, aceștia apar în literatura rusă într-un singur fel, ei au fost considerați de ruși pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele lor”².

3. Cnezatul Moscovei

„Moscova este menționată pentru prima dată într-o cronică din anul 1147”³, marele cneaz al Kievului, Iuri I, fiind considerat întemeietorul acestui oraș.

„În 1326, întâistătătorul Bisericii Ruse, mitropolitul Petru al Kievului, a murit în timp ce se afla la Moscova. În 1328, Teognost, succesorul lui Petru, a fost convins de marele cneaz al Moscovei să se stabilească în acest oraș. De atunci, mitropoliții «Kievului și a toată Rusia» - titlu pe care l-au purtat până la jumătatea secolului al XV-lea ierarhii moscoviți - au contribuit enorm la creșterea importanței și a prestigiului cnezatului Moscovei și al conducătorilor săi”⁴.

„În 1367, zidurile de lemn ale Moscovei au fost înlocuite cu unele de piatră”⁵.

„În 1378, Dmitri, cneazul Moscovei, a învins o armată mongolă pe malurile râului Voja”⁶. În 8 septembrie 1380, în

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, pp. 85-86.

² Ibidem, p. 89.

³ Ibidem, p. 111.

⁴ Ibidem, p. 114.

⁵ Ibidem, p. 115.

⁶ Ibidem, p. 116.

bătălia de la Kulikovo, trupele cneazului Dmitri le-au înfrânt pe cele mongole.

În 1382, mongolii, sub conducerea hanului Tohtamâș, au cucerit, jefuit și incendiat Moscova. În 1408, orașul a fost asediat de mongoli, dar fără succes.

În urma acceptării de către împăratul de la Constantinopol a unirii Bisericii Ortodoxe cu cea Catolică, la sinodul de la Ferrara-Florența, din 1438-1439, „un sinod al episcopilor ruși din 1443, a condamnat această unire, iar Biserica Rusă și-a declarat independența față de Patriarhia de Constantinopol”¹. Mitropolitul Iona, întronizat în anul 1448, de către Consiliul Episcopilor Ruși, a fost investit cu titlul de mitropolit al Moscovei și al tuturor rușilor.

În 29 mai 1453, „Constantinopolul a căzut, socoteau rușii, drept pedeapsă pentru păcatele lui, pentru încălcarea credinței, când a încuviințat unirea religioasă cu Apusul. Rușii respinseseră cu mânie unirea de la Ferrara-Florența. Pentru ei, adevăratul imperiu creștin se mutase la Moscova. În 1458, mitropolitul Iona al Moscovei scria: «Constantinopolul a căzut fiindcă s-a abătut de la adevărata credință ortodoxă. În Rusia însă, adevărata credință trăiește încă, acea credință a celor șapte Sinoade Ecumenice, așa cum Constantinopolul a încredințat-o marelui cneaz Vladimir». În 1512, călugărul Filotei îi scria țarului Vasile al III-lea: «Împărățiile creștine s-au prăbușit, în locul lor dăinuie numai împărăția cârmuitorilor noștri. Două Rome s-au prăbușit, dar a treia dăinuie și o a patra nu va fi niciodată. Tu ești singurul suveran creștin în întreaga lume, cârmuitorul tuturor creștinilor cu adevărat credincioși»².

„Doctrina «celeia de a treia Rome», conform căreia statul moscovit era urmașul Imperiului Roman, cât și a celui Bizantin, s-a cristalizat într-o formă matură în secolul al XVI-lea”³.

¹ Ibidem, p. 114.

² Steven Runciman, *Căderea...*, pp. 243-244.

³ Martyn Rady, *Op. cit.*, p. 24.

Între aprox. 1360 și 1430, a trăit călugărul Andrei Rubliov, cel mai mare pictor rus de icoane și fresce din Evul Mediu. Cea mai renumită icoană pictată de acesta, a Sfintei Treimi, sub forma îngerilor care i-au apărut lui Avraam la stejarul Mamvri, a fost realizată în anul 1410.

Ivan al III-lea (1462-1505)

Ivan al III-lea a fost fiul marelui cneaz Vasile al II-lea al Moscovei, din dinastia Rurik.

În timpul acestui conducător curajos și iscusit, teritoriul ocupat de ruși s-a extins, prin unificarea mai multor cnezate, precum Iaroslavl, Rostov, Novgorod, Tver și o mare parte din Riazan.

Ivan al III-lea „a afirmat cu succes independența rusă față de mongoli”¹. Armatele ruse și mongole s-au întâlnit pe malurile opuse ale râului Ugra, în anul 1480, dar s-au retras fără să lupte.

După războaiele cu lituanienii, din anii 1487-1494 și 1500-1503, marele cneaz al Moscovei a obținut mai multe teritorii, precum Cernigov, Novgorod-Seversky, Gomel, Breansk și altele.

În anul 1452, Ivan al III-lea s-a căsătorit cu Maria Borisovna, fiica lui Boris Alexandrovici, marele cneaz al Tverului. Fiul celor doi, Ivan cel Tânăr, a luat-o de soție, în 1483, pe Elena, fiica domnitorului Ștefan cel Mare al Moldovei.

După moartea Mariei, „Ivan al III-lea s-a căsătorit, în 1472, cu o prințesă bizantină, Zoe sau Sofia Paleolog, iar acesta a început să folosească titlul de țar”², „adoptând emblema imperială și vulturul bicefal”³.

Titlul de țar este derivat din cel roman de „Cezar”, care desemnează un mare conducător sau chiar un împărat.

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 119.

² *Ibidem*, p. 122.

³ **John Swift**, *Petru cel Mare*, traducere de Diana Stanciu, Editura ALL, București, 2003, p. 13.

„Asemenea bizantinilor, rușii considerau că suveranul este numit direct de Dumnezeu și că el activează ca un purtător de cuvânt al Atotputernicului. Rușii mărturiseau deschis că voința țarului reprezintă voința lui Dumnezeu; datorită acestui fapt ei îl numeau chelarul și șambelanul lui Dumnezeu, și pe scurt, socoteau că este executantul voinței divine”¹. În mentalitatea rușilor, „țarul era un monarh absolut. Voia lui Dumnezeu era ca toți să i se supună, pentru că el nu răspundea decât în fața lui Dumnezeu de soarta poporului care i-a fost încredințat. Țarul nu putea avea în preajma lui decât sfinți și oameni care-i duceau la îndeplinire voința suverană, prin care lua hotărârile pe care le credea de cuviință”². De aceea, „chiar și cei mai mari boieri se umileau înaintea țarului, considerându-se «sclavii» lui. Astfel, la ruși nu existau limite pentru puterile autocratice ale țarului”³.

Datorită extinderii considerabile a teritoriului cnezatului său, „Ivan al III-lea a fost numit primul suveran național rus”⁴.

Primul țar al Rusiei a alcătuit, în anul 1497, un cod de legi.

În timpul guvernării lui Ivan al III-lea, autoritatea internațională a Rusiei a sporit considerabil, fiind stabilite relații diplomatice cu mai multe state din Europa și Asia.

Primul țar rus a construit Kremlinul și Palatul de Granit din Moscova și a fondat orașul Ivangorod.

Ivan al III-lea s-a stins din viață în 27 octombrie 1505.

Vasile al III-lea (1505-1533)

Noul țar era fiul lui Ivan al III-lea și al prințesei bizantine Sofia, primind la botez numele de Gavriil.

¹ **Martyn Rady**, *Op. cit.*, p. 15.

² **Henri Troyat**, *Petru cel Mare*, traducere de Brândușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 1994, p. 268.

³ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 18.

⁴ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 123.

Acesta a fost încoronat în 14 aprilie 1502, în timp ce tatăl său era încă în viață.

Vasile al III-lea a luptat cu lituanienii, anexând noi teritorii, precum Pskov, Volokolamsk, ceea ce a rămas neocupat de tatăl său din Riazan și Novgorod-Seversky, iar „în 1514, a cucerit orașul Smolensk”¹. Țarul s-a străduit, de asemenea, să mențină influența Moscovei asupra hanatului Kazan și, până în 1532, a reușit să instaleze un han care i-a recunoscut suzeranitatea.

Între 1505 și 1526, țarul a fost căsătorit cu Solomonie Saburova, fără să poată avea copii. Temându-se că în lipsa unui moștenitor, la moartea lui tronul ar putea fi ocupat de alt fiu al tatălui său, și-a aruncat frații în temniță, ori le-a interzis să se căsătorească, până când el va avea un băiat.

În 1526, Vasile al III-lea a divorțat de Solomonie, pe care a obligat-o să intre într-o mănăstire. Aceasta s-a călugărit, luând numele de Sofia, iar după mutarea ei din această viață, în anul 1542, a fost trecută în rândul sfinților, sub numele de Sfânta Sofia din Suzdal. Pomenirea sfintei se face în 16 decembrie, moaștele ei fiind făcătoare de minuni.

Țarul s-a recăsătorit cu Elena Glinskaia, o prințesă lituaniană catolică, în vârstă de 23 de ani. „Suveranul era atât de îndrăgostit de noua lui soție încât, pentru a părea mai tânăr, nu a ezitat să-și taie barba, ceea ce în ochii oamenilor pioși din vremea sa echivala cu un sacrilegiu”².

Elena a dat naștere unui fiu, care l-a succedat pe țar la tron, sub numele de Ivan al IV-lea.

Țarului Vasile al III-lea îi plăceau vânătoarea și pele-rinajele religioase.

Simțind că nu mai are mult de trăit, țarul l-a desemnat ca moștenitor la tron pe Ivan, fiul său în vârstă de trei ani.

¹ **Martyn Rady**, *Op. cit.*, p. 30.

² **Henri Troyat**, *Ivan cel Groaznic*, traducere de Sanda Grigoriu, Editura Humanitas, București, 1993, p. 7.

Cu scurt timp înainte de a muri, Vasile al III-lea s-a călugărit sub numele de Varlaam.

În 3 decembrie 1533, țarul a încetat din viață.

Ivan al IV-lea, cel Groaznic (1533-1584)

Întrucât a ocupat tronul la vârsta de trei ani, Ivan al IV-lea a domnit o perioadă de timp sub tutela mamei sale și a unor boieri.

În 16 ianuarie 1547, pe când avea șaisprezece ani, Ivan al IV-lea a fost încoronat ca țar, la Moscova, din proprie inițiativă.

„Ivan al IV-lea a fost primul monarh moscovit care a fost încoronat ca țar”¹. În concepția lui, „cel care poartă acest titlu este moștenitorul Romei antice și al Romei noi, bizantine. El este stăpânul celei de a treia Rome, a cărei putere trebuie să o depășească pe cea a primelor două. Grație lui și urmașilor lui, Moscova va lua locul Constantinopolului, imperiul rușilor va fi «a șasea împărăție» anunțată de Apocalipsă (17,9-10). De altfel, potrivit unei genealogii confecționate rapid pentru cerințele momentului, Ivan era descendentul direct al împăratului roman Octavian Augustus”².

La porunca noului țar, au fost invitate în capitală cele mai frumoase fete din toată Rusia, pentru ca acesta să-și aleagă viitoarea soție. Ivan a pus ochii pe Anastasia Romanovna, cu care s-a căsătorit în 3 februarie 1547.

În anul respectiv, au avut loc mai multe incendii la Moscova, dintre care cel mai devastator a fost cel din 20 iulie.

În 1550, țarul a hotărât înființarea corpului „strelîților, o forță militară de elită”³.

Ivan al IV-lea a convocat un sinod, în 23 februarie 1551, la care le-a comunicat oamenilor Bisericii reformele pe care

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 157.

² **Henri Troyat**, *Ivan...*, p. 28.

³ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 14.

intenționa să le facă în această instituție, informându-i că de acum înainte „mănăstirile nu vor mai putea face nicio achiziție fără încuviințarea suveranului”¹.

Țarul a alcătuit un nou cod de legi și a efectuat o reformă a administrației locale.

În anul 1552, pe când lipsea din Moscova, țarul a aflat că soția i-a născut un fiu, pe Dmitri. „Cuprins de o bucurie nețărmurită, Ivan a început să plângă, a sărit jos din șa și, neștiind cum să-i mulțumească mesagerului, i-a oferit calul și mantaua sa”².

În același an, la Pskov, a izbucnit ciuma, secerând 25.000 de vieți omenești. Flagelul s-a extins și în Novgorod. Cu toate acestea, „arhiepiscopul Serapion nu și-a părăsit turma, murind și el împreună cu credincioșii săi. Noul arhiepiscop, Pimen, s-a rugat îndelung lui Dumnezeu și a stropit Novgorodul din belșug, cu apă sfințită, iar la scurt timp, molima a încetat”³.

În prima parte a domniei lui Ivan, hoardele tătarilor din Kazan au organizat numeroase raiduri de pradă în nord-estul Rusiei. În 2 octombrie 1552, trupele țarului le-au înfrânt pe cele tătărești, Hanatul Kazanului fiind anexat Rusiei.

„Ca mulțumire pentru victoria pe care Dumnezeu i-a acordat-o, Ivan a construit la Moscova biserica Sfântul Vasile Blajenâi din Piața Roșie. Cu turlile sale strălucitoare sub formă de bulb de ceapă, biserica a rămas până în ziua de astăzi cel mai vestit simbol al Moscovei”⁴. „În ceea ce privește cheltuielile de ridicare ale bisericii, ele au fost suportate, așa cum se cuvine, de locuitorii Kazanului, cu titlu de despăgubiri de război”⁵.

¹ **Henri Troyat**, *Ivan...*, p. 52.

² *Ibidem*, p. 67.

³ *Ibidem*, p. 72.

⁴ **Martyn Rady**, *Op. cit.*, p. 31.

⁵ **Henri Troyat**, *Ivan...*, p. 70.

În august 1556, oștile țariste au supus regiunea Astrahanului. Prin această cucerire, Rusia a câștigat acces la Marea Caspică, ajungând să controleze întreg cursul Volgăi. Cu acest prilej, a fost desființată cea mai mare piață de sclavi de pe acest fluviu.

Tătarii din Crimeea au prădat de mai multe ori teritoriul rusesc, iar în 1559, trupele țarului au obținut câteva victorii asupra lor.

În 15 februarie 1563, marele oraș comercial Poloțk a căzut în mâinile rușilor.

Sultanul turcilor, Selim al II-lea, le-a cerut rușilor, în 1570, să renunțe la Kazan și Astrahan sau să plătească tribut Înaltei Porți. Întrucât negocierile între cele două părți s-au împotmolit, la începutul anului 1571, tătarii din Crimeea au invadat sudul Rusiei, iar în 24 mai au incendiat casele de la periferia Moscovei.

În urma unui război îndelungat cu Livonia, Ivan a anexat Rusiei cea mai mare parte a acestei țări.

În august 1579, polonezii și aliații lor au cucerit orașul Poloțk, în septembrie 1580, armatele poloneze și cele lituaniene au capturat fortăreața Velikie Luki, iar între 18 august 1580 și 4 februarie 1581, trupele poloneze și cele lituaniene au asediat orașul Pskov, silindu-l prin aceasta pe Ivan să semneze un tratat de pace, prin care rușii au renunțat la Livonia și Poloțk, iar polonezii la Velikie Luki și Pskov.

Rușii au cucerit Siberia de Vest, în anul 1582. „Expansiunea Rusiei în Siberia le-a produs tot felul de neajunsuri boierilor. Accesul la aceste noi teritorii le-a permis țăranilor să-și părăsească propriile case sărace și stăpânii prea aspri, pentru a migra în noile teritorii. Întreaga siguranță economică a boierilor era astfel complet subminată. Această situație a determinat primele încercări de a impune țăranilor statutul de iobagi, interzicându-li-se dreptul a migra, pentru a proteja interesele boierilor”¹.

¹ John Swift, *Op. cit.*, pp. 19-20.

Țarul a căzut grav bolnav, în 1553, fiind convins că va muri, însă s-a însănătoșit.

În 1560, soția lui Ivan s-a stins din viață, iar acesta a fost foarte afectat, ordonând execuția unor sfetnici și a unor boieri lipsiți de orice vină, sub pretextul că „este mai bine să ucizi zece nevinovați, decât să lași în viață un vinovat”¹. De asemenea, numeroși boieri au fost întemnițați, iar alții exilați.

La un an după moartea Anastasiei, țarul s-a căsătorit cu o prințesă cercheză, care a fost botezată înainte de nuntă, primind numele de Maria. Aceasta se pare că a fost otrăvită în 1569, iar Ivan a mai avut după ea încă șase soții.

În 1563, a murit Iuri, fratele mai mic al țarului. „Ivan, foarte afectat, a organizat funeralii grandioase pentru fratele său, trimițându-și cumnata la mănăstire. După o vreme, considerând că aceasta duce o viață prea retrasă și nu manifestă suficientă recunoștință pentru binefacerile țarului, a pus să fie asasinată”².

Ivan și-a confecționat „un baston lung de lemn, terminat cu un vârf de oțel, iar când îl apuca furia, își lovea cu acesta supușii. Uneori se mulțumea doar să-i rănească, însă alteori îi ucidea. Din această perioadă, crudul suveran a fost supranumit «cel Groaznic»”³, iar numeroși boieri, temându-se pentru viața lor, s-au refugiat în străinătate.

În 3 decembrie 1564, țarul a plecat din capitală, însoțit de familie și de mai mulți funcționari de la curte, la Alexandrovskaja Sloboda. În 3 ianuarie 1565, mitropolitul Moscovei a primit din partea acestuia două scrisori. În prima, boierii și înalții funcționari ai statului erau acuzați de toate relele țării, iar oamenii Bisericii, pentru că le luau apărarea, fiind înștiințați că suveranul a hotărât să renunțe la guvernare. În cea de-a doua epistolă, adresată

¹ **Henri Troyat**, *Ivan...*, p. 96.

² *Ibidem*, pp. 100-101.

³ *Ibidem*, p. 102.

negustorilor și locuitorilor capitalei, „țarul afirma că deși și-a vărsat mânia asupra boierilor, a oamenilor Bisericii și a înalților funcționari, față de oamenii mărunți din imperiu încearcă o bunăvoință părintească. Secretarii țarului au citit această scrisoare în piața publică, în fața unei mulțimi consternate. Lumea a început să se agite: «Nu mai avem țar! Este posibil? Oare nu-i mai bună tirania decât dezordinea?». Din mulțime se auzeau strigăte: «Țarul ne-a părăsit! Suntem pierduți! Cum pot rămâne oile fără păstor?». Neliniștea s-a transformat în furie împotriva boierilor, care l-au trădat pe țar. O mare de manifestanți s-a îndreptat spontan spre Kremlin, urlând de disperare și cerând pedepsirea vinovaților»¹.

Mitropolitul a convocat de urgență o adunare a clericilor și a boierilor, hotărând să îl roage pe țar să revină pe tron. O delegație numeroasă s-a deplasat la Alexandrovskaia Sloboda, unde a ajuns în 5 ianuarie 1565, implorându-l în genunchi pe suveran să revină la Moscova. Ivan i-a dojenit, spunându-le că acceptă tronul cu condiția ca „pe viitor să fie complet liber să-i pedepsească pe trădători prin dizgrațiere, confiscarea bunurilor sau chiar moarte, fără să fie nevoit să suporte criticile clerului. Delegații au fost atât de fericiți că au învins «oroarea» țarului de a urca din nou pe tron, încât i-au mulțumit gata să plângă. Cu toată nerăbdarea poporului, Ivan nu s-a grăbit să se întoarcă la Moscova. Cu cât se va lăsa mai mult dorit, cu atât va putea să se arate mai pretențios»².

Ajuns la Moscova, în 2 februarie 1565, țarul „le-a spus boierilor că nu mai vrea să locuiască la Kremlin și că trebuie să i se construiască grabnic o mare casă fortificată, în mijlocul orașului. După ce și-a înșirat, o dată în plus, plângerile împotriva nobilimii, a cerut ca Biserica să-i confirme aprobarea ei prealabilă și absolută pentru toate măsurile pe care va considera de cuviință

¹ Ibidem, pp. 111-112.

² Ibidem, p. 113.

să le ia împotriva celor ce îl slujesc rău. Apoi i-a informat pe cei de față că, întrucât călătoria lui de două luni a fost făcută din vina boierilor, va primi de la aceștia o sumă de o sută de mii de ruble, cu titlu de cheltuieli de deplasare și sejur la Alexandrovskaja Sloboda. Pe viitor, țara va fi divizată în două părți: «opricinina», constituind domeniul privat al țarului, pe care acesta îl va administra cum crede el de cuviință și asupra căruia el va avea puteri depline și «zemșcina», cuprinzând restul teritoriului care, bine plasat și el sub puterea suveranului, își va păstra Duma boierilor și vechii funcționari. În opricinina, proprietatea personală a țarului, un fel de stat în stat, vor intra, prin decizia unilaterală a suveranului, câteva cartiere din Moscova, 27 de orașe, 18 districte și principalele căi de comunicație din țară. Această gigantică operațiune de expropriere se va face sub controlul unei noi miliții, alese de monarh și devotată ordinelor lui, «opricinicii». Când și-a expus planul, boierii au înțeles că prin confiscarea satelor, a țăranilor și a bunurilor, țarul avea de gând să-i reducă definitiv la neputință, însă ei nu se puteau revolta împotriva celui pe care îl imploraseră să revină la putere și căruia poporul îi acorda o încredere fanatică. Sub pedeapsa de a fi aruncați în închisoare pentru nesupunere, ei au fost nevoiți să-și părăsească domeniile ereditare, care vor deveni fiefuri ale țarului. Dreptul de folosință viageră și condiționată a acestor domenii - dar nu și de proprietate asupra lor - va fi dat ca recompensă opricinicilor. Cât despre vechii proprietari, ei vor primi în schimb câteva moșii sărace și îndepărtate, care fac parte din zemșcina. În acest fel, douăsprezece mii de familii aristocratice au fost strămutate, pierzându-și în același timp averea și influența. Smulși de pe moșiile pe care le posedau de secole, cu rădăcinile tăiate, acești nou transplantați prin decizie administrativă au devenit oameni fără trecut, fără sprijin și fără apărare”¹.

¹ Ibidem, pp. 114-115.

Prin această decizie a suveranului „s-a născut o nouă tagmă, opricinicii, strâns legați de țar și cărora li se garanta imunitatea pentru toate crimele pe care le vor comite în numele lui. Printre opricinici, dreptul întâietății a dispărut, singurul lucru care conta fiind devotamentul pentru cauza suveranului. Cei câțiva prinți de obârșie aleasă care au făcut parte din această gardă personală s-au pierdut în masa de oameni noi, proveniți din familii modeste și care îi datorau exclusiv țarului ascensiunea lor. Cei deposezați și-au părăsit casele în plină iarnă, în caravane lente, luând calea locurilor de reședință care le-au fost rezervate. Unii dintre aceștia au murit pe drum. Într-o primă etapă, Ivan a ales o mie de opricinici din rândul micii nobilimi, pentru a-și alcătui garda personală și a-i demasca pe trădători, dar curând aceștia au ajuns la șase mii, fiind aleși dintre oameni renumiți pentru comportamentul grosolan și pentru cruzimea lor. Aceștia trebuiau să depună înaintea lui Ivan următorul jurământ: «Jur să-i fiu credincios țarului și imperiului său, tânărului țarevici și țarinei și să dezvălui tot ce știu sau ce pot afla despre orice urzeală îndreptată împotriva lor de unii sau alții. Jur să-mi reneg neamul și să-mi uit tatăl și mama. Jur de asemenea să nu mănânc și să beau cu oamenii din zemșcina și să nu am niciodată relații cu ei»¹.

„Opricinicii trebuiau să trăiască în cercul lor, în casele ce le erau rezervate, primind o rentă substanțială. Săraci ieri, ei deveneau, de la o zi la alta, stăpâni investiți cu o putere imensă. Îmbrăcați în negru, ei purtau la șaua calului un cap de câine și o mătură, simbol al misiunii lor, care era aceea de a-i mușca pe dușmani, îndepărtându-i de stăpânul lor. Funcția lor era deasupra legii. O insultă proferată la adresa lor era socotită crimă de lezmajestate, fiind pasibilă de pedeapsa cu moartea. Terenul lor de manevră era zemșcina. Acolo ei puteau să dea amenzi, să-i tortureze pe bărbați, să violeze femeile, să le scoată ochii copiilor,

¹ Ibidem, p. 116.

să prade casele, să ardă pădurile și recoltele, fără ca nimeni să le poată reproșa ceva. Violența lor era încurajată de țar, care îi răsplătea după fiecare ispravă, acordându-le bunuri luate de la trădători. Cu cât erau mai detestați de popor, cu atâta suveranul avea mai mare încredere în ei”¹.

„În 4 februarie, chiar în ziua în care țarul a instituit opri-cinina, au început execuțiile. Pedepsele capitale aveau loc în piața mare a Kremlinului. Ilustrul prinț Andrei Șuiski, eroul luării Kazanului, împreună cu fiul său Piotr, în vârstă de șaptesprezece ani, s-au aflat printre victime. Ambii au fost acuzați de a fi conspirat împotriva vieții suveranului, a țarinei și a copiilor lor și au fost decapitați, împreună cu alți șase boieri, în timp ce prințul Dmitri Cevirev a fost tras în țeapă, agonia lui durând douăzeci și patru de ore”².

Sub pretextul că ar exista o scrisoare prin care populația Novgorodului ar fi dispusă să se supună Poloniei, la 2 ianuarie 1570, avangarda armatei țarului a ajuns sub zidurile acestei cetăți.

„Toate orașele rusești situate între Moscova și Novgorod au fost pedepsite. Chiar și țăranii întâlniți pe drum au fost uciși, pe motiv că expediția lui Ivan trebuie să rămână secretă”³.

Soldații țarului au îngrădit orașul, neîngăduind nimănui să iasă și au încuiat bisericile, pentru ca nimeni să nu se poată refugia în ele. „Toți funcționarii și preoții au fost arestați. Oamenii Bisericii au fost somați să plătească o răscumpărare de douăzeci de ruble. În 6 ianuarie, țarul s-a oprit lângă Novgorod, iar a doua zi, din ordinul lui, toți preoții care nu au putut plăti răscumpărarea, au fost uciși”⁴.

¹ Ibidem, pp. 116-117.

² Ibidem, p. 117.

³ Ibidem, p. 141.

⁴ Ibidem, p. 142.

Locuitorii Novgorodului au fost aduși înaintea țarului și a fiului său, Ivan, fiind bătuți, torturați și omorâți. În cele cinci săptămâni cât a durat masacrul, zeci de mii de oameni nevinovați și-au pierdut viața în chinuri groaznice.

În acest timp, opricinicii au profanat bisericile și au devastat casele și magazinele din oraș. Novgorodul nu și-a revenit vreme îndelungată în urma masacrului din 1570.

După revenirea sa la Moscova, Ivan cel Groaznic a pus să fie judecați și condamnați la moarte toți prizonierii luați din Novgorod. În timpul procesului, „țarul l-a silit pe un tânăr, numit Feodor, să-și omoare tatăl, pentru a-și salva viața, iar pe Nichita Prosorovski, să-și înjunghie fratele, din același motiv. După aceste fapte, Ivan le-a spus celor doi: «Tu ți-ai omorât tatăl și tu fratele! Amândoi vă meritați soarta!» și a făcut semn călăului să-i execute”¹.

Cruzimea și setea de sânge a lui Ivan cel Groaznic erau cunoscute și temute de toată lumea, încât atunci când „i-a tăiat urechea boierului Boris Titov, acesta, fără să se schimbe la față, i-a mulțumit țarului pentru această «pedeapsă grațioasă», urându-i domnie îndelungată”².

În anul 1572, a murit Sigismund August, regele Poloniei. Sperând că va fi ales rege în locul lui, Ivan a desființat opricinina. Rușii au răsuflat ușurați, iar „membrii zemșcinei au reintrat în posesia bunurilor lor”³.

„În 15 noiembrie 1581, întâlnindu-și nora, Elena, într-o odaie din reședința sa, țarul a observat că, deși era însărcinată într-un stadiu avansat, ea nu purta decât o rochie ușoară, în locul celor trei suprapuse, așa cum era obiceiul. Considerând această ținută indecentă pentru o prințesă, suveranul a bătut-o atât de

¹ Ibidem, p. 148.

² Ibidem, p. 150.

³ Ibidem, p. 163.

tare, încât aceasta a pierdut sarcina. Întors la palat, țareviciul Ivan s-a repezit la tatăl său, strigând la el plin de indigare. Țarul nu putea admite așa ceva. A sărit din jilțul în care stătea, a început să învârtă deasupra capului bastonul cu vâf de oțel, lovindu-și fiul la întâmplare. La scurt timp, țareviciul s-a prăbușit la podea cu tâmpla străpunsă”¹. Patru zile mai târziu, fiul țarului, care era pregătit pentru tron, s-a stins din viață. „Oficial, țareviciul a murit în urma unei febre puternice. Soția lui, Elena, s-a retras la o mănăstire, unde a murit la scurt timp după aceea”².

„Țarul a trimis câte zece mii de ruble patriarhilor Constantinopolului, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, ca aceștia să se roage pentru odihna sufletului țareviciului”³.

Nu e de mirare că nora însărcinată a lui Ivan cel Groaznic purta o singură rochie, de vreme ce „în secolul al XVII-lea, rochia țarinei, fără bijuterii, cântărea treizeci și trei de kilograme”⁴.

„De la începutul anului 1584, decăderea fizică a lui Ivan s-a tot accentuat, medicii vorbind despre o «descompunere a sângelui» și despre o «alterare a măruntaielor». Trupul țarului a început să se umfle și pielea să i se ia fâșii-fâșii, degajând un miros cumplit”⁵.

În prezența boierilor, Ivan al IV-lea l-a numit moștenitor al tronului pe cel de-al doilea său fiu, Feodor.

În 18 martie 1584, în timpul unei partide de șah, Ivan a decedat. „Împlinind voința defunctului, mitropolitul Dionisie al II-lea a citit deasupra trupului neînsuflețit rugăciunile tunderii în monahism, dându-i numele de Iona”⁶.

¹ Ibidem, p. 196.

² Ibidem, p. 197, nota 1.

³ Ibidem, p. 199.

⁴ **Henri Troyat**, *Viața de fiecare zi din Rusia ultimului țar*, traducere de Claudia Dumitru, Editura Humanitas, București, 1993, p. 199.

⁵ Idem, *Ivan...*, p. 212.

⁶ Ibidem, p. 217.

Feodor I (1584-1598)

Acesta a fost încoronat la Moscova, în 31 mai 1584, fiind ultimul țar din dinastia Rurik. Întrucât era nesănătos la trup și mai slab de minte, Feodor I a fost conducător doar cu numele, puterea aflându-se în mâinile lui Boris Godunov, sfetnicul său de încredere.

„Țarul era căsătorit cu Irina, sora lui Boris Godunov. Pe lângă imensa lui bogăție, Boris avea dreptul personal de a conduce relațiile externe în numele statului moscovit, o curte separată, care o imita pe cea a suveranului, unde ambasadorii străini trebuiau să se înfățișeze, după ce-și prezentau omagiile țarului”¹.

„În 1586, regatul georgian ortodox din Transcaucazia, atacat de musulmani, a cerut să fie vasal țarului rus și a fost acceptat”².

În anul 1589, a fost înființată Patriarhia Rusiei, Iov, mitropolitul Moscovei, devenind primul patriarh. După mutarea sa din această viață, în anul 1607, Iov a fost trecut în rândul sfinților, având ca dată de pomenire ziua de 19 iunie. Moaștele primului patriarh rus sunt întregi și făcătoare de minuni.

Țarul s-a stins din viață în ianuarie 1598, la vârsta de 40 de ani, fără să aibă urmași.

4. Epoca frământărilor (1598-1613)

Boris Godunov (1598-1605)

Întrucât fostul țar nu a avut, nici nu a desemnat vreun moștenitor la tron, înainte de a muri, iar pe linie bărbătească nu exista niciun descendent direct al dinastiei Rurik, datorită atitudinii țarului Vasile al III-lea față de frații săi, pe care i-a închis ori nu le-a dat voie să se căsătorească înainte ca el să aibă un fiu, „o adunare condusă de patriarhul Iov, din care făceau parte

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 170.

² Ibidem, p. 169.

clerici și boieri, l-au ales în funcția de țar pe Boris Godunov”¹, pentru că acesta era căsătorit cu Maria Skuratova, fiica lui Ivan cel Groaznic, sora sa, Irina, era văduva fostului țar, iar el însuși conducea destinele Rusiei de ani de zile.

Boris Godunov a fost încoronat ca țar la data de 1 septembrie 1598.

În dorința de a moderniza Rusia, noul țar „a trimis optsprezece tineri să studieze în străinătate”².

Întrucât nobilul Feodor Romanov aparținea unei familii respectate, din care făcuse parte și Anastasia Romanovna, prima soție a lui Ivan cel Groaznic, iar acesta s-a distins în timpul domniei țarului Feodor, atât ca soldat, cât și ca diplomat, fiind un posibil candidat la tron, Boris Godunov i-a obligat pe el și pe soția lui să intre în monahism. Feodor a primit la călugărie numele de Filaret.

În anul 1601, a fost secetă în Rusia, care a produs foamete. „Recoltele au fost extrem de slabe și în 1602 și 1603. Foametea a atins proporții catastrofale, fiind urmată de numeroase epidemii. Se consideră că numai în capitală au pierit mai mult de 100.000 de locuitori. Oamenii înfometați mâncau iarbă, coajă de copac, cadavre de animale, înregistrându-se, uneori, chiar și cazuri de canibalism. Bande mari de oameni disperați colindau și jefuiau în diverse locuri din țară și uneori aveau loc adevărate lupte cu armata, acestea devenind un fenomen caracteristic al acestei perioade zbuciumate”³.

Profitând de situația tulbure din țară, un uzurpator, numit Grigori Otrepiev, pretindea că este prințul Dmitri, unul dintre fiii lui Ivan cel Groaznic. Ajutat de soldați cazaci și polonezi, uzurpatorul a purtat lupte cu armatele țarului, în vederea ocupării tronului.

¹ Ibidem, p. 174.

² Ibidem.

³ Ibidem.

„În 23 aprilie 1605, Boris Godunov a murit subit”¹.

Feodor al II-lea, Godunov (23 aprilie-10 iunie 1605)

În urma decesului neașteptat al lui Boris Godunov, tronul a fost ocupat de fiul acestuia, Feodor, în vârstă de șaisprezece ani.

În iunie 1605, în timp ce trupele falsului Dmitri se apropiau de Moscova, un grup de boieri a pus stăpânire pe capitală, arestându-l pe țar. În 10 iunie, la porunca uzurpatorului, Feodor al II-lea și mama lui au fost asasinați.

„Comandantul armatei țariste, Feodor Basmanov, a trecut de partea uzurpatorului, iar în 20 iunie 1605, falsul Dmitri a intrat triumfător în capitală”².

Falsul Dmitri (1605-1606)

După ce noul țar s-a instalat la Kremlin, „mama prințului Dmitri, care se călugărise sub numele de Marta, a fost adusă pentru a-și identifica fiul de mult pierdut. În urma unei întâlniri afectuoase, ea a declarat că acesta era fiul ei”³.

Întrucât patriarhul Iov s-a opus suveranului impostor, „un preot grec, numit Ignatie, care fusese printre primii de partea uzurpatorului, l-a înlocuit pe vechiul patriarh”⁴.

Cu acceptul falsului Dmitri, boierii exilați de Boris Godunov au putut reveni acasă, iar călugărul Filaret Romanov, care era foarte respectat, a ajuns mitropolit de Rostov.

„Falsul Dmitri folosea în mod frecvent o sosie, care îl înlocuia la adunările publice”⁵. De asemenea, acesta nu purta barbă, „nu mergea la slujbele religioase și se plimba de unul singur prin

¹ Ibidem, p. 176.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 177.

⁴ Ibidem.

⁵ **Martyn Rady**, *Op. cit.*, p. 78.

oraș, îmbrăcat ca un polonez. Rudele lui au început să recunoască faptul că noul țar era, totuși, un impostor. Ei au fost prinși și condamnați la moarte, apoi doar exilați și după câteva luni chiar iertați complet de suveranul binevoitor, care se credea cu adevărat moștenitorul tronului”¹.

„În noiembrie 1605, falsul Dmitri s-a logodit la Cracovia, cu Marina Mniszech, fiica unui aristocrat polonez. Logodnica țarului a venit la Moscova, în 2 mai 1606, iar căsătoria celor doi a avut loc în 8 mai. Marina a rămas catolică și a adus cu ea un grup mare de polonezi. Neînțelegerile și ciocnirile dintre polonezi și ruși s-au înmulțit”².

„În noaptea de 26 mai 1606, prinții Vasile Șuiski și Vasile Golițan, precum și un grup de boieri, au condus la Moscova un detașament militar foarte numeros. Falsul Dmitri a încercat să fugă, dar a fost capturat, predat rebelilor și omorât de un soldat din gardă; căci între timp mama prințului Dmitri, călugărița Marta, îi convinsese pe ostașii gărzii că țarul era un impostor”³.

„Trupul falsului Dmitri a fost expus în Piața Roșie și apoi ars, iar cenușa i-a fost împrăștiată cu tunul spre Polonia”⁴.

Scurta carieră a patriarhului Ignatie s-a încheiat odată cu cea a impostorului pe care l-a slujit, locul lui fiind luat de patriarhul Ermoghen.

Vasile al IV-lea (1606-1610), alt fals Dmitri (1607-1610)

În urma uciderii falsului Dmitri, prințul Vasile a devenit țar. Acesta aparținea familiei Șuiski, o ramură a dinastiei Rurik.

Întrucât noul țar a început să-i sprijine pe boieri, poporul a fost nemulțumit, iar în țară s-a creat debandadă. Locuitorii unor

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 177.

² Ibidem, pp. 177-178.

³ Ibidem, p. 178.

⁴ Ibidem.

orașe s-au ridicat împotriva suveranului, țăranii și sclavii s-au revoltat împotriva stăpânilor lor și a statului, ajungându-se la lupte între armatele rebelilor și cele ale țarului.

Profitând de vremurile tulburi din țară, un alt fals Dmitri a vrut să uzurpe tronul. Pe acesta, „Marina Mniszech l-a recunoscut ca fiind soțul ei și mai târziu i-a născut un fiu; iar călugărița Marta l-a identificat și ea drept fiul ei”¹.

Primind sprijin din partea polonezilor și a cazacilor, noul fals Dmitri a învins o armată condusă de fratele țarului, în anul 1608, apoi și-a organizat la Tușino, în apropiere de Moscova, „propria curte, o dumă a boierilor și o administrație paralelă cu cea de la Moscova. El încasa taxe, acorda pământuri, titluri și alte recompense, judeca și pedepsea. Rusia sudică și un număr de orașe nordice i-au recunoscut autoritatea. Moscova și Tușino, fiind atât de aproape, mențineau relații clandestine constante. Mulți ruși erau când de-o parte, când de alta, unele familii slujind la ambii conducători în același timp”².

Nefiind în stare să-l biruie pe uzurpator, în 1609, țarul a cerut ajutorul suedezilor, în schimbul renunțării la orice pretenție asupra Livoniei. Cu ajutorul trupelor suedeze, Vasile al IV-lea a eliberat nordul Rusiei de trupele falsului Dmitri.

În același timp, polonezii conduși de regele Sigismund al III-lea, au invadat vestul Rusiei, cu intenția de a-l impune pe fiul acestuia, prințul Vladislav, ca țar.

În iulie 1610, țarul Vasile al IV-lea a fost detronat și obligat să se călugărească. A murit ca prizonier la Varșovia, doi ani mai târziu.

Al doilea fals Dmitri a fost omorât în 11 decembrie 1610, de către prințul tătar Petru Urusov.

¹ Ibidem, p. 180.

² Ibidem.

Interregnul dinastic (1610-1613)

Rămânând fără țar, rușii au fost de acord să-l accepte ca suveran pe prințul Vladislav, care avea cincisprezece ani, după impunerea unor condiții, printre care și aceea de a trece la ortodoxie și i-au jurat credință, îngăduind unor trupe poloneze să intre și să staționeze în Moscova.

„O delegație impresionantă, condusă de prințul Vasile Golițan, de mitropolitul Filaret de Rostov și de alți demnitari, a plecat spre cartierul general al lui Sigismund al III-lea, pentru a-i comunica hotărârea luată, însă acesta, contrar oricăror uzanțe internaționale, i-a arestat pe reprezentanții ruși și i-a trimis în Polonia, unde aveau să rămână timp de nouă ani”¹.

Regele polonez a procedat ca atare, întrucât voia să devină el țar, în locul fiului său, fără a accepta nicio condiție din partea rușilor.

Văzând noua situație, suedezii le-au declarat rușilor război, încercând să-și impună pe tronul de la Moscova propriul lor candidat, în persoana prințului Filip.

Pentru a alunga trupele poloneze din Moscova, „patriarhul Ermoghen i-a absolvit pe ruși de jurământul de supunere făcut lui Vladislav și a trimis scrisori conducătorilor mai multor orașe, rugându-i să alcătuiască o armată de eliberare a capitalei”².

În Riazan s-a constituit o astfel de armată, care a pornit spre Moscova, în drum alăturându-i-se noi trupe. În urma unor neînțelegeri însă, Prokopi Liapunov, comandantul oștirii a fost omorât, iar oastea s-a destrămat.

În iunie 1611, polonezii au cucerit orașul Smolensk, iar o lună mai târziu, suedezii au ocupat Novgorodul.

Simțindu-se tot mai amenințați, rușii au organizat o altă armată de eliberare, în Nijni Novgorod și în orașele învecinate, sub

¹ Ibidem, p. 182.

² Ibidem, p. 183.

comanda prințului Dmitri Pojarski. „Întreaga mișcare reprezenta o revigorare religioasă și națională, marcată prin post și rugăciuni”¹. În noiembrie 1612, Moscova a fost eliberată.

Patriarhul Ermoghen, care fusese întemnițat de polonezi, s-a mutat la Domnul în 17 februarie 1612, fără să apuce să vadă capitala eliberată, însă după moarte a fost trecut în rândul sfinților.

5. Dinastia Romanov

Mihail I (1613-1645)

„În 21 februarie 1613, a avut loc un sobor, care cuprindea clerici, boieri, mici proprietari, orășeni și chiar unii reprezentanți ai țărănimii, care l-au ales ca țar pe Mihail Romanov, fiul mitropolitului Filaret de Rostov, care se găsea în închisoare în Polonia”².

La momentul respectiv, capitala era într-o stare atât de jalnică, încât țarul ales a trebuit să aștepte câteva săptămâni la mănăstirea Troița, situată la 120 de kilometri de Moscova, înainte să poată locui la Kremlin.

„Noul țar a fost încoronat în 22 iulie 1613, la vârsta de șaptesprezece ani. Potrivit opiniei tuturor, Dumnezeu Însuși Își alesese suveranul, și întreaga Rusie a sărbătorit și s-a bucurat”³. Cu toate acestea, „primul țar din dinastia Romanov a preluat conducerea unei țări devastate, cu capitala și un număr de alte orașe complet distruse. Trezoreria era goală, iar colapsul financiar al țării părea definitiv”⁴. În pofida acestui fapt, în aproape trei ani a fost instaurată ordinea, având loc doar mici rebeliuni.

În anul 1617, suedezii au încheiat pace cu rușii.

¹ Ibidem, p. 184.

² Ibidem, p. 185.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 189.

În 1617 și 1618, trupele poloneze au cucerit câteva orașe rusești, ajungând chiar să asedieze Moscova, însă au fost respinse. În urma acordului de pace, polonezii au păstrat Smolenskul și alte teritorii din vestul Rusiei, iar prizonierii ruși, arestați în 1610, s-au putut întoarce acasă.

„În 1619, tatăl țarului, mitropolitul Filaret, s-a întors din închisoarea din Polonia, a fost făcut patriarh și a devenit cel mai important om din stat. Pe lângă demnitatea eclesială, Filaret a primit și titlul de mare suveran, deci țara avea acum doi mari suverani și documentele erau semnate de amândoi. Adevărata putere a lui Filaret însă, consta în competența și experiența sa și, încă și mai mult, în caracterul său autoritar, care l-a ajutat să-l domine pe fiul său, destul de influențabil”¹.

„În anul 1621, a fost înființată o Episcopie în Siberia”².

În 1631, mitropolitul moldovean Petru Movilă a pus bazele vestitei Academii Duhovnicești de la Kiev.

Între 1632-1634, a avut loc un nou război între polonezi și ruși, încheiat printr-un tratat de pace, în care se stabilea că „Polonia păstrează teritoriile câștigate în vestul Rusiei, primește douăzeci de mii de ruble, iar Vladislav renunță la pretențiile sale la tronul moscovit”³.

„În 1639, pionierii cazaci au ajuns, prin Siberia, până la Oceanul Pacific”⁴.

În timpul lui Mihail I s-a încercat, fără succes, redresarea financiară a statului, fiind impuse noi taxe.

Prima soție a țarului, Maria, a decedat la patru luni după căsătorie, însă din mariajul cu Eudoxia, Mihail I a avut zece copii.

¹ Ibidem, pp. 189-190.

² Ibidem, p. 209.

³ Ibidem, p. 190.

⁴ **Geoffrey Hosking**, *Rusia, popor și imperiu, 1552-1917*, traducere de Dana Crăciun, Hortensia Pârlog și Maria Teleagă, Editura POLIROM, Iași, 2001, p. 22.

Țarul a suferit toată viața din cauza unei răni la picior, iar în ultimi ani de domnie nu a mai putut să meargă.

„Mihail I a murit în anul 1645, la vârsta de patruzeci și nouă de ani”¹.

Alexei I (1645-1676)

Fiul fostului țar a urcat pe tron la vârsta de șaisprezece ani. „Acesta petrecea câteva ore în fiecare zi rugându-se și ducea o viață asemănătoare cu a unui călugăr”², „făcând câte o mie de metanii, în zilele de post, iar la sărbătorile mari, câte o mie cinci sute”³.

„În 1648, rușii au pus bazele portului Ohotsk”⁴ din Siberia.

În același an, a avut loc o rebeliune la Moscova, care s-a extins apoi și în alte orașe. Ca urmare a acestei revolte, în 1649, a fost alcătuit un nou cod de legi, prin care țăranii erau legați de glie, iar negustorii și meșteșugarii de orașele lor. De asemenea, niciun supus al țarului nu avea dreptul să călătorească în afara granițelor țării fără aprobarea suveranului.

Tot în 1649, Alexei I a creat Departamentul Mănăstirilor, care limita Bisericii dreptul de a achiziționa noi pământuri.

Pentru ca Rusia să devină o putere militară, au fost aduși din străinătate ingineri și fabricanți de arme de foc, dar și ofițeri bine pregătiți, care au instruit regimentele rusești de elită.

Prin unirea de la Brest-Litovsk, din anul 1596, ucrainenii ortodocși aflați sub stăpânire poloneză au fost siliți să se unească cu Roma, luând ființă Biserica Greco-Catolică. În urma răscoalei lui Bogdan Hmelnițki, din 1654, ucrainenii au solicitat protecția țarului rus, care era ortodox și i-au alungat pe polonezi din țară.

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 191.

² John Swift, *Op. cit.*, p. 18.

³ Robert K. Massie, *Op. cit.*, p. 22.

⁴ Geoffrey Hosking, *Op. cit.*, p. 22.

În anul 1670, a avut loc revolta lui Stenka Razin, care „proclama eliberarea de sub autoritatea înalților funcționari și a boierilor, fiind masacrați numeroși membri ai claselor superioare. Oastea rebelă, care număra aproximativ 200.000 de oameni, a fost înfrântă, la Simbirsk, de armata moscovită. Razin a scăpat fugind spre Don, dar în primăvara următoare a fost prins de autoritățile cazace și predat conducătorilor moscoviți, care l-au executat public”¹.

„În 1672, țarul Alexei I a înființat un teatru la curtea sa”².

„Patriarhul Nikon a exercitat o puternică influență asupra tânărului țar, Alexei I acordându-i chiar titlul de mare suveran. Noul patriarh însă pretindea că Biserica este superioară statului și se străduia să-și impună propria autoritate, în defavoarea suveranului”³, încât țarul „a intrat în conflict cu exigentul său colaborator și mentor”⁴.

Întrucât „o lungă perioadă de timp, în textele și în ritualurile religioase rusești s-au strecurat greșeli de traducere din limba greacă și alte erori”⁵, patriarhul a realizat o reformă a cărților și practicilor bisericești, „creând o diviziune permanentă în rândul credincioșilor ruși”⁶.

Ca urmare a acestei reforme, în 1653, patriarhul a fost acuzat de erezie.

În anul 1654, a avut loc un sinod al Bisericii Ruse, care a aprobat textele corectate. „Ca răspuns la solicitările venite din partea Bisericii Ruse, patriarhul Constantinopolului a convocat un sinod, care a aprobat și el reformele lui Nikon. A fost înființat un comitet de călugări kieveni și greci erudiți pentru

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 192.

² Ibidem, p. 218.

³ Ibidem, p. 195.

⁴ Ibidem, p. 196.

⁵ Ibidem, p. 213.

⁶ Ibidem, p. 196.

a face verificările și corecturile, iar un alt sinod bisericesc, din 1656, a reaprobat acțiunile lui Nikon. Pentru a rezolva problemele definitiv, a fost convocat la Moscova un alt sinod, în 1666-1667, la care au asistat și patriarhii din Alexandria și Antiohia, care i-au reprezentat și pe aceia din Constantinopol și Ierusalim. Acest mare sinod l-a depus pe Nikon din cauza ambiției sale de a deține puterea politică supremă, dar a menținut schimbările făcute de el¹. „Nikon și-a încheiat viața exilat într-o mănăstire îndepărtată”².

Încercarea de aplicare a acestor reforme, s-a lovit de opoziția îndârjită a numeroși preoți și credincioși, numiți rascolnici, care se considerau păstrătorii credinței celei adevărate. Biserica i-a anatematizat pe rascolnici, iar statul i-a persecutat crunt, o perioadă îndelungată de timp.

În preajma anului 1740, lipovenii s-au stabilit în Delta Dunării, aceștia fiind rascolnici refugiați din Rusia, de teama persecuțiilor.

În anul 1654, trupele rusești au ocupat mai multe orașe poloneze, inclusiv fortăreața de la Smolensk.

În vara anului 1656, o armată suedeză a invadat Polonia și a cucerit Varșovia. Profitând de situație, rușii au ocupat zone întinse din Letonia, Estonia și Finlanda, însă în urma tratatului de pace de la Cardis, din 1661, Rusia a renunțat la toate teritoriile cucerite.

Războiul dintre ruși și polonezi s-a încheiat în 1667, prin pacea de la Andrusovo, unde s-a stabilit că granița dintre cele două țări este râul Nipru, excepție constituind-o Kievul, care aparținea rușilor.

Din cauza numeroaselor războaie purtate de ruși, economia țării a slăbit, ajungându-se la o mare inflație.

¹ Ibidem, p. 214.

² Ibidem, p. 196.

„Ultimul deceniu al domniei lui Alexei I a fost dominat de numeroase conflicte interne și persecuții religioase”¹.

Țarul a fost căsătorit de două ori, prima sa soție, Maria, născându-i treisprezece copii.

Alexei I s-a stins din viață pe neașteptate, în anul 1676, la vârsta de 46 de ani.

Feodor al III-lea (1676-1682)

Noul țar era fiul lui Alexei I cu prima sa soție, Maria, și „a ocupat tronul la vârsta de cincisprezece ani”².

Acesta a primit o educație aleasă de la Simeon Polotki, cel mai învățat călugăr slavon. Feodor al III-lea cunoștea „rusa, slavona bisericească, latina și poloneza”³.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a apărut limba rusă de cancelarie, „bazată pe idiomul moscovit vorbit, în care erau scrise documentele, iar limbajul popular a pătruns treptat în literatură, în locul rusei slavone cărturărești. Autobiografia protopopului Avacum (1621-1682), care folosea liber idiomul vorbit, a constituit o piatră de hotar pentru literatura rusă. De asemenea, lucrarea Domostroi sau «administratorul casei», este considerată de unii un fel de culme a literaturii moscovite”⁴.

În primăvara anului 1682, țarul s-a îmbolnăvit grav și a murit la vârsta de douăzeci de ani, fără să fi desemnat vreun moștenitor la tron.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, pp. 217-218.

6. Rusia imperială

Petru cel Mare (1682-1725) și Ivan al V-lea (1682-1696)

În urma decesului neașteptat al lui Feodor al III-lea, în aprilie 1682, la vârsta de nici zece ani, a fost proclamat țar Petru I, fiul lui Alexei I cu cea de-a doua sa soție, Natalia Kirilovna Narâșkina, care i-a devenit regentă.

La scurt timp, Sofia, fiica lui Alexei I din prima căsătorie, a pus la cale o revoltă a strelîților, în urma căreia fratele ei, Ivan, care avea doar cincisprezece ani, a fost proclamat țar, iar Petru a devenit asociat la domnie, Sofia dobândind regența.

Întrucât Petru a fost martor la masacrarea rudelor mamei sale de către strelîți, acesta „a ajuns să urască Moscova”¹.

În 25 iunie 1682, a avut loc încoronarea celor doi țari, Ivan al V-lea având cincisprezece ani, iar Petru I doar zece.

După încoronare, Sofia a hotărât ca Ivan, care era bolnav și incapabil să conducă statul, să rămână alături de ea, la Kremlin, iar Petru și mama lui au fost trimiși în satul Preobrajenskoe, în apropiere de Moscova.

La 27 ianuarie 1689, Petru, care avea șaisprezece ani, s-a căsătorit cu Evdokia Lopuhina, o fată de rang mijlociu, în vârstă de douăzeci de ani, cu care a avut un fiu, numit Alexei.

În 1687 și 1689, rușii au luptat contra tătarilor din Crimeea, fiind înfrânți, ceea ce a făcut ca Sofia să fie îndepărtată de la putere și să fie trimisă la mănăstirea Novodevici.

În august 1689, Petru I a fost recunoscut drept țar al Rusiei, sub regența mamei sale și a unor boieri, fratele său, Ivan, fiindu-i asociat la domnie.

Petru I „avea aproape doi metri înălțime, era bine clădit, posedea o uimitoare forță fizică și vigoare și era într-o continuă stare de activitate, asumându-și sarcini efectuate în mod normal

¹ John Swift, *Op. cit.*, p. 23.

de mai multe persoane. Cum monarhul mergea cu pași mari și repezi, cei din jurul lui trebuiau să alerge după el”¹.

„Țarul și-a găsit timp să învețe aproximativ douăzeci de meserii diferite și se mândrea cu capacitatea lui de a face aproape de toate, de la un vapor, la o pereche de pantofi”².

„Pentru informare și instruire, Petru se ducea în cartierul străinilor din Moscova. Acolo a învățat de la o mulțime de specialiști ceea ce dorea să știe, mai cu seamă chestiuni militare și navale, geometrie și despre construirea fortificațiilor. Tânărul țar a manifestat de timpuriu interes pentru marină. La început, el a construit vase mici, dar încă din 1694, a înființat un șantier naval la Arhangelsk și acolo a construit singur un vapor mare”³.

„Din tinerețe, țarul se bărbiera, purta haine apusene și consuma carne în zilele de post”⁴.

În anul 1695, trupele rusești au atacat cetatea Azov, care era stăpânită de turci, dar au fost înfrânate.

Ivan al V-lea, fratele vitreg al lui Petru, a murit subit, în 29 ianuarie 1696.

În vara aceluiași an, o flotă rusească a atacat Azovul, care s-a predat.

Țarul își dorea ca Rusia să devină o țară puternică și respectată în Europa, de aceea „a trimis 50 de tineri să studieze, în primul rând, construcția de nave și navigația, în Olanda, Italia și Anglia. Petru I a trimis tineri la studii în străinătate în mai multe rânduri în timpul domniei sale, iar după ce aceștia se întorceau în țară, suveranul îi examina personal”⁵.

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 230.

² *Ibidem*, p. 231.

³ *Ibidem*, p. 232.

⁴ **Geoffrey Hosking**, *Op. cit.*, p. 65.

⁵ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 234.

Suveranul rus a hotărât să se deplaseze el însuși în fruntea unei ambasade, în Occidentul Europei. „Pentru un rus, o călătorie în străinătate însemna trădare, de aceea înaintea lui Petru I, numai Iziaslav I, cneazul Kievului, a cutezat să treacă dincolo de granițele țării sale, ajungând în 1075, până la Mayence, în Germania, unde a fost oaspetele regelui Henric al IV-lea”¹.

Cu toate dojenile boierimii și ale clerului, Petru I a alcătuit o ambasadă formată din 250 de persoane, care a părăsit Moscova la 10 martie 1697, urmând să călătorească la Viena, Berlin, Copenhaga, Amsterdam, Londra, Veneția și Roma. Țarul a dorit să călătorească incognito, sub numele de Piotr Mihailov. Înainte de plecare, tuturor membrilor ambasadei „li s-a spus că acela care va dezvălui cuiva cine este de fapt Piotr Mihailov, va fi condamnat la moarte”². „Deși păstrată cu strășnicie, această taină a fost repede cunoscută la curțile străine”³.

Principalele două scopuri ale acestei călătorii în Apus au fost dobândirea de către ruși a unor cunoștințe avansate de tehnică și tehnologie, precum și încheierea unei alianțe anti-otomane.

Pe când se afla la „Copenhaga, Petru I a remarcat o mumie nespus de frumoasă, pe care dorea să și-o însușească. Fiind însă o piesă unică, regele Danemaricii s-a opus politicos dorinței oaspetelui său. În această situație, țarul s-a întors la muzeu, a retezat nasul mumiei și după ce a mai ciuntit-o pe ici colo, i-a spus, disprețuitor, custodelui încremenit: «Acum poți să o păstrezi»”⁴.

În Anglia, Petru I a primit titlul de „Doctor honoris causa” al Universității din Oxford⁵.

¹ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 82.

² Ibidem, p. 83.

³ Ibidem, p. 85.

⁴ Ibidem, p. 249.

⁵ Ibidem, p. 102.

Pe când se afla în Marea Britanie, țarul și o parte dintre însoțitorii săi au locuit la amiralul John Evelyn, la Deptford. „Când John Evelyn și-a reluat casa în primire, după trei luni de ședere a țarului și a suitei sale, a încremenit de groază: ușile și ferestrele fuseseră smulse de la locul lor și aruncate pe foc, tapetele și draperiile sfâșiate și murdărite, prețiosul parchet desfăcut, tablourile semnate de pictori celebri ciuruite de gloanțe, fiecare personaj slujind drept țintă, straturile de flori călcate în picioare, ca și cum un regiment întreg și-ar fi întins tabăra în grădină”¹.

Pe când erau cazați în casa lui John Evelyn, „rușii au descoperit roabele, necunoscute atunci în Rusia și au inventat un joc, în care un om, uneori țarul, era cărat cu roaba de un altul și aruncat în gardul viu cu tot cu roabă”².

Datorită comportamentului țarului și însoțitorilor acestuia din timpul mării ambasade, rușii erau considerați de către unii occidentali a fi niște „urși botezați”³.

Fiind informat de faptul că streliiții s-au răsculat, țarul s-a întors cât a putut de repede în Rusia. „În total, Petru I a petrecut în străinătate optsprezece luni. În acest timp, peste 750 de străini, mai ales olandezi, au fost recrutați pentru a ocupa diferite funcții în Rusia”⁴.

La revenirea țarului la Moscova, „după investigații și torturi, mai mult de o mie de streliiți au fost executați, iar trupurile lor sfâșiate au fost expuse publicului, ca o lecție binemeritată. Sofia a fost obligată să se călugărească și aceeași soartă a avut-o și soția suveranului, Eudoxia”⁵, care a primit numele de Elena.

¹ Ibidem, p. 99.

² **Robert K. Massie**, *Op. cit.*, pp. 198-199.

³ Ibidem, p. 165.

⁴ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 234.

⁵ Ibidem, p. 235.

„Patriarhul Adrian s-a ridicat în apărarea soției legitime”¹ a lui Petru I, atrăgându-și ura acestuia.

În anul 1717, țarul a efectuat o călătorie la Paris, unde s-a întâlnit cu regele Franței, Ludovic al XV-lea, care avea pe atunci numai șapte ani.

„Rușii aveau pentru barbă un respect cucernic. O lăsau să crească până ce le acoperea pieptul, o pieptăneau și o periau cu grijă, ca să nu smulgă niciun fir. Barba îi deosebea de străini”².

După ce s-a întors din Occident, țarul le-a tăiat boierilor de la curte, cu mâna lui, bărbile, „interzicând tuturor bărbaților, în afara slujitorilor Bisericii, să mai poarte această podoabă. Cei care doreau să-și păstreze barba, erau nevoiți să plătească un bir”³.

„Căpitanul Perry povestește cum a întâlnit odată, pe șantierele din Voronej, un dulgher bătrân, care ieșea proaspăt ras de la bărbier, și l-a întrebat: «Unde ți-e barba?». «Uite-o aici», i-a răspuns dulgherul, scoțând din buzunarul de la piept al hainei un smoc uriaș de păr. «Am s-o pun într-o răcliță și am să las cu limbă de moarte ca atunci când voi muri, să mi-o pună în sicriu, ca să nu mă despart de ea până în ziua judecății de apoi. Toți prietenii mei fac la fel»”⁴.

De asemenea, țarul și-a obligat supușii să renunțe la hainele lor tradiționale rusești și „să poarte îmbrăcăminte străină”⁵.

În anul 1700, după ce patriarhul Adrian s-a mutat la Domnul, „pentru a nu mai avea alături nicio putere rivală, țarul nu a îngăduit să fie ales altcineva în locul acestuia, numindu-l în schimb pe mitropolitul Ștefan al Riazanului «vremelnic păzitor al sfântului scaun patriarhal». Conducerea mănăstirilor a fost încredințată unui Colegiu

¹ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 111.

² *Ibidem*, pp. 112-113.

³ *Ibidem*, p. 113.

⁴ *Ibidem*.

⁵ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 235.

Mănăstiresc, în fruntea căruia se aflat un laic, acesta fiind primul pas spre supunerea Bisericii”¹. „Noul exarh sau «păzitor vremelnic al sfântului scaun patriarhal» era însărcinat doar cu treburile curente ale Bisericii, hotărârile însemnate fiind luate de către boierul Musin Puşkin, care se afla în fruntea Colegiului Mănăstiresc”².

„Dacă statul moscovit avusese până atunci doi conducători supremi, ţarul şi patriarhul, după Petru I a rămas doar ţarul”³. Prin aceasta, Petru I „a devenit primul monarh absolut al Rusiei, guvernând fără niciun fel de restricţii impuse puterii sale”⁴.

„La porunca ţarului, a fost alcătuit «Regulamentul Spiritual», în care se afirma că autocraţia este necesară pentru că fiinţele umane sunt rele şi s-ar război permanent unele cu altele dacă nu ar fi ţinute în frâu de o autoritate unică şi sigură, ceea ce nu se poate întâmpla atunci când autoritatea patriarhului pare să rivalizeze cu cea a ţarului”⁵.

„Când un grup de episcopi i-a cerut ţarului să le permită să aleagă un nou patriarh, acesta a trântit «Regulamentul Spiritual» pe masă, şi răstindu-se la ei, le-a zis: «Iată patriarhul vostru, iar cei care i se opun - şi atunci a scos un pumnal din buzunar - vor ajunge să-l cunoască pe patriarhul de oţel»”⁶.

În anul 1721, Petru I a înlocuit Patriarhia cu Sfântul Sinod.

Petru I „a emis un decret conform căruia niciun bărbat sub 50 de ani nu putea deveni călugăr”⁷. De asemenea, ţarul „a închis o mare parte din mănăstiri, iar altora le-a interzis să mai cumpere pământ, confiscându-le veniturile”⁸.

¹ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 118.

² *Ibidem*, p. 281.

³ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 247.

⁴ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 4.

⁵ **Geoffrey Hosking**, *Op. cit.*, p. 165.

⁶ *Ibidem*, p. 166.

⁷ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 94.

⁸ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 283.

„La începutul noului secol, Petru I a schimbat calendarul rusec: De atunci, anii aveau să fie numărați de la nașterea Domnului Hristos și nu de la crearea lumii și aveau să înceapă la 1 ianuarie și nu la 1 septembrie”¹.

În anul 1702, țarul a cunoscut-o pe Marta, „o țărăncă lituaniană din imperiul suedez”². Trei ani mai târziu, Marta „a trecut la ortodoxie, fiind botezată Ecaterina”³. Aceasta „a căpătat asupra țarului o mare influență, de care nici el nu a încercat să scape”⁴.

„În 19 februarie 1712, la ora 7 dimineța, în capela privată a prințului Menșikov, a fost oficiată în mare grabă și în cea mai strictă intimitate căsătoria lui Petru I cu Ecaterina Alexeevna”⁵.

„După spusele unora, deși țarului îi plăceau femeile, acesta nu se dădea în lături, din când în când, de la câte o aventură în tabăra cealaltă”⁶.

„În 1702 și în anii următori, Petru I a invitat europeni de toate naționalitățile să vină în Rusia, pentru a le oferi locuri de muncă avantajoase”⁷.

Datorită prezenței străinilor în țară și a facilităților acordate de suveran, industria rusească a cunoscut un mare avânt.

Petru I era foarte pasionat de corăbii, de aceea, când se lansa o nouă navă rusească la apă, era mare sărbătoare, corpul diplomatic și curtea țarului fiind invitate să servească masa la bordul corabiei. După ce a participat la o astfel de petrecere, ambasadorul Franței în Rusia, Campredon, a consemnat: „S-a băut din belșug, încăperea s-a umplut de fum și de larmă de

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 235.

² **John Swift**, *Op. cit.*, p. 122.

³ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 141.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, p. 161.

⁶ Ibidem, p. 67.

⁷ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 234.

glasuri, încât nu mai era chip să respiri ori să te înțelegi cu cineva. Întrucât gărzile aveau poruncă să nu lase pe nimeni să iasă la baie, n-am fost niciodată în viața mea supus la o asemenea încercare cumplită”¹.

Petru I avea obiceiul de a-și chinui supușii la mese. Astfel, în 1721, a luat parte la o nuntă, „unde se servea peltea cu fructe, care-i plăcea mirelui. Aflând aceasta, țarul i-a deschis cu de-a sila gura mirelui și l-a îndopat cu peltea, băgându-i degetele pe gât, ca totul să meargă mai repede”².

Întrucât Petru I nu iubea Moscova, în „16 mai 1703, a pus piatra de temelie”³ a orașului Sankt Petersburg. În zona respectivă solul era nesănătos, încât pământul și piatra pentru fundațiile clădirilor au fost aduse de departe. Ridicarea orașului s-a făcut cu mari jertfe, pentru că „munca teribil de grea, scorbutul, dizenteria și malaria au ucis aproximativ 25.000 de oameni sau chiar mai mulți”⁴.

În 1713, Sankt Petersburgul a fost proclamat capitala Rusiei, iar trei sute cincizeci de familii de vază au fost silite să se mute în acest oraș. „Pentru majoritatea celor forțați să se mute la Sankt Petersburg, acesta reprezenta un loc de exil scump, rece și trist. Pentru Petru era «Edenul și paradisul» său”⁵.

„Pentru a-i da semnificația unui sanctuar național, în 1724 țarul a pus să se aducă la Sankt Petersburg moaștele Sfântului Alexandr Nevski”⁶.

„În 1725, orașul avea deja 40.000 de locuitori”⁷.

În 1701, a fost înființată Școala de Matematică și Navigație.

¹ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 295.

² *Ibidem*, p. 249.

³ *Idem*, *Viața...*, p. 183.

⁴ **John Swift**, *Op. cit.* p. 81.

⁵ *Ibidem*, p. 83.

⁶ **Henri Troyat**, *Viața...*, p. 184.

⁷ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 83.

În 1706, și-a deschis porțile o școală medicală, la Moscova, iar în 1709, alta, la Sankt Petersburg.

În 1715, a fost fondată Academia Navală din Sankt Petersburg. De asemenea, în acest oraș a fost deschisă o mare bibliotecă.

Petru I a încurajat traducerea în limba rusă a unor manuale cu subiecte practice, precum aritmetica și astronomia.

În anul 1703, a apărut, la Moscova, primul ziar rusesc.

„În 1711, a fost înființat Senatul, doar pentru perioada cât lipsea monarhul, însă a devenit permanent după întoarcerea acestuia din război”¹.

„Petru I a ales și promovat oamenii doar după criteriile meritului, loialității și devotamentului. Nobili sau «vânzători de plăcinte», ruși, elvețieni, scoțieni sau germani, ortodocși, catolici, protestanți sau evrei, oricine era dispus să lucreze, fiind și competent, era copleșit de țar cu titluri, averi, afecțiune și responsabilități”². În acest sens, suveranul a alcătuit un „Tabel al Rangurilor, care înlocuia originea ca măsură a valorii unui om. Astfel, în armată și administrație era adus în permanență sânge proaspăt, iar un om al cărui tată fusese moșier sărac sau chiar soldat-șerb putea să ajungă să-și frece coatele cu oameni care purtau cele mai vechi nume din istoria Rusiei”³.

În 1719, țarul a împărțit Rusia în 50 de provincii.

Petru I a reorganizat armata după modelul apusean, el fiind „considerat fondatorul armatei ruse moderne”⁴. „În timpul lui Petru I au fost recrutați mai mult de 300.000 de țărani și a fost creată o armată permanentă de peste 100.000 de oameni. Armata însă înghițea două treimi din fondurile statului, chiar și în timp de pace”⁵.

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, pp. 244-245.

² Robert K. Massie, *Op. cit.*, p. 680.

³ Ibidem, p. 682.

⁴ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 242.

⁵ John Swift, *Op. cit.*, p. 113.

În 1699, pentru a colecta mai eficient taxele, țarul „a înființat camera reprezentanților aleși ai meșteșugarilor și negustorilor”¹. De asemenea, pentru a putea fi întreținută armata, au fost mult mărite impozitele și „au fost introduse numeroase taxe noi, printre care și cele pe bărbi și mustăți, pălării și cizme, nașteri și înmormântări, nuci și pepeni, lemn de foc și apă de băut”². Din cauza acestor impozite și taxe, „între 1719 și 1727, au fugit în străinătate aproximativ 200.000 de țărani”³ ruși.

„În 20 noiembrie 1700, armata țarului a fost zdrobită de trupele suedeze, în bătălia de la Narva”⁴.

„În februarie 1701, Petru I s-a întâlnit cu regele Poloniei, August al II-lea, și în cadrul unei beții prelungite, cei doi monarhi au căzut de acord în privința unui parteneriat militar împotriva regelui Suediei, Carol al XII-lea, care avea doar 18 ani”⁵.

În perioada următoare, suedezi i-au biruit pe ruși la Mitau, Bausk și Birsen, dar au fost înfrânți de aceștia la Ehrester, Volmar, Marienburg, Noteborg și Nienschantz.

În 1705, trupele țarului au înăbușit o revoltă la Astrahan, iar în 1707, alta, în zona Donului.

În vederea biruirii suedezielor, rușii au pregătit o armată nouă, „topirea clopotelor bisericilor pentru fabricarea de tunuri rămânând simbolul acestui efort enorm în vederea războiului”⁶. Cu toate acestea, în 1706, suedezi i-au înfrânt pe ruși la Grodno și Franstadt.

Rușii și-au luat revanșa în 8 iulie 1709, când „armata suedeză a fost distrusă în bătălia de la Poltava, iar regele suedez Carol al XII-lea a scăpat fugind pe teritoriul otoman”⁷.

¹ Ibidem, p. 85.

² Ibidem, p. 86.

³ Ibidem, p. 124.

⁴ **Martyn Rady**, *Op. cit.*, p. 125.

⁵ Ibidem, p. 124.

⁶ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 236.

⁷ Ibidem, p. 238.

„În 1710, orașele Vâborg, Riga și Reval au căzut în mâinile rușilor”¹.

Anul următor, trupele lui Petru cel Mare și cele ale domnitorului moldovean Dimitrie Cantemir au luptat împotriva celor otomane, la Stănilești. „În 7 iulie 1711, armata rusă a fost înconjurată de cea turcească pe malul Prutului, suferind pierderi foarte mari. Ecaterina, care era de față, l-a sfătuit pe țar să trateze cu turcii, punându-și la bătaie caseta cu aur și bijuterii, pentru a-l cumpăra pe marele vizir. În urma unei înțelegeri, s-a semnat tratatul de pace de la Prut, care obliga Rusia să restituie Imperiului Otoman cetatea Azov”².

„În anii 1712-1713, țarul a ocupat cea mai mare parte din Finlanda”³.

În anul 1714, trupele lui Petru I au cucerit Helsingfors, Borga, Abo, Tonningen și insula Aland, iar „la 27 iulie 1714, la Hango, rușii au înfrânt flota suedeză”⁴, aceasta fiind „prima victorie navală din istoria lor”⁵.

În urma înfrângerii de la Poltava, regele suedez Carol al XII-lea „a petrecut mai bine de cinci ani pe teritoriul Otoman, până când a fost în stare să se întoarcă în Suedia”⁶. În drumul spre țară, în noiembrie 1714, regele a poposit o noapte în Zalău, în casa protopopului de atunci.

În 1721, suedezii au semnat pace cu rușii. „Livonia, Estonia, Ingria și Karelia, și în acest fel întregul litoral baltic, de la Vâborg la Riga, au fost lăsate Rusiei. În schimb, Petru I a cedat suedezilor Finlanda”⁷.

¹ Ibidem, pp. 238-239.

² **Henri Troyat**, *Petru...*, pp. 163-164.

³ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 239.

⁴ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 166.

⁵ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 2.

⁶ **Martyn Rady**, *Op. cit.*, p. 130.

⁷ Ibidem, p. 135.

În 22 octombrie 1721, cancelarul Golovkin, în numele Senatului, i-a adresat țarului următoarele cuvinte: „Senatul găsește de cuviință s-o roage pe Majestatea Voastră, cu cea mai adâncă umilință, să primească numele de «Petru cel Mare» și titlurile de «părinte al patriei» și «împărat a toate Rusiile». Suveranul s-a prefăcut uimit, apoi stânjenit, dar a sfârșit prin a accepta”¹. „În acest fel, Rusia a devenit oficial imperiu”², fiind ulterior recunoscută ca atare de marile puteri europene.

Începând cu această dată, suveranul rus se autointitula: „Petru I, cu ajutorul lui Dumnezeu împărat și autocrat al întregii Rusii, Moscovei, Kievului, Vladimirului și Novgorodului; țarul Kazanului, al Astrahanului și al Siberiei; suveranul Smolenskului; prințul Estoniei, Livoniei, Kareliei, Tverului, Ugrei, Permului, Vlatkăi, Bulgariei și al altor principate; suveran și mare duce de Nijni Novgorod, Cernigov, Riazan, Rostov, Yaroslavl, Beluzero, Udoria, Obdoria, Kondia și stăpân al Ținuturilor de Nord; suveran al Iveriei, al ținuturilor kartalian și georgian; suveran ereditar și suzeran al Kabardiniei și al prinților circasieni și ai munților”.

În 1722-1723, rușii au întreprins o campanie victorioasă împotriva Persiei.

În august 1722, trupele lui Petru cel Mare au cucerit de la turci portul Derbent, iar în iulie 1723, Baku. „În iunie 1724, a fost semnat la Istanbul un tratat de împărțire, prin care Imperiul Rus dobândește orașele Derbent și Baku, cele trei provincii Ghilan, Mazanderan și Astrabad, în vreme ce Imperiul Otoman primea Tauris, Erivan și alte câteva ținuturi”³.

În 7 mai 1724, Ecaterina a fost încoronată împărăteasă a Rusiei. „Slujba a fost oficiată de arhiepiscopul Novgorodului.

¹ Henri Troyat, *Petru...*, p. 240.

² Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 239.

³ Henri Troyat, *Petru...*, p. 264.

Cu toate acestea, Petru cel Mare a luat coroana cu amândouă mâinile și a așezat-o pe creștetul soției sale, înmânându-i globul, ca simbol al suveranității. Nu i-a oferit însă și sceptrul, însemnul puterii, pe care îl ținea strâns în mână”¹.

Petru cel Mare a avut cu prima sa soție, Evdoxia, un fiu, pe Alexei. Acesta a luat-o de soție, în 14 octombrie 1711, pe „Charlotte Christine de Brunswick Wolfenbuttel, a cărei soră mai mare s-a căsătorit cu viitorul împărat Carol al VI-lea de Habsburg”². În 12 octombrie 1715, Charlotte a născut un băiat, numit Petru, iar zece zile mai târziu, tânăra mamă a decedat.

La scurt timp după acest eveniment, printr-o scrisoare, Petru cel Mare și-a muștră fiul pentru că nu este interesat de arta militară, amenințându-l că îl va dezmoșteni, iar Alexei i-a răspuns că nu dorește să ajungă la conducerea țării. Împăratul i-a adresat o altă epistolă, în care i-a scris: „Ori îți schimbi viața și devii vrednic de a-mi urma la tron, ori te călugărești”³. Alexei i-a răspuns că se va călugări, dar „s-a refugiat la Viena, la cumnatul său, devenit între timp împărat”⁴, apoi la Neapole. Oamenii lui Petru cel Mare au pornit în urmărirea lui și l-au convins să se întoarcă în Rusia, fiindcă tatăl său l-a iertat.

Ajuns acasă, Alexei a fost judecat, torturat și condamnat la moarte, însă a murit în celula lui, în 26 iunie 1718, înainte de a fi pusă pedeapsa în aplicare.

În perioada 1721-1722, Petru cel Mare „a avut o iubită, foarte tânără și strașnic de frumoasă, Maria Cantemir, fiica voievodului Dimitrie Cantemir care, pierzând tronul Moldovei în urma tratatului de pace de la Prut, s-a refugiat împreună cu familia

¹ Ibidem, p. 267.

² Ibidem, p. 193.

³ Ibidem, p. 202.

⁴ Ibidem, p. 204.

la Sankt Petersburg”¹. Maria a rămas însărcinată cu împăratul, însă pierzând copilul în 1722, suveranul a părăsit-o.

Spre finalul domniei lui Petru cel Mare s-au înmulțit denunțurile și pedepsele, dintre care multe erau cu moartea. Astfel, „un țaran a fost schingiuit pentru că nu știa că țarul purta titlul de împărat; un preot care a vorbit despre o boală, de care se zicea că suferea suveranul, a fost trimis în Siberia; iar un student amețit de băutură, care a mormăit niște vorbe necuviincioase la adresa împăratului, a primit treizeci de lovituri de cnut, i s-a tăiat nasul și a fost osândit la ocnă pe viață. În acele vremuri, la Sankt Petersburg bântuia un soi de boală, de care se molipsise toată lumea, fiind ori acuzatori, ori acuzați”².

Cu acest prilej, „Petru I a înființat prima poliție secretă permanentă a Rusiei”³.

În ultimii ani de viață ai împăratului, Ecaterina l-a înșelat cu șambelanul acestuia, William Mons. La aflarea veștii, ibovnicul a fost condamnat la moarte și executat. „Seara, când Ecaterina a intrat în iatacul ei, a găsit pe o măsuță, într-un borcan cu spirt, capul iubitului ei, cu ochii holbați, cu gura strâmbată de durere”⁴.

Petru cel Mare s-a îmbolnăvit și, temându-se pentru păcatele sale, „s-a spovedit și s-a împărtășit de trei ori în trei zile”⁵.

„La 28 ianuarie 1725, la ora șase dimineața, Petru cel Mare și-a dat sufletul”⁶, la vârsta de 52 de ani. Clanul puternic din jurul soției acestuia, „a citit o proclamație, prin care Ecaterina I era numită împărăteasă legitimă a toate Rusiile”⁷.

¹ Ibidem, p. 261.

² Ibidem, pp. 302-303.

³ **John Swift**, *Op. cit.*, p. 125.

⁴ **Henri Troyat**, *Petru...*, p. 311.

⁵ Ibidem, p. 314.

⁶ Ibidem, p. 317.

⁷ Ibidem, p. 318.

„Majoritatea rușilor au respirat ușurați la dispariția acestei personalități extrem de puternice și de neînțeles, care îi împovărase cu cele mai mari pretenții posibile și care batjocorise Rusia strămoșilor lor”¹.

Trupul neînsuflețit al primului împărat rus a fost expus timp de mai multe săptămâni în sala cea mare a Palatului din Sankt Petersburg, pentru ca cei interesați să-i prezinte ultimul omagiu.

În 4 martie 1725, Natașa, mezina lui Petru cel Mare, a murit de vărsat², tatăl și fiica fiind înmormântați în 10 martie.

Ecaterina I (1725-1727)

După moartea lui Petru cel Mare, tronul Rusiei a fost ocupat de văduva acestuia, Ecaterina I, care fusese încoronată împărăteasă în 7 mai 1724, însă adevăratul stăpân al Rusiei era Alexandr Danilovici Menșikov, care s-a autointitulat generalissim.

Împărăteasa a continuat destul de fidel politica și reformele soțului ei. În 1726, ea a inaugurat Academia de Științe de la Sankt Petersburg și a restrâns puterea Senatului.

Ecaterina I „a încetat din viață în 6 mai 1727, în urma unui acces de fierbințeală”³.

Petru al II-lea (1727-1730)

Moștenitorul tronului era fiul țareviciului Alexei cu Charlotte Christine de Brunswick Wolfenbuttel și nepotul lui Petru cel Mare.

Acesta a ocupat tronul la vârsta de 11 ani.

Alexandr Menșikov a încercat să o căsătorească pe fiica lui, Maria, cu Petru al II-lea, însă o grupare boierească rivală l-a

¹ John Swift, *Op. cit.*, p. 135.

² Henri Troyat, *Petru...*, p. 319.

³ Ibidem, p. 324.

convins pe împărat să nu accepte acest mariaj și să îl exileze pe generalisim și familia sa în Siberia.

În timpul acestui împărat, curtea s-a mutat la Moscova, care a redevenit capitală.

În 19 ianuarie 1730, Petru al II-lea a murit de variolă.

Ana (1730-1740)

Noua împărăteasă era fiica țarului Ivan al V-lea.

Între noiembrie 1710 și ianuarie 1711, aceasta a fost căsătorită cu Frederick Wilhelm, duce de Courland.

După decesul lui Petru al II-lea, Consiliul Suprem de Stat i-a oferit Anei tronul cu anumite condiții, printre care: împărăteasa nu avea voie să se recăsătorească, să-și desemneze succesorul, să numească oficiali de rang înalt fără acordul Consiliului, să declare război ori să încheie pace, să stabilească noi taxe etc., situație în care întreaga putere s-ar fi aflat în mâinile membrilor Consiliului, nu în cele ale împărătesei. La sfatul unor boieri, Ana a dizolvat Consiliul Suprem de Stat, a condamnat la moarte sau a exilat în Siberia pe unii dintre susținătorii ideii de monarhie constituțională, anunțându-și intenția de a domni în mod autocratic, asemenea predecesorilor ei. Cu toate acestea, „suverana s-a dovedit total nepotrivită pentru funcția pe care a ocupat-o și a dat dovadă de o mare lipsă de interes pentru problemele de stat”¹.

În 1732, împărăteasa a mutat din nou capitala țării la Sankt Petersburg. În același an, rușii au ajuns pentru prima dată în Alaska².

În 1736, au fost înființate brigăzile de pompieri din Sankt Petresburg și Moscova, iar în 1740, a fost creat serviciul de poștă.

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 260.

² Ibidem, pp. 312-313.

Împărăteasa a luat măsuri concrete de încurajare a creșterii economice.

Ana era pasionată de arte. În timpul domniei ei a fost recrutată prima trupă permanentă de teatru rusească, iar Jean-Baptiste Lande a întemeiat prima școală de balet din Rusia.

În 1732, Rusia a retrocedat perșilor teritoriile cucerite de Petru cel Mare.

În urma războiului cu turcii, dintre anii 1735-1739, rușii au rămas stăpâni peste cetatea Azov.

Datorită prestigiului internațional de care se bucura Rusia, la Sankt Petersburg a fost înființată prima ambasadă chineză din Europa.

„Ernst-Johann Biren, sau Biron, amantul împărătesei, un german din Curlanda, a primit cele mai mari onoruri și distincții rusești, devenind cel mai detestat personaj și simbol al domniei Anei”¹.

Simțindu-și sfârșitul aproape, împărăteasa l-a numit în 5 octombrie 1740, ca succesor la tron pe Ivan al VI-lea, fiul Anei Leopoldovna, o nepoată de-a ei.

Împărăteasa a murit în 17 octombrie 1740, din cauza unei pietre foarte mari la rinichi, la vârsta de 47 de ani.

Ivan al VI-lea (1740-1741)

Succesorul Anei a urcat pe tron pe când avea doar două luni, sub regența lui Ernst-Johann Biren.

În decembrie 1741, Ivan al VI-lea a fost răsturnat de la putere de către Elisabeta, una dintre ficele lui Petru cel Mare. Acesta și-a petrecut restul zilelor ca prizonier, fiind ucis de gărzile sale, în timpul unei tentative de eliberare, din anul 1764.

¹ Ibidem, p. 260.

Elisabeta (1741-1761)

Când Elisabeta a ocupat tronul imperial, rușii au fost foarte bucuroși pentru că străinii au fost înlăturați de la putere.

În 1742, împărăteasa l-a desemnat ca succesor pe nepotul ei, Petru. Acesta s-a căsătorit în 1745, cu prințesa germană Sofia Augusta Frederica de Anhalt-Zerbst, care după convertirea la ortodoxie a primit numele de Ecaterina.

În timpul domniei Elisabetei a fost fondată Academia de Arte Frumoase din Sankt Petersburg și Universitatea din Moscova „cu trei facultăți: Drept, Medicină și Filosofie”¹, care au dus la dezvoltarea științei și a literaturii ruse.

Astfel, „în 1751, Mihail Lomonosov a întocmit și a predat primul curs de chimie fizică din lume”², iar fiul domnitorului moldovean Dimitrie Cantemir, „Antioh Cantemir (1709-1744), care a fost educat în Rusia și a scris poezie, proză, satire, cântece, lucrări lirice, fabule și eseuri, este cunoscut drept inițiatorul beletristicii moderne rusești”³.

La porunca împărătesei a fost construit Palatul de iarnă din Sankt Petersburg, precum și Catedrala Smolnâi din capitala rusă.

Elisabeta și-a cumpărat „15.000 de rochii și a dus o politică financiară dezastruoasă”⁴, în timpul ei, ajungându-se la criză economică.

În urma războiului cu Suedia, dintre 1741-1743, Rusia a obținut o parte din sud-estul Finlandei.

Împărăteasa nu a fost căsătorită niciodată, însă a avut mai mulți amanți. „Alexei Razumovski, care se poate să fi fost căsătorit neoficial cu Elisabeta”⁵, era cunoscut sub numele de „împăratul de noapte”.

¹ Ibidem, p. 304.

² Ibidem, p. 312.

³ Ibidem, p. 308.

⁴ Ibidem, p. 262.

⁵ Ibidem, p. 261.

Elisabeta se numără printre cei mai iubiți monarhi ruși, pentru că în timpul domniei ei nu a fost executată nicio persoană, iar străinii nu au ocupat funcții importante în stat.

Împărăteasa s-a stins din viață în după-amiaza zilei de Crăciun, a anului 1761, în urma unui accident vascular cerebral, la vârsta de 52 de ani.

Petru al III-lea (5 ianuarie-9 iulie 1762)

Moștenitorul tronului „era fiul Anei, sora mai mare a Elisabetei, deci nepot al lui Petru cel Mare”¹. Acesta fusese numit succesor la tron de către Elisabeta, în anul 1742.

După ce a devenit suveran, Petru al III-lea s-a mutat în apartamentele imperiale cu Elisabeta Voronțova, amanta sa, izolându-și soția într-un colț al Palatului de iarnă.

Împăratul nu a fost încoronat de oamenii Bisericii. El „a cerut să fie scoase icoanele din biserici, preoții să se îmbrace ca pastorii luterani și a anunțat că va desființa regimentele de gardă”². Întrucât a renunțat la războiul împotriva Prusiei, „refuzând să accepte ceea ce Frederick cel Mare dorea să-i ofere ca recompensă pentru că se retrăsese din război”³, Petru al III-lea a devenit foarte nepopular.

Din ordinul împăratului, soția acestuia a fost închisă în fortăreața de la Schlüsselburg, fiind repede eliberată, pentru a se evita un scandal.

„La mijlocul verii anului 1762, Ecaterina a profitat de nemulțumirile generale față de Petru al III-lea și a condus gărzile într-o revoluție de palat. Împăratul a fost ușor de detronat și curând ucis”⁴.

¹ Ibidem, p. 263.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

Ecaterina a II-a, cea Mare (1762-1796)

După ce a preluat puterea, împărăteasa a fost încoronată la Moscova, în 22 septembrie 1762. „Pentru prima oară după Petru cel Mare, Imperiul Rus avea un suveran care muncea zi și noapte, acordând atenție personală tuturor problemelor, mari sau mici”¹.

„În 1763, împărăteasa a înființat un Colegiu medical, spitale, a inițiat lupta împotriva bolilor infecțioase și a hotărât ca Imperiul Rus să fie înzestrat pentru a-și produce singur medicamentele și instrumentele medicale. Ecaterina a II-a a luat, de asemenea, unele măsuri, destul de slabe, de a-i ajuta pe cei nenorociți, pe văduve și pe orfani”².

O epidemie de variolă a făcut ravagii în Rusia, determinând-o pe împărăteasă să-și facă vaccinul antivariolic, în octombrie 1764, dând astfel un exemplu întregii națiuni.

„În 1764, Ecaterina a II-a a finalizat procesul de secularizare a proprietăților Bisericii. Întrucât mitropolitul Arsenie din Rostov s-a opus acestei depozedări a Bisericii de bunurile ei, în urma a două procese, împărăteasa l-a exclus din cler și l-a trimis în închisoare pe viață”³.

În locul pământurilor confiscate, Biserica urma să primească o subvenție anuală, în bani. „Cu toate că preoții ruși nu fuseseră niciodată bogați, după 1764, au devenit tot mai săraci și mai nesiguri din punct de vedere financiar”⁴.

„În 1764, un tânăr ofițer, Vasile Mirovici, a încercat să-l elibereze pe Ivan al VI-lea din fortăreața Schlussemburg, unde acesta era înțemnițat de când a fost înlăturat de la putere. Încercarea a dat greș, iar Ivan al VI-lea a fost ucis de gărzile sale”⁵.

¹ Ibidem, p. 271.

² Ibidem, p. 279.

³ Ibidem, pp. 272-273.

⁴ Ibidem, p. 298.

⁵ Ibidem, p. 272.

În primăvara anului 1767, împărăteasa a primit din partea Senatului titlul de „Ecaterina cea Mare”.

În 1769, au apărut primele bancnote rusești, iar anul următor se tipăreau în Rusia opt periodice¹.

Ecaterina a II-a a călătorit mult prin imperiu și a efectuat o reformă a administrației locale, extinzând șerbia, „care în timpul domniei ei a atins punctul culminant în Imperiul Rus”².

În 1773, a izbucnit răscoala condusă de Emilian Pugaciov. Acesta „s-a declarat împăratul Petru al III-lea, pretinzând că scăpase de complotul soției sale, Ecaterina; și a alcătuit un fel de curte imperială, care o imita pe cea de la Sankt Petersburg. Pugaciov a anunțat exterminarea oficialităților și a proprietarilor de pământ, eliberarea poporului de șerbie, de impozite și de serviciul militar. După câteva victorii ale trupelor guvernamentale și după câteva represalii, marea furioasă de rebeli a dispărut la fel de repede cum apăruse. La sfârșitul anului 1774, după înfrângerea trupelor sale și retragerea în zona Uralilor, Pugaciov a fost predat armatei guvernamentale de propriii săi oameni, a fost adus la Moscova, judecat și executat cu extremă cruzime”³.

„În 1783, împărăteasa a autorizat funcționarea tipografiilor particulare, a înființat, la Sankt Petersburg, un Colegiu pentru pregătirea învățătorilor”⁴ și a pus bazele Academiei Ruse de Limbă, care a publicat primul dicționar rus.

Aceste inițiative nu au fost zadarnice, pentru că „în decursul secolului al XVIII-lea a apărut limba literară rusă”⁵.

În anul 1784, Grigori Ivanovici Șelikhov a condus o expediție în Insula Kodiak din Alaska, punând bazele primei

¹ Ibidem, p. 305.

² Ibidem, p. 287.

³ Ibidem, pp. 275-276.

⁴ Ibidem, pp. 305-306.

⁵ Ibidem, p. 307.

așezări permanente rusești din America de Nord, la Three Saints Bay. În doar patru ani, numărul acestor așezări a crescut, răspândindu-se pe o arie mult mai extinsă.

Statutul Școlilor Naționale Rusești, care a fost aprobat în 1786, stabilea că trebuie să existe câte un liceu în fiecare capitală de provincie și câte o școală primară în fiecare oraș, care să asigure școlarizarea gratuită pentru băieți și fete. Cu toate acestea, marea majoritate a populației țării a rămas analfabetă, pentru că școlarizarea gratuită nu i-a inclus și pe copiii de șerbi.

„În 1794, în Rusia, a apărut un element nou, datoria de stat, care se ridica la 4,5% din totalul cheltuielilor statului”¹.

Între 1763-1786, Ucraina a fost integrată în Imperiul Rus.

În anul 1768, a izbucnit războiul cu turcii. În 6 iulie 1770, flota rusească a scufundat-o pe cea otomană, în Golful Ceșme, iar în 1771, armata rusă a invadat Crimeea.

În 1774, a fost semnat un tratat de pace între ruși și turci, la Kuciuk-Kainargi, în favoarea Imperiului Rus. „Rușii au dobândit dreptul de a construi o biserică ortodoxă la Constantinopol, iar otomanii au promis să protejeze bisericile creștine. În consecință, primul război cu turcii din timpul domniei Ecaterinei a II-a a marcat prima înfrângere decisivă a Imperiului Otoman de către cel Rus”².

Între 1787 și 1795, a avut loc încă un război cu turcii. Rușii au obținut mai multe victorii, „în 1790, fiind cucerită fortăreața Ismail, considerată invincibilă. Conform tratatului de pace de la Iași, semnat în 9 ianuarie 1792, rușii obțineau fortăreața Oceakov și țărmul nordic al Mării Negre până la râul Nistru, iar otomanii recunoșteau anexarea Crimeii de către Imperiul Rus”³. De asemenea, rușii au dobândit dreptul de a veghea asupra libertății religioase a supușilor creștini ai sultanului.

¹ Ibidem, p. 299.

² Ibidem, p. 280.

³ Ibidem, p. 281.

În 1772, aproape o treime din teritoriul Poloniei a fost împărțit între Austria, Prusia și Imperiul Rus, căruia i-au revenit „Bielorusia și Lituania până la Dvina și Nipru, un teritoriu cu 1.300.000 de locuitori”¹.

În anul 1793, a avut loc a doua împărțire a teritoriului Poloniei, rușii punând mâna pe „cea mai mare parte din Lituania și din Ucraina de Vest, cu un total de trei milioane de locuitori. În plus, Imperiul Rus a obținut dreptul de a intra cu trupele în ceea ce mai rămăsese din Polonia și de a-i controla politica externă”².

Polonezii s-au răzvrătit în 1794, dar au fost înfrânți.

În 1795, a avut loc cea de-a treia împărțire a Poloniei, rușilor revenindu-le „ceea ce mai rămăsese din Lituania și din Ucraina, cu 1.200.000 de locuitori, precum și ducatul Curlanda. Restul a fost luat de austrieci și prusaci, încât Polonia a încetat să mai existe ca stat independent”³.

Odată cu înaintarea în vârstă, „Ecaterina a II-a a devenit tot mai ostilă față de Franța revoluționară și a rupt relațiile cu aceasta în 1793, după executarea lui Ludovic al XVI-lea”⁴.

„Ecaterina a II-a a avut douăzeci și unu de iubiți, ultimul după ce împlinise șaizeci de ani. Din 1776 până în 1789, favoriții ei se succedau anual, unul după altul, și erau confirmați ca atare, ca și cum ar fi fost poeți de curte, de către Grigori Potemkin personal, care după ce a pierdut inima împărătesei, a rămas timp de cincisprezece ani șeful haremului ei masculin”⁵.

Împărăteasa a murit în 6 noiembrie 1796, în urma unui accident vascular cerebral, la vârsta de 67 de ani.

¹ Ibidem, p. 283.

² Ibidem, p. 285.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 287.

⁵ Ibidem, p. 272.

Pavel I (1796-1801)

Noul împărat era fiul Ecaterinei a II-a cu soțul ei, Petru al III-lea. Acesta a promulgat „Legile paveline”, instituind principiul strict al primogeniturii în succesiunea la tron.

Petru al III-lea i-a eliberat din închisoare pe cei aruncați acolo de mama lui, dar a umplut temnițele cu alți condamnați.

„Pentru a-i feri pe ruși să se molipsească de ideile Revoluției Franceze, împăratul a interzis importul de cărți și ziare, precum și călătoriile rușilor în străinătate”¹, limitând intrarea străinilor în imperiu.

Având o părere foarte bună despre sine, Petru al III-lea a afirmat că „singura persoană importantă din Imperiul Rus este aceea care vorbește cu împăratul și numai atât timp cât vorbește cu acesta”².

Petru al III-lea „a stabilit ca șerbii să lucreze trei zile pe săptămână pentru stăpâni și trei zile pentru ei înșiși, duminica fiind zi liberă, însă legea nu s-a pus în aplicare”³.

Între 1798-1799, trupele rusești, conduse de generalul Suvorov, au luptat împotriva francezilor în nordul Italiei, „Suvorov fiind considerat cel mai capabil comandant militar pe care Rusia l-a avut vreodată”⁴.

Împăratul „a fost ucis într-o revoluție de palat, în luna martie a anului 1801”⁵.

Alexandru I (1801-1825)

Alexandru I era fiul împăratului Pavel I și al Mariei Feodorovna, fiica ducelui Frederic al II-lea de Württemberg.

¹ **Geoffrey Hosking**, *Op. cit.*, p. 95.

² **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 288.

³ *Ibidem*, p. 289.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 290.

Acesta a urcat pe tron în 23 martie 1801, la vârsta de douăzeci și trei de ani și a fost încoronat în 15 septembrie același an. „El a fost cea mai complexă și mai derutantă personalitate din șirul suveranilor Imperiului Rus”¹.

La urcarea sa pe tron, „au fost abrogate toate legile dure și opresive din timpul lui Pavel I. Deținuții au fost eliberați, exilaților li s-a permis să revină în țară, folosirea torturii a fost interzisă”², cenzura a fost limitată, rușilor li s-a îngăduit să călătorească în afara granițelor țării, iar străinilor să vină în Rusia.

„În 1803, a fost aprobată o lege care permitea emanciparea voluntară a iobagilor, cu sprijinul stăpânilor”³.

Pentru soldați au fost înființate colonii militare, „iar peste un sfert din armata regulată s-a transformat în coloniști. Aici li se spunea soldaților când și cu cine să se căsătorească și chiar câți copii să aibă. Rata inițială a fost fixată la un copil pe an pentru fiecare cuplu. Femeile măritate, despre care se considera că puteau să aibă copii, erau amendate dacă nu respectau graficul”⁴.

În timpul lui Alexandru I, rușii s-au răspândit în America de Nord, nu doar în Alaska, ci și „în nordul Californiei, unde au fondat Fort Ross, în anul 1812”⁵.

„În 1818, împăratul i-a încredințat lui Novosilțev sarcina de a redacta o Constituție”⁶.

În anul 1818, au fost publicate, pentru prima dată, cele patru Evanghelii în limba rusă, iar în 1822, a fost tipărit Noul Testament în rusește⁷.

¹ Ibidem, p. 316.

² **Russell Sherman**, *Rusia, 1815-1881*, traducere de Radu Paraschivescu, Editura ALL, București, 2001, p. 18.

³ Ibidem, p. 19.

⁴ Ibidem, p. 22.

⁵ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 323.

⁶ **Russell Sherman**, *Op. cit.*, p. 26.

⁷ Noul Testament a fost tradus și publicat pentru prima dată în limba

Alexandru I a înființat mai multe Universități.

Datorită revoluțiilor care au avut loc în mai multe țări europene, după 1820 împăratul a sporit cenzura.

În 1801, rușii au anexat Georgia.

În 2 decembrie 1805, la Austerlitz, o armată formată din ruși și austrieci, a suferit o înfrângere zdrobitoare în fața trupelor franceze conduse de Napoleon, iar în 14 iunie 1807, rușii au fost din nou biruiți de francezi, la Friedland.

În urma conflictului dintre ruși și perși, care a avut loc între 1804 și 1813, perșii au acceptat „dominația rusă în Georgia și au renunțat în favoarea acestora la zonele Daghestan și Șemaka din Caucaz”¹.

Între 1806 și 1812, a avut loc un război ruso-turc, trupele lui Alexandru I înregistrând mai multe victorii asupra celor otomane. În tratatul de pace încheiat la București, în mai 1812, s-a stabilit că Basarabia va fi integrată în Imperiul Rus.

În 1808-1809, rușii s-au aflat în război cu suedezi, câștigând de la aceștia „Finlanda, care a devenit mare ducat autonom, iar împăratul rus a fost proclamat marele duce al acestuia”².

„În iunie 1812, Napoleon a invadat Imperiul Rus”³, câștigând câteva bătălii, dintre care cea mai sângeroasă a fost cea de la Smolensk.

În 7 septembrie 1812, armatele franceză și rusă s-au confruntat la Borodino, nu departe de Moscova. „Deși lupta a durat o singură zi, rușii au pierdut 42.000 de soldați, dintr-un total de 112.000 de combatanți, iar francezii 58.000, dintr-un total de 130.000. După bătălie, rușii s-au retras. În 14 septembrie 1812, Napoleon a intrat

română la Bălgrad (Alba Iulia), în 1648, deci cu 174 de ani înaintea celui în limba rusă.

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 323.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 326.

în Moscova, care fiind construită în mare parte din lemn, a ars până la temelii în primele zile ale ocupației franceze”¹.

După ce a pus stăpânire pe Moscova, Napoleon a vrut să încheie pace cu rușii, însă Alexandru I a refuzat.

Întrucât se apropia iarna, Napoleon a dat ordinul de întoarcere acasă. Din cauza distanțelor imense pe care le aveau de parcurs, trupele franceze erau aprovizionate cu greutate și mereu hărțuite de ruși. „Din totalul de aproximativ 600.000 de soldați, cu care Napoleon intrase pe teritoriul rusesc, doar între 30.000 și 50.000 au mai părăsit țara”².

Rușii și-au găsit mai mulți aliați, iar în bătălia de la Leipzig, din 16-19 octombrie 1813, trupele lui Napoleon au fost înfrânte. „Armatele aliate au trecut Rinul și au invadat Franța. După mai multe lupte crâncene, cu tot geniul militar al împăratului Franței, aliații au intrat triumfători în Paris, în 31 martie 1814. Napoleon a fost nevoit să abdice necondiționat și să se retragă pe insula Elba. Alexandru I a afirmat că aceasta a fost cea mai fericită zi din viața lui”³.

La 1 decembrie 1825, împăratul s-a stins din viață, la vârsta de 47 de ani. „Ultimele sale cuvinte ar fi fost: «Of, Doamne! Să fie adevărat că împărații suferă mai mult decât ceilalți oameni când mor?»”⁴.

„Există mai multe controverse legate de sfârșitul lui Alexandru I. O serie de zvonuri au acreditat ideea că împăratul și-a înscenat moartea, ca să poată trece neobservat, asumându-și identitatea unui mistic rătăcitor. Aceste zvonuri au fost încurajate de trei factori: alegerea ciudată a izolatului Taganrog ca loc de petrecere a iernii 1825-1826 de către familia imperială, faptul

¹ Ibidem, pp. 326-327.

² Ibidem, p. 327.

³ Ibidem, p. 328.

⁴ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 6.

că încă de la începutul domniei sale, Alexandru I declarase că la primul prilej favorabil voia să renunțe la responsabilitățile conducerii și - mai târziu - faptul că, în momentul în care împăratul Alexandru al III-lea i-a deschis sicriul, acesta era gol”¹.

Se crede că Alexandru I a devenit pustnicul Feodor Kuzmici din Siberia, care spre deosebire de ceilalți monahi din acea zonă izolată, era foarte bine educat și cult, cunoștea mai multe limbi străine, precum și numeroase amănunte din viața înaltei societăți a capitalei ruse. Acest călugăr s-a mutat la Domnul în ziua de 1 februarie 1864, la Tomsk, fiind ulterior trecut în rândul sfinților.

Nicolae I (1825-1855)

Moștenitorul tronului era fratele lui Alexandru I.

În decembrie 1825, a izbucnit o revoltă, care a fost înăbușită în sânge. Ca represalii, „au fost arestați peste trei mii de oameni. Cinci conducători ai rebeliunii au fost condamnați la moarte, iar 116 la exil în Siberia”².

Pentru a asigura ordinea în imperiu, Nicolae I a înființat un corp de jandarmi.

Temându-se pentru viața lui, „împăratul s-a înconjurat de militari în așa măsură, încât în ultima parte a domniei sale nu mai exista aproape nici un civil printre colaboratorii săi apropiați”³.

În anul 1835, Nicolae I a promulgat un nou cod de legi.

În timpul domniei acestui împărat și-a trăit ultimii ani de viață Alexandr Sergheevici Pușkin (1799-1837), „care este considerat, în general, cel mai mare poet rus”⁴ și fondatorul literaturii ruse moderne.

¹ **Russell Sherman**, *Op. cit.*, p. 31.

² *Ibidem*, p. 43.

³ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 338.

⁴ *Ibidem*, p. 372.

„Nicolae I a vizitat Anglia, în 1844”¹.

În anul 1848, „a avut loc o epidemie cumplită de holeră și s-au înregistrat cele mai slabe recolte din imperiu din ultimii treizeci de ani”².

După revoluțiile europene din 1848, împăratul le-a interzis rușilor să călătorească în străinătate și a sporit cenzura. De asemenea, „în anul 1849, a trimis 150.000 de soldați în Ungaria, ca să ajute la reprimarea rebeliunii conduse de Kossuth”³.

Între 1826-1828, rușii s-au aflat în război cu perșii, în urma căruia au obținut o parte din Armenia.

În bătălia de la Navarino, din 20 octombrie 1827, rușii și aliații lor au distrus flota otomană.

Rușii au cucerit mai multe cetăți turcești în 1828 și 1829.

În 1830, a avut loc o răscoală de emancipare a polonezilor, care a fost înfrântă.

În 1853, a început războiul Crimeii, între ruși și turci. În 30 noiembrie același an, o flotă rusească a distrus-o pe cea otomană, în golful Sinope.

În 1854, englezii și francezii s-au aliat cu turcii, împotriva rușilor, un an mai târziu cucerind Sevastopolul.

La congresul de pace de la Paris, din 1856, Rusia a pierdut teritorii în favoarea turcilor. „În plus, rușii renunțau la pretențiile lor vizând protecția creștinilor din Imperiul Otoman. Tratatul de la Paris a marcat un declin puternic al poziției rusești în Europa de sud-est și în Orientul Apropiat și chiar pe plan internațional”⁴.

Nicolae I a murit în 1855, de pneumonie, însă circulă și zvonul că și-ar fi pus singur capăt zilelor.

¹ **Russell Sherman**, *Op. cit.*, p. 146.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 58.

⁴ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 354.

Alexandru al II-lea (1855-1881)

Noul împărat era fiul lui Nicolae I și al prințesei prusace Frederica Louise Charlotte Wilhelmina, care după ce a trecut la ortodoxie și-a luat numele de Alexandra Feodorovna.

În 1837, pe când era încă țarevici, Alexandru l-a vizitat pe pustnicul Feodor Kuzmici, la Tomsk, aceasta fiind prima vizită a unui membru al dinastiei Romanov în Siberia.

Suveranul le-a îngăduit rușilor să călătorească din nou în străinătate.

„Înainte de a iniția politica sa de schimbări progresiste, împăratul declarase că are intenția să introducă reforma de sus în jos, pentru a preveni revoluția de jos în sus”¹.

Alexandru al II-lea a înfăptuit o reformă agrară, în anul 1861, desființând șerbia și acordându-le țăranilor dreptul de a cumpăra pământul pe care îl munceau, cu termen de plată în 49 de ani.

Universitățile din Rusia s-au confruntat cu tulburări, în 1861 și 1862.

„În 1864, a fost constituită o rețea de consilii rurale, cu scopul de a îmbunătăți administrația locală”².

Statele Unite ale Americii au cumpărat de la Imperiul Rus, în 30 martie 1867, pentru suma de 7.200.000 de dolari, Peninsula Alaska, cu o suprafață de 1.518.800 km².

În anul 1874, a avut loc o reformă a armatei, fiind „introdus serviciul militar general”³.

Sfânta Scriptură a fost tradusă și tipărită în limba rusă, în anul 1876⁴.

¹ **Michael Lynch**, *Reacțiune și revoluție: Rusia 1881-1924*, traducere de Emilia Stere, Editura ALL, București, 2000, p. 18.

² Ibidem, p. 17.

³ **Geoffrey Hosking**, *Op. cit.*, p. 343.

⁴ Sfânta Scriptură a fost tradusă și tipărită în limba română, la București, în anul 1688, deci cu 188 de ani înaintea celei în limba rusă.

În timpul domniei lui Alexandru al II-lea și-a trăit ultimii ani de viață renumitul „romancier Feodor Dostoievski (1821-1881). Romanele sale: «Crimă și pedeapsă», «Idiotul», «Demonii» și «Frații Karamazov» fiind considerate printre cele mai bune romane care s-au scris vreodată”¹.

În 1858, Imperiul Rus a anexat ținutul Amuriei, care aparținea Chinei și s-a stabilit granița între cele două țări, de-a lungul fluviului Amur.

Polonezii s-au răzvrătit împotriva rușilor, în 1863, dar rebeliunea a fost înfrântă.

Rușii au cucerit hanatele Hokand, Buhara și Hiva din Asia Centrală, între 1865 și 1876.

În 1875, a avut loc insurecția din Bosnia și Herțegovina, care s-a răspândit în Balcani.

Sub pretextul că „singurul scop al împăratului rus era ameliorarea și siguranța statutului pe care îl avea populația creștină oprimată din Imperiul Otoman”², rușii au început un nou război cu turcii, în 1877. Tratatul de pace de la San Stefano, din 1878, a fost favorabil Imperiului Rus, însă la Congresul de la Berlin din același an, marile puteri europene au luat o serie de hotărâri în avantajul lor.

Între 1866 și 1880 au existat mai multe tentative nereușite de asasinare a împăratului. În cele din urmă, suveranul a fost ucis în 13 martie 1881, în Sankt Petersburg. „Asasinatul a fost opera organizației «Voința Poporului», un grup de membri nemulțumiți ai inteligenței, care s-au răzburat pe Alexandru al II-lea pentru că își abandonase linia politică liberală inițială”³.

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 457.

² Russell Sherman, *Op. cit.*, p. 157.

³ Michael Lynch, *Op. cit.*, p. 21.

Alexandru al III-lea (1881-1894)

Succesorul la tron era fiul lui Alexandru al II-lea și al soției sale, prințesa Maria de Hesse și de Rin, care după convertirea la ortodoxie și-a luat numele de Maria Alexandrovna.

De pe când era copil, Alexandru al III-lea avea o forță musculară ieșită din comun. Acesta s-a căsătorit în 1866 cu prințesa Maria Sofia Frederica Dagmar a Danemarcei, care după ce a devenit ortodoxă și-a ales numele de Maria Feodorovna.

Alexandru al III-lea și soția sa au fost încoronați în ziua de 27 mai 1883.

Împăratul a sporit cenzura și a dus o politică de rusificare a popoarelor subjugate.

Între 1880 și 1890, Imperiul Rus a cunoscut o industrializare rapidă, dezvoltarea capitalismului ducând la crearea burgheziei și a proletariatului.

În 17 octombrie 1888, trenul în care călătorea împăratul a deraiat în apropiere de gara Borki. În momentul accidentului, familia imperială servea ceaiul în vagonul restaurant, al cărui acoperiș s-a prăbușit. Alexandru al III-lea a susținut cu umerii săi resturile acoperișului, acordând, în acest fel, familiei sale răgazul necesar pentru a ieși din tren.

Împăratul a inițiat, în 1891, construcția căii ferate trans-siberiene, care leagă Moscova de Vladivostok.

În 1891 și 1892, Rusia a fost lovită de foamete, care a declanșat epidemii de holeră și tifos.

În anul 1893, s-a semnat un tratat între Rusia și China, prin care o parte a Turkestanului chinez revenea rușilor. În urma acestui acord, Imperiul Rus măsoară „8.000 de km, între cele mai îndepărtate puncte de la vest la est și 3.200 de km de la nord la sud”¹.

„Pentru a înșela vigilența împărătesei și a medicilor, care îi interzisese consumul de alcool, Alexandru al III-lea a poruncit

¹ Ibidem, p. 7.

să i se confecționeze o pereche de cizme cu carâmbul foarte larg, în care să-și poată ascunde sticla de coniac”¹.

Împăratul a murit de nefrită, în 1 noiembrie 1894, la vârsta de 49 de ani.

Sfântul Serafim de Sarov, care a trăit între 1759 și 1833, „a prevestit mari nenorociri în perioada domniei împăratului rus de la începutul secolului al XX-lea”².

Nicolae al II-lea (1894-1917)

Ultimul împărat rus era fiul lui Alexandru al III-lea.

În 1893, acesta a vizitat mormântul pustnicului Feodor Kuzmici din Tomsk.

Nicolae al II-lea a moștenit tronul Rusiei la 1 noiembrie 1894, și la scurtă vreme după aceea, s-a căsătorit cu prințesa Victoria Alix Helena Luise Beatrice de Hesse și de Rin, care, prin trecerea la ortodoxie, a primit numele de Alexandra Feodorovna.

Încoronarea împăratului a avut loc în 26 mai 1896, la Moscova. În timpul festivităților, care au durat mai multe zile, numeroase persoane au fost călcate în picioare, murind în îmbulzeala iscată.

Cel din urmă împărat rus se autointitula: „Noi, Nicolae al II-lea, prin mila lui Dumnezeu împărat și autocrat al întregii Rusii; țar al Moscovei, Kievului, Vladimirului, Novgorodului, Astrahanului, Poloniei, Siberiei, Crimeii, Georgiei; stăpân al Pskovului; mare duce de Smolensk, Lituania, Volkinia, Podolia și Finlanda; prinț de Estonia, Livonia, Curlanda, Semgalle, Samogiția, Bialostok, Karelia, Tver, Iugoria, Perm, Viatka, Bulgaria și al altor țări; stăpân și mare duce al Novgorodului

¹ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 8.

² Helene Carrere d'Encausse, *Blestemul rușilor. Eseu despre asasinatul politic*, traducere de Felicia Ileana Ștefano, Editura POLIROM, Iași, 2000, p. 186.

de Jos, Cernigov, Riazan, Poloțk, Rostov, Iaroslav, Belosero, Oudoria, Obdoria, Condia, Vitebsk și a toată Regiunea de Nord; stăpân și suveran al Ținutului Iveriei, Kartaliniei, Kabardinei și al Provinciilor Armenești; suveran al prinților montani și circasieni; stăpân al Turkestanului; duce de Schleswig, Holstein, Stormarn, Ditmarschen și Oldenburg; prinț moștenitor al Norvegiei”.

În anul 1898, a fost înființat Partidul Social Democrat. „În 1903, a avut loc o convenție la Bruxelles și la Londra, la care social-democrații s-au separat în bolșevici, conduși de Vladimir Ilici Lenin, care doreau o organizație bine încheată de revoluționari profesioniști, și în menșevici, care doreau o organizație mai largă și mai destinsă”¹.

În 1903, liberalii au creat Uniunea Eliberării. Doi ani mai târziu, a luat ființă Partidul Constituțional Democrat, iar ulterior au fost constituite alte partide rusești.

Construcția căii ferate trans-siberiene a fost încheiată în anul 1903.

În anul 1904, savantul Ivan Petrovici Pavlov a obținut Premiul Nobel pentru Medicină.

Omul de știință Dmitri Ivanovici Mendeleev (1834-1907) a alcătuit tabelul periodic al elementelor chimice, care este foarte asemănător cu cel de astăzi. De asemenea, Mendeleev a creat patentul clasic al votcii rusești, care conținea 40% alcool.

Un francez care a vizitat Rusia la începutul secolului al XX-lea, relatează modul în care oamenii muncii ruși consumau această băutură: „Muncitori, mujici intrau grav, unul câte unul, în prăvălie. Ieșeau puțin după aceea, ținând în mână o sticlă de votcă obișnuită, sigilată cu ceară roșie. Votca superioară era sigilată cu ceară albă. Ajuns în stradă, omul făcea vreo cincizeci de pași și se oprea. Conform legii, era interzis să consumi alcool la mai puțin de cincizeci de metri de o prăvălie și la nouăzeci de metri

¹ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 421.

de o biserică. Pentru a deschide sticla, exista o modalitate care nu dădea greș. Consumatorul aplica cu palma o lovitură scurtă și puternică pe fundul sticlei. Dopul sărea ca din pușcă. În picioare, în mijlocul trotuarului, voinicul ducea sticla la gură, dădea capul pe spate, bea toată votca din două sau trei înghițituri, se strâmba, icnea, scotea din buzunar un colț de pâine neagră, îl ronțăia, îl mesteca și se întorcea oftând în prăvălie. Acolo, i se plăteau câteva copeici pentru sticla goală. Cu banii aceștia, cumpăra o altă sticlă, de dimensiuni mai mici, și se ducea din nou să o golească la cincizeci de pași mai încolo, gândindu-se cu tristețe că operația nu se putea repeta și a treia oară”¹.

În 8 februarie 1904, japonezii au atacat flota rusească la ieșirea din Port Arthur, iar bătăliile care au urmat au fost câștigate de japonezi. „Pentru Imperiul Rus, lovitura finală a venit de pe mare. Flota de care dispuneau rușii în Marea Baltică și care a fost trimisă în 1904, spre Orientul Îndepărtat, a făcut opt luni până la destinație și, odată ajunsă acolo, a fost imediat scufundată de flota japoneză la Tsushima, în mai 1905. Înfrângerea totală a Rusiei în fața unei țări asiatice mici, considerată inferioară, a fost o umilință indiscutabilă, care a făcut ca pretențiile ei de mare putere imperială să devină ridicole”².

Înfrângerile înregistrate în timpul războiului cu Japonia au întărit și extins opoziția față de regim, ducând la izbucnirea revoluției din februarie 1905. „Ziua de 22 ianuarie 1905, a ajuns să fie cunoscută ca «duminica sângeroasă». În acea zi, poliția capitalei a deschis focul împotriva unei uriașe demonstrații a muncitorilor, omorând, după aprecierile oficiale, o sută treizeci de persoane și rănind câteva sute”³. „«Duminica sângeroasă» a adus prejudicii grave imaginii de «tătuc» și apărător al poporului

¹ Henri Troyat, *Viața...*, p. 102.

² Michael Lynch, *Op. cit.*, pp. 36-37.

³ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 422.

rus, atribuită în mod tradițional împăratului”¹. În consecință, în imperiu s-au înmulțit grevele muncitorilor, revoltele țăranilor și protestele studenților, având loc chiar o rebeliune militară.

Revoluția din februarie l-a obligat pe Nicolae al II-lea să accepte un parlament, numit Duma, însă relațiile împăratului cu acesta nu au fost prea bune. La scurt timp, a devenit clar pentru toată lumea că suveranul nu intenționa să accepte un parlament democratic, cu putere legislativă, așa cum cerea populația, ci doar unul pur consultativ. În aceste condiții, protestele de masă și confruntările de stradă au continuat, iar „între 20 și 30 octombrie 1905, a avut loc o grevă generală, care a fost caracterizată drept cea mai mare, cea mai bine organizată și cea mai reușită grevă din istorie, rușii dovedind că voiau să pună capăt autocrației”². Cu această ocazie, au fost alcătuite primele „soviete” sau consilii muncitorești la Sankt Petersburg și la Moscova. „Lev Troțki a devenit președintele sovietului din Sankt Petersburg și organizatorul grevei generale din capitală”³.

„În 30 octombrie, împăratul a emis un Manifest, prin care garanta libertăți civile rușilor, anunța o Dumă cu funcție legislativă adevărată, care putea aproba sau respinge toate legile propuse, transformând imperiul într-o monarhie constituțională”⁴.

În anii următori, au mai avut loc proteste, însă au fost rapid potolite de poliție, prin întemnițarea sau chiar condamnarea la moarte a unora dintre demonstranți.

„În 21 februarie 1913, patriarhul Antiohiei a oficiat la Sankt Petersburg o slujbă, care comemora trei sute de ani de la alegerea lui Mihail Romanov ca țar”⁵.

¹ Michael Lynch, *Op. cit.*, p. 55.

² Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, p. 422.

³ Michael Lynch, *Op. cit.*, p. 56.

⁴ Nicholas V. Riasanovsky, *Op. cit.*, pp. 422-423.

⁵ Henri Troyat, *Rasputin*, traducere de Ileana Busuioc, Editura Humanitas, București, 1998, p. 88.

Cuplul imperial avea patru fete și un băiat, numit Alexei, care era bolnav de hemofilie. De multe ori medicii s-au dovedit neputincioși în fața hemoragiilor interne ale moștenitorului tronului, pe care Grigori Rasputin, un mistic controversat, le putea opri. „Grigori Efimorovici Novâi, cunoscut sub numele de Rasputin, se născuse în 21 ianuarie 1869 la Pokrovskoie, un târg pierdut în taiga, între câmpiile și pădurile Siberiei”¹.

După ce s-a mutat la Sankt Petersburg, pentru a locui cât mai aproape de palatul imperial, „în mai 1914, Rasputin s-a stabilit în apartamentul 20 din strada Gorohovaia nr. 64, locuință care prezenta avantaje în ceea ce privește deplasările lui către reședința suveranilor. Chiria apartamentului cu cinci camere, aflat la etajul al treilea al imobilului, era plătită de împărat. Ohrana, Departamentul pentru Apărarea Securității Publice și a Ordinii, avea ordin să supravegheze clădirea. Tot timpul se aflau acolo patru agenți în civil: unul în dreptul porții și trei în holul cu scara principală. Și portarul avea ca sarcină să-l apere pe ilustrul chiriaș. Agenții din hol își notau numele vizitatorilor, iar din când în când, unul dintre ei urca până la etajul al treilea, ca să vadă dacă totul era în ordine”².

Fiind convinsă că Rasputin este omul lui Dumnezeu, împărăteasa a devenit din ce în ce mai încrezătoare în sfaturile lui, inclusiv în ceea ce privește problemele de stat.

În vara anului 1914, Nicolae al II-lea a ordonat mobilizarea generală și a intrat în Primul Război Mondial, alături de reprezentanții Antantei (Franța și Anglia), împotriva Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Bulgaria). În același an, rușii au fost înfrânți de germani la Tannenberg și Lacurile Mazuriene, dar au înaintat în Galiția. „La

¹ **Paul Ștefănescu**, *Enigme și mistere din toate timpurile*, vol. II, Editura Vestala, București, 2005, p. 37.

² **Henri Troyat**, *Rasputin...*, p. 94.

scurt timp însă, armata rusă a rămas fără rezerve de arme și muniții, încât pentru o perioadă, în 1915, un sfert dintre soldații ruși erau trimiși pe front neînarmați, cu indicația de a culege armele de la cei morți pe câmpul de luptă”¹. S-a ajuns chiar „la o mare criză de bocanci, încât soldații luptau în picioarele goale”². Din cauză că erau „prost echipați și subnutriți, tot mai mulți dintre «țărani în uniformă» care compuneau armata Imperiului Rus au dezertat”³.

În anul 1915, rușii au fost înfrânți în Galiția, pierzând teritoriile pe care le stăpâniseră în Polonia.

În septembrie 1915, Nicolae al II-lea a preluat conducerea armatei, „lăsându-și soția și pe Rasputin, conducători efectivi ai capitalei. Miniștrii erau schimbați repede și fiecare era tot mai supus lui Rasputin decât predecesorul său”⁴.

În anul 1916, a avut loc o ofensivă victorioasă a trupelor rusești în Caucaz.

În timpul războiului, „apartamentul lui Rasputin din Sankt Petersburg a devenit într-un fel anticamera palatului imperial. Cei care aveau ceva de solicitat, se grăbeau să ajungă acolo dimineața devreme, pentru că scările erau pline, iar uneori era lume chiar și pe stradă, în preajma casei. În fiecare zi treceau pe la el între 300 și 400 de vizitatori”⁵.

„În scrisorile zilnice adresate lui Nicolae al II-lea, împărăteasa îl asigura pe suveran că Rasputin este mai clarvăzător decât toți miniștrii la un loc și că numai el ar putea duce Rusia la victorie”⁶.

Profund nemulțumiți de influența covârșitoare a lui Rasputin asupra familiei imperiale, câțiva membri ai înaltei

¹ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 434.

² **Michael Lynch**, *Op. cit.*, p. 78.

³ *Ibidem*, p. 77.

⁴ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 435.

⁵ **Henri Troyat**, *Rasputin...*, p. 110.

⁶ *Ibidem*, p. 133.

societăți din Sankt Petersburg au pus la cale asasinarea acestuia. Astfel, „în 16 decembrie 1916, Rasputin s-a dus la palatul prințului Felix Iusupov. Acolo a băut vin de Madeira otrăvit și a servit prăjituri cu cianură de potasiu. Două ore mai târziu, părea a se simți excelent. Atunci, Felix s-a hotărât să grăbească lucrurile și l-a împușcat pe la spate cu un revolver. Rasputin s-a prăvălit cu fața în jos pe o blană de urs alb. Auzind zgomotul focului de armă, marele duce Dmitri, Suhotin, Purișkevici și Lazovert, care făceau parte din complot, au venit și ei în grabă în camera respectivă. După ce l-au urcat pe Rasputin pe un divan, i-au închis ochii. Unul dintre conspiratori i-a luat pulsul și a anuțat că este mort. O jumătate de oră mai târziu, Rasputin și-a revenit și l-a înhățat cu nădejde pe Felix. Prințul s-a smuls din mâinile lui. Rasputin a luat-o la fugă prin curtea palatului, urlând. Un alt conjurat a fugit după el și a tras câteva focuri de revolver. Rasputin s-a prăbușit în zăpadă, lovit de patru gloanțe, dintre care unul în cap. Trupul i-a fost dus în palat, unde complotiștii și-au dat frâu liber urii, lovindu-l și mutilându-l. Înfășurat într-o cuvertură și legat, Rasputin a fost aruncat în apele înghețate ale Nevei, printr-o copcă făcută în gheață. În fapt însă, Rasputin a supraviețuit cianurii, gloanțelor și loviturilor, și era viu când a fost aruncat în apă, după cum s-a văzut la autopsie. El a murit înecat, după ce reușise să își elibereze o mână”¹.

În testamentul său, alcătuit în anul 1916, Rasputin a scris: „Presimt că voi părăsi această viață înainte de 1 ianuarie. Dacă voi fi ucis de boieri, aceștia vor fi obligați să părăsească Rusia. Frații se vor ridica împotriva fraților, se vor ucide unii pe alții și se vor urî. Împărate al Rusiei, dacă unul dintre ai tăi mă va omorî, nimeni din familia ta, nici unul dintre copiii tăi nu va trăi

¹ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 361.

mai mult de doi ani. Vor fi uciși de poporul rus”¹, „iar după ce voi muri eu, Rusia va cădea în ghearele diavolului”².

Ineficiența eforturilor armatelor rusești de pe front și înăsprirea condițiilor de viață din țară, au dus la o serie de noi greve și tulburări în imperiu, în iarna 1916-1917.

„În 11 martie 1917, membrii Dumei au emis un decret prin care se dizolva imperiul, iar a doua zi au format un guvern provizoriu. Prin aceasta regimul imperial s-a stins, fără niciun suspin”³.

În 15 martie 1917, Nicolae al II-lea a fost forțat să abdice, în favoarea fratelui său, Mihail. Acesta însă a refuzat să accepte tronul, abdicând a doua zi. Astfel, dinastia Romanov, care a fost fondată de Mihail I, în anul 1613, l-a avut ca ultim reprezentant pe Mihail al II-lea, care a fost suveran cu numele timp de o singură zi, trei secole mai târziu.

„Între 1914 și 1917, Ministerul de Externe al Germaniei a oferit regulat ajutoare financiare pentru Lenin și bolșevici, în speranța că dacă aceștia își vor îndeplini țelurile revoluționare, vor scoate Rusia din război”⁴.

În urma evenimentelor petrecute în Rusia, un grup de bolșevici conduși de Vladimir Ilici Lenin, a călătorit din Elveția până la Sankt Petersburg. „Guvernul german a pus la dispoziția lui Lenin un vagon special, închis, cu care să călătorească de-a lungul teritoriilor ocupate din Europa până acasă. În permisul oficial scria: «Vagonul va beneficia de drepturi extra-teritoriale. Nu se va efectua niciun control sau verificare a pașapoartelor sau a călătorilor, nici la intrarea, nici la ieșirea din Germania. Persoanele din acest vagon au dreptul să călătorească indiferent de opiniile lor politice sau de

¹ **Henri Troyat**, *Rasputin...*, p. 163.

² **Isabelle Bricard**, *Op. cit.*, p. 361.

³ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, p. 471.

⁴ **Michael Lynch**, *Op. cit.*, p. 98.

atitudinea lor față de chestiunea oportunității războiului sau a păcii. Pe cât posibil, călătoria se va desfășura fără opriri, într-un tren direct. Pasagerilor nu li se poate ordona să părăsească vagonul și nu o pot face nici din proprie inițiativă. Călătoria nu va fi întreruptă decât în caz de necesitate tehnică»¹.

„Călătoria lui Lenin, într-un vagon special, până la Sankt Petersburg, în aprilie 1917, a fost extrem de semnificativă. Un oficial german o asemăna cu transportarea unui virus mortal într-o eprubetă. Ajunsă cu bine în Rusia, eprubeta s-a spart și a eliberat germenii fatali care au infectat organismul politic al Rusiei”².

Ajuns în capitala Rusiei, Lenin „a proclamat pacea, luarea pământului nobililor de către țărani, a conducerii fabricilor de către comitete de muncitori și toată puterea de către soviete. «Război palatelor, pace colibelor», «expropriati pe expropriatori», iată ce scria pe pancardele bolșevicilor”³.

„În 7 noiembrie 1917, Armata Roșie a ocupat diferite puncte strategice din capitala Rusiei. În seara de 8 noiembrie, soldați din garnizoana Sankt Petersburg, conduși de bolșevici și gărzile roșii muncitorești, au asaltat Palatul de iarnă, slab apărat de tineri din școli militare și chiar de un batalion de femei și i-au arestat pe membrii guvernului provizoriu, fiind instituit regimul sovietic în Sankt Petersburg și în întreaga Rusie”⁴.

„Guvernul sovietic s-a organizat în 9 noiembrie 1917, sub denumirea de Consiliul Comisarilor Poporului, avându-l în frunte pe Vladimir Ilici Lenin, care conducea și guvernul și partidul, fiind recunoscut ca cea mai importantă personalitate a noului regim din Rusia”⁵.

¹ Ibidem, p. 97.

² Ibidem, p. 98.

³ **Nicholas V. Riasanovsky**, *Op. cit.*, pp. 473-474.

⁴ Ibidem, p. 476.

⁵ Ibidem, p. 490.

Nicolae al II-lea și familia sa au fost ținuți captivi o perioadă de timp în Palatul Alexandru din Sankt Petersburg, însă în august 1917, au fost transportați la Tobolsk, în Siberia. După preluarea puterii, bolșevicii i-au mutat la Ecaterinburg.

În noaptea de 16 spre 17 iulie 1918, la ordinul lui Lenin, întreaga familie imperială, precum și servitorii care îi însoțeau, au fost împușcați în subsolul Casei Ipatiev din Ecaterinburg, de un pluton de execuție comandat de Iacov Iurovski.

În anul 1981, Nicolae al II-lea, soția sa, Alexandra, fiicele lor: Olga, Tatiana, Maria și Anastasia, precum și fiul lor Alexei, au fost trecuți în calendarul creștin, ca martiri, de către Biserica Ortodoxă Rusă din afara granițelor țării. În anul 2000, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse i-a acceptat în calendarul ei, dar nu în calitate de martiri, pentru că nu au suferit moartea din cauza credinței lor, ci doar ca pe unii care au fost supuși la chinuri.

Imperiul lui Napoleon Bonaparte

Corsica este o insulă din Marea Mediterană, cu o suprafață de 8.741 km² (cu ceva mai mare decât județul Timiș), situată la 177 km sud-est de Coasta de Azur (Franța), la 85 km vest de Toscana (Italia) și la 12 km nord de Sardinia.

În decursul timpului, insula a fost locuită de cartaginezi, greci, etrusci, romani, vandali și ostrogoți, fiind luată ulterior în stăpânire de bizantini, papalitate și genovezi. „În 15 mai 1768, în urma unui tratat încheiat între Franța și Genova, Corsica a fost cedată Franței”¹.

În 15 august 1769, în orașelul Ajaccio din insula Corsica, în familia Bonaparte, s-a născut un băiat, care a fost botezat Napoleon.

În 1779, copilul de zece ani a fost trimis la școală în Franța. Acesta „avea o memorie excepțională și o uriașă putere de muncă”² și cu toate că a învățat rapid și foarte bine limba franceză, „niciodată nu și-a pierdut accentul italian”³.

După absolvirea școlii militare, „în ziua de 30 octombrie 1785, Napoleon a intrat în armată, cu gradul de sublocotenent, fiind repartizat la un regiment din Valence, în sudul țării. Aici își petrecea tot timpul liber citind cărți, pe care i le împrumuta un anticar, ce-și avea prăvălia în aceeași casă unde locuia și el”⁴.

¹ **Manole Neagoe**, *Napoleon*, Editura Meridiane, București, 1970, p. 7.

² **E. V. Tarle**, *Napoleon*, traducere de Nicolae Parocescu, Editura Lider, București, 1997, p. 14.

³ **Andrina Stiles**, *Napoleon, Franța și Europa*, traducere de Iuliu și Mihai Popescu, Editura ALL, București, 1995, p. 1.

⁴ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 12.

În 1789, a început Marea Revoluție Franceză, „care urmărea înlocuirea regimului feudal cu unul burghez. Triumful ei ar fi însemnat realizarea unei concurențe pentru Anglia, țară care înfăptuise revoluția burgheză și care avea cea mai dezvoltată economie din Europa. De aceea, deși pare paradoxal, Anglia, o țară în care revoluția burgheză triumfase demult, era interesată să prelungească în mod sistematic anarhia din interiorul Franței și să coalizeze Europa feudală împotriva revoluției burgheze care se înfăptuia în această țară”¹.

Revoluționarii francezi, care luptau sub deviza: „Libertate, egalitate și fraternitate”, doreau înlăturarea monarhiei și proclamarea republicii. Întrucât toate marile puteri europene erau conduse la acel moment de împărați sau regi (Anglia, de George al III-lea, Austria, de Iosif al II-lea, Rusia, de Ecaterina a II-a, Prusia, de Frederick William al II-lea), aceștia se temeau că supușii lor vor urma exemplul francezilor, încercând să răstoarne monarhiile din țările proprii, ceea ce i-a determinat să lupte din răspunderi pentru a-și păstra funcția și privilegiile.

În perioada respectivă, „Franța, cu cei 26 de milioane de locuitori ai ei, era țara cea mai populată din Europa”².

În anul 1792, tânărul Napoleon a fost avansat la gradul de căpitan³.

În același an, revoluționarii francezi au proclamat republica, „21 septembrie 1792, devenind prima zi a Anului I al libertății”⁴. Regele Ludovic al XVI-lea a fost detronat, condamnat la moarte și executat în 21 ianuarie 1793. „Decapitarea regelui francez a constituit pentru monarhii feudali pretextul unei acțiuni comune

¹ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 84.

² **Jacques Madaule**, *Istoria Franței*, vol. II, traducere de Eugen Rusu, Editura Politică, București, 1973, pp. 187-188.

³ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 17.

⁴ **Jacques Madaule**, *Op. cit.*, p. 177.

contra revoluției. În realitate, soarta acestui rege îi interesa prea puțin sau deloc”¹. Astfel, a fost formată o coaliție internațională împotriva Franței, „din care făceau parte Austria, Prusia, Anglia, Rusia, Regatul Sardiniei, Regatul celor două Sicilii și câteva state germane (Wurtemberg, Bavaria, Baden etc.)”².

1. Generalul Napoleon

În 1793, a izbucnit o răscoală contrarevoluționară în sudul Franței, iar regaliștii din Toulon i-au izgonit sau masacrat pe reprezentanții puterii revoluționare, chemând în ajutor flota engleză care patrula în Mediterana apuseană, întrucât „Anglia era dușmanul cel mai îndârjit al revoluției franceze”³.

Căpitanul Napoleon era la Toulon în acele zile și nefiind de acord cu modul în care era condus atacul împotriva acestui oraș, a cerut să preia el comanda trupelor. „După două zile de canonadă îndârjită, în 17 decembrie 1793, șapte mii de soldați republicani au asaltat întăriturile și, după o luptă înverșunată, au fost respinși. Dar în acel moment, a intervenit Bonaparte cu o coloană de rezervă, și intervenția sa a hotărât victoria. În ziua următoare, au început să fugă în masă toți aceia pe care englezii au consimțit să-i ia pe navele lor. Toulonul s-a predat învingătorilor. Armata republicană a intrat în oraș. Flota engleză a izbutit să ajungă în larg. Aceasta a fost prima bătălie dată și câștigată de Napoleon”⁴.

„Prin decizia din 14 ianuarie 1794, Napoleon Bonaparte a primit gradul de general de brigadă. Avea în momentul acela douăzeci și patru de ani”⁵.

¹ **Gheorghe Eminescu**, *Napoleon Bonaparte*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1973, p. 191.

² **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 36.

³ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 65.

⁴ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 20.

⁵ *Ibidem*, p. 21.

În 27 iulie 1794, „membrii guvernului din Paris, precum și partizanii lor au fost arestați și executați. Imediat, în toată Franța au început să fie arestate persoanele apropiate sau numai bănuite ca fiind apropiate principalilor membri ai guvernului răsturnat. Generalul Bonaparte a fost arestat în 10 august și dus sub escortă la fortul Antibes, pe țărmul Mediteranei. A fost însă eliberat după o înțemnițare de paisprezece zile. Printre hârtiile lui nu se găsisese nimic care să justifice urmărirea”¹.

După căderea guvernului, conducerea țării a fost „încredințată unui Directorat și unor consilii savant echilibrate, așa încât nicio tentativă de instaurare a puterii personale să nu aibă sorți de izbândă”².

În 5 octombrie 1795, regaliștii au încercat o lovitură de stat, iar Napoleon a fost chemat să înăbușe rebeliunea. Răsculații au pornit la atac împotriva Directoratului, dar Bonaparte i-a întâmpinat cu tunurile. Generalul avea un principiu: „Cînd ai ajuns la luptă, trebuie să învingi cu orice preț. Și el s-a ținut întotdeauna, fără excepție, de această regulă. Totala neîndurare în luptă a fost o trăsătură dintre cele mai caracteristice ale lui Napoleon. Masacrul a fost absolut îngrozitor în fața bisericii Saint-Roch. Către amiază, totul era sfârșit. După ce au lăsat în urmă câteva sute de cadavre, răsculații au fugit în toate direcțiile, târînd răniții după ei și ascunzându-se prin case. Cei care au avut timp, au părăsit în grabă mare Parisul. Seara, tânărul general a fost numit comandant al forțelor armate din interior”³.

„Nu mult după această subită ascensiune, Napoleon a întâlnit-o pe Josefina de Beauharnais, văduva unui conte executat în perioada terorii, și s-a îndrăgostit de ea. Josefina era

¹ Ibidem, pp. 22-23.

² Jacques Madaule, *Op. cit.*, p. 194.

³ E. V. Tarle, *Op. cit.*, pp. 31-32.

cu șase ani mai mare decât el”¹ și „era originară din Martinica”².

„În 23 februarie 1796, Napoleon a fost numit în postul de comandant suprem al armatei care urma să lupte în Italia, împotriva coaliției antifranceze. Începând din acest an, numele lui a răsunat în toată Europa și nu a mai părăsit avanscena istoriei mondiale”³.

„La 9 martie 1796, generalul s-a căsătorit cu Josefina, iar două zile mai târziu și-a luat rămas-bun de la ea, plecând la război”⁴.

„Armata pe care urma să o comande Napoleon era cantonată la Nisa și în împrejurimi, numărând 43.000 de oameni. Aceasta se afla într-o asemenea stare, încât semăna mai degrabă cu o adunătură de zdrențăroși”⁵. „Încălțăminte lipsea în așa măsură încât, la inspecție, unele subunități se prezentau cu jumătate de efectiv, pentru că cealaltă jumătate era desculță”⁶.

„Napoleon avea o înălțime de 1,67 m”⁷, iar la momentul preluării trupelor sale era în vârstă de 26 de ani. Fiind privit cu neîncredere de către unii generali mai vechi în funcție și mai înalți decât el, „în cursul unei discuții tăioase, Bonaparte i-a spus, privindu-l de jos în sus, pe vlăjganul Augereau: «Generale, ești exact cu un cap mai înalt decât mine, dar dacă ești nepolitic, voi face să dispară numaidecât această diferență»”⁸.

La începutul lunii aprilie, trupele conduse de Napoeon au pornit spre Italia. „Din primele zile, Bonaparte a dat dovadă de o îndrăzneală ce mergea până la temeritate și de un total dispreț al riscurilor personale”⁹.

¹ Ibidem, p. 34.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 31.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 37.

⁴ Ibidem, p. 35.

⁵ Ibidem, p. 38.

⁶ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 37.

⁷ **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 2.

⁸ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, pp. 38-39.

⁹ Ibidem, p. 40.

„Marșul spre Italia a durat de la 5 pînă la 9 aprilie 1796. Aici acționau în comun trupele austriece și piemonteze, împărțite în trei grupe, pe căile ce duceau în Piemont și Genova. Prima luptă cu austriecii, comandați de Dargenteau, a avut loc lângă Montenotte. În câteva ore, inamicul a fost zdrobit. La două zile după prima ciocnire, a avut loc bătălia de la Millesimo, care a însemnat pentru piemontezi o înfrângere totală. După noua victorie a francezilor asupra piemontezilor la Mondovi și după predarea acestui oraș, generalul piemontez Colli a angajat tratative de pace și, la 28 aprilie, s-a semnat armistițiul. Condițiile acestui armistițiu erau foarte grele pentru învinși. Pacea definitivă a fost semnată în 15 mai 1796, la Paris”¹.

„În cursul acestor lupte s-a manifestat un principiu de bază al lui Napoleon: concentrarea rapidă de mari forțe la un loc, trecerea de la un obiectiv strategic la altul, fără manevre complicate, zdrobirea pe rînd a forțelor inamice”². În urma acestor victorii în lanț, „Gohier, un membru al Directoratului de la Paris, i-a spus lui Napoleon: «Adesea, cu forțe mai mici, dumneavoastră ați învins un inamic mai puternic». Napoleon a negat, spunând că el nu făcuse decât să se arunce cu iuțeală fulgerătoare asupra forțelor răzlețe ale inamicului și să le bată pe rînd și că, astfel, în fiecare din aceste atacuri luate în parte, el a fost în acel moment superior inamicului, cu toate că în total, forțele acestuia erau superioare din punct de vedere numeric”³.

După ce s-a încheiat pacea cu Piemontul, Napoleon a continuat luptele cu austriecii, pe care i-a biruit la Lodi, ocupând orașele Milano și Modena. „A venit apoi rîndul Toscanei, cu toate că ducele de Toscana rămăsese neutru în războiul franco-austriac. Bonaparte nu ținea deloc socoteală de neutralitatea acestor state

¹ Ibidem, pp. 41-42.

² Ibidem, p. 41.

³ Ibidem, p. 500.

italiene. Intra în orașe și sate, rechiziționa tot ce-i trebuia pentru armată. La Lugo, populația a atacat trupele franceze, omorând cinci dragoni francezi. În urma acestui fapt, orașul a fost pedepsit. Mai multe sute de persoane au fost trecute prin ascuțișul sabiei. Soldații, lăsați liberi să jefuiască, i-au masacrat pe toți locuitorii bănuți de intenții dușmănoase”¹.

„Napoleon a pornit mai departe, împotriva cetății Mantua, una dintre cele mai puternice din Europa, prin poziția naturală și întăriturile ei. Abia a împresurat Mantua, când a aflat că o armată austriacă de 30.000 de oameni, sub comanda foarte capabilului și talentatului general Wurmser, plecase din Tirol, pentru a veni în grabă în ajutorul asediaților. Bonaparte a repartizat 16.000 de oameni pentru asediul Mantuei. Mai avea 29.000 de rezervă și aștepta întăriri din Franța. L-a trimis în întâmpinarea lui Wurmser pe Massena, unul dintre cei mai buni generali ai săi. Wurmser, însă, l-a respins. L-a trimis în grabă pe Augereau, un tot atât de capabil ajutor al său, general mai vechi decât el însuși, dar și acesta a fost respins de către Wurmser. Situația devenea critică pentru francezi. Wurmser a intrat în Mantua, pe care o despresurase, și jubila la gândul victoriei asupra redutabilului inamic, când a aflat că Napoleon, cu toate forțele sale, se aruncase asupra celeilalte coloane austriece care opera împotriva comunicațiilor sale cu Milano și că, după trei lupte, o zdrobise. Bătăliile avuseseră loc la Lonato, Salo și Brescia. Aflând acestea, Wurmser a ieșit cu toate forțele sale din Mantua și, după ce a zdrobit flanc-garda pe care i-o opuseseră francezii sub comanda lui Valette și a respins, într-o serie de încăierări, și alte detașamente franceze, în sfârșit, în 5 august, s-a confruntat lângă Castiglione cu Bonaparte însuși. Aici a suferit o grea înfrângere, datorită unei manevre strălucite care adusese o parte din trupele franceze în spatele austriecilor”².

¹ Ibidem, p. 43.

² Ibidem, pp. 43-45.

„Wurmser, cu rămășițele armatei sale, s-a închis în Mantua. Napoleon a reînnoit asediul. În Austria se echipa în mare grabă o nouă armată. Aceasta era pusă sub comanda lui Alvinzi, unul dintre cei mai buni generali ai Imperiului Austriac. Lăsând 8.300 de oameni pentru a continua asediul Mantuei, Bonaparte a pornit în întâmpinarea lui Alvinzi cu 28.500 de oameni. În 15 noiembrie 1796, a început crâncena și sângeroasa bătălie de la Arcole. Austriecii erau mai numeroși decât francezii și luptau cu deosebită dârzenie, fiind acolo regimentele de elită ale monarhiei habsburgice. Bătălia a durat trei zile, cu mici întreruperi. Alvinzi a fost biruit și respins”¹.

„Într-o bătălie sângeroasă de două zile (14 și 15 ianuarie 1797), Napoleon a zdrobit la Rivoli întreaga armată austriacă. La două săptămâni și jumătate după această bătălie, Mantua a capitulat. După luarea Mantuei, Bonaparte s-a îndreptat spre nord, amenințând teritoriile ereditare ale Habsburgilor. Venit în grabă pe teatrul de operațiuni italian, la începutul primăverii anului 1797, arhiducele Carol a fost învins de Napoleon într-o serie de operațiuni și respins spre Brenner, unde a bătut în retragere cu pierderi grele. Capitala Austriei era amenințată să fie invadată de francezi”².

„Dușman înverșunat și neîmpăcat al Revoluției Franceze, papa Pius al VI-lea vedea în Napoleon - devenit comandant suprem ca recompensă pentru nimicirea pioșilor regaliști - o creatură a iadului și sprijinea Austria prin toate mijloacele, în lupta ei grea. Napoleon a pornit o expediție împotriva posesiunilor pontificale. Trupele papei au fost puse pe fugă chiar la prima bătălie. După aceasta, orașele au început să se predea unul după altul, fără împotrivire, lui Bonaparte, care le confisca tot ce avea vreo valoare: bani, bijuterii, tablouri, vase de preț.

¹ Ibidem, pp. 45-46.

² Ibidem, p. 46.

Înspăimântat, papa Pius al VI-lea i-a trimis generalului, prin cardinalul Mattei, nepotul său, însoțit de o delegație, o scrisoare, prin care îl implora să încheie pace. În ziua de 19 februarie 1797, la Tolentino, a fost semnată pacea. Papa a cedat Franței o parte foarte importantă și cea mai bogată din teritoriile sale, a vărsat 30 de milioane franci aur în vistieria țării și i-a lăsat învingătorului cele mai frumoase tablouri și statui din muzeele sale, care au fost expediate la Paris”¹.

Cu toate că „Napoleon se născuse și fusese crescut ca un bun catolic, el a devenit, dacă nu chiar un ateu, cel puțin un agnostic”². El „considera Biserica un instrument comod de poliție spirituală, care ajută la conducerea maselor populare. Cât despre papalitate, ca atare, Bonaparte o socotea o pură șarlatanie istorică, pe care au născocit-o pe vremuri episcopii Romei, folosind cu abilitate unele împrejurări locale și istorice ale vieții medievale, favorabile lor, și pe care au acreditat-o într-o perioadă istorică de aproape două mii de ani”³.

„La sfârșitul lui 1796 și începutul lui 1797, ceilalți generali francezi erau bătuți pe Rin de către austrieci; iar în timp ce armata Rinului cerea mereu bani pentru întreținere, cu toate că fusese de la început perfect echipată, Napoleon, cu hoarda lui zdrențăroasă, nedisciplinată, pe care o transformase într-o armată devotată și de temut, nu numai că nu cerea nimic, ci, dimpotrivă, trimitea la Paris milioane de franci aur, opere de artă, cucerea Italia, nimicea una după alta armatele austriece și constrângea Austria să ceară pace”⁴.

„Napoleon a încheiat la Leoben un armistițiu, cu Austria, pe bazele următoare: Austria ceda Franței malurile Rinului și

¹ Ibidem, pp. 47-48.

² **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 91.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, pp. 49-50.

⁴ Ibidem, p. 50.

toate posesiunile ei din Italia ocupate de Napoleon. În schimb, i se promitea Veneția”¹.

„Bonaparte i-a ordonat generalului Baraguey-d’Hilliers să ocupe Veneția, care a capitulat în iunie 1797. După treisprezece veacuri de viață liberă și bogată în evenimente istorice, republica comercială a Veneției a încetat să mai existe”².

„Îndată după cucerirea Veneției, Napoleon i-a poruncit unuia dintre generalii din subordinea lui să ocupe Insulele Ionice”³ din Marea Mediterană.

„La 17 octombrie 1797, în orașelul Campo-Formio, a fost semnată pacea între Republica Franceză și Imperiul Austriac. Cu acest prilej, s-au manifestat mai mult ca oricând remarcabilele aptitudini diplomatice ale lui Napoleon, calități care, după numeroși istoriografi ai epocii, nu erau cu nimic mai prejos decât geniul său militar. Vestea păcii a fost primită la Paris cu o bucurie furtunoasă. Țara aștepta înviorarea comerțului și a industriei. Numele genialului conducător militar era pe toate buzele. Toată lumea își dădea seama că războiul, pierdut la Rin de către ceilalți generali, fusese câștigat în Italia numai de Napoleon și că, prin aceasta, fusese salvat și Rinul”⁴.

În toamna anului 1797, mai mulți oameni politici importanți de la Paris au fost arestați „și trimiși fără judecată în Guyana, iar ziarele bănuite de regalism au fost interzise”⁵.

Directoratul l-a numit pe Napoleon comandant suprem al armatei care urma să pornească împotriva Angliei, chemându-l la Paris. După ce Bonaparte „jefuise temeinic și sistematic teritoriile italiene pe unde a trecut, cu toate că trimisese la Paris numeroși

¹ Ibidem, p. 51.

² Ibidem, p. 52.

³ Ibidem, p. 62.

⁴ Ibidem, p. 57.

⁵ Ibidem, p. 55.

bani și sute dintre cele mai bune opere de artă din muzeele și galeriile de pictură italiene, nu s-a uitat nici pe sine, nici pe generalii săi. La întoarcerea acasă erau cu toții oameni bogați”¹.

„În 7 decembrie 1797, Napoleon a sosit la Paris, iar în 10 decembrie a fost primit în triumf la palatul Luxembourg, de către întreg Directoratul. O imensă mulțime îl aștepta în preajma palatului”².

2. Campania din Egipt

„Abia ajuns la Paris, Napoleon a început să pledeze pe lângă Directorat pentru un nou mare război, care trebuia să acționeze împotriva Angliei. El însă considera că Marea Mânecii, unde flota engleză era mai puternică decât cea franceză, nu era locul cel mai potrivit de unde ar fi putut fi amenințată Anglia. El a propus cucerirea Egiptului și crearea în Orient a unor baze apropiate pentru amenințarea viitoare a dominației engleze din India”³. Directoratul a acceptat propunerea generalului, care a fost numit comandant suprem al expediției din Egipt.

„În 19 mai 1798, flota lui Napoleon, compusă din aproape 350 de nave mari și mici, pe care se îmbarcaseră 30.000 de oameni, printre care și numeroși oameni de știință, a ridicat ancora din portul Toulon. Pentru a evita escadra englezească aflată sub conducerea amiralului Nelson, care voia să împiedice această expediție, Bonaparte răspândise zvonul că avea intenția să treacă Gibraltarul, pe urmă să înconjoare Spania, pentru a încerca o debarcare în Irlanda. Acest zvon ajunsese la urechile lui Nelson, înșelându-l. În timp ce amiralul englez îl pândea pe Napoleon în apropiere de Gibraltar, flota franceză ieșea din port și pornea de-a

¹ Ibidem, p. 59.

² Ibidem, pp. 59-60.

³ Ibidem, p. 60.

dreptul către răsărit, spre Malta. Ajuns în fața insulei, generalul Bonaparte a cerut și a obținut predarea acesteia, proclamând-o posesiune a Republicii Franceze și, după câteva zile de staționare, și-a continuat drumul spre Egipt. Împins de un vânt prielnic, el a atins în 30 iunie coasta egipteană la Abukir, lângă Alexandria, ordonând imediat debarcarea”¹.

„Egiptul, considerat teritoriu al sultanului otoman, era de fapt stăpânit și condus de căpeteniile unei cavalerii feudale bine înarmate: cavaleria mamelucă. Beii mameluci, capii acestei cavalerii - aristocrați militaro-feudali - stăpâneau cele mai bune pământuri și, deși plăteau tribut și recunoșteau suzeranitatea sultanului din Istanbul, depindeau în realitate prea puțin de acesta. Napoleon a căutat tot timpul să arate că el nu se află în război cu sultanul otoman, că, dimpotrivă, între el și sultan este o pace adâncă și o mare prietenie. El venise aici, chipurile, ca să-i elibereze pe arabi de sub stăpânirea beilor mameluci, ale căror biruri și cruzimi apăsau populația. În câteva ore, Alexandria era în mâinile francezilor”².

„După câteva zile petrecute la Alexandria, Napoleon s-a îndreptat spre sud, înfundându-se adânc în deșert. Pradă panicii, locuitorii satelor fugeau, părăsindu-și casele și otrăvind fântânile. Mamelucii se retrăgeau, hărțuindu-i din când în când pe francezi și dispărând în viteză, pe caii lor iuți”³.

„La 20 iulie 1798, în apropierea piramidelor, Bonaparte a întâlnit, în sfârșit, grosul forțelor mameluce. Înainte de bătălie, generalul le-a spus ostașilor săi: «Soldați! Din vârful acestor piramide vă privesc patruzeci de secole». În confruntarea care a urmat, mamelucii au suferit o înfrângere totală”⁴.

¹ Ibidem, p. 66.

² Ibidem, pp. 67-68.

³ Ibidem, p. 68.

⁴ Ibidem.

În Egipt „s-a manifestat și mai strălucit decât la începutul campaniei din Italia acea latură a lui Napoleon care, atunci când organiza cele mai grele și mai mărețe acțiuni, îi permitea să aprecieze toate detaliile fără să se piardă în ele, să vadă în același timp și pădurea, și copacii, și aproape fiecare nod de pe orice copac”¹. „Geniul militar al lui Napoleon își avea izvorul în vastele lui cunoștințe în toate domeniile artei militare, în uimitoarea ușurință de a înțelege situațiile cele mai complicate, în iuțea de a le face față, în voința lui formidabilă și în forța morală pe care o insufla soldaților săi, în prestigiul său care avea anticipat un efect demoralizant asupra inamicilor”². „Războiul era atât de mult elementul său încât, atunci când îl pregătea sau îl purta, el dădea întotdeauna impresia unui om trăind din plin și respirând cu toată capacitatea plămânilor”³.

„Napoleon nu pierdea niciodată timpul pentru a căuta în istorie modele de imitat, el avea darul de a înțelege imediat despre ce este vorba și, cu o rapiditate, care de cele mai multe ori deruta inamicul, trecea la acțiune”⁴. „Talentul de strateg al lui Napoleon a făcut din generalii săi executanți fără greș ai voinței sale”⁵.

„Unul dintre cele mai importante puncte forte ale lui Napoleon a fost devotamentul oamenilor săi. Soldații îl adorau”⁶. „Cu aceștia el nu păstra nicio distanță, unii chiar îl tutuia”⁷. Generalul „cunoștea personal un număr considerabil de soldați, iar memoria sa neobișnuită îi uimea întotdeauna pe cei din jurul său”⁸.

¹ Ibidem, p. 65.

² **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. I, p. 119.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 366.

⁴ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. I, pp. 119-120.

⁵ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 182.

⁶ **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 36.

⁷ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 58.

⁸ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 65.

„Napoleon ordona fără milă împușcarea pentru greșeli grave, dar în general se bizuia mai mult pe metoda recompenselor decât pe aceea a pedepselor”¹. „Soldații, crezând în el și supunându-i-se orbește, îl numeau «micul caporal» și «tunsulețul», fiind convinși că afirmația sa: «fiecare soldat poartă în ranița lui bastonul de mareșal» nu erau vorbe goale”².

Generalul „destituia ofițeri superiori care nu știau să reziste în fața dușmanilor. După aceea, unități minuscule încercau să bareze calea unei întregi armate și preferau să moară, decât să li se spună că sunt niște lași. În mintea lui Napoleon, imbecili erau doar cei care conduceau, soldatul nu putea fi decât laș sau erou”³.

„Această fire mândră, ursuză, iritabilă, care disprețuia aproape pe toată lumea, era înclinată spre accese de furie vecine cu nebunia. Crizele erau violente și cumplite pentru cei din jurul său. În timpul acestora, Napoleon era cu adevărat îngrozitor, chiar pentru cei mai tari și curajoși”⁴.

După ce i-a biruit pe mameluci, „Napoleon a intrat în Cairo. Înspăimântați, locuitorii l-au primit pe cuceritor în tăcere. Nu numai că nu auziseră vreodată despre el, dar nici chiar în acel moment ei nu știau cine este, pentru ce a venit și împotriva cui luptă. Odată instalat la Cairo, el a întreprins organizarea administrației. Religia musulmană trebuia să se bucure de cel mai desăvârșit respect, iar moscheile și clerul de inviolabilitate. S-a reglementat și perceperea dărilor și a impozitelor. Plata dărilor în natură era astfel organizată, încât țara să întrețină pe cheltuiala ei armata franceză. Impozitele asupra pământurilor, percepute de beii mameluci, au fost suprimate. Bunurile beilor nesupuși, fugiți

¹ Ibidem, p. 500.

² Ibidem, p. 181.

³ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 58.

⁴ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 155.

spre sud, care continuau războiul, au fost confiscate în folosul tezaurului francez”¹.

„Arabii îl numeau pe Napoleon «marele sultan», fiind prima dată în istorie când musulmanii au jurat credință și supunere unui creștin”².

În timp ce Napoleon se afla la Cairo, „Bruyes, amiralul flotei franceze, în loc să-și pună flota la adăpost într-unul din porturile Egiptului sau să ridice ancora și să se aprovizioneze într-unul din porturile Franței ori din insula Corfu, posesiune franceză, a rămas în rada portului de la Abukir, unde l-a găsit Nelson. Cu toate că superioritatea era de partea francezilor, amiralul englez a atacat în după-amiaza zilei de 31 iulie. Lupta a durat toată noaptea și cea mai mare parte din ziua următoare. În timp ce Nelson lupta cu o parte a flotei franceze și a reușit să distrugă aripa stângă și centrul acesteia, amiralul Villeneuve, comandatul aripii drepte a flotei franceze, a stat timp de douăzeci de ore și a asistat impasibil la dezastrul care avea loc lângă el, spunând că nu a primit ordin să atace și, în final, a ridicat ancora și a plecat, spre bucuria lui Nelson, care nu mai avea rezerve, nici puterea să continue lupta”³.

„Odată terminată instaurarea noului regim politic în țara proaspăt cucerită, Bonaparte a început pregătirile pentru o nouă expediție. Își propunea să invadeze Siria. Dar a hotărât să nu-i ia cu sine și pe savanții aduși din Franța, ci să-i lase în Egipt”⁴.

„La sfârșitul lui octombrie 1798, lucrurile au ajuns până la încercări de răscoală chiar în Cairo. Câțiva oameni din armata de ocupație au fost atacați și omorâți. Represiunea care a urmat a fost nemiloasă. În afară de o mulțime de arabi uciși chiar în

¹ Ibidem, pp. 68-69.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 73.

³ Ibidem, p. 72.

⁴ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 70.

timpul răscoalei, după reprimare au mai fost executați zilnic între 12 și 30 de persoane, timp de mai multe zile la rând. Răscoala din Cairo a avut răsunet și prin satele din împrejurimi. Cum a aflat despre prima dintre aceste rebeliuni, Bonaparte i-a ordonat adjutantului său, Croisier, să se ducă la fața locului, să împresoare tribul și să masacreze toți bărbații, fără excepție, iar pe femei și pe copii să-i aducă la Cairo. Locuințele tribului trebuiau arse. Ordinul a fost executat întocmai”¹.

„Între timp, Napoleon trebuia să țină seama de două împrejurări extrem de periculoase pentru el. Mai întâi, distrugerea flotei franceze de către amiralul Nelson, datorită căreia armata care lupta în Egipt rămânea pentru mult timp fără legătură cu Franța. În al doilea rând, guvernul turc se hotărâse să nu acrediteze în niciun caz zvonul răspândit de Bonaparte, cum că nu ar lupta împotriva Porții Otomane. O armată turcă fusese trimisă în Siria. Napoleon a pornit în întâmpinarea turcilor. Marșul spre Siria a fost îngrozitor de greu, mai ales din pricina lipsei de apă. Unul după altul, începând cu El-Ariș, orașele i s-au predat generalului francez. Acesta a trecut istmul Suez și a pornit asupra Iaffei, al cărei asediu a început în 4 martie 1799. Orașul nu a capitulat. Napoleon a transmis populației că, dacă va lua orașul cu asalt, nu va face niciun prizonier; toți locuitorii vor fi uciși. Dar Iaffa tot nu s-a predat. Asaltul a avut loc în 6 martie și soldații, după ce au pătruns în oraș, au trecut literalmente, prin ascuțișul sabiei, pe toți cei ce le cădeau în mâini, iar casele și prăvăliile au fost jefuite”².

Patru mii de soldați turci reușiseră să fugă din Iaffa și s-au predat francezilor, „cu condiția să fie lăsați în viață. Neavând cu ce-i hrăni, nici nave care să-i ducă pe mare din Iaffa în Egipt ori trupe disponibile pentru a-i escorta până la Alexandria sau Cairo, după trei zile de ezitare, Napoleon a ordonat să fie împușcați

¹ Ibidem, p. 72.

² Ibidem, pp. 72-73.

toți. Cei patru mii de prizonieri au fost duși pe malul mării și împușcați până la unul”¹.

După Iaffa, a fost asediată timp de două luni Acra, însă întrucât „acolo se găsea o numeroasă garnizoană turcă, apărarea era condusă de englezul Sidney Smith, iar englezii aprovizionau cetatea de pe mare cu arme și hrană, la 20 mai 1799, după câteva asalturi nereușite, francezii au fost nevoiți să ridice asediul și să se întoarcă în Egipt”².

Între timp izbucnise „ciuma, care făcea tot mai multe victime în armata franceză. Ciumații erau părăsiți pe drum. Nu erau luați decât cei bolnavi și răniții. Napoleon a ordonat întregii armate să meargă pe jos, iar caii, căruțele și trăsurile să fie folosite numai pentru bolnavi și răniți. După acest ordin, șeful grajdurilor sale, convins că pentru comandantul suprem al armatei trebuia să se facă o excepție, l-a întrebat ce cal să-i păstreze. Napoleon s-a înfuriat și l-a lovit cu cravașa peste față, strigându-i: «Toată lumea merge pe jos, cu mine în frunte! N-ai înțeles ordinul?». Pentru această purtare a sa și pentru altele asemenea, soldații îl iubeau și mai mult, iar mai târziu, la bătrânețe, își aminteau mai des despre acestea decât despre toate victoriile și cuceririle lui”³.

„În 14 iunie 1799, armata lui Napoleon a ajuns la Cairo. Înainte de a se fi putut măcar odihni aici, el a primit vestea că la Abukir, acolo unde cu un an în urmă Nelson îi distrusese navele, debarca o armată turcă, pentru a elibera Egiptul de invazia francezilor. Numaidecât, el s-a îndreptat spre delta Nilului, iar în 25 iulie a atacat armata turcă și a zdrobit-o. Aproape toți cei 15.000 de turci au fost masacrați pe loc. Napoleon dăduse ordin să nu se ia niciun prizonier, toți să fie împușcați”⁴.

¹ Ibidem, p. 73.

² Ibidem, p. 74.

³ Ibidem, p. 75.

⁴ Ibidem, pp. 75-76.

„În acest timp, Austria, Anglia, Rusia și Regatul de Neapole reîncepuseră războiul împotriva Franței. Generalul rus Suvorov i-a învins pe francezi în Italia și înainta spre Alpi, amenințând Franța cu invazia. Napoleon a transmis comanda supremă a armatei din Egipt lui Kleber, a ordonat să se echipeze numaidecât și în cel mai mare secret patru nave; pe ele s-au îmbarcat 500 de oameni aleși de el și, la 23 august 1799, a pornit spre Franța. În dimineața zilei de 8 octombrie, navele sale acostau într-un mic golf, aproape de capul Fréjus, pe coasta de sud a Franței”¹.

Generalul a pornit imediat spre Paris, unde a ajuns în 16 octombrie, fiind întâmpinat cu entuziasm pe unde trecea.

„Cei 150 de erudiți și oameni de știință care l-au însoțit pe Bonaparte în Egipt au avut o activitate excelentă”². „Expediția lui Napoleon în Egipt a jucat un rol considerabil în istoria Egiptologiei”³. În urma acesteia, au fost publicate „douăzeci de volume despre Egipt. Avântul Egiptologiei în secolul al XIX-lea s-a datorat acestor cărți, al căror inspirator și animator a fost Napoleon”⁴.

3. Consulul Napoleon

Bucurându-se de sprijinul armatei și de aprecierea populației, Bonaparte a hotărât să preia conducerea statului în mâinile sale. Le-a transmis membrilor Directoratului să își dea demisia, iar pe reprezentanții poporului i-a convocat la Saint-Cloud, lângă Paris, unde în ziua de 10 noiembrie 1799, cu sprijinul soldaților, a obținut ca puterea să fie transmisă în mâinile a trei persoane, numite consuli, dintre care Napoleon era prim consul.

¹ Ibidem, pp. 76-77.

² **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 23.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 71.

⁴ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 73.

Pentru ca noua conducere să dobândească legitimitate, „la o lună după lovitura de stat a fost gata și o nouă constituție. În fruntea republicii erau așezați trei consuli, dintre care primul era investit cu puteri depline, iar ceilalți doi aveau vot consultativ. Consulii numeau Senatul. Acesta, la rândul său, îi desemna pe membrii Corpului legislativ și ai Tribunalului dintre câteva mii de candidați aleși de populație”¹.

„La 25 decembrie 1799, a avut loc referendumul care a aprobat noua constituție și pe cei trei consuli, în frunte cu Bonaparte. La urne a fost chemată și armata, care pe alocuri a votat pe regimente, soldații răspunzând în cor la întrebarea comandanților. Au fost exprimate 3.011.007 voturi pentru și 1.562 împotriva”².

„Aproape imediat după intrarea în vigoare a Constituției consulare, Napoleon a ordonat suprimarea a 60 de ziare din cele 73 câte existau atunci. Cele 13 rămase au fost puse sub severa supraveghere a ministrului Poliției. Nu după mult timp, dintre cele 13 au fost interzise încă nouă, încât au mai rămas doar patru”³, întrucât primul consul se călăuzea după principiul că „pentru conducerea presei sunt necesare biciul și pintenii”⁴. „Aceste ziare, pe care englezii le-au poreclit «batiste», din cauza formatului lor extrem de redus, aveau un conținut atât de lipsit de interes, încât aproape nu le citea nimeni”⁵.

„Către sfârșitul Directoratului, bande de tâlhari primejduiau drumurile din sudul și centrul Franței, luând caracterul unei mari calamități sociale. Bandiții opreau în plină zi pe marile drumuri diligențele și trăsurile, mulțumindu-se câteodată cu

¹ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 101.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 102.

⁴ Ibidem, p. 145.

⁵ Ibidem, p. 146.

jaful, dar adeseori omorând călătorii. Atacau fără teamă satele, iar uneori chiar orașele și, ca să afle locurile unde erau ascunși banii, îi torturau pe cei prinși, ținându-i ceasuri întregi la foc, de unde le-a ieșit numele de «încălzitori». Napoleon a hotărât să stârpească acest flagel. Acțiunea i-a luat șase luni, dar principalele bande fuseseră nimicite chiar din primele luni ale guvernării lui. Măsurile luate erau crude. Nu se făceau prizonieri și bandiții prinși trebuiau uciși pe loc. De asemenea, trebuiau să fie executați și cei ce i-au adăpostit, au cumpărat obiecte furate sau au avut legături cu ei în vreun fel oarecare”¹.

Primul consul „a lucrat activ la organizarea administrației. El a păstrat împărțirea Franței în departamente, dar a suprimat orice urmă de administrație autonomă locală. Toate funcțiile electivă din orașe și sate, chiar și adunările alese, au dispărut. Din acel moment, ministrul de interne trebuia să numească în fiecare departament câte un prefect, iar acesta, la rândul lui, numea consiliile municipale și primarii orașelor și ai comunelor. Acești funcționari răspundeau în fața lui și puteau fi revocați de el”².

„În 13 februarie 1800, a fost creată Banca Franței”³.

Pe când Napoleon se găsea în Egipt și Siria, coaliția antifranceză cucerise nordul Italiei, de aceea primul consul a hotărât să pună din nou mâna pe teritoriile respective, fiind convins de faptul că, „sau recucerea nordul Italiei din mâna austriecilor, sau coaliția intervenționistilor apărea iarăși la hotarele Franței”⁴.

În 8 mai 1800, Bonaparte a pornit în campanie, iar o lună mai târziu ocupa „Milano, Pavia, Cremona, Piacenza,

¹ Ibidem, p. 103.

² Ibidem, pp. 107-108.

³ Jacques Madaule, *Op. cit.*, p. 210.

⁴ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 114.

Brescia și mai multe alte orașe și sate, respingându-i pretutindeni pe austrieci”¹.

După revenirea lui Bonaparte din Egipt, pentru a încuraja opoziția localnicilor și a propriilor soldați față de trupele franceze, „austriecii răspândiseră zvonul că Napoleon murise înghițit de apele Mării Roșii, iar în fruntea trupelor franceze se afla unul dintre frații săi”².

În 14 iunie 1800, oștile primului consul francez și cele austriece, aflate sub comanda generalului Melas, s-au confruntat lângă sătulețul Marengo. Cu toate că echilibrul de forțe înclina balanța în favoarea austriecilor, aceștia au suferit o grea înfrângere, iar Italia a încăput din nou pe mâna francezilor.

Fiind spulberate speranțele regaliștilor francezi că primul consul ar putea fi ucis într-o bătălie cu austriecii, aceștia au pus la cale asasinarea lui. „În seara zilei de 10 octombrie 1800, la Opera din Paris, au fost arestați mai mulți conspiratori care se apropiau înarmați de loja primului consul. În 24 decembrie 1800, pe când primul consul se ducea la Operă, o formidabilă explozie s-a produs în apropiere de cupeul lui, în strada Saint-Nicaise. Trăsura lui Bonaparte trecuse numai cu zece secunde înainte de explozie pe lângă o «mașină infernală». Strada s-a umplut de cadavre și răniți, dar primul consul și-a continuat drumul și a ajuns cu bine la Operă, în cupeul pe jumătate sfărâmat. La porunca lui Napoleon, a fost întocmită o listă cu 130 de nume de suspecti, care au fost arestați și aproape toți trimiși în Guyana și pe insulele Seychelles, de unde rar se mai întorcea cineva”³.

În 9 februarie 1801, francezii au încheiat o pace foarte avantajoasă cu austriecii.

¹ Ibidem, p. 117.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 89.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 126.

Primul consul a făcut pace și cu împăratul Rusiei, Pavel I, și era pe punctul de a încheia o alianță militară cu Rusia. „În cazul consolidării acestei alianțe, cele două puteri ar fi dominat întregul continent. În Anglia domnea o vădită îngrijorare. În 11 martie 1801, însă, Pavel I a fost sugrumat în palatul Mihailovski din Sankt Petersburg. Pentru Bonaparte era lucru neîndoios că englezii au fost aceia care au organizat asasinarea lui Pavel I”¹.

Napoleon a semnat un tratat de pace și cu noul împărat al Rusiei, Alexandru I.

În 1801, o armată englezească a debarcat în Egipt și i-a înfrânt pe francezi, silindu-i să părăsească această țară, care a rămas în continuare sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

Francezii au purtat tratative de pace cu englezii, semnând cu aceștia un acord, la Amiens, în 26 martie 1802. În urma acestuia, „Anglia a restituit Franței și vasalilor ei (Olanda și Spania) toate coloniile cucerite de la acestea, în afară de insulele Ceylon și Trinidad, iar Malta a fost retrocedată cavalerilor de Malta. Franța s-a angajat să evacueze Egiptul și să-și retragă trupele din Roma, pe care urma s-o restituie papei, împreună cu celelalte teritorii pontificale”². „Napoleon avea acum sub stăpânirea sa: Franța, cea mai mare parte din Italia, mai multe orașe și sate din Germania de Apus, Belgia și Olanda”³.

Dacă în 1799, Napoleon fusese numit prim consul pe o perioadă de zece ani, „în urma referendumului organizat după semnarea păcii de la Amiens și a senatus-consult-ului din 2 august 1802, emis în virtutea «hotărârii întregului popor», Bonaparte a fost proclamat «consul pe viață» al Republicii Franceze”⁴.

¹ Ibidem, p. 132.

² Ibidem, p. 135.

³ Ibidem, p. 151.

⁴ Ibidem, p. 139.

„În iulie 1801, a fost semnat Concordatul între papă și Napoleon, iar la 15 aprilie 1802, a fost promulgată în forma ei definitivă legea concordatară asupra noului statut al Bisericii Catolice în Franța, conform căreia Napoleon îi numea, după alegerea și dorința sa, pe episcopi și arhiepiscopi, și numai după aceea ei primeau de la papă confirmarea canonică în rang”¹.

Primul consul „era un împătimit al activității, lucrând uneori 18 sau chiar mai multe ore pe zi”². „Câteva ore de somn îi erau de ajuns, iar pentru mese pierdea numai 15 minute la prânz și mai puțin de 15 minute la micul dejun. Funcționarilor săi le plătea lefuri bune, în schimb storcea din oameni tot ce se putea storce. «Trebuia să ne culcăm târziu și să ne trezim devreme», își aminteau mai târziu funcționarii bătrâni care fuseseră angajați pe timpul său”³.

„Opera de glorie a acestei perioade a fost realizarea Codului Civil, supranumit Codul lui Napoleon, care era compus din 2281 de articole”⁴. „După intenția legiuitorului, acest cod trebuia să legalizeze juridic și să consfințească victoria burgheziei asupra orânduirii feudale, să asigure inviolabilitatea pozițiilor pe care proprietatea particulară avea să le ocupe în noua societate, să facă invulnerabil principiul proprietății burgheze absolute față de orice atacuri, fie ale feudalilor, care nu se resemnau să moară, fie ale proletarilor, care voiau să-și rupă lanțurile”⁵.

„În 1803, Napoleon a vândut Louisiana Statelor Unite”⁶, „în schimbul a 68 milioane de franci”⁷.

¹ Ibidem, pp. 142-143.

² **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 2.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, pp. 138-139.

⁴ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 93.

⁵ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, pp. 147-148.

⁶ **Jacques Madaule**, *Op. cit.*, p. 214.

⁷ **M. C.**, *Biografia lui Napoleon Bonaparte*, traducere de Gilda Eugenia Lorintz, Editura Alfabetul, Sibiu, 1996, p. 45.

Englezii nu priveau cu ochi buni atitudinea lui Napoleon de stăpân al Europei, de aceea, în mai 1803, între Anglia și Franța a început un nou război. „Napoleon a ocupat mai întâi Hanovra, întinsă posesiune germană aparținând regelui Angliei. Toate mărfurile engleze aflate pe teritoriile supuse lui Napoleon au fost confiscate. S-a ordonat arestarea tuturor englezilor aflați în Franța și reținerea lor până la încheierea păcii. În sfârșit, Napoleon a început organizarea unei mari tabere la Boulogne, pe malul Mării Mânecii, în fața coastei engleze”¹.

Pentru a scăpa de Napoleon, englezii și mai mulți regaliști francezi au pus la cale asasinarea lui. Complotul a fost descoperit, iar ca răzbunare, primul consul a pus să fie arestat și condamnat la moarte Louis-Antoine-Henri de Bourbon-Condé, duce de Enghien, un membru al familiei regale franceze detronate.

4. Împăratul Napoleon

Napoleon nu era mulțumit cu titlul de prim consul francez, ci dorea să fie, „asemenea lui Carol cel Mare, împărat al Apusului, preluând moștenirea acestuia, nu pe cea a regilor Franței. Bonaparte voia să fie considerat moștenitorul Imperiului Roman”². „În 18 mai 1804, Senatul a hotărât să i se acorde primului consul, Napoleon Bonaparte, titlul de împărat ereditar al francezilor”³.

„Napoleon a fost recunoscut ca împărat de toate puterile Europei, exceptând Anglia”⁴.

„A doua zi după ce primul consul a ajuns împărat, generalii șefi ai armatei au fost numiți mareșali ai imperiului”⁵.

¹ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 159.

² Ibidem, p. 166.

³ Ibidem, p. 167.

⁴ Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 205.

⁵ M. C., *Op. cit.*, p. 47.

„Revoluția făcuse să dispară orice influență oficială a clerului catolic asupra poporului francez. Napoleon a permis exercitarea cultului catolic, a admis sărbătorirea duminicii, numeroși preoți s-au înapoiat din exil și mulți au ieșit din închisoare”¹. În schimb, „clerul catolic a introdus în toate școlile din Franța un catehism obligatoriu, în care se spunea - și acest text trebuia învățat pe dinafară - că «Dumnezeu l-a făcut pe împăratul Napoleon unealta puterii Sale și chipul Său pe pământ»”².

„Napoleon dorea ca însuși papa să ia parte la viitoarea lui încoronare. Pentru încoronarea sa, Carol cel Mare se dusesse el la papa, la Roma; Bonaparte însă ținea ca papa de la Roma să vină la el, la Paris”³.

Pius al VII-lea a acceptat să meargă în capitala Franței pentru încoronarea lui Napoleon. „Cu prilejul invitației pe care i-a făcut-o papei, Bonaparte le-a promis cardinalilor că îi va ieși acestuia în întâmpinare. Și chiar a făcut acest lucru, dar în costum de vânătoare, înconjurat de vânători și de câini. Întâlnirea a avut loc în pădurea de la Fontainebleau, aproape de Paris, la câțiva pași de palatul pe care Napoleon îl locuia pe atunci. Alaiul papei s-a oprit. Suveranul pontif a fost invitat să coboare din trăsură, să traverseze drumul și să ia loc în caleașca împăratului, care nici nu se mișcase de la locul său”⁴. „Ca o cruntă ironie, papa a intrat în curtea palatului escortat de un escadron de mameluci de religie musulmană”⁵. „La fel a fost tratat în tot timpul șederii sale la Paris”⁶.

„Ceremonia încoronării lui Napoleon ca împărat s-a desfășurat în ziua de 2 decembrie 1804, în catedrala Notre-Dame din

¹ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 141.

² Ibidem, p. 143.

³ Ibidem, p. 168.

⁴ Ibidem, p. 169.

⁵ Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 13.

⁶ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 169.

Paris. În actul central al încoronării, Bonaparte a introdus o modificare extrem de semnificativă, cu totul neașteptată și contrarie protocolului prestabilit. Când, în momentul solemn, Pius al VII-lea a ridicat coroana imperială pentru a i-o așeza pe cap, așa cum, cu zece secole mai înainte, predecesorul său în scaunul pontifical o așezase pe capul lui Carol cel Mare, Napoleon i-a luat coroana din mână și și-a pus-o singur pe cap. Acest gest avea un înțeles simbolic: Bonaparte nu voia ca în timpul ceremoniei să se acorde o importanță prea mare «binecuvântării» papei. Nu voia să accepte coroana din alte mâini decât din ale sale proprii, nu din acelea ale capului unei organizații bisericești de influența căreia socotise că e necesar să țină seama, dar pe care nu o iubea și nu o respecta”¹.

De asemenea, „Napoleon l-a înfuriat pe papa Pius al VII-lea, ordonând, fără să țină seama de el, ca Biserica să celebreze în tot imperiul ziua de 16 august (ziua următoare zilei sale de naștere) drept ziua Sfântului Napoleon, scoțându-l fără jenă din calendarul creștin pe sfântul din ziua respectivă”². „Cu acest prilej, au fost înființate capele și fraternități cu acest hram, deși era imposibil de găsit ceva la Roma în legătură cu acest sfânt”³.

„La sfârșitul anului 1804 și începutul lui 1805, tabăra lui Napoleon de la Boulogne devenise o temută forță militară. O armată imensă, de prima mână, perfect echipată, aștepta aici ceața favorabilă și ordinul de îmbarcare”⁴. În această situație, primul-ministru englez, „William Pitt, a consimțit fără nicio șovăire să finanțeze Rusia și a dat de înțeles că este gata să finanțeze și Austria și Prusia și Neapolul, și pe toți cei care ar dori să ridice armele împotriva lui Napoleon”⁵.

¹ Ibidem, pp. 169-170.

² **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 92.

³ **Pieter Geyl**, *Napoleon pro și contra*, traducere de Georgeta și Mircea Pădureleanu, Editura Științifică, București, 1968, p. 146.

⁴ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 172.

⁵ Ibidem, p. 175.

Bonaparte „a anexat Piemontul, Genova și Luca, iar în 28 mai 1805, la Milano, a fost încoronat rege al Italiei”¹.

La porunca lui Napoleon, „în 9 noiembrie 1805, a fost abolit calendarul republican, iar începând cu 1 ianuarie 1806, calendarul gregorian a fost repus în uz în întreaga Franță”².

„După totala izolare a Austriei, prinții germani care posedau teritorii în vestul Germaniei, nu-și mai vedeau salvarea decât în Napoleon. Ei se îmbulzeau care mai de care la Paris, în anticamerele palatului și ale ministerelor, dând asigurări de devotament. Curtenii îl priveau uimiți pe unul din acești mici monarhi germani cum pândeau la spatele lui Napoleon în timp ce acesta juca cărți la Tuileries și, în răstimpuri, îi prindea mâna din zbor și i-o săruta inclinându-se, în timp ce împăratul nu-i acorda nici cea mai mică atenție”³.

5. Prima campanie din Austria

În timp ce împăratul se afla în tabăra de la Boulogne, plănuiind debarcarea în Anglia, „a primit vestea că trupele rusești erau în marș spre a se uni cu cele austriece, că austriecii erau gata să-l atace împreună cu aliații săi germani și că armatele dușmane înaintau spre apus”⁴.

Marii electori de Bavaria și Wurtemberg, precum și Marele Duce de Baden, i s-au alăturat lui Napoleon. „Ca recompensă pentru rezistența curajoasă la exigențele inimilor lor germane, marii electori de Bavaria și Wurtemberg au primit de la Napoleon titlul de regi”⁵.

¹ Ibidem.

² M. C., *Op. cit.*, pp. 50-51.

³ E. V. Tarle, *Op. cit.*, pp. 175-176.

⁴ Ibidem, p. 176.

⁵ Ibidem, p. 178.

Împăratul a pornit cu oștile sale spre Austria. Generalul austriac Mack, cel care avea ordinul de a se confrunta primul cu trupele conduse de Bonaparte, s-a retras în fortăreața Ulm, fiind împresurat din toate părțile. Acesta ar fi putut lupta, „dar era mereu derutat de spioni abili, trimiși de Napoleon, care îl sfătuiau să reziste căci - afirmă ei - împăratul, constrâns de o revoltă ce ar fi izbucnit la Paris împotriva lui, avea să ridice asediul. Un spion a informat tabăra franceză că generalul austriac se îndoiește de aceasta și atunci a fost tipărit pe loc, cu ajutorul unei imprimerii de campanie, un număr special de ziar parizian, în care se vorbea despre o revoluție închipuită la Paris. Spionul i-a adus ziarul lui Mack, care, după ce l-a citit, s-a liniștit. După aceea, Napoleon i-a trimis un sol pentru a-i cere capitularea, prevenindu-l că, în cazul luării cu asalt a orașului, nu avea să cruțe pe nimeni. În 20 octombrie 1805, armata lui Mack s-a predat fără condiții învingătorului, cu întregul material de război, cu artileria, drapelele și fortăreața Ulm. Napoleon l-a eliberat pe Mack și a trimis armata capturată în Franța, spre a fi întrebuințată la diferite munci”¹.

Prizonierii căzuți în mâinile francezilor până la predarea fortăreței Ulm, inclusiv, erau în număr de „61.000”².

„În 13 noiembrie, Napoleon a intrat în Viena. Înainte de a fugi, împăratul Francisc i-a adresat lui Bonaparte o propunere de armistițiu, dar acesta a refuzat-o”³.

În retragerea lor, oștile austriece au distrus podurile de peste Dunăre, cu excepția unuia, care urma să fie aruncat în aer la apariția francezilor. „După ce au camuflat cu multă îndemânare un batalion de grenadierii francezi printre tufe și bălării, mareșalii Murat, Lannes și Bertrand, precum și colonelul Dode, au apărut

¹ Ibidem, p. 183.

² Ibidem, p. 184.

³ Ibidem.

singuri în fața întăriturilor din preajma podului, spunându-le austriecilor înmărmuriți că fusese încheiat armistițiul. Au trecut apoi podul, cerând să vorbească cu generalul Auersperg. I-au repetat și acestuia povestea cu armistițiul și, la un semnal convenit, înainte ca Auersperg să fi avut timp să riposteze, grenadierii francezi, ieșind din tufșuri, s-au aruncat asupra austriecilor și a tunurilor așezate pe pod. Austriecii au încercat să reziste, dar au fost repede respinși”¹.

După o luptă care a avut loc între trupele franceze și cele rusești, aflate sub conducerea generalului Kutuzov, rușii s-au retras „la Olmutz, unde se găseau cei doi împărați, Alexandru I al Rusiei și Francisc I al Austriei”².

„Kutuzov se temea de o ciocnire și, atunci când Napoleon a trecut pe neașteptate Dunărea, a fost de părere să se continue retragerea începută. S-a izbit, însă, de cea mai dârză împotrivire a împăratului rus, care voia să înceapă imediat bătălia generală”³.

„Rușii s-au instalat în împrejurimile Olmutz-ului. Napoleon, care îi urmărea, s-a oprit cu cartierul său general la Brunn, aproape de Olmutz. În acest moment, el nu se temea decât de un singur lucru: ca nu cumva rușii să se retragă și, astfel, să se prelungească războiul. Intuind ce se petrecea la statul-major rus, a hotărât să facă jocul lui Alexandru I contra lui Kutuzov, care încerca în zadar să salveze armata rusă, retrăgând-o din acel loc. Pentru a-i sugera adversarului ideea că acum era momentul cel mai potrivit să obțină o victorie ușoară și rapidă asupra armatei franceze și pentru a-l determina să atace cât mai iute, el a jucat cu multă artă rolul unui om foarte speriat, slăbit, care se teme să dea bătălia. Mai întâi a ordonat avanposturilor sale să înceapă retragerea; apoi l-a trimis pe aghiotantul său,

¹ Ibidem, p. 186.

² Ibidem, p. 187.

³ Ibidem.

Savary, la împăratul Alexandru I, cu propuneri de armistițiu și de pace. În al treilea rând, i-a spus lui Savary să ceară împăratului rus o întrevedere personală. La statul-major rus bucuria era deplină: Napoleon este epuizat, îi este frică! Napoleon este pierdut! Acum, principalul este să nu ne scape! Alexandru I a refuzat întrevederea cu împăratul francez, trimițându-l la acesta pe prințul Dolgorukov, care s-a purtat trufaș, arătându-se neînduplecat și plin de importanță. «Mi se adresa ca unui boier pe care voia să-l deporteze în Siberia», spunea mai târziu Napoleon despre această întâlnire, amuzându-se”¹.

„În 2 decembrie 1805, la vest de satul Austerlitz, s-a desfășurat una dintre cele mai grandioase și importante bătălii din istoria omenirii și una dintre cele mai uimitoare ale epopeii napoleoniene”². A fost numită „bătălia celor trei împărați”³, după numărul suveranilor aflați pe front. „Francisc I și Alexandru I au fugit de pe câmpul de luptă cu mult timp înainte de deznodământ. Suitele lor i-au părăsit pe drum, fugind care încotro, și cei doi monarhi s-au răzlețit și ei în curând, duși de caii lor în direcții diferite. Rănit, Kutuzov era să fie făcut prizonier”⁴.

Seara, după încheierea luptei, „Napoleon, înconjurat de o suită impozantă de mareșali, generali din gardă și aghiotanți, străbate vasta câmpie acoperită cu cadavre de oameni și de cai, aclamat frenetic de soldații care aleargă de pretutindeni în întâmpinarea lui. Sunt vreo 15.000 de morți, ruși și austrieci și 20.000 de prizonieri, aproape toată artileria inamicului a fost capturată, imense convoaie cu provizii și muniții au fost părăsite în liniile francezilor, care au pierdut sub 9.000 de oameni”⁵.

¹ Ibidem, pp. 188-189.

² Ibidem, p. 190.

³ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. II, p. 39.

⁴ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 191.

⁵ Ibidem.

„Niciodată soldatul francez n-a arătat mai mult curaj, bunăvoință și entuziasm; el era conștient de sentimentul superiorității sale asupra tuturor soldaților Europei. Încrederea sa în împărat era deplină”¹.

Pacea între Franța și Austria s-a semnat la Pressburg, în 26 decembrie 1805. „Austria îi ceda lui Napoleon, ca rege al Italiei, regiunea Venetiei, Friului, Istria și Dalmația. Pe scurt, Austria pierdea a șasea parte din populație (4 milioane din 24), o șepime din veniturile ei de stat, precum și teritorii considerabile. Și mai plătea învingătorului 40 de milioane de florini-aur”².

6. Campania din Prusia

„În 1806, Bonaparte a înființat Confederația Rinului, iar în 12 iulie 1806, toate statele germane, primind ordin de la Napoleon, au semnat un tratat. Confederația Rinului cupridea Bavaria, Wurtemberg, Regensburg, Baden, Berg, Hesse-Darmstadt, Nassau și încă alte opt principate germane. Confederația l-a «ales» pe împăratul Franței ca protector. În semn de recunoștință pentru acceptarea acestui nou titlu, Confederația se angaja să-i pună la dispoziție, în caz de război, 63.000 de soldați”³.

În vara anului 1806, „Napoleon a concentrat o armată de aproape 200.000 de oameni pe amândouă malurile Rinului, în Alsacia, Lorena și în statele proaspetei Confederații a Rinului”⁴. „Regele Prusiei, Frederic Wilhelm al III-lea, i-a trimis lui Bonaparte o notă, prin care cerea retragerea trupelor franceze de la frontierele Prusiei. Ca răspuns, Napoleon, în fruntea armatei

¹ **Napoleon**, *Memorii*, vol. II, traducere de Nicolae Popescu Tudor, și Ion Cupșa, Editura Militară, București, 1981, p. 325.

² **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 194.

³ *Ibidem*, pp. 196-197.

⁴ *Ibidem*, pp. 197-198.

sale, a trecut în 8 octombrie frontiera Saxoniei, unde staționau trupe prusace”¹.

În 13 octombrie 1806, francezii au ocupat orașul Iena. Ziua următoare s-a purtat o bătălie crâncenă. „Când armata prusacă a cedat, luând-o la fugă, urmărirea a devenit pentru ea un dezastru și mai mare decât cel al învinșilor de la Austerlitz. Rămășițe ale armatei au fost urmărite de cavaleria franceză până la Weimar și chiar în oraș, unde au pierit în cea mai mare parte. Cavaleriștii francezi, înfierbântați, treceau prin ascuțișul sabiei pe toți dușmanii, fără să asculte strigătele lor de îndurare, fără să-i facă prizonieri pe cei ce se predau”².

În aceeași zi, o altă armată prusacă, în fruntea căreia se afla ducele de Braunschweig, a fost înfrântă, lângă Auerstedt, de trupele franceze conduse de mareșalul Davout. Astfel, „în 14 octombrie 1806, aproape întreaga armată prusacă, nimicită în două bătălii de către Napoleon și mareșalul Davout, încetase să mai existe. Napoleon a înaintat direct asupra Berlinului. În drum, el a dispus ocuparea ducatului Hessa-Cassel, a declarat dinastia detronată și a ocupat Braunschweig, Weimar, Erfurt, Naumburg, Halle și Wittenberg. Cu câteva zile mai înainte, puternica fortăreață Spandau se predase mareșalului Lannes la prima somație, fără să opună nicio rezistență. Aici s-au găsit mari cantități de muniții. Câteva zile mai târziu, generalul Lasalle, în fruntea husarilor săi, s-a apropiat de teribila fortăreață Stettin, apărată de o artilerie excelentă și de o garnizoană puternică și având, pe deasupra, mari provizii de hrană. Această fortăreață s-a predat de la prima somație, fără să tragă un foc, unui general de husari care nu dispunea de niciun tun. O panică deznădăjduită i-a cuprins dintr-o dată pe toți generalii, ofițerii și soldații din rămășițele armatei prusace. Nici urmă

¹ Ibidem, p. 199.

² Ibidem, p. 205.

nu mai rămăsese din faimoasa și mult lăudata lor disciplină. Soldații prusaci se predau francezilor cu miile, erau acum de nerecunoscut. La 27 octombrie 1806, după nouăsprezece zile de război, la treisprezece zile după Iena și Auerstedt, Napoleon, însoțit de patru mareșali, de grenadieri călări și de vânătorii din gardă, își făcea intrarea triumfală în Berlin. Primarul i-a predat cheile capitalei, rugându-l să cruțe orașul. Împăratul a ordonat deschiderea magazinelor și continuarea vieții normale. Populația l-a primit pe Napoleon cu teamă, cu saluturi respectuoase și a dat dovadă de supunere totală”¹.

„Aproximativ 20.000 de soldați, provenind din regimentele distruse și derutate, conduse de generalul Blücher, cel mai energic comandant prusac, au ajuns până la Lubeck, aproape de frontiera daneză. În 7 noiembrie, francezii intrau în Lubeck și atacau pe străzi detașamentele lui Blücher. Măcelul a fost cumplit: vreo 6.000 de prusaci au fost omorâți sau făcuți prizonieri. Blücher a izbutit să se retragă din oraș cu 14.000 de oameni, dar spre seară a fost ajuns din urmă și împresurat de francezi. El a capitulat cu toți generalii, ofițerii și soldații care-i mai rămăsese și a predat învingătorilor toată artileria și muniția”².

„Magdeburg era o fortăreață de prim ordin, foarte importantă, singura care nu capitulase încă. În acest oraș se găseau depozite considerabile de provizii, muniții și o artilerie foarte numeroasă. Garnizoana cuprindea 22.000 de oameni bine înarmați, sub comanda generalului Kleist. După capitularea lui Blücher, cei 22.000 de oameni și fortăreața Magdeburg reprezentau ultimul punct unde mai rămăsese forțe armate ale Prusiei. În fața cetății a apărut mareșalul Ney. În graba sa, sigur de succes, el nu-și dăduse osteneala nici măcar să aducă cu el artileria de asediu. Luase numai trei sau patru mortiere ușoare.

¹ Ibidem, pp. 206-207.

² Ibidem, pp. 207-208.

La somația de a se preda imediat, Kleist a refuzat să se supună. Atunci mareșalul Ney a început să tragă cu mortierele pe care le avea. Tirul nu făcu (și nici nu putea să facă) nicio stricăciune în oraș. Dar și atât a fost de ajuns: în 8 noiembrie, Kleist a capitulat împreună cu întreaga garnizoană. Când s-a primit vestea căderii Magdeburgului, Napoleon, Franța și întreaga Europă au înțeles că Prusia nu mai exista. Toată armata ei fusese masacrată sau capturată; toate forțele, afară de Dantzig, se aflau neatinse în mâinile francezilor, cu rezerve imense. Capitala, împreună cu aproape toate orașele, trecuseră sub stăpânire franceză, iar populația se arătă pretutindeni foarte supusă. Într-o singură lună, dacă socotim de la 8 octombrie - prima zi de război - până la capitularea Magdeburgului (8 noiembrie), Napoleon a nimicit una dintre cele patru mari puteri europene de care trebuise să țină seamă până atunci. De data aceasta, victoria sa era mai completă și mai zdrobitoare ca oricând”¹.

„În ziua de 21 noiembrie 1806, la nici două săptămâni de la căderea Magdeburgului, Napoleon a hotărât să-i dea principalului său adversar - Anglia - lovitura decisivă, semnând faimosul decret din Berlin, privind blocada continentală, care a jucat un rol imens în istoria imperiului napoleonian și nu numai în istoria Europei, dar și în aceea a Americii. El a fost pivotul luptei economice și - în consecință - al celei politice ce s-a desfășurat în cursul întregii epoei imperiale. Scopul lui Bonaparte era să izgonească Anglia nu numai din Imperiul Francez, ci și din întreaga Europă, voia să o anemieze economic și să o lipsească de toate debușeurile ei de pe piețele europene. În acest decret se prevedea că: «Orice comerț și orice relații cu Insulele Britanice sunt interzise». Mai departe se interziceau legăturile poștale și orice altfel de relații; englezii trebuiau să fie arestați pretutindeni, mărfurile și, în

¹ Ibidem, pp. 208-209.

general, bunurile lor confiscate”¹. „În același timp, împăratul le-a ordonat mareșalilor să ocupe în mod sistematic și pe cât posibil, integral, coastele Mării Nordului și ale Balticei”². El „a organizat, în mod provizoriu, la Berlin, centrul administrativ al uriașului său imperiu. Napoleon a ordonat ocuparea vechilor orașe maritime comerciale: Hamburg, Bremen și Lubeck. Trupele franceze s-au răspândit de-a lungul țărmurilor Mării Nordului și Baltice, ocupând orașele și satele de pe coastă, arestându-i pe englezi, confiscând mărfurile britanice, instalând pretutindeni pichete de supraveghere și patrulare pentru prinderea contrabandiștilor englezi. Până acum Prusia, Saxonia și celelalte state germane trebuiau să furnizeze ceea ce era necesar întreținerii marii armate franceze staționate înlăuntrul lor. De acum înainte, orașele hanseatice mai aveau obligația să întrețină și pe vameșii și unitățile de pază așezate pe coastele Mării Nordului, pentru a lupta împotriva introducerii de mărfuri englezești”³.

7. Războiul cu rușii

Între 1772 și 1795, Polonia fusese împărțită între ruși, austrieci și prusaci, încetând să mai existe ca stat. Punându-și mari speranțe în Napoleon, numeroase delegații poloneze au fost trimise la acesta, cerându-i restabilirea unei Polonii independente.

Temându-se că ar putea pierde anumite teritorii din vest, rușii s-au pregătit de război cu francezii. „Napoleon a decis s-o ia înaintea rușilor, iar francezii au început să intre în Polonia încă din noiembrie 1806. Nobilimea poloneză și puțin numeroasa burghezie de negustori și meseriași vedeau în împăratul francez

¹ Ibidem, pp. 210-211.

² Ibidem, p. 213.

³ Ibidem, pp. 214-215.

restauratorul neatârării Poloniei”¹, de aceea „Napoleon a fost primit în Varșovia în mijlocul unui entuziasm delirant, încât trăsura i-a fost acoperită cu flori”².

Pe când se găsea în acest oraș, împăratul a început o relație de lungă durată cu contesa poloneză Maria Walewska, „cu care a avut un fiu, pe nume Alexandru Florian Joseph Walewski”³, născut în 4 mai 1810. Bătrânul conte Anastasius Walewski, soțul Mariei, „a recunoscut copilul ca fiind al lui, deși știa că este fiul lui Napoleon”⁴.

Împăratul Franței a mai avut un fiu nelegitim cu Eleonora Denuelle⁵. Acesta s-a născut în 13 decembrie 1806, fiind numit Charles Leon Denuelle.

După ce trupele rusești au început să se apropie de Varșovia, Bonaparte a poruncit să fie atacate. „În 26 decembrie 1806, după câteva mici ciocniri, bătălia s-a angajat la Pultusk, pe râul Narev. Rezultatul a fost unul nedecis, dar, ca întotdeauna în asemenea ocazii, amândoi comandanții s-au grăbit să anunțe suveranilor respectivi victoria. O nouă luptă a avut loc în ziua de 8 februarie 1807, la Preussich-Eylau, în Prusia Orientală. Napoleon însuși a comandat armata franceză. Bătălia de la Eylau s-a terminat fără un rezultat decisiv”⁶.

„Împăratul francez a refuzat să petreacă iarna respectivă în confortul vreunui oraș din cele ocupate. Se instala când într-o casă țărănească, când într-un hambar (ca la Osterode) și în aceste condiții citea hârtii oficiale, dicta ordine și rezoluții. «Nu m-am descălțat de cincisprezece zile în șir. Stăm cufundați în zăpadă și în noroi, fără vin, fără rachiu, fără pâine; ne hrănim cu cartofi și

¹ Ibidem, p. 216.

² Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 67.

³ Manole Neagoe, *Napoleon...*, p. 136.

⁴ Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 68.

⁵ Ibidem, p. 49.

⁶ E. V. Tarle, *Op. cit.*, pp. 218-219.

cu carne, executăm marșuri și contramarșuri lungi» - iată ce scria împăratul, din aceste cantonamente de iarnă, fratelui său Joseph, pe care îl numise rege al Neapolelui”¹.

„Voind să-și completeze armata, în vederea apropiatei ciocniri cu trupele rusești, Napoleon a cerut Spaniei 15.000 de oameni. Aceștia au fost trimiși îndată”².

În 10 iunie 1807, lângă localitatea Heilsberg, a avut loc o ciocnire între trupele franceze conduse de mareșalul Ney și cele ruse aflate sub conducerea generalului Bennigsen. „În 14 iunie, la ora trei dimineața, armata rusă, care ocupase în ajun orașelul Friedland, se pregătea să treacă pe malul apusean al râului Alle, pentru a merge spre Königsberg. Mareșalul Lannes a deschis îndată focul și l-a anunțat prin aghiotanții săi pe Napoleon. Împăratul a trimis numaidecât întreaga armată la locul bătăliei, venind și el în grabă. Aici a descoperit dezastruoasa greșală a lui Bennigsen, care, grăbit să treacă râul Alle, îngrămădise o importantă parte a trupelor sale într-o cotitură a râului. La un moment dat, în cursul acestei bătălii, o ghiulea i-a zburat pe deasupra capului lui Napoleon. De frică, un soldat din apropierea lui s-a pitit. Împăratul, mereu în picioare, i-a spus: «Dacă ți-ar fi fost destinată ție, te-ar fi găsit și la o sută de picioare sub pământ!». Cu toată bravura lor, trupele rusești au fost iremediabil pierdute din cauza greșelii fatale a comandantului lor. Pentru a scăpa de sub focul artileriei franceze, rușii au fost nevoiți să se arunce în apa râului. O parte a armatei a scăpat cu fuga, de-a lungul malului apei, altă parte s-a predat, însă prizonierii erau mult mai puțini decât cei înecați. Aproape întreaga artilerie rusă a căzut în mâinile lui Napoleon”³. „Armata rusă a suferit la Friedland un dezastru aproape tot atât de mare ca și cel din 1805,

¹ Ibidem, p. 222.

² Ibidem, p. 224.

³ Ibidem, p. 227.

la Austerlitz. Toți ofițerii și soldații ruși trăiau o spaimă atât de mare, de parcă așteptau sfârșitul lumii”¹. „Curtenii ruși adunați la Șavli, în jurul împăratului lor, tremurau ca varga de teama unui atac al avangărzilor lui Napoleon”².

„Bennigsen a început retragerea rapidă spre râul Pregel, urmărit de aproape de trupele franceze. Fuga era singurul mijloc de a evita nimicirea totală. În seara de 19 iunie, un ofițer rus a venit, purtând un steag alb. Era propunerea de armistițiu, pe care Napoleon a acceptat-o”³.

„În ziua de 25 iunie 1807, la orele 14 după-amiază, a avut loc prima întrevedere între cei doi împărați. Pentru ca Alexandru I să nu fie nevoit să treacă pe malul Niemenului cucerit de francezi, iar Napoleon pe malul rus, în mijlocul fluviului a fost fixat un ponton cu două pavilioane mărețe. Pe malul francez era aliniată toată garda imperială, pe cel rus nu se vedea decât o mică suită a lui Alexandru I”⁴.

Cei doi împărați au ajuns în același timp pe ponton. Convorbirea dintre ei a durat aproape două ore. „La 26 iunie, în urma invitației lui Napoleon, Alexandru I s-a instalat la Tilsit și întâlnirile lor au avut loc, de atunci, în fiecare zi. Bonaparte a propus împărțirea Prusiei: tot ce era la est de Vistula trebuia să-i revină împăratului rus și ce era la vest de acest fluviu, împăratului francez”⁵. „Prusiei i-au fost lăsate «Vechea Prusie», Pomerania, Brandenburgul și Silezia. Tot restul, spre vest și spre est, îi era luat”⁶. „Pacea, atât de umilitoare pentru Prusia și pentru toată Germania, a fost semnată la Tilsit, în 8 iulie 1807”⁷.

¹ Ibidem, p. 229.

² Ibidem, p. 230.

³ Ibidem, pp. 227-228.

⁴ Ibidem, p. 231.

⁵ Ibidem, p. 234.

⁶ Ibidem, p. 233.

⁷ Ibidem, p. 235.

De asemenea, „a fost încheiată o alianță ofensivă și defensivă (pentru moment secretă) între Napoleon și Alexandru I. Prin însuși acest fapt, Rusia se obliga să accepte și să pună în vigoare decretul lui Napoleon asupra blocadei continentale”¹.

În urma păcii de la Tilsit, Bonaparte era „autocrat al imensului Imperiu Francez, care pe lângă Franța, cuprindea Belgia, Germania de Vest, Piemontul și Genova; mai era rege al Italiei; protector (de fapt autocrat) al unei enorme părți din teritoriile germane ale Confederației Rinului (cu care se unise acum și Saxonia) și stăpân al Elveției. Napoleon mai comanda, în mod tot atât de autocratic ca și în propriul său imperiu, Olandei și regatului de Neapole, în care erau regi frații săi Louis și Joseph, întregii Germanii de mijloc și acelei părți din Germania de nord pe care o dăduse fratelui său Jerome, sub denumirea de regat al Westfaliei, unei importante părți din fostele teritorii austriece pe care le luase Austriei și le dăduse vasalului său, regelui Bavariei, părții nordice a regiunii maritime a Europei, unde trupele sale ocupau Hamburg, Bremen, Lubeck, Dantzig, Königsberg, precum și Polonia. În afară de acestea, îi mai aparțineau lui Napoleon Insulele Ionice, orașul Cattaro și o parte din coasta adriatică a Peninsulei Balcanice”².

„Încă de mult, chiar după bătălia de la Austerlitz, foarte mulți dintre colaboratorii lui Napoleon erau de părere că acesta ar trebui să se oprească, deoarece Franța ajunsese la o putere fără precedent, la care doar în vis se putea gândi. Cât despre demnitari și mareșali, aceștia începuseră să fie îngrijorați, după Tilsit, nu de o revoluție internă, ci de dimensiunile extraordinare ale posesiunilor napoleoniene. Tot ce înfăptuise Bonaparte, de la începutul carierei sale și până la Tilsit, semăna mai degrabă a poveste fantastică decât a realitate istorică. Napoleon era

¹ Ibidem.

² Ibidem, pp. 236-237.

de o dărnicie nemaivăzută față de colaboratorii săi apropiați, militari și civili. După pacea de la Tilsit, i-a dăruit mareșalului Lannes un milion de franci aur, iar mareșalului Ney 300.000 de franci ca rentă anuală pe viață; mareșalului Berthier i-a dăruit o jumătate de milion de franci și 405.000 de franci ca rentă anuală. Tot atât de darnic a fost și cu ceilalți mareșali, cu numeroși generali și ofițeri. Această dărnicie nu a costat nicio centimă tezaurul francez, căci pe lângă imensele contribuții pe care țările învinse erau obligate să le plătească Franței învingătoare, Napoleon mai impunea acelorasi țări dări speciale, ce ajungeau până la zeci de milioane, sume care erau puse la dispoziția sa personală, fără control. Tot ce rămânea din acești bani, după ce împărțea imensele recompense apropiaților săi, era îngrămădit în acele «subsoluri ale palatului Tuileries», în care, conform spuselor lui Napoleon, în 1812, avea personal trei sute de milioane de franci”¹. „Însă aceste colosale recompense cu care erau copleșiți mareșalii și generalii săi, le trezeau dorința de a se bucura în liniște de ele, căci toată viața lor se scurgea în războaie aproape neîntrerupte”².

8. Cotropirea Spaniei și Portugaliei

Napoleon era preocupat de blocada impusă Angliei și era conștient că aceasta „nu se putea realiza în fapt, atâta vreme cât el nu era stăpânul absolut al Spaniei și al Portugaliei. De aceea, în octombrie 1807, o armată de 27.000 de oameni, sub comanda mareșalului Junot, a pătruns, din ordinul împăratului francez în Spania, îndreptându-se spre Portugalia. A urmat imediat o altă armată de 24.000 de oameni”³. „În 29 noiembrie 1807, Junot a

¹ Ibidem, pp. 239-240.

² Ibidem, p. 241.

³ Ibidem, pp. 241-242.

intrat în Lisabona. Cu două zile înainte, familia regală părăsise capitala și fugise pe o corabie englezească”¹.

„În cursul iernii și a primăverii anului 1808, noi trupe franceze treceau întruna Pirineii și pătrundeau în Spania. Încă din martie, Napoleon a reușit să concentreze aici 100.000 de oameni. Murat a fost trimis asupra Madridului cu o armată de 8.000 de oameni. De la început, regele Carol al IV-lea, regina și prim-ministrul Don Godoy au fugit din capitală, dar, la Aranjuez, populația revoltată i-a oprit. Godoy a fost prins, bătut și aruncat în închisoare, iar în 17 martie 1808, regele a fost obligat să abdice în favoarea moștenitorului tronului, Ferdinand. Napoleon nu l-a recunoscut pe Ferdinand și a cerut ca noul și vechiul rege, împreună cu întreaga familie a Bourbonilor de Spania să se prezinte la el, la Bayonne, în Franța. Împăratul le cerea lui Carol al IV-lea și lui Ferdinand să abdice și să-i lase formal dreptul de a dispune cum va crede el de Spania. Napoleon le-a declarat că, în grija lui de a le asigura liniștea și fericirea personală, le interzice înapoierea în Spania și îi trimite pe rege și pe regină la Fontainebleau, iar pe Ferdinand și pe ceilalți principii ai casei Bourbonilor de Spania la Valencay, în castelul prințului Talleyrand. Dispoziția a fost executată imediat. După câteva zile de la acest eveniment, Napoleon i-a ordonat fratelui său Joseph, regele Neapolelui, să se ducă la Madrid, unde va fi de aici înainte rege al Spaniei. Iar mareșalului Murat, pe care nu de mult îl făcuse Mare Duce de Cleves și de Berg, i-a ordonat să se mute la Neapole, unde a devenit rege”².

„La Madrid a izbucnit o revoltă împotriva trupelor franceze care ocupau orașul, dar a fost înăbușită în sânge. Întreaga Spanie a fost cuprinsă de un război cumplit, neîmpăcat și sângeros, o înțeleștare a țăranilor partizani împotriva invada-

¹ Ibidem, p. 243.

² Ibidem, pp. 244-245.

torilor francezi. Aici Napoleon se izbea pentru prima oară de un inamic cu totul aparte, un adversar cu care până atunci nu mai avusese de-a face”¹.

„Lui Bonaparte i s-a raportat că în Madrid s-a tras în plin asupra mulțimii, dar, în loc să se împrăștie și să fugă, insurgenții se ascundeau prin case și continuau să tragă prin ferestre. Când francezii pătrundeau în case ca să-i prindă pe cei ce trăgeau, spaniolii, după ce-și terminau toate gloanțele, continuau lupta cu cuțitul, cu pumnii, cu dinții, până la istovire. Nenumărate manifestări de cea mai violentă și fanatică ură împotriva cuceritorului aveau loc aproape zilnic. Francezii s-au izbit de ele încă de la primii lor pași pe teritoriul Spaniei. Vom prezenta un exemplu în acest sens: un detașament francez a intrat într-un sat. Aici, totul era pustiu, căci locuitorii fugiseră în pădure. Într-o casă a fost găsită o mamă tânără cu un copil și mai multe provizii de alimente. Ofițerul francez a bănuț că nu-i lucru curat și, înainte de a le permite soldaților să mănânce din ele, a întrebat-o pe femeie dacă nu cumva alimentele sunt otrăvite. Primind răspunsul liniștitor al femeii, el a obligat-o să guste din ele. Țărancă a mâncat fără să ezite. Nemulțumit numai cu atât, ofițerul i-a ordonat să-i dea și copilului să mănânce. Mama a executat ordinul numaidecât. Atunci, câțiva dintre soldați au început să mănânce și ei. Dar nu după mult timp, mama, copilul și soldații mureau în dureri îngrozitoare. Capcana reușise. La început, asemenea întâmplări îi uimeau pe francezi, dar, după un timp, ele au devenit ceva obișnuit și nimeni nu se mai mira de nimic în acest război”².

În 1808, „generalul francez Dupont se găsea în sudul Spaniei. Acesta a pătruns în Andaluzia, a ocupat Cordoba și-și continua înaintarea. La un moment dat, însă, în timp ce se găsea

¹ Ibidem, pp. 245-246.

² Ibidem, p. 249.

fără provizii, într-o vastă câmpie arsă de soare, trupele sale au fost înconjurate și atacate, din toate părțile, de către un mare număr de țărani partizani. În 20 iulie 1808, Dupont a capitulat împreună cu trupele sale în apropiere de Baylen. Impresia pe care acest eveniment a produs-o în Europa a fost considerabilă”¹.

„Trebuie să remarcăm că în Austria, Ungaria, Cehia, ca și în Rusia, nobilimea se temea de prelungirea dominației napoleoniene, pentru că știa că Austriei avea să i se impună, într-un fel sau altul, Codul Napoleonian și că, astfel, orânduirea feudală se va năru”², de aceea „Austria a început să se reînarmeze cu îndoită energie”³.

„Pentru ca Austria să poată fi oprită, trebuia să i se dea de înțeles că Alexandru I va invada teritoriile austriece dinspre est, în timp ce Napoleon, aliatul acestuia, se va îndrepta spre Viena dinspre vest. În acest scop a fost organizată la Erfurt manifestarea de prietenie dintre împăratul Franței și cel al Rusiei. La prima lor întâlnire de la Erfurt (27 septembrie 1808), cei doi împărați s-au îmbrățișat cu multă căldură și s-au sărutat dinaintea celor de față, iar timp de două săptămâni, cât a durat întrevederea, ei s-au arătat zilnic împreună”⁴.

„La Erfurt, influentul om politic Talleyrand l-a trădat pentru prima oară pe Napoleon, intrând în legături secrete cu Alexandru I și sfătuindu-l să se împotrivească hegemoniei napoleoniene. Talleyrand i-a spus acestuia: «Suveranul Rusiei este civilizat, dar poporul rus nu este. Suveranul Franței nu este civilizat, dar poporul francez este. Suveranul Rusiei și poporul francez trebuie să se alieze». Împăratul rus a înțeles că imperiul lui Napoleon nu era nici atât de solid, nici atât de invincibil cum se arăta. El a

¹ Ibidem, pp. 250-251.

² Ibidem, p. 250.

³ Ibidem, p. 251.

⁴ Ibidem, pp. 251-252.

început prin a se opune insistențelor lui Bonaparte în chestiunea unei intervenții ruse împotriva Austriei în cazul unui nou război franco-austriac”¹.

Răscola țărănească din Spania se întindea cu fiecare lună ce trecea, iar „între timp, englezii reușiseră să debarce și să-i alunge pe francezi din Lisabona. Spaniolii aveau acum o armată care lupta cu arme englezești. Napoleon a plecat în Spania și a atacat această armată, în ziua de 10 noiembrie 1808, lângă Burgos, pricinuindu-i o înfrângere zdrobitoare. La 30 noiembrie, Bonaparte a pornit asupra Madridului, care era apărat de o garnizoană puternică. Pentru a înfrânge Spania, el adusese aici «legiunea poloneză» pe care o înființase în 1807. La ordinul lui, polonezii i-au masacrat cu multă vitejie pe spanioli. În 4 decembrie 1808, Napoleon a intrat în Madrid. Capitala l-a întâmpinat cu o tăcere mormântală”². În Madrid, „împăratul francez a abolit inchiziția, eliberând numeroasele victime întemnițate”³.

„La scurt timp, Bonaparte a pornit împotriva englezilor. Generalul Moore a fost bătut și omorât în timpul urmăririi rămășițelor armatei sale. Cauza Spaniei părea acum din nou pierdută. Dar cu cât situația populației răsculate devenea mai grea, cu atât rezistența era mai dârză”⁴.

„Orașul Zaragoza, asediat de francezi, a rezistat mai multe luni. În cele din urmă, mareșalul Lunnes a pătruns în fortificațiile exterioare și, în 27 ianuarie 1809, a intrat în oraș. Atunci s-a întâmplat ceva ce nu se mai petrecuse niciodată în vreun asediu. Fiecare casă s-a transformat într-o fortăreață. A trebuit ca fiecare magazie, grajd, pivniță sau pod să fie cucerite pe rând. Măcelul a

¹ Ibidem, p. 254.

² Ibidem, p. 256.

³ M. C., *Op. cit.*, p. 56.

⁴ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 256.

continuat timp de trei săptămâni în acest oraș care fusese luat, dar nu încetase să se apere. Aici au fost masacrați 20.000 de soldați și mai mult de 32.000 de persoane civile. Asediul și distrugerea Zaragozei au cutremurat întreaga Europă, în special Austria, Prusia și celelalte state germane. Comparația între atitudinea vitejească a spaniolilor și supunerea de sclavi a germanilor mișca, buimăcea și inspira rușine”¹.

9. A doua campanie din Austria

„În Austria se știa că Napoleon nu se va retrage sub niciun motiv din Spania. Renunțarea la Peninsula Iberică, în momentul în care englezii se găseau pe pământul ei, ar fi însemnat renunțarea la blocada continentală”², de aceea austriecii erau conștienți că un război purtat de francezi, pe două fronturi, ar fi fost mult mai dificil.

„În ianuarie 1809, Napoleon a lăsat Spania în grija mareșalilor săi, care în absența lui pierdeau jumătate din capacitatea lor militară și s-a dus la Paris”³. După plecarea lui, „focul răscoalei populare spaniole a izbucnit și se întindea din nou în sate și orașe. Cu neputință de prins, neînfricat, ieșind ca din pământ și dispărând tot așa, acest inamic-fantomă continua să ținuiască astfel în Spania o jumătate din marea armată franceză: 300.000 de oameni din cele mai bune trupe. Împăratul a ordonat o recrutare anticipată în Franța, obținând 100.000 de oameni. Pe lângă aceștia, a poruncit statelor germane supuse să-i pună la dispoziție pentru război încă 100.000 de recruți, ceea ce s-a îndeplinit fără murmur. Apoi a ales peste 110.000 de vechi soldați, pe care conta în

¹ Ibidem, pp. 256-257.

² Ibidem, p. 259.

³ Ibidem.

mod deosebit, iar dintre aceștia a trimis în Italia 70.000, unde trebuia să se aștepte că va fi atacat de austrieci”¹.

„În ziua de 14 aprilie 1809, arhiducele Carol, cel mai bun general austriac, a pătruns în Bavaria. De data aceasta, austriecii luptau cu o forță și o îndrăzneală fără precedent. Întâia mare bătălie a avut loc la Abensberg. Austriecii au fost respinși. A doua bătălie a avut loc la Eckmuhl, în 22 aprilie, terminându-se cu o nouă victorie a lui Napoleon. După aceasta, în urma unei manevre, mareșalul Lannes a luat cu asalt orașul Regensburg. În toiul luptei, Napoleon, care conducea asediul, a fost rănit la un picior. După ce i-a fost scoasă cizma și i s-a aplicat un pansament rapid, el a ordonat să fie urcat din nou pe cal și, pentru ca moralul soldaților să nu fie influențat, a interzis să se vorbească despre rana lui”². „În cinci zile, Napoleon a câștigat cinci bătălii sângeroase. Continuând și dincolo de Dunăre urmărirea arhiducelui Carol, care se retrăgea, împăratul l-a ajuns la Ebersberg, unde l-a înfrânt și l-a respins. Apoi a dat foc orașului, în care a ars de vie și o parte a populației. În 8 mai, Napoleon a înnoptat, ca și în 1805, la Schonbrunn, în palatul împăratului Austriei și, în 13 mai, primarul Vienei i-a încredințat cheile capitalei”³.

„În 17 mai 1809, Bonaparte a emis un decret, prin care Roma și toate teritoriile pontificale erau alipite la Imperiul Francez. În 10 iunie, francezii au ocupat Roma, papalitatea pierzându-și toate posesiunile. Papa Pius al VII-lea a fost trimis sub pază la Savone, în sudul Franței”⁴. Suveranul pontif l-a excomunicat pe Napoleon pentru acțiunile sale.

Arhiducele Carol a reușit să treacă pe malul stâng al Dunării, după care a aruncat în aer podurile de peste acest fluviu.

¹ Ibidem, p. 260.

² Ibidem, p. 261.

³ Ibidem, p. 262.

⁴ Ibidem, pp. 264-265.

Bonaparte a poruncit să se construiască un pod de vase unde Dunărea era mai îngustă. O parte a armatei franceze a trecut fluviul, fiind atacată de trupele austriece lângă satul Essling. „S-a încins o bătălie crâcnă. Dar, în momentul în care mareșalul Lannes cu cavaleria lui s-a aruncat în urmărirea austrieșilor, care se retrăgeau în ordine, podul s-a rupt și armata franceză nu a mai putut fi aprovizionată cu muniții. Napoleon i-a ordonat lui Lannes să se retragă numaidecât. Acesta s-a retras cu mari pierderi, continuând să lupte. Întrucât înfrângerea și retragerea francezilor din 21 și 22 mai erau fapte incontestabile, curtea și guvernul austriac, care fugiseră din Viena, nu mai puteau de bucurie și se pregăteau să revină în capitală”¹.

După ce soldații francezi s-au odihnit și au primit întăriri, „în 5 iulie 1809, Napoleon a ordonat să se înceapă trecerea pe malul stâng al Dunării. Bătălia a început în aceeași zi, fiind extrem de crâcnă. În 6 iulie, întreaga armată austriacă a fost zdrobită lângă satul Wagram. Această înfrângere a fost pentru armata austriacă tot atât de îngrozitoare ca și cea de la Austerlitz”². „În cursul acestor operațiuni, Napoleon n-a dormit trei nopți la rând”³.

În 11 iulie, împăratul Austriei a cerut armistițiu. Napoleon a consimțit și au început tratativele de pace. „Împăratul Francisc I era demoralizat și îi blestema pe cei care, timp de un an și jumătate, îl împinseseră în acest război, cu mult mai sângeros decât toate războaiele pe care le purtase Austria începând din secolul al XVII-lea, de la Războiul de 30 de ani. Bonaparte a cerut să i se cedeze noi teritorii austriece: Carintia, Carniolia, Istria, orașul și provincia Triest, considerabile ciuntiri din posesiunile austriece la vest și nord-vest, o parte din Galiția și

¹ Ibidem, pp. 262-263.

² Ibidem, pp. 265-266.

³ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. II, p. 104.

contribuții de război de 85 de milioane florini-aur. Napoleon a introdus pentru Austria și interdicția de a întreține o armată mai mare de 150.000 de oameni”¹.

Tratatul de pace între cele două imperii a fost semnat în 14 octombrie 1809. „Prețul nereușitei încercări a Austriei de a scutura jugul napoleonian a fost de o sută de mii de morți, o țară ruinată, milioane de florini-aur impuse sub formă de contribuție, aproape o treime din cele mai bune teritorii ale sale și câteva milioane de locuitori pierduți, precum și o dependență mai accentuată față de învingător”².

Pe când Napoleon se afla la Viena, un student saxon, numit Staps, a încercat să-l asasineze. Tânărul a fost condamnat la moarte și executat.

La revenirea în Paris, Bonaparte a fost primit în triumf.

10. Divorțul și recăsătorirea lui Napoleon

Soția lui Napoleon, Josefina, avea din prima căsătorie doi copii, pe Eugene și Hortense, însă cu toate că împăratul o iubea, din moment ce aceasta nu îi putea dăruia un moștenitor, care să ducă dinastia mai departe, Bonaparte a hotărât să divorțeze. „În 15 decembrie 1809, protocolul divorțului a fost semnat în prezența înalților demnitari ai imperiului și ai întregii familii imperiale”³. Josefinei „i s-a oferit o pensie de două milioane de franci pe an, titlul de împărăteasă și regină, precum și palatul de la Malmaison (cam puțin pentru o femeie care număra în garderoba ei 666 de haine noi și se plângea soțului că nu are ce pune pe ea)”⁴.

¹ E. V. Tarle, *Op. cit.*, pp. 266-267.

² Ibidem, p. 268.

³ Ibidem, p. 272.

⁴ Manole Neagoe, *Napoleon...*, p. 174.

„Îndată după divorț s-a întrunit un consiliu solemn de înalți demnitari, care au examinat problema suveranului și au hotărât ca, pentru fericirea imperiului, s-o roage pe Majestatea sa să-și ia altă soție”¹, iar împăratul a acceptat.

„În 9 ianuarie 1810, tribunalul ecleziastic a declarat nulă căsătoria religioasă a lui Napoleon cu Josefina”².

La momentul respectiv în Europa, „în afara Imperiului Francez, mai existau numai trei mari puteri care puteau fi luate în calcul în acest sens: Anglia, Rusia și Austria. Anglia era exclusă din pricina războiului pe viață și pe moarte dintre ea și Franța. Rusia era incontestabil mai puternică decât Austria, așadar, trebuia să se înceapă cu această țară, care avea două Mari Ducese, surorile împăratului. Ekaterina Pavlovna a fost măritată la timp. Ambasadorul francez la Sankt Petersburg a fost însărcinat să ceară împăratului, în mod neoficial, mâna celei rămase: Anna. Alexandru I nu înceta să-l asigure cu cele mai măgulitoare cuvinte pe ambasadorul Franței că el dorea extrem de mult s-o vadă pe sora lui devenind soția lui Napoleon, dar acest lucru nu era posibil, din cauză că împărăteasa mamă, Maria Feodorovna, o găsea pe Anna prea tânără. Aceasta nu avea decât șaisprezece ani”³.

„În 6 februarie 1810, i s-au cerut informații lui Metternich, ambasadorul Austriei la Paris, dacă împăratul Austriei ar accepta căsătoria fiicei sale Maria-Luiza cu Napoleon. Metternich a declarat că Austria consimte la această căsătorie, cu toate că până atunci nu avusese loc nicio discuție oficială în acest sens. A doua zi, în 7 februarie 1810, s-a pregătit actul de căsătorie. Documentul a fost trimis împăratului Austriei și acesta l-a ratificat pe loc”⁴.

¹ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 272.

² Paul Morand, *Op. cit.*, p. 45.

³ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 273.

⁴ Ibidem, p. 274.

„La Viena, brusca hotărâre a lui Napoleon fusese primită cu bucurie. După groaznicele înfrângeri și pierderi din anul 1809, această căsătorie apărea aproape ca o salvare”¹.

„Comunicarea ratificării a ajuns la Paris în ziua de 21 februarie. În 22 februarie, mareșalul Berthier, șeful marelui stat-major, a plecat spre Austria cu o însărcinare foarte ciudată: să-l reprezinte pe logodnic, adică pe Napoleon, la ceremonia solemnă a cununiei care urma să aibă loc la Viena”².

„Căsătoria arhiducesei Maria-Luiza, în vârstă de optsprezece ani, cu Napoleon, împăratul Franței, a avut loc cu toată pompa ceremonialului, în ziua de 11 martie 1810, în catedrala din Viena, în mijlocul unei mulțimi imense, de față fiind familia imperială a Austriei, întreaga Curte, corpul diplomatic, demnitarii și generalii. Mireasa nu-l văzuse niciodată pe viitorul ei soț. Și nu l-a văzut nici în ziua nunții, fiindcă acesta socotise că este de prisos, chiar și într-un caz excepțional, cum era propria sa căsătorie, să se deranjeze pentru a face personal călătoria la Viena. Mareșalul Berthier și arhiducele Carol au îndeplinit amândoi cu demnitate tot ceremonialul care îi revenea mirelui. Arhiducele Carol, la rugămintea personală a lui Napoleon, trebuia să se prezinte în biserică, unde Berthier i-a încredințat-o pe Maria-Luiza. Arhiducele Carol a condus-o în fața altarului și a stat lângă ea în timpul serviciului religios”³.

Napoleon Bonaparte nu a fost primul monarh creștin care a lipsit de la propria lui cununie. În anul 1225, Frederic al II-lea, împăratul Germaniei, s-a căsătorit cu Iolanda, moștenitoarea tronului Ierusalimului, prin procură. „Căsătoria a fost oficiată la Acra, de către episcopul Giacomo del Patti, după obiceiul timpului, prin procură. Mireasa, în vârstă de paisprezece ani, a

¹ Ibidem, pp. 274-275.

² Ibidem, p. 274.

³ Ibidem, pp. 275-276.

înaintat spre altar cu pas nesigur, aproape strivită sub podoabele nupțiale, în timp ce alături de ea era purtată pe o pernă, sabia împăratului, pe care nici măcar nu-l cunoștea”¹.

După oficierea cununiei la Viena, „noua împărăteasă a Franței, împreună cu suita și cu toate onorurile cuvenite, a plecat spre Paris. Napoleon a întâmpinat-o lângă Paris, pe drumul spre Compiègne. Aici s-au văzut prima oară cei doi soți”².

Dacă Bonaparte, în calitate de împărat al Franței, era limitat în opțiunile sale de căsătorie, „nici membrii familiei sale, nici înalții demnitari, nici ofițerii din suita lui nu se puteau căsători decât cu cine ordona el”³.

11. Criza economică provocată de Napoleon

„Napoleon considera că este de datoria lui să se opună cu forța dezvoltării economice a țărilor cucerite. El a respectat acest principiu din primul an al guvernării sale, până la sfârșitul domniei lui. Pentru el existau interese economice «naționale» și interese economice ale restului omenirii, care trebuiau nu doar subordonate, ci chiar jertfite intereselor naționale”⁴. „Întregul imperiu cucerit era considerat ca francez, atunci când era vorba de recrutări, impozite, întreținerea trupelor etc. Dar era socotit străin, atunci când interesele burgheziei franceze cereau înlăturarea concurenței metalurgiștilor, textiliștilor și fabricanților belgieni, germani, olandezi, atât în vechea Franță, cât și la ei acasă, adică în țara lor cucerită de Napoleon”⁵.

¹ Florentina Căzan, *Op. cit.*, p. 114.

² E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 276.

³ Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 46.

⁴ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 277.

⁵ Ibidem, p. 278.

„Acela care ar fi încercat să introducă pe furiș în Italia o invenție tehnică folositoare industriei acestei țări, risca pușcăria. Această politică îmbogățește și întărește marea burghezie franceză, consolidând totodată și puterea lui Napoleon în Franța. Dar, desigur, ea ruina, supăra, apăsa burghezia industrială și comercială, precum și masele consumatoare din toate regiunile imensului imperiu. Dată fiind înăbușirea violentă a forțelor de producție în țările cucerite de Bonaparte, este absolut evident că acest edificiu gigantic trebuia să se prăbușească la un moment dat”¹. Astfel, în 1811, în Imperiul Francez a izbucnit criza economică, „iar omul care se afla atunci în centrul evenimentelor mondiale, nu a putut înțelege sensul adevărat al acestui uragan”².

Napoleon nu voia să renunțe în ruptul capului la blocada continentală împotriva Angliei, ceea ce a făcut să sporească tot mai mult contrabanda. Drept pedeapsă, „contrabandiștii erau împușcați, mărfurile englezești confiscate erau arse, monarhii indulgenți cu contrabanda erau alungați de pe tron. În anul 1806, Napoleon îl numise ca rege al Olandei pe fratele său mai mic, Louis. Noul suveran înțelegea că ruperea completă a legăturilor comerciale cu Anglia amenința cu ruina toată burghezia comercială olandeză, agricultura și navigația comercială. Își dădea bine seama că această catastrofă economică se va produce în Olanda mult mai curând decât în celelalte țări, fiindcă, din momentul în care englezii îi luaseră toate coloniile (mai precis, după trecerea țării sub stăpânirea franceză), Olanda depindea într-o însemnată măsură de Anglia, atât în ceea ce privește exportul de băuturi spirtoase, brânzeturi și pânzeturi fine, cât și în ceea ce privește importul de mărfuri coloniale. Toate acestea îl sileau pe Louis Bonaparte să se prefacă a nu vedea comerțul de contrabandă ce se practica cu englezii pe coastele olandeze. După câteva mustărări

¹ Ibidem, p. 279.

² Ibidem, p. 280.

aspre, Napoleon și-a detronat fratele, a declarat regatul Olandei desființat și, printr-un decret special din 1810, a alipit această țară la Imperiul Francez”¹.

„Masele consumatorilor plăteau de cinci, de opt, de douăsprezece ori mai scump decât înainte de blocada continentală cafeaua, cacaoa, piperul și mirodeniile și primeau tot aceleași mărfuri, deși în cantități mult mai mici decât înainte. Indigoul și bumbacul erau plătite de cinci și de zece ori mai scump de către fabricanții francezi, saxonii, belgienii, cehii, renanii, care și ei primeau aceleași mărfuri, dar de asemenea în cantități mai mici decât înainte. Unde mergea acest exorbitant câștig artificial? În primul rând, în buzunarele armatorilor englezi și ale contrabandiștilor. În al doilea rând, în buzunarele funcționarilor vamali și ale jandarmilor napoleonieni. Atunci când se propunea unui pichet de supraveghere sau unui funcționar vamal să închidă ochii o noapte, în schimbul unei sume cât solda sau salariul lor pe cinci ani, sau când i se oferea unui jandarm stofă fină, în valoare de 500 franci-aur și zahăr tos, în valoare de alți 600 de franci, ca să patruleze câteva ore departe de un anumit punct al coastei, ispita era, într-adevăr, prea puternică”².

„Controlorii și inspectorii permanenți sau extraordinari erau repede cumpărați. Odată destituiți și trimiși în fața tribunalelor, înlocuitorii continuau să facă ceea ce făcuseră cei înlocuiți și condamnați, având grijă numai să fie mai prudenți. Americanii făceau acum afaceri extraordinare, acoperind cu pavilionul lor și desfășurând mărfurile englezești pe vase americane. În această situație, prin decretul prohibitiv de la Trianon, din 1810, Napoleon a interzis orice comerț legal cu produse coloniale, indiferent de proveniența lor”³.

¹ Ibidem, pp. 282-283.

² Ibidem, pp. 284-285.

³ Ibidem, p. 285.

„Împăratul francez a ordonat arderea în public a tuturor mărfurilor confiscate. În toată Europa au început să ardă focuri. Întunecată și tăcută, mulțimea privea cum munți de stofe fine, pânzeturi, butoaie cu zahăr, cafea, cacao, lădițe de ceai, baloturi de bumbac brut și de fire, lăzi cu indigo, piper, scortișoară erau stropite cu materii inflamabile și aprinse în văzul tuturor”¹.

„Acestea sunt împrejurările în care a izbucnit criza comercială și industrială din anul 1811. Spre sfârșitul toamnei anului 1810, a început să se observe o scădere a vânzării mărfurilor franceze. Acest fenomen s-a extins rapid în tot imperiul, pentru că nu mai existau materii prime. Criza se agrava cu fiecare lună. În întreprinderile Richard-Lenoir, de exemplu, unde înainte de criza din 1811, lucrau 3.600 de torcători, 8.822 de țesători și 400 de vopsitori - în total mai mult de 12.000 de persoane - ar fi rămas în anul respectiv abia a cincea parte din acest număr, dacă Napoleon nu ar fi poruncit să i se dea industriașului o subvenție extraordinară de 1.500.000 de franci-aur. Dar falimentele se succedau rapid, unele după altele. În martie 1811, Napoleon a ordonat să li se dea 1.000.000 de franci-aur fabricanților din Amiens și a cumpărat de la Rouen, Saint-Quentin și Gand mărfuri în valoare de 2.000.000 de franci. Mari subvenții au fost alocate și pentru Lyon. Toate acestea nu erau însă decât o picătură de apă într-un ocean”².

„Muncitori de cele mai multe meserii se plângeau că nu au de lucru, iar un mare număr dintre ei emigra neîncetat. La Rouen, șomajul era atât de mare și ruina industriașilor atât de evidentă, încât Napoleon a fost obligat să aloce 15 milioane de franci pentru a susține manufacturile aflate în agonie”³.

Lui Napoleon i s-a raportat că „țările supuse erau ruinate, căci înainte de a fi fost cucerite, ele importau mult mai multe

¹ Ibidem, pp. 285-286.

² Ibidem, pp. 287-288.

³ Ibidem, p. 288.

mărfuri franceze decât acum, după supunerea lor. Meseriașii parizieni, specializați în confecționarea obiectelor de lux, erau înfometăți, iar consumul se restrânsese mult, atât înălntrul, cât și în afara țării. Cu toate acestea, împăratul acorda subvenții, dar nu slăbea blocada”¹.

„Țările cucerite de Napoleon erau complet ruinate. În țările învinse dar neocupate, care erau constrânse să adere la blocada continentală, puterea de cumpărare a monedei a început să scadă. Din momentul în care moșierii din Rusia nu-și mai puteau vinde în Anglia produsele agricole, aurul englezesc, cu care aceștia își făceau cumpărăturile de la Paris, a dispărut, iar după pacea de la Tilsit, rubla a scăzut până la 26 de copeici. Aceleași greutăți le întâmpinau și polonezii, austrieii și aristocrația italiană”².

Pentru a-și proteja economia, rușii au redus comenzile de mărfuri din Franța. „Această reducere era provocată de un nou tarif vamal, semnat, în 1810, de Alexandru I, care supunea la taxe ridicate mărfurile de lux, adică tot ce se importa în Rusia din Franța”³.

„În urma interzicerii produselor coloniale, a izbucnit o aprigă criză a materiilor prime, care i-a constrâns în 1811, pe fabricanți să-și restrângă mult producția. În fața acestei crize, a amenințării creșterii șomajului și a foametei în cartierele muncitorești din Paris, Lyon, Rouen, precum și a ruinării departamentelor viticole din sud, Napoleon a dat un pas înapoi, slăbind puțin blocada continentală. Au fost acordate licențe (în număr limitat), certificate nominale care permiteau introducerea în Franța a unor «mărfuri interzise», pentru o sumă determinată, cu condiția ca persoana respectivă să vândă

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 292.

³ Ibidem, pp. 289-290.

peste graniță mărfuri franceze pentru aceeași sumă”¹. Datorită acestei măsuri, „în preajma iernii 1811-1812, criza a început să slăbească în mod treptat”².

Napoleon a fost informat că rușii nu respectau blocada împotriva Angliei, iar „mărfurile englezești se infiltrau din Rusia în Europa prin imensa frontieră occidentală, prin Prusia, Polonia, Austria și toate aceste fapte reduceau la zero blocada continentală, adică îi distrugeau unica nădejde de «a îngenunchea Anglia»”³. Din acest motiv, împăratul francez „a început, încă din toamna anului 1810, să se obișnuiască cu gândul că numai la Moscova putea să dea o lovitură hotărâtoare, nimicitoare Angliei”⁴.

În 20 martie 1811, împărăteasa Maria-Luiza l-a născut pe moștenitorul tronului, care a fost numit: Napoleon François Charles Joseph Bonaparte. Imediat după naștere, acesta a fost numit regele Romei.

12. Campania din Rusia

„În ziua de 24 februarie 1812, la Paris, s-a semnat un acord, conform căruia Prusia se angaja să ia parte alături de Napoleon la orice eventual război”⁵. „Bonaparte a cerut același lucru și Austriei. Viena a acceptat pretenția împăratului francez fără ezitări și fără să discute prea mult asupra recompenselor viitoare. Tratatul franco-austriac a fost semnat la Paris, în ziua de 14 martie 1812. Prusia se angaja să pună la dispoziția lui Napoleon 20.000 de soldați pentru viitorul război, iar Austria 30.000”⁶.

¹ Ibidem, p. 293.

² Ibidem, p. 294.

³ Ibidem, p. 295.

⁴ Ibidem, p. 296.

⁵ Ibidem, p. 305.

⁶ Ibidem, p. 307.

Ținând cont de războiul preconizat cu rușii, în 1811 și la începutul anului 1812, în Franța au început să se facă noi recrutări. „Tinerii însă fugeau în păduri și se ascundeau. Napoleon a fost nevoit să organizeze detașamente mobile speciale, care îi vâneau pe fugari prin păduri și-i aduceau cu forța în unitățile militare”¹.

În 9 mai 1812, Bonaparte a pornit spre Dresda, unde îl așteptau împăratul Austriei, regii Prusiei și ai Saxoniei, precum și Marii Duci ai statelor germane vasale. „În prezența lui, toți aceștia (între care și socrul său, împăratul Austriei) stăteau în picioare, cu capul descoperit, în timp ce Napoleon își ținea pe cap celebra sa pălărie-bicorn”².

Pentru a avea liniște în spatele frontului, „împăratul francez a contribuit la războiul pe care președintele Statelor Unite ale Americii l-a declarat Angliei, în 15 iunie 1812”³.

„În noaptea de 23 spre 24 iunie 1812, Napoleon a ordonat trecerea Niemenului. Ca întotdeauna în timp de război, Bonaparte era mai vioi și mai bine dispus”⁴. „El dispunea de 420.000 de soldați, dintre care 355.000 proveneau din Imperiul Francez”⁵.

Alexandru I l-a trimis pe generalul Balașov la împăratul Franței cu propuneri de pace, dar acestea au fost refuzate categoric.

În timp ce trupele franceze și cele aliate înaintau pe teritoriul rus, o mulțime de cai piereau din lipsă de hrană, iar „armata rusă se retrăgea în două coloane spre interiorul țării”⁶.

În 14 august, a avut loc o luptă la Krasnoe.

În ziua de 16 august, au început luptele de la Smolensk.

¹ Ibidem, p. 308.

² Ibidem, p. 311.

³ Ibidem, p. 309.

⁴ Ibidem, p. 315.

⁵ Ibidem, p. 319.

⁶ Ibidem, p. 320.

„Corpul de armată rus a rezistat cu atâta bravură și îndârjire, încât i-a uimit pe francezi”¹. A doua zi luptele au continuat la fel de crâncene. „Rușii se împotriveau eroic. Nici rugămințile, nici amenințările nu i-au înduplecat pe soldați să părăsească liniile. Ei nu voiau să execute ordinele de retragere”².

Noaptea însă, rușii s-au retras, după ce au aruncat în aer depozitele de pulbere și au incendiat orașul.

„În retragerea ei metodică, armata rusă lăsa în urmă un teritoriu pustiit. La Smolensk s-a făcut încercarea incendierii nu a unor sate, ci a unui întreg oraș, a unui mare centru administrativ și comercial”³.

„Alexandru I trăia cele mai chinuitoare zile din viața sa. Curtea lui era cuprinsă de panică, dezorientarea creștea”⁴. „Ideea cedării Moscovei fără luptă, le apărea lui Alexandru I, cât și nobilimii ruse, ceva cu totul de neacceptat, iar soldații ruși nu înțelegeau scopul acestei retrageri continui. În aceste împrejurări, în locul lui Barclay, comandantul armatei ruse, a fost numit Kutuzov. Noul comandant era convins că ceea ce îl putea duce pe Napoleon la înfrângere, aceea era depărtarea foarte mare de bază, imposibilitatea de a duce un război foarte îndelungat, la câteva mii de kilometri depărtare de Franța, într-o țară întinsă, cu pământuri pustii, săracă și vrăjmașă, fără provizii, într-o climă cu care nu era obișnuit. Kutuzov mai știa că nici lui nu i se va permite să cedeze Moscova fără o bătălie generală, de aceea a luat hotărârea să dea o bătălie, de a cărei inutilitate era convins. De prisos din punct de vedere strategic, ea era absolut necesară din punct de vedere moral și politic”⁵.

¹ Ibidem, p. 322.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 324.

⁴ Ibidem, p. 326.

⁵ Ibidem, p. 327.

În cele din urmă, Napoleon a fost informat că armata rusă a încetat să se mai retragă, așezându-și tabăra lângă satul Borodino.

În acel moment, împăratul Franței mai „avea sub ordinele sale directe un efectiv de forțe de trei ori și jumătate mai mic decât în clipa pătrunderii în Rusia. Bolile, greutățile campaniei, dezertările, jaful, necesitatea întăririi spatelui frontului și a îndepărtatelor flancuri, dar și a asigurării tot mai serioase cu garnizoane a imensei linii de comunicații de la Niemen până în Șevardino, toate acestea redusese ră mult efectivul mării sale armate. Napoleon dispunea, în momentul apariției sale în fața redutei de la Șevardino, de 135.000 de oameni și 587 de tunuri. Trupele rusești numărau 103.000 de soldați din armata regulată și 640 de piese de artilerie, 7.000 de cazaci și aproape 10.000 de luptători din miliția populară”¹.

În 5 septembrie, după o luptă crâncenă la baionetă, trupele franceze au cucerit reducta Șevardino. „Seara târziu, francezii povesteau uimiți că atunci când atacanții au pătruns în reductă, tunarii ruși nu au fugit, deși avuseseră posibilitatea să o facă, ci au continuat să lupte cu îndârjire, murind străpuși de baionete”².

„A doua zi, soldații au fost lăsați să se odihnească”³.

Atacul împotriva întăriturilor rusești de la Borodino a început în 7 septembrie, odată cu răsăritul soarelui. Luptele au fost crâncene, „această bătălie fiind unul dintre cele mai îngrozitoare măceluri din câte a cunoscut până atunci istoria omenirii”⁴. Francezii au luptat cu multă bravură, dar „rușii nu se predau, ci preferau să moară până la ultimul om”⁵. Seara, când

¹ Ibidem, pp. 328-329.

² Ibidem, p. 329.

³ Ibidem, p. 330.

⁴ Ibidem, p. 328.

⁵ Ibidem, p. 332.

oamenii lui Alexandru I au început să se retragă în ordine, „au fost aduse 300 de tunuri franceze pentru a se trage asupra lor, dar efectul scontat nu a avut loc. Soldații cădeau, dar nu fugeau. «Dacă mai vor, atunci mai dați-le!» a strigat Napoleon, ordonând intensificarea tirului. Jumătate din armata rusă a fost masacrată în această zi de 7 septembrie 1812. Kutuzov a hotărât să salveze cealaltă jumătate, cedând Moscova fără altă luptă”¹.

În tabăra lui Napoleon, „47 dintre generali fuseseră uciși sau grav răniți și mai multe zeci de mii de soldați zăceau morți sau răniți pe câmpul de luptă. Niciuna dintre marile bătălii ale împăratului francez nu fusese atât de crâncenă și de sângeroasă ca cea de la Borodino”².

Trupele rusești au continuat să se retragă, fiind urmărite pas cu pas de cavaleria mareșalului Murat, până la Moscova.

În fruntea armatei sale, Napoleon s-a îndreptat spre Moscova. Când a ajuns acolo, a constatat că „aproape toți locuitorii părăsiseră orașul, care era pustiu”³. „Guvernatorul Rostopcin a pus la cale incendierea”⁴ Moscovei. „Focurile trebuiau să distrugă hrana și muniția rămasă acolo”⁵.

În 15 septembrie împăratul francez a intrat în Kremlin. „El nu se îndoia cătuși de puțin că rușii dăduseră foc orașului ca să nu cadă în mâinile cuceritorului”⁶. „În trei zile, patru cincimi din casele Moscovei au devenit simple ruine”⁷.

Bonaparte a înțeles „că inamicul era hotărât să ducă un război pe viață și pe moarte”⁸. El ar fi vrut să încheie pace cu

¹ Ibidem, pp. 334-335.

² Ibidem, p. 335.

³ Ibidem, p. 336.

⁴ Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 125.

⁵ Andrina Stiles, *Op. cit.*, p. 30.

⁶ E. V. Tarle, *Op. cit.*, pp. 337-338.

⁷ Gheorghe Eminescu, *Op. cit.*, vol. II, p. 125.

⁸ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 339.

rușii, chiar i-a trimis trei propuneri în acest sens lui Alexandru I, dar nu a primit niciun răspuns.

Napoleon a hotărât să-i atace din nou pe ruși, dar apoi s-a răzgândit, ordonând revenirea armatei în Franța.

Prinzând curaj, Kutuzov a încercat să oprească din drum armata inamică, atacând în ziua de 24 octombrie orașul Maloiaroslaveț, care fusese ocupat în ajun de francezi. „S-a declanșat o bătălie sângeroasă, care a ținut toată ziua. Orașul a trecut de opt ori dintr-o mână într-alta. Seara, el a rămas în mâinile francezilor. Pierderile au fost grele de ambele părți. Orașul a ars complet, așa că sute de soldați - ruși și francezi - au pierit în flăcări pe străzi. O mulțime de răniți au ars de vii”¹.

„A doua zi dis-de-dimineață, Napoleon, însoțit de o mică suită, a ieșit din satul Gorodnia, pentru a observa pozițiile rușilor. O formație de cazaci a apărut pe neașteptate și s-a repezit spre grupul francez. Mareșalii Murat și Bessières, generalul Rapp și alți câțiva ofițeri au făcut cerc în jurul împăratului, începând să se apere. Imediat a intervenit cavaleria ușoară poloneză și vânătorii din gardă, reușind să-l salveze pe împărat împreună cu tot grupul lui. Tot timpul cât a durat acest incident, Napoleon nu și-a pierdut surâsul. În seara aceleiași zile, Bonaparte i-a poruncit lui Youvan, medicul gărzii, să-i prepare o fiolă cu o otrăvă violentă, pentru cazul în care s-ar mai găsi în primejdia de a fi făcut prizonier”².

În 27 octombrie a început retragerea spre Smolensk. „De data aceasta, din ordinul lui Napoleon, satele, cătunele și conacele erau incendiate de-a lungul întregului drum, însă nu era prea mare lucru de incendiat, din cauza devastărilor ce avuseseră loc în faza de dinainte de Borodino a războiului”³.

¹ Ibidem, p. 350.

² Ibidem, pp. 350-351.

³ Ibidem, p. 352.

„În ziua de 30 octombrie, au început primele geruri. Iarna anului 1812 venise mai devreme ca de obicei și se arăta excepțional de grea. Kutuzov urmărea îndeaproape inamicul în retragere. Cazacii, prin atacurile lor, stânjeneau mult trupele franceze”¹.

„La 3 noiembrie, a căzut prima zăpadă, iar caii mureau în proporție catastrofală”². „Pe măsură ce gerurile creșteau, cazacii și partizanii ruși răpeau convoaie întregi de căruțe și armata lui Napoleon se topea văzând cu ochii. În 6 noiembrie, când a ajuns la Dorogobuj, ea nu mai avea decât 50.000 de oameni apti de luptă. Ca de obicei, împăratul suporta toate greutățile marșului, căutând să întărească moralul soldaților prin exemplul său. Mergea ore întregi alături de ei, sprijinit în baston, prin nămeți și ninsoare, vorbindu-le”³.

„La Paris, un bătrân republican, generalul Malet, reușind să scape din pușcăria în care se afla închis de mult, s-a prezentat într-o unitate militară, unde, după ce anunțase că Napoleon ar fi murit în Rusia, a citit un fals decret al Senatului, prin care se proclama republica. Malet a fost prins, trimis în fața unui consiliu de război și împușcat”⁴.

„Gerul se înăsprea cu fiecare zi. Oamenii erau atât de slăbiți, încât, atunci când cădeau, nu se mai puteau ridica și mureau de frig. Drumul era presărat cu cadavre. De la Moscova nu fuseseră luate haine călduroase, ceea ce a reprezentat o greșeală fatală. Din cauza numărului tot mai mare de cai care mureau, a fost lăsată pe drum cea mai mare parte a căruțelor și chiar o parte a artileriei. Escadroane întregi erau nevoite să meargă pe jos. Cazacii și partizanii atacau cu îndrăzneală mereu crescândă ariergărzile și pe cei ce rămâneau în urmă. La părăsirea

¹ Ibidem.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 199.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 353.

⁴ Ibidem.

Moscovei, armata lui Napoleon număra cam 100.000 de oameni; la ieșirea din Smolensk, în ziua de 14 noiembrie, nu mai avea decât 36.000 de oșteni capabili de luptă și câteva mii care abia se mai țineau de convoi”¹.

„În ziua de 16 noiembrie, lângă Krasnoe, rușii au atacat corpul de armată al lui Eugene de Beauharnais, pricinuindu-i pierderi mari. Bătălia a reînceput a doua zi. Francezii au fost respinși, pierzând în două zile 14.000 de oameni, din care 5.000 de morți și răniți, iar restul s-au predat. Dar luptele de lângă Krasnoe nu s-au sfârșit numai cu atât. Rupt de restul armatei, după ce suferise pierderi grele (îi rămăseseră numai 3.000 de oameni din 7.000), Ney a fost îngrămădit cu spatele spre Nipru, de către aproape întreaga armată a lui Kutuzov. În timpul nopții, el a trecut fluviul mai la nord de Krasnoe. Deoarece gheața care acoperea apa era încă subțire, o mare parte a armatei sale s-a înecat. Ney a ajuns la Orsa numai cu câteva sute de oameni”².

O perioadă de timp, vremea s-a încălzit, cauzând mari greutăți francezilor în traversarea cursurilor de apă, peste care nu existau poduri.

A urmat apoi „un ger năprasnic. Temperatura a scăzut succesiv până la -35° Celsius. Oamenii cădeau pe drum cu zecile și cu sutele, aproape fără întrerupere. Morții, muribunzii sau cei sleiți de puteri erau doar feriți ca să nu fie călcați de către cei în mers și marșul continua. Aceasta a fost etapa cea mai înfricoșătoare a catastrofei retragerii. Niciodată până atunci francezii nu mai întâmpinaseră geruri atât de aspre”³.

„Îndârjirea poporului rus împotriva cotropitorilor creștea cu fiecare lună. Sentimentul durerii pentru patria chinuită, setea

¹ Ibidem, p. 354.

² Ibidem, pp. 354-355.

³ Ibidem, p. 358.

de răzbunare pentru orașele distruse și satele incendiate, pentru devastarea și prădarea Moscovei, pentru toate grozăviile invaziei, dorința de a salva Rusia și de a-l pedepsi pe nerușinatul și crudul cuceritor, toate aceste sentimente au cuprins puțin câte puțin întregul popor. Țăranii formau mici grupuri care îi capturau și îi omorau fără milă pe francezii rămași în urmă. Atunci când soldații francezi veneau să rechiziționeze grâne și fân, aproape întotdeauna țăranii se opuneau cu armele. Iar dacă detașamentul dușman era prea puternic pentru forțele lor, dădeau foc la grâne și la fân și se ascundeau în păduri”¹.

La jumătatea lunii decembrie, „rămășițele armatei lui Napoleon au trecut Niemenul pe gheață. Îngrozitoarea campanie din Rusia era sfârșită. Din 420.000 de oameni care trecuseră frontiera în iunie 1812, la care trebuie adăugați și cei 150.000 veniți treptat din Europa după această dată, s-a mai putut organiza, după ce supraviețuitorii au ajuns în Prusia și Polonia, o mică armată de 30.000 de oameni, compusă în majoritate din unitățile care în aceste șase luni rămăseseră pe flancuri și nu ajunseseră până la Moscova. Restul erau morți sau prizonieri”².

Nici armata lui Kutuzov nu stătea mult mai bine. „În ultimele două luni de marș aceasta pierduse două treimi din cei 100.000 de oameni și peste două treimi din artilerie”³.

„În ziua de 6 decembrie 1812, înainte cu o săptămână de a ajunge dincolo de hotarele Rusiei, Napoleon, însoțit de o mică suită, a părăsit trupele în orașelul Smorgon, după ce îi încredințase mai înainte comanda lui Murat”⁴. „Timp de douăsprezece zile și nopți, împăratul a străbătut în goană (întâi în sanie, apoi în trăsură) Polonia, Germania și Franța, ajungând în dimineața zilei

¹ Ibidem, pp. 360-361.

² Ibidem, pp. 362-363.

³ Ibidem, p. 369.

⁴ Ibidem, p. 363.

de 18 decembrie, la palatul Tuileries. El păstrase pretutindeni un strict incognito”¹.

„În drumul său, Napoleon s-a oprit la Varșovia și l-a chemat la el pe abatele Pradt, ambasadorul Franței pe lângă regele Saxoniei. Acestuia i-a spus împăratul cuvintele rămase celebre: «De la sublim până la ridicol nu este decât un pas, și posteritatea n-are decât să judece»”².

13. Coaliția împotriva lui Napoleon

Înainte de a pleca din Rusia, Napoleon a dat ordin ca papa, care era din 1809, captiv la Savone, să fie adus la Fontainebleau. Pius al VII-lea „nu înceta să protesteze, atât împotriva faptului că fusese deposedat de Roma, cât și împotriva captivității sale. În ziua de 19 ianuarie 1813, împăratul i-a făcut pe neașteptate o vizită prizonierului său. Avea nevoie să câștige, într-un oarecare fel, bunăvoința catolicilor, care din 1809, murmurau într-ascuns împotriva lui. Papa a fost constrâns să semneze un nou concordat, dar Roma nu i-a fost înapoiată. În termenii săi generali, noul concordat era repetarea celui din 1802”³.

„Regele Prusiei i-a cerut lui Napoleon ca trupele franceze să fie retrase din câteva locuri ale regatului său, precum și suma de 94 milioane de franci, pe care Franța îi datora pentru întreținerea armatei franceze în Prusia, dar cererile nu au fost satisfăcute”⁴. „În cele din urmă, regele Prusiei s-a alăturat în mod oficial Rusiei, încheind o alianță cu aceasta”⁵.

¹ Ibidem, p. 365.

² Ibidem, p. 366.

³ Ibidem, p. 370.

⁴ Ibidem, p. 371.

⁵ Ibidem, p. 372.

După ce trupele rusești au intrat în Prusia, Napoleon a adunat o nouă armată, pe care a concentrat-o la Erfurt, iar în ziua de 15 aprilie 1813, a pornit împotriva rușilor și a prusacilor. „Chiar de la început, luptele s-au soldat cu succese pentru francezi. Rușii au fost respinși din Weissenfels. Apoi, în 1 și 2 mai, în luptele ce au avut loc la Weissenfels și Lützen, Napoleon a câștigat o victorie completă”¹. „După câteva zile, francezii se aflau deja la Dresda”².

În 20 și 21 mai, s-a purtat o nouă bătălie la Bautzen, din care Bonaparte a ieșit învingător. „În ziua de 22 mai, la Gerlitz, francezii au căzut asupra ariergărzilor inamice și le-au respins. O ghiulea, lovind un copac lângă care se afla împăratul, a ricoșat și l-a rănit mortal pe Duroc, unul dintre puținii oameni pe care Napoleon îi iubea și în care avea încredere. Moartea acestuia l-a mișcat profund pe Bonaparte, care s-a așezat mecanic pe un buștean. Schijele ariergărzii prusace plouau în jurul lui, dar, dus pe gânduri, el a rămas încă mult timp în acel loc. De altfel, în tot cursul acestei campanii din 1813, el s-a expus mereu primejdiei și, ceea ce era mai important, fără să fi fost nevoie. Nu mai avusese niciodată până acum o astfel de atitudine, care contrazicea chiar propria lui concepție asupra locului comandantului în timpul luptei. Toți cei din jurul lui aveau acum impresia că împăratul își căuta moartea, dar ascundea acest lucru. În aproape tot cursul urmăririi rușilor și a prusacilor, care susțineau un foc violent, el a mers mereu în avangardă, fără să fi fost nici cea mai mică nevoie de prezența sa în acel loc, care era cel mai primejdios”³.

„După câteva zile de urmărire a aliaților, părțile beligerante au acceptat oferta de mijlocire a Austriei și, în ziua de 4 iunie 1813, a fost încheiat un armistițiu la Pleiswitz, însă nici aliații,

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 373.

³ Ibidem, pp. 374-375.

nici Napoleon nu intenționau să ajungă la pace”¹. În discuțiile purtate cu reprezentantul Austriei, Metternich, împăratul francez și-a motivat decizia luată în acest sens: „Suveranii dumneavoastră, născuți pe tron, nu pot înțelege sentimentele care mă stăpânesc pe mine. Ei se întorc înfrânți în capitalele lor și le este indiferent. Dar eu sunt soldat, mie îmi trebuie onoare și glorie; eu nu pot să mă întorc înjosit în mijlocul poporului meu; eu trebuie să rămân mare, glorios, admirat!”².

„Între timp, o serie de știri vesteau insuccesele și înfrângerile francezilor în Spania. Englezii și guerilele spaniole împinseseră armatele franceze înspre Pirinei. Bătălia de la Vittoria se terminase printr-o biruință completă a lordului Wellington, comandantul suprem al armatei engleze”³.

Aliații, împreună cu reprezentanții Franței și ai Austriei, s-au întâlnit la Praga, în vederea semnării păcii, dar întrucât Napoleon nu accepta condițiile impuse, iar „în 10 august armistițiul a expirat, a doua zi, Austria i-a declarat război lui Napoleon. La Londra și în tabăra ruso-prusacă entuziasmul nu avea margini. Forțele coaliției le întreceau acum cu mult pe cele ale lui Bonaparte”⁴.

„Campania din 1813, se apropia de deznodământ. În Rusia, în Prusia, în Austria, recrutările se țineau lanț. Se aduceau noi rezerve. Toate forțele erau mobilizate. O dată mai mult, Anglia își desfăcea larg baierile pungii și nu era zgârcită cu aurul de care avea nevoie coaliția, după cum nu fusese zgârcită nici cu întărirea armatei lui Wellington, în Spania. Cu rezerve cu tot, coaliția dispunea acum de aproape 850.000 de oameni. Napoleon avea aproape 550.000, cu rezerve cu tot”⁵.

¹ Ibidem, p. 375.

² Ibidem, p. 378.

³ Ibidem, p. 380.

⁴ Ibidem, p. 381.

⁵ Ibidem.

„Monarhii aliați l-au chemat în ajutor pe generalul Moreau, talentatul comandant exilat de către Napoleon în 1804, în urma acuzației de a fi participat la un complot. De atunci Moreau trăia în America. Dușman neîmpăcat al lui Bonaparte, acesta a ajuns în tabăra aliată tocmai în momentul în care, în urma nereușitei tratativelor de la Praga, operațiile militare reîncepeau. Primul său sfat a fost: «Nu atacați sectorul unde se află Napoleon, atacați-i numai pe mareașali»”¹.

„Prima mare bătălie după reînceperea ostilităților a avut loc la Dresda, în 27 august 1813, și s-a terminat cu o victorie strălucită a lui Napoleon. În toiul luptei, Bonaparte, care se găsea la centru și luase personal conducerea tirului de artilerie, a observat pe mica înălțime Ronniks, în tabăra inamică, un grup de călăreți. A îndreptat numaidecât într-acolo tirul uneia din bateriile sale. În mijlocul grupului se aflau Alexandru I și generalul Moreau, care era la prima lui acțiune în calitate de comandant suprem al trupelor aliate. O ghiulea, una dintre primele trase din ordinul lui Napoleon asupra grupului, i-a rupt lui Moreau amândouă picioarele. El a murit după câteva zile. În ambele tabere s-a răspândit apoi zvonul că ghiuleaua fatală lui Moreau fusese trasă de însuși Napoleon, care-l recunoscuse pe trădător de departe, prin lunetă”².

Înfrânți, aliații au început să se retragă. „O parte din armata prusacă a respins diviziile franceze în care erau încadrați numeroși bavarezi, saxoni și alți vasali de-ai lui. Aceștia deveneau, cu fiecare zi, mai puțin siguri. Dezertau cu sutele și refuzau să lupte împotriva altor germani de dragul lui Napoleon și al unor scopuri necunoscute lor. De acum înainte, împăratul Franței nu mai putea conta pe soldații germani din armata sa. De asemenea, în Germania, mișcarea de eliberare națională lua proporții.

¹ Ibidem, p. 382.

² Ibidem, p. 383.

Apăruseră detașamente de partizani organizate din voluntari. Tânăra burghezie, studențimea din Prusia, din Saxonia, statele Confederației Rinului, Westfalia, erau acum atrase de ideea eliberării Germaniei de sub jugul cuceritorului”¹.

„Bavaria a rupt alianța cu împăratul Napoleon, trecând de partea coaliției”².

„Chiar din primele zile ale lui octombrie, armatele dușmane au început manevre complicate, cu mici ciocniri, atacuri și retrageri. Împăratul francez conducea, controla și inventa în fiecare zi noi capcane și noi șiretlicuri de luptă”³.

„În ziua de 6 octombrie 1813, a început, pe câmpia de lângă Leipzig, cea mai mare dintre bătăliile epopeii napoleoniene: «bătălia națiunilor», după cum au numit-o atunci generalii. Timp de trei zile - 16, 18 și 19 octombrie - Napoleon a luptat împotriva coaliției. La începutul bătăliei avea 155.000 de oameni; aliații - 220.000. La căderea nopții, adversarii rămăseseră pe poziții; bătălia fusese nedecisă. După această primă zi de luptă, pierderile lui Napoleon atingeau cifra de 30.000 de oameni; ale aliaților, aproximativ 40.000. În așteptarea dimineții, amândoi adversarii aduseseră întăriri. Dar, pe când armata lui Napoleon a primit pentru a doua zi a bătăliei numai 15.000 de oameni, aliații s-au întărit cu o întreagă armată, de 110.000 de oameni. În toiul confruntării, toți saxonii, care luptau forțat în rândurile armatei lui Napoleon, au trecut dintr-o dată de partea aliaților și, întorcând tunurile, au început să tragă asupra francezilor, alături de care luptaseră până atunci”⁴.

„După ce suferise noi și mari pierderi și după trădarea saxonilor, Napoleon nu mai putea rezista. A hotărât deci să se

¹ Ibidem, pp. 385-386.

² Ibidem, p. 386.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, pp. 386-387.

retragă. Retragera a început în timpul nopții și a continuat pe toată durata zilei de 19 octombrie. În cursul retragerii din Leipzig și dincolo de acest oraș, a trebuit să lupte întruna. Aliații îl urmăreau îndeaproape. Pentru a tăia drumul urmăritorilor, Napoleon a ordonat distrugerea podurilor. Dar din greșală, geniștii au îndeplinit ordinul mai devreme decât trebuia, lăsând pe malul inamic al Elsterului 28.000 de soldați. Pierderile totale ale francezilor în această bătălie se ridicau la cel puțin 65.000 de oameni; ale aliaților la 60.000. Multe zile încă după sfârșitul ostilităților, câmpiile din jurul orașului Leipzig răsunau de strigătele răniților. Se simțea lipsa personalului medical pentru îngrijirea mutilaților și a răniților”¹.

„De la Leipzig, Napoleon s-a îndreptat spre frontierele Franței, spre linia Rinului, care despărțea Franța de statele germane înainte de începutul cuceririlor napoleoniene”². „Pentru prima oară, Bonaparte a înțeles că marele imperiu se prăbușea. Murat, mareșalul său, pe care el îl făcuse rege al Neapolului, și-a luat acum rămas bun. Pleca la Neapole. Napoleon știa că el pleca pentru a-l trăda și că, în secret, trecuse deja de partea coaliției, pentru a-și păstra tronul. Fratele său, Joseph, pe care el îl așezase pe tronul Spaniei, era acum aruncat din Peninsula Iberică de către englezi și răsculații spanioli. Jerome, celălalt frate al său, rege al Westfaliei, plecase din Cassel. Davout era asediat la Hamburg de către ruși și prusaci. Stăpânirea francezilor în Olanda se clătina. Anglia, Rusia, Austria, Prusia nu vor avea odihnă până când nu vor vedea Franța în vechile ei hotare. Marele imperiu creat de Napoleon își trăia ultimele zile, era evident în pragul destrămării totale”³.

Văzând ce se întâmplă, Napoleon a afirmat: „Nu mi-e frică s-o recunosc, am purtat prea multe războaie. Am făurit planuri

¹ Ibidem, p. 388.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 389.

gigantice, am vrut să asigur Franței stăpânirea lumii, dar m-am înșelat. Aceste planuri nu erau proporționale cu forța numerică a populației noastre”¹.

Împăratul „a hotărât să îngăduie papei să se înapoieze la Roma. Regele Spaniei, Ferdinand al VII-lea, pe care de cinci ani îl ținea prizonier, a fost și el lăsat să se întoarcă în țară”².

„În cursul retragerii spre Rin, armata lui Napoleon a trebuit să-și croiască drum cu armele în mâini printre detașamente bavareze și austriece. Către mijlocul lui noiembrie, împăratul era la Paris”³.

„În timp ce tunurile bubuiau la hotarele Franței, o criză economică la fel cu cea din prima jumătate a anului 1811, a izbucnit în țară. Dar de data aceasta nu mai putea fi vorba de a atenua șomajul prin subsidii din partea statului și nu mai existau nici speranțe să poată fi stăvilat curând. Muncitorimea din suburbiile capitalei începuse să murmure pe măsură ce mizeria și șomajul creșteau”⁴.

„În ianuarie 1814, armatele inamice au trecut Rinul și au copleșit Alsacia și Franche-Comte, în timp ce în sud, Wellington a trecut Pirineii, venind din Spania”⁵.

„Aliații erau hotărâți să încheie pace, propunându-i lui Napoleon hotarele Franței din 1790, din care lipseau: Belgia, Olanda, Savoia și porțiunea de pe malul stâng al Rinului alipită în timpul războaielor din epoca revoluției. Congresul păcii s-a întrunit la Chatillon, bineînțeles, fără niciun rezultat”⁶, datorită refuzului împăratului francez.

¹ Ibidem, p. 400.

² Ibidem, p. 390.

³ Ibidem, pp. 390-391.

⁴ Ibidem, p. 391.

⁵ Ibidem, p. 400.

⁶ Ibidem, p. 401.

În 26 ianuarie 1814, trupele lui Napoleon le-au respins la Saint-Dizier pe cele prusace, comandate de mareșalul Blücher. „La Brienne, în ziua de 31 ianuarie, după o luptă îndârjită, el a câștigat o nouă victorie”¹.

„Între Chaumont și Bar-sur-Aube, aliații dispuneau de 122.000 de oameni, în timp ce Napoleon nu avea decât 30.000. Totuși, el a hotărât să nu se retragă, ci să accepte lupta. Bătălia a început în zorii zilei de 1 februarie, lângă La Rothiere, și a durat până la ora zece. După această luptă, fără să fie urmărit, Bonaparte a trecut râul la Aube și a ajuns în 3 februarie la Troyes. Cu cât primejdia creștea, cu atât împăratul devenea mai energic. În ziua de 10 februarie, după câteva marșuri forțate, Napoleon a atacat corpul de armată al lui Olsufiev, staționat lângă Champaubert, distrugându-l în întregime. A doua zi, francezii au mers de la Champaubert la Montmirail, unde staționau rușii și prusacii. În 11 februarie, a avut loc bătălia de la Montmirail, care s-a sfârșit cu o nouă și strălucită victorie a lui Napoleon”². După aceea, „împăratul a pornit spre Chateau-Thierry, unde se aflau aproape 18.000 de prusaci și vreo 10.000 de ruși. Bătălia din 12 februarie, de la Chateau-Thierry, a fost un nou triumf al lui Napoleon. În 13 februarie, Blücher l-a bătut și l-a respins pe mareșalul Marmont. Dar în ziua următoare, venindu-i în ajutor Napoleon, armata lui Blücher a fost din nou înfrântă, la Vauchamps. Cele două bătălii de la Mormant și Villeneuve, s-au încheiat tot cu victoria francezilor, încât aliații au cerut încheierea unui armistițiu, pe care Napoleon l-a refuzat”³. „În ziua de 18 februarie, lângă Montereau, a avut loc o nouă bătălie, în care aliații au fost respinși”⁴.

¹ Ibidem, p. 403.

² Ibidem, pp. 403-404.

³ Ibidem, pp. 404-405.

⁴ Ibidem, pp. 405-406.

„Cu toate înfrângerile suferite, aliații încă nu-și pierduseră curajul. Prea multe interese erau în joc. Acest șir de uimitoare și strălucite victorii ale lui Napoleon, pe care ei îl crezuseră acum pornit pe panta înfrângerilor, îi îngrijora și-i făcea să se întrebe ce ar putea să se întâmple dacă acest om, pe care de mult îl considerau în unanimitate ca cel mai mare comandant de oști din istorie, ar rămâne pe tron, s-ar odihni și și-ar reface forțele; cine l-ar mai putea învinge după un an sau doi?”¹.

„La începutul lunii martie, Bonaparte dispunea de 75.000 de oameni. Dintre aceștia, el a trimis 40.000 împotriva austriecilor, care se retrăgeau, iar cu ceilalți 35.000 a pornit pe urmele lui Blücher, pe care l-a învins, în 7 martie, în apropiere de Craonne. În timpul acesta, însă, mareșalii Oudinot și Macdonald, cărora Napoleon le dăduse 40.000 de oameni și le ordonase să nu-i piardă din vedere pe austriecii conduși de Schwartzberg, fuseseră capturați în împrejurimile localității Provence”².

„În ziua de 9 martie, la Chaumont, reprezentanții puterilor aliate au încheiat un nou acord, prin care se angajau să-i ceară lui Napoleon revenirea la hotarele Franței dinainte de 1792, eliberarea completă a Olandei, Italiei, Spaniei, Elveției și a tuturor statelor germane. Ei se mai obligau, de asemenea, să nu depună armele până când nu vor obține acest lucru. Împăratul francez însă, nu voia să audă de frontierele ce i se propuneau”³.

În acest timp, Wellington trecuse Pirineii și se îndrepta spre orașul Bordeaux.

„În 13 martie, Napoleon a atacat un detașament de 15.000 de soldați ruși și prusaci, care intrase în Reims. Bătălia s-a sfârșit cu înfrângerea totală a detașamentului ruso-prusac. Dar toate aceste noi victorii nu puteau schimba nimic, atât timp cât

¹ Ibidem, p. 407.

² Ibidem, p. 408.

³ Ibidem.

aliații rămâneau hotărâți să nu cedeze niciuneia din condițiile lor, iar Napoleon era tot atât de hotărât să nu le accepte. El prefera să piardă totul, chiar și tronul, decât să accepte imperiul în vechile lui hotare”¹.

„În 17 martie, Alexandru I l-a primit pe contele de Vitrolles, agentul Bourbonilor și emisarul lui Talleyrand. El aducea știrea că, în opinia lui Talleyrand, aliații trebuiau să se grăbească să pornească asupra Parisului, unde erau așteptați, și să nu alerge pe urmele lui Napoleon. Îndată după sosirea lor s-ar fi putut proclama detronarea lui Napoleon și restaurarea Bourbonilor în persoana lui Ludovic al XVIII-lea, cum începuse să se autointituleze, anticipat, contele de Provence, fratele lui Ludovic al XVI-lea, cel ghilotinat în timpul revoluției”².

„În ziua de 20 martie, a avut loc bătălia de la Arcis-sur-Aube, între Napoleon, care avea atunci aproape 30.000 de soldați, și aliați, care aveau la început 40.000 de oameni și, la sfârșitul luptei, 90.000, pentru că le-au venit alte trupe în ajutor. Pe câmpul de luptă au căzut 3.000 de francezi. În seara aceleiași zile, împăratul l-a întrebat pe generalul Sebastiani: «Ei bine, generale, ce crezi despre tot ce se întâmplă?». «Cred că Majestatea Voastră are, fără îndoială, resurse pe care noi nu le cunoaștem». «Numai pe acelea pe care le vezi, nimic altceva». «Dar atunci, de ce nu se gândește Majestatea Voastră la ridicarea întregii națiuni?». «Himere! Himere împrumutate din amintirile despre evenimentele din Spania și din timpul Revoluției Franceze. Nu este cu putință să ridici mulțimea într-o țară în care revoluția i-a distrus pe nobili și pe preoți și în care eu însumi am distrus revoluția»”³.

„După bătălia de la Arcis-sur-Aube, Napoleon a hotărât să cadă în spatele inamicului și să-i rupă comunicațiile cu Rinul. Dar

¹ Ibidem, p. 409.

² Ibidem.

³ Ibidem, pp. 410-411.

aliații au decis să mășăluiască direct asupra Parisului. Această hotărâre fusese luată de aliați sub influența lui Pozzo di Borgo, corsican de origine, vechi dușman de moarte al lui Napoleon și deci, prieten și apropiat al lui Alexandru I. După bătălia de la Arcis-sur-Aube, când s-a aflat că Napoleon urmărea distrugerea spatelui armatei aliate, Pozzo di Borgo a declarat: «Scopul războiului este Parisul. Atât timp cât vă gândiți să dați bătălii, aveți toate șansele să fiți bătuți, fiindcă Napoleon le va da întotdeauna mai bine decât dumneavoastră și fiindcă armata lui, chiar nemulțumită, dar susținută de sentimentul onoarei, va lupta până la ultimul om atât timp cât el se află alături de ea. Oricât de zdruncinată ar fi puterea lui militară, ea este încă mare, chiar foarte mare, mai mare decât a dumneavoastră. Dar puterea lui politică este distrusă. Timpurile s-au schimbat. Despotismul militar a fost primit ca o binefacere a doua zi după revoluție, dar acum el este compromis în fața opiniei publice. Trebuie deci, să căutăm să terminăm războiul pe cale politică, nu militară. Atingeți Parisul cu degetul, numai cu degetul, și colosul va fi răsturnat. În felul acesta, veți reuși să-i frângeți sabia pe care nu i-o puteți smulge din mâini»¹.

„Drumul capitalei era apărat de mareșalii Marmont și Mortier, generalii Pactot și Amme, care dispuneau de 25.000 de oameni. Bătălia de la Fere-Champenoise, din 25 martie, s-a încheiat cu o victorie a aliaților, francezii fiind respinși. O armată aliată de 100.000 de oameni se apropia de capitală. Pentru apărarea Parisului, francezii aveau aproape 40.000 de oameni. În capitală domnea panica, iar trupele erau deprimare. Lupta crâncenă a durat câteva ore. Aliații au pierdut 9.000 de oameni, dintre care 6.000 de ruși. Dar, sub influența lui Talleyrand și apăsător de frica înfrângerii, Marmont a capitulat în ziua de 30 martie, la orele 17”².

¹ Ibidem, pp. 412-413.

² Ibidem, pp. 413-414.

„Monarhii aliați au fost primiți la Paris, de către regaliști, cu manifestații de bucurie. Majoritatea zdrobitoare a populației rămânea apatică și supusă. Toate acestea arătau că Parisul va accepta guvernul ce-i va fi impus. Suveranii aliați au lansat o proclamație, în care se declara că ei nu vor discuta cu Napoleon și că vor recunoaște guvernul și forma de stat pe care le va alege națiunea franceză”¹.

„La aflarea veștii, Napoleon a afirmat: «Iată o admirabilă mișcare de șah! Niciodată nu l-aș fi crezut pe vreun general al aliaților capabil să o facă!»”². Împăratul avea perfectă dreptate. Inițiativa ocupării Parisului nu aparținuse aliaților, ci trădătorului de Talleyrand.

Napoleon a pornit numaidecât spre capitală. După ce a ajuns la Fontainebleau, l-a trimis pe generalul Caulaincourt să negocieze pacea cu aliații, în ideea de a câștiga timp, pentru a lua Parisul cu asalt. Conducătorii aliaților au refuzat oferta de pace a împăratului francez.

14. Prima abdicare a lui Napoleon

„În dimineața zilei de 4 aprilie 1814, mareșalii din armata lui Napoleon i-au spus acestuia că nu mai nădăjduiau într-o victorie, că întreg Parisul, indiferent de convingeri, tremură de frică la gândul unui atac al împăratului împotriva aliaților aflați în oraș, pentru că acest atac va însemna nimicirea populației și distrugerea capitalei, că aliații vor incendia Parisul pentru a răzbuca Moscova și că va fi greu să fie puși soldații să lupte printre ruinele Parisului. După câteva minute, împăratul le-a adus la cunoștință mareșalilor că renunță la tron în favoarea fiului său, micul rege al Romei, sub regența Mariei-Luiza. Dacă aliații sunt

¹ Ibidem, p. 415.

² Ibidem, pp. 413-414.

de acord să încheie pace pe baza acestor condiții, războiul este terminat. Mareșalii au primit cu căldură hotărârea împăratului. După ce le-a citit documentul pe care îl întocmise în acest sens, Napoleon a luat în mână pana, dar, înainte de a-l semna, s-a oprit deodată și a spus: «Dacă, totuși, am merge iar împotriva lor? Îi vom zdrobi!». Dar mareșalii tăceau, niciunul nu l-a susținut. Napoleon a semnat documentul și l-a trimis la Paris”¹.

„În acest timp, în capitală se produceau o mulțime de evenimente. Talleyrand a întrunit în grabă o parte dintre senatori, pe cei de care era sigur și i-a silit să voteze răsturnarea dinastiei Bonaparte și rechemarea Bourbonilor. De asemenea, Marmont l-a trădat pe Napoleon, s-a retras cu corpul său de armată înspre Versailles și a trecut de partea lui Talleyrand și a «guvernului provizoriu» pe care acesta îl formase după dorința aliaților. La început, Alexandru I stătea la îndoială. Atât el, cât și împăratul Austriei nu ar fi fost împotriva urcării pe tron a fiului lui Napoleon, în vârstă de trei ani. Aliații nu au mai ezitat când au aflat de trădarea lui Marmont. Acum un atac asupra Parisului devenea imposibil. Aliații hotărâra, deci, să nu primească propunerile lui Napoleon și să pună tronul la dispoziția Bourbonilor. Alexandru I i-a spus lui Caulaincourt: «Căutați să-l convingeți pe suveranul dumneavoastră de necesitatea de a se supune sorții» și a mai adăugat: «Se va face tot ce va fi cu putință pentru onoarea lui». Pe de altă parte, aliații îi cerură lui Caulaincourt să insiste pe lângă împărat să abdice fără să pună condiții. I se promitea păstrarea titlului imperial și i se da în stăpânire deplină insula Elba din Mediterana. Mai insistară și pentru semnarea imediată a actului de abdicare”².

„Alexandru I l-a acceptat pe Ludovic al XVIII-lea ca rege al Franței pentru simplul motiv că îl socotea «omul cel mai nul

¹ Ibidem, pp. 416-417.

² Ibidem, p. 417.

din lume». Pentru a nu ridica poporul împotriva acestei numiri, l-a obligat pe rege să primească o constituție, care asigura, de fapt, continuitatea instituțiilor din timpul imperiului”¹.

„În dimineața zilei de 6 aprilie 1814, Napoleon și-a chemat mareșalii și le-a declarat: «Domnilor, liniștiți-vă. Nici armata, nici voi nu veți mai vărsa sânge. Eu consimt să abdic»”². Apoi a semnat documentul în care afirma că „renunță, pentru el și pentru urmașii lui, la tronul Franței și la cel al Italiei”³.

În urma abdicării împăratului, soția și fiul acestuia au fost invitați la Viena. „Șederea lor aici este prezentată ca temporară, dar, în mintea împăratului Austriei, ea este definitivă. Metternich a hotărât că fosta împărăteasă și regele Romei nu vor revedea niciodată Franța, nici pe Napoleon”⁴, iar suveranul Austriei „a înțeles perfect importanța fiului lui Bonaparte, acest ostatic nesperat fiind întotdeauna, în mâinile sale, o amenințare la adresa Bourbonilor”⁵.

„Încă din 1813, mareșalii, generalii, ofițerii, întreaga suită și chiar soldații din gardă remarcaseră cum împăratul se expunea fără motiv. El își risca viața absolut fără niciun sens. Amintim împrejurarea din 1813, când, după moartea lui Duroc, împăratul se așezase pe un trunchi de arbore și rămăsese câțva timp nemișcat - țintă vie sub ploaia de schije. În 1814, aceste gesturi stranie deveniseră mai frecvente și nimeni nu se mai îndoia de semnificația lor. Astfel, de exemplu, în timpul bătăliei de la Arcis-sur-Aube, în ziua de 20 martie, Napoleon se îndreptase - iarăși fără niciun rost - spre un sector de unde soldații se retrăseseră chiar din ordinul său, fiindcă menținerea poziției era imposibilă.

¹ **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 244.

² **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 421.

³ *Ibidem*, p. 422.

⁴ **Paul Morand**, *Op. cit.*, p. 67.

⁵ *Ibidem*, p. 29.

Când generalul Exelmans s-a repezit să-l oprească, Sebastiani l-a reținut, spunându-i ceea ce toți știau de mult: «Lasă-l! Nu vezi că o face dinadins? Vrea să sfârșească cu viața!». Dar și mitraliile și ghiulelele îl ocoleau. Bonaparte a privit întotdeauna sinuciderea ca pe o manifestare de slăbiciune și de lașitate; de aceea, la Arcis-sur-Aube și în numeroasele împrejurări asemănătoare din 1813 și 1814, el căuta să se autoînșele atunci când, dorind moartea, încerca să mascheze sinuciderea”¹.

Dacă Napoleon a reușit să păcălească moartea pe câmpul de luptă, în ziua abdicării sale a încercat să se sinucidă, însă „otrava pe care o avusese cu sine pentru a o folosi în caz de nevoie, în timpul campaniei din Rusia, fusese păstrată prea mult timp și își pierduse efectul”². „De atunci, Bonaparte nu a mai încercat niciodată să-și ia viața și nici nu a vorbit vreodată despre această tentativă”³.

După abdicare, „lui Napoleon i-a fost recunoscut titlul imperial, i-a fost dăruită insula Elba, al cărei suveran va fi, și o subvenție anuală de două milioane de franci”⁴. „Ludovic al XVIII-lea însă a refuzat să-i trimită banii stipulați în tratatul de la Fontainebleau”⁵.

„Conform înțelegerii cu aliații, Bonaparte putea lua cu el în insula Elba un batalion din gardă. La 20 aprilie 1814, toate pregătirile au fost terminate”⁶. După ce și-a luat rămas bun de la soldații din garda sa, „trăsurile au pornit la drum în strigăte nesfârșite de «Trăiască împăratul!». Mulți soldați plângeau ca niște copii”⁷.

¹ E. V. Tarle, *Op. cit.*, pp. 422-423.

² Andrina Stiles, *Op. cit.*, p. 34.

³ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 424.

⁴ Manole Neagoe, *Napoleon...*, p. 240.

⁵ Ibidem, p. 244.

⁶ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 424.

⁷ Ibidem, p. 425.

„Napoleon a ajuns în insula Elba în 3 mai 1814. Se afla acum într-o insulă singuratică, cu o populație pașnică străină, care îl primise cu cel mai adânc respect pe noul ei suveran”¹. „Destinul îl adusese în apropierea țării sale natale. Insula Elba era așezată la o depărtare de 50 de kilometri de Corsica”².

În micul său regat, „Bonaparte vizita teritoriul insulei, îi primea pe locuitori, dădea dispoziții și își orânduia viața. Din când în când, familia venea să petreacă câțva timp cu el. L-a vizitat, de asemenea, și contesa Walewska”³.

După revenirea lor în Franța, „Bourbonii și cei din anturajul lor se purtau cu mult mai multă nesăbuiță și stupiditate decât s-ar fi putut aștepta cineva. Ludovic al XVIII-lea, bătrânul monarh, era un om prudent, dar fratele său, contele d’Artois, haita de emigranți revenită în țară o dată cu Bourbonii, se purtau de parcă nu ar fi fost nicicând o revoluție și un Napoleon”⁴.

„Începând chiar din primele zile ale restaurației, ultra-regaliștii nu au încetat să ceară restituirea pământurilor confiscate în timpul revoluției și vândute la licitație publică țăranilor și burgheziei”⁵.

„Nobilii întorși în țară se purtau foarte rău, iar țăranii schingiuiți de ei nu găseau nicio dreptate în fața tribunalelor”⁶, ceea ce făcea ca „populația de la sate să fie deosebit de tulburată”⁷.

„Aproape întreaga masă a soldaților și o mare parte dintre ofițeri îi priveau pe Bourboni ca pe un rău necesar, impus din

¹ Ibidem, p. 426.

² Ibidem, p. 427.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 428.

⁵ Ibidem, p. 429.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, p. 431.

afară și pe care trebuie să-l suporti în tăcere și cu răbdare”¹. „Ludovic al XVIII-lea era numit de armată «regele porc»”².

„«Unde este împăratul?», «Când se va întoarce?», iată întrebările pe care și le puneau cazărmile și satele, înainte ca ea să fie exprimată de celelalte pături ale populației, iar Napoleon știa aceste lucruri”³.

15. Cele „o sută de zile”

„Către începutul lunii februarie 1815, Bonaparte a început să se gândească serios la o reîntoarcere în Franța și la o restaurare a imperiului”⁴. După ce a luat această hotărâre, „Napoleon și-a chemat generalii care l-au urmat pe insulă și le-a împărtășit gândul său. Aceștia au primit vestea cu entuziasm”⁵.

Pregătirile de revenire în Franța au fost făcute în cel mai strict secret. „În după-amiaza zilei de 26 februarie 1815, 1.100 de soldați complet înarmați au fost trimiși pe neașteptate în Porto-Ferraio, unde au fost imbarcați pe vase. Mai târziu a sosit și împăratul, însoțit de trei generali și de câțiva ofițeri din vechea gardă. Soldații, ofițerii, generalii și Napoleon și-au ocupat locurile pe bricuri și, la ora 7 seara, mica flotă s-a îndreptat spre nord, pe un vânt favorabil. Primul pericol îl constituiau fregatele de război regale, engleze și franceze, care patrulau fără încetare în apele insulei. Ele se aflau aici, pentru orice eventualitate, ca să-l supravegheze pe Napoleon. La un moment dat, o navă de război franceză a trecut atât de aproape, încât un ofițer de pe vas a schimbat, prin portavoce, câteva cuvinte cu căpitanul bricului

¹ Ibidem.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 246.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 432.

⁴ Ibidem, p. 433.

⁵ Ibidem, p. 435.

pe care se afla Bonaparte. «Cum se simte împăratul?» - a întrebat ofițerul - «Foarte bine» - a răspuns căpitanul. Întâlnirea nu a avut alte urmări - soldații erau ascunși, așa că, de pe vasul regalist nu se putea observa nimic. Călătoria a durat aproape trei zile și trei nopți. În ziua de 1 martie 1815, la orele 15, mica flotilă a acostat în golful Juan, lângă capul Antibes. Împăratul a coborât pe pământ și a ordonat numaidecât debarcarea. Grănicerii de la vamă, care l-au recunoscut, și-au scos pălăriile și l-au salutat cu entuziasm”¹.

„Napoleon s-a îndreptat cu detașamentul său spre nord, prin provincia Dauphine. Hotărâse să urmeze drumul munților. Concomitent, a ordonat să se tipărească la Grasse proclamațiile sale către popor și armata franceză. Cannes și Grasse nu au opus nicio rezistență și se aflau acum în stăpânirea lui”².

„Comandantul trupelor din Grenoble, principalul oraș al departamentului, era hotărât să reziste. Dar soldații au declarat cu voce tare că ei nu vor lupta împotriva împăratului”³.

„În dimineața zilei de 7 martie, Napoleon ajunsese în satul La Mure. În fața lui se vedeau de departe trupe așezate de-a curmezișul drumului în ordine de bătaie. Aveau misiunea să arunce în aer podul de lângă Pengo. Napoleon a privit mult timp prin lunetă la detașamentul trimis împotriva sa. Apoi a ordonat soldaților săi să pună arma sub brațul stâng, cu țeava îndreptată spre pământ, și a comandat: «Înainte!». Primul care a înaintat spre țeavile puștilor întinse ale batalionului regalist din frunte, aliniat împotriva lui, era Napoleon. Împăratul s-a apropiat de soldați. Aceștia au rămas încremeniți, cu puștile întinse și ochii țintă la omul care venea spre ei cu pași hotărâți, singur, îmbrăcat în redingotă gri și cu cunoscuta-i pălărie-bicorn pe cap. «Soldați din regimentul cinci!» - se auzi

¹ Ibidem, p. 436.

² Ibidem, p. 437.

³ Ibidem.

în mijlocul unei tăceri mormântale - «Mă cunoașteți?». «Da, da, da!», strigară soldații din rânduri. Omul din fața lor își descheie redingota și-și descoperi pieptul: «Dacă printre voi există vreunul care vrea să-și ucidă împăratul, să tragă!». Niciunul dintre martorii oculari n-a putut uita vreodată strigătele asurzitoare de bucurie cu care soldații, rupând rândurile, se repeziră la Napoleon. Se îngrămădeau în jurul lui, îi sărutau mâinile, genunchii și plâneau de bucurie ca într-un acces de nebunie colectivă. Cu mare greutate au putut fi liniștiți, încolonați și duși spre Grenoble¹.

„Toate trupele trimise pentru apărarea orașului Grenoble au trecut pe rând, regiment după regiment, de partea lui Napoleon. Împăratul a intrat în Grenoble însoțit de regimentele trecute de partea sa și de o mulțime de țărani înarmați cu furci și puști vechi. Cu excepția câtorva, care fugiseră din oraș, reprezentanții autorităților și șefii tuturor instituțiilor s-au prezentat cu toții împăratului, care repeta că era hotărât definitiv să dea poporului libertatea și pacea. În ceea ce privește trecutul, trebuie să i se ierte faptul că a fost «ispitit să facă din Franța stăpâna tuturor popoarelor». De asemenea, Napoleon repeta, cu multă insistență, că el venise pentru a-i scăpa pe țărani de amenințarea restabilirii de către Bourboni a ordinii feudale și de retrocedarea pământurilor către nobilii emigranți. Mai promitea iertarea deplină tuturor acelor care vor trece de partea sa².

„Pe drum îl întâmpinau delegații de țărani de prin toate satele. Napoleon se simțea iarăși suveranul Franței. Mari mulțimi de țărani, cuprinzând câte 3-4.000 de oameni, spun martorii, îl urmau îngrămădindu-se spre el pe tot parcursul, conducându-l din sat în sat și lăsându-l în seama altor mulțimi, aducându-i provizii și oferindu-i tot felul de servicii. Mulțimile se schimbau, însă numărul lor nu scădea³.

¹ Ibidem, pp. 437-438.

² Ibidem, pp. 438-439.

³ Ibidem, pp. 439-440.

„Regaliștii erau în prada unei panici totale, mai ales nobilii emigranți, cei care reveniseră în 1814, odată cu Bourbonii. Aceștia își pierduseră complet capul și tremurau de frică să nu și-l piardă de-a binelea, în sens fizic. S-a luat hotărârea să i se opună lui Napoleon omul care, după el, era, poate, cel mai popular în armată: mareșalul Ney. Acesta părea să fie în mod sincer alăturat Bourbonilor. El insistase mai mult decât toți ceilalți, în 1814, pentru abdicare”¹. „Ney a fost chemat de rege. El a exclamat, garantând pentru soldații săi: «Îl voi aduce pe Napoleon într-o cușcă de fier!»». Dar, înainte chiar de plecarea lui Ney, au sosit știri îngrozitoare pentru Bourboni. Trupele treceau fără luptă de partea împăratului. Unele după altele, provinciile, orașele cădeau la picioarele lui fără măcar o umbră de rezistență. Se petreceau lucruri de necrezut”².

„Lyon, al doilea oraș al Franței prin bogăție, numărul de locuitori și importanța sa politică, trebuia păstrat cu orice preț. Contele d’Artois, fratele regelui și cel mai urât dintre Bourboni, a fost trimis acolo cu naiva speranță de a insufla muncitorilor lyonezi sentimente de devotament pentru Bourboni. La Lyon a mai sosit și mareșalul Macdonald, pe care Bourbonii contau tot așa de mult ca și pe Ney. Acesta a dat ordin să fie baricadate podurile, să se execute în grabă și alte lucrări de apărare, a proiectat o trecere în revistă a trupelor, cărora avea să le fie prezentat contele d’Artois, fratele regelui. Când totul era gata pentru această ceremonie, un general s-a apropiat de Macdonald spunându-i că ar fi mai prudent ca fratele regelui să plece cât mai curând într-un loc mai sigur. Macdonald a adunat cele trei regimente din garnizoană pentru trecerea în revistă și a ținut în fața lor un discurs, evocând primejdia unui nou război împotriva Europei, în cazul succesului lui Napoleon. La urmă propuse ca trimisul regelui, contele

¹ Ibidem, p. 441.

² Ibidem, p. 442.

d'Artois, să fie aclamat cu strigătul de «Trăiască regele!», în semn de credință față de familia Bourbonilor. Răspunsul a fost o tăcere adâncă. Cuprins de panică, contele d'Artois a fugit de la trecerea în revistă și a părăsit în cea mai mare grabă Lyonul. Macdonald a rămas singur pentru a conduce lucrările de apărare. Soldații lucrau posaci și fără tragere de inimă. Un genist s-a apropiat de mareșal și i-a spus pe un ton de reproș: «Dumneavoastră ați face mai bine să ne duceți la suveranul nostru, împăratul Napoleon». Mareșalul nu a răspuns nimic”¹.

„Husarii și cuirasierii lui Napoleon intrau acum în oraș. Macdonald cu trupele sale le-a ieșit înaintea cu intenția de a lupta. Dar, îndată ce regimentele sale îi zăriră pe cuirasieri, ele se aruncară spre ei cu strigăte de «Trăiască împăratul!». Într-o clipă trupele mareșalului se amestecară cu cele ale lui Napoleon. Ca să nu fie făcut prizonier de către proprii săi soldați, Macdonald și-a întors calul și a părăsit orașul în galop. La o jumătate de oră după această scenă, împăratul, însoțit de suita sa, a intrat în orașul care i se predă ca și toate celelalte, fără să fi fost nevoie să se tragă niciun glonț”².

„În ziua următoare, Bonaparte a primit parada diviziei, care fusese trimisă aici, la Lyon, și completată de către guvernul regal pentru a lupta împotriva lui. Toate podurile, cheiurile și străzile erau pline de lume, bărbați, femei, bătrâni, copii. Lumea se băga până sub caii suitei ca să-l vadă pe împărat, să-l audă, să-l privească mai de aproape, să se atingă de hainele lui. Era o nebunie. Ore întregi au răsunat asurzitor strigăte de «Trăiască împăratul!»”³.

„Aici, la Lyon, Napoleon a semnat declarația de dizolvare a Camerei Pair-ilor și a Camerei Deputaților. Tot aici el a

¹ Ibidem, pp. 442-443.

² Ibidem, p. 443.

³ Ibidem.

restabilit oficial imperiul, i-a detronat pe Bourboni și a abrogat constituția dată de ei, apoi și-a urmat drumul spre Paris în fruntea a 15.000 de oameni”¹.

„Mareșalul Ney ajunsese la Lons-le-Saunier în ziua de 12 martie. Avea cu el patru regimente și aștepta întăriri. În noaptea de 13 spre 14 martie, mareșalul a fost trezit din somn pentru a i se raporta că unitățile de artilerie trecuseră împreună cu escorta lor (un escadron de cavalerie) de partea lui Napoleon. Pe când s-a văzut înconjurat de soldați care nu-i mai vorbeau și nu-i mai răspundeau la întrebări, de ofițeri care îi evitau privirea, în prada celei mai crude îndoieli, Ney a primit din partea lui Napoleon un mesaj adus la cartierul său de către un ofițer de ordonanță călare. «Te voi primi tot așa cum te-am primit a doua zi după bătălia de lângă Moscova. Napoleon» - citi el. Îndoielile mareșalului au luat sfârșit. A dat comandanților de regimente ordin să adune trupele, apoi în fața frontului și-a scos sabia din teacă și a strigat puternic: «Soldați, cauza Bourbonilor este pierdută pentru totdeauna. Dinastia legitimă pe care și-a ales-o Franța se va urca acum iarăși pe tron. Este dreptul împăratului, suveranului nostru, să domnească de acum înainte peste frumoasa noastră țară». Strigăte de «Trăiască împăratul!» și «Trăiască mareșalul Ney!» îi acoperiră vocea. Câțiva ofițeri regaliști dispărură numaidecât. Ney nu i-a reținut. Unul dintre ei și-a frânt sabia și i-a adresat mareșalului cuvinte de reproș. Acesta i-a răspuns: «Și după dumneavoastră, ce s-ar fi putut face? Pot eu să opresc valurile mării cu aceste două mâini?»².

„În ziua de 19 martie, la 11 seara, regele, împreună cu familia sa, au fugit din Paris spre frontiera belgiană. A doua zi, la ora 9 seara, Napoleon își făcea intrarea în capitală, înconjurat de suita și cavaleria sa. O imensă mulțime îl aștepta. Când, încă de

¹ Ibidem, p. 444.

² Ibidem, pp. 445-446.

departe, vuietul strigătelor de bucurie ale mulțimii nenumărate ce alerga după trăsură și după caii suitei ce înconjura cupeul începură să se audă în piața palatului și când, treptat, ele se transformară într-o larmă asurzitoare și neîntreruptă, cealaltă mulțime, imensă, care aștepta la palat, se năpusti în întâmpinare. Atunci, cupeul împăratului și suita, înconjurați din toate părțile de mase nesfârșite, nu mai putură să înainteze. Încercările gărzilor călare de a croi drum au rămas zadarnice. Oamenii strigau, plângeau, se repezeau între cai și spre trăsură, nu voiau să asculte de nimic. Mulțimea dădu năvală nebună spre împărat, îl despărți de suită, deschise cupeul și-l duse pe brațe în aclamații nesfârșite spre palat, apoi pe scara principală până la etajul întâi. Nici după victoriile sale cele mai mărețe, nici după campaniile cele mai strălucite, după cuceririle cele mai mari și mai bogate, nu fusese el primit în Paris ca în seara de 20 martie 1815”¹. „Se împlinise lucrul cel mai de necrezut. Fără să tragă un glonț, fără luptă, dezarmat, Napoleon străbătuse Franța în 19 zile, de la Marea Mediterană până la Paris, alungase dinastia Bourbonilor și se urcase iarăși pe tron”². „Marșul împăratului până la Paris a fost un veritabil triumf”³.

„Îndată ce mulțimea a fost convinsă, după multe stăruințe, să părăsească palatul și Napoleon rămase singur în vechiul său cabinet, el s-a și apucat de treburile care-l asaltau din toate părțile”⁴.

La porunca împăratului a fost elaborată o nouă Constituție, care a fost gata în ziua de 23 aprilie 1815.

În tot acest timp, trupele coaliției europene se îndreptau din toate părțile asupra Franței.

¹ Ibidem, p. 448.

² Ibidem, p. 449.

³ M. C., *Op. cit.*, p. 64.

⁴ E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 448.

„În ajunul noii sale campanii, Napoleon putea conta în mod imediat pe 128.000 de soldați. În schimb, englezii, austriecii, prusacii și rușii au pus îndată în linia de bătaie 700.000 de oameni și până la sfârșitul verii puteau aduce încă 300.000. Coaliția hotărâse, în mod irevocabil, să sfârșească cu Bonaparte. Toate încercările împăratului de a începe tratative separate cu vreuna dintre aceste țări au fost respinse, iar el a fost declarat în afara legii și «dușman al omenirii»”¹. „Suveranii Europei erau toți împotriva lui, pentru că în ochii lor, Napoleon reprezenta revoluția”².

„Primii aliați sosiți pe câmpul de luptă au fost englezii și prusacii. Wellington cu armata engleză se afla la Bruxelles, în Belgia. Blücher cu prusacii pe Sambre și Meuse. În 14 iunie, Napoleon a pătruns în Belgia. El s-a angajat cu iuțeală în spațiul care îi separa pe Wellington de Blücher, atacându-l pe acesta din urmă. Francezii au ocupat Charleroi și au trecut, luptând, râul Sambre. Dar manevra împăratului fusese încetinită pe flancul drept. Generalul Bourmont, regalist, de mult timp suspectat de soldați, fugise la prusaci”³.

„În ziua de 16 iunie a avut loc, la Ligny, o mare bătălie între Napoleon și Blücher. Victoria a revenit lui Napoleon. Prusacii au pierdut peste 20.000 de oameni și francezi cam 11.000. Dacă nu ar fi fost greșeala lui Ney, care a întârziat, ar fi fost distrusă complet întreaga armată prusacă. Așa, însă, Blücher era bătut și respins (într-o direcție necunoscută), dar nu zdrobit”⁴.

„În ziua de 17 iunie, Bonaparte a separat 36.000 de oameni din întregul armatei și i-a pus sub comanda mareșalului Grouchy, care a primit însărcinarea să pornească în urmărirea lui Blücher”⁵.

¹ Ibidem, p. 456.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 252.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 458.

⁴ Ibidem, p. 459.

⁵ Ibidem.

„Wellington a ocupat, cu întreaga armată engleză, poziția pe platoul Mont Saint-Jean, spre sud de satul Waterloo”¹.

„În dimineața zilei de 18 iunie 1815, se găseau față în față Napoleon cu 72.000 de oameni și Wellington cu 70.000. Împăratul francez nu a putut începe atacul în zorii zilei din cauza ploii care desfundase pământul așa de rău, încât îi era foarte greu să desfășoare cavaleria”². „Pe la 11,30 pământul i s-a părut destul de uscat, încât împăratul a dat semnalul luptei. După o oră și jumătate de la începutul luptei, Napoleon a observat dintr-o dată lângă Saint-Lambert, departe înspre nord-est, contururile imperfecte ale unor trupe în marș. Era Blücher, care scăpase urmăririi și venea acum în graba mare în ajutorul lui Wellington. Bonaparte a trimis o parte din cavalerie împotriva trupelor prusace”³.

Francezii luptau cu mult eroism, dar cu toate că „englezii cădeau cu sutele, nu se retrăgeau de pe pozițiile lor principale”⁴. Lupta era crâncenă. „Începuse să se însereze. Napoleon a trimis împotriva englezilor garda, conducând-o el însuși la atac, dar în acel moment, în flancul drept al armatei franceze se auziră strigăte și împușcături; Blücher, cu 30.000 de soldați, sosise pe câmpul de luptă. Garda continua atacurile, căci împăratul era convins că Grouchy trebuia să sosească în urma lui Blücher. În curând însă, cavaleria prusacă a atacat garda franceză prinsă între două focuri. Blücher s-a aruncat cu restul forțelor sale în locul de unde abia plecase Napoleon împreună cu garda. Prin această manevră, generalul prusac voia să taie retragerea împăratului. La rândul său, Wellington, după ce înfruntase toată ziua atacurile îngrozitoare ale francezilor, a trecut la ofensivă generală. Și Grouchy tot nu mai venea. Împăratul l-a așteptat zadarnic până în ultima clipă.

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 460.

³ Ibidem, p. 461.

⁴ Ibidem, p. 462.

Acum totul era sfârșit. Garda, așezată în careu, se retrăgea încet printre rândurile strânse ale inamicului, apărându-se cu disperare. Napoleon, călare, mergea la pas în mijlocul unui batalion de grenadieri din gardă, care-l proteja. Rezistența îndârjită a vechii gărzi îi ținea în loc pe învingători”¹.

„25.000 de francezi, 22.000 de englezi și aliați ai lor zăceau pe câmpul de luptă, răniți sau morți. Dar înfrângerea armatei franceze, care-și pierduse aproape toată artileria, sutele de mii de austrieci care se apropiau de hotarele Franței, perspectiva apropiatei apariții a sute de mii de ruși, toate acestea făceau situația lui Napoleon disperată. De acest lucru își dădea seama împăratul acum, când părăsea câmpia de la Waterloo”².

„În viața sa, Napoleon a purtat vreo șaizeci de bătălii mari și mici, număr incomparabil mai mare decât cel al luptelor lui Alexandru Macedon, Hannibal, Cezar și Suvorov (cel mai mare general rus) luate la un loc”³.

16. A doua abdicare a lui Napoleon

În 21 iunie, împăratul a ajuns la Paris, iar în ziua următoare a „renunțat pentru a doua oară la tron, în favoarea micului rege al Romei, care, încă din primăvara anului 1814, se afla cu mama sa la Viena. A doua domnie, care durase 100 de zile, se sfârșise”⁴.

„În ziua de 28 iunie 1815, Napoleon s-a îndreptat spre coasta Atlanticului. Luase hotărârea să se îmbarce pe una din fregatele ancorate în portul Rochefort pentru a pleca în America. Din ordinul ministrului Marinei fuseseră puse la dispoziția împăratului, în acest scop, două fregate. Când Bonaparte a sosit

¹ Ibidem, p. 463.

² Ibidem, p. 464.

³ Ibidem, p. 21.

⁴ Ibidem, p. 467.

la Rochefort, în ziua de 3 iulie, la ora 8 dimineața, fregatele erau gata de drum, dar nu puteau să iasă în larg din cauza unei escadre engleze care bloca portul. I s-a propus să plece nu pe fregată, ci pe un mic vas, în secret, dar el a refuzat. În oraș s-a aflat de prezența împăratului și o mulțime de mii de oameni manifesta în fiecare zi, ore întregi, sub ferestrele sale, strigând: «Trăiască împăratul!»¹.

Cu acordul marilor puteri europene, Ludovic al XVIII-lea a fost așezat din nou pe tronul Franței. „În 8 iulie 1815, regele a intrat în Paris, iar Imperiul lui Napoleon a încetat să mai existe”².

„În aceeași zi, Bonaparte s-a îmbarcat pe una din cele două fregate ale sale și a părăsit portul. Fregata s-a oprit la țărmul insulei Aix, la nord-vest de Rochefort. De aici nu mai putea pleca, pentru că escadra engleză barase toate ieșirile spre ocean. A coborât pe uscat și a fost recunoscut numaidecât. Mateloți, soldați, pescari, toată populația din împrejurimi a alergat spre corabie. Soldații din garnizoană l-au rugat să-i treacă în revistă. El le-a satisfăcut dorința, spre marea lor bucurie. Când s-a întors la bordul fregatei, i s-a adus la cunoștință că de la Paris se transmisese un ordin fregatelor să nu părăsească portul decât dacă escadra engleză nu se află în vecinătate. Dar escadra engleză se afla la ieșirea din port, gata de luptă”³.

Împăratul a trimis o delegație, condusă de ducele de Savary și Las Cases, la escadra englezească pentru a întreba „dacă li se permite trecerea fregatelor franceze care îl duceau pe Napoleon în America. Căpitanul Maitland de pe Bellerophon i-a refuzat politicos, dar ferm. «Ce garanții există - a spus Maitland - că împăratul Napoleon nu se va întoarce iarăși dacă ajunge în America și nu va obliga din nou Anglia și întreaga Europă la noi

¹ Ibidem, pp. 468-469.

² **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 35.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 469.

sacrificii materiale și sângeroase?». Savary a răspuns că era o diferență enormă între prima abdicare, din 1814, și cea de acum, pentru că Bonaparte renunța acum absolut de bunăvoie la tron, cu toate că ar mai fi putut să-l păstreze și să continue războiul și după Waterloo, că împăratul se retrăgea definitiv din viața politică. «Dacă este așa, pentru ce nu se adresează el Angliei și nu caută azil la ea?» - a întrebat Maitland. Discuțiile au continuat, dar trimișii lui Napoleon nu au putut obține nicio promisiune, nici măcar asupra faptului dacă Anglia îl va considera pe împărat ca prizonier sau nu¹.

După ce s-a consultat cu Napoleon, Las Cases l-a „informat pe Maitland de hotărârea acestuia de a-și încredința soarta în mâinile Angliei. Fără să ia vreun angajament, Maitland a afirmat că împăratul va fi primit demn și convenabil. În ziua de 15 iulie 1815, Bonaparte s-a îmbarcat pe bricul Vautour, care trebuia să-l ducă la vasul englez. Căpitanul Maitland l-a primit pe Napoleon la capătul de jos al scării, cu un salut adânc. Pe punte era aliniat întreg echipajul vasului de război englez, iar Maitland și-a prezentat statul major. Numai decît apoi, împăratul s-a retras în cea mai bună dintre încăperile vasului, care fusese pregătită din vreme din ordinul căpitanului. Anglia pusese mîna pe cel mai puternic, mai tenace și mai de temut adversar pe care-l avusese în cursul istoriei ei”².

„Atunci cînd voia să cucerească pe cineva, Napoleon putea să câștige de partea lui pe oricine, oricît de ostil s-ar fi arătat la început. Astfel, în doar cîteva zile, el i-a captivat complet pe ofițerii și pe membrii echipajului navei Bellerophon, alarmînd astfel guvernul britanic. Contemporanii săi nu se îndoiau de calitatea carismatică a felului său de a conduce oamenii. Marele său adversar, Wellington, spunea că efectul moral al prezenței sale

¹ Ibidem, p. 470.

² Ibidem, p. 471.

pe câmpul de luptă era egal cu valoarea unei forțe suplimentare de 40.000 de oameni în favoarea armatei franceze”¹.

17. Insula „Sfânta Elena”

„Îndată ce a aflat de prezența lui Napoleon la bordul navei Bellerophon, guvernul englez a hotărât să-l trimită în insula Sfânta Elena. Punctul cel mai apropiat al coastei Africii se afla la aproape 2000 de kilometri de insulă, iar distanța până în Anglia era de aproximativ două luni și jumătate, trei luni de drum”². „Așezarea geografică a insulei Sfânta Elena, în mijlocul oceanului, garanta imposibilitatea unei reîntoarceri a împăratului francez în Europa”³.

Când i s-a comunicat hotărârea guvernului englez de a-l trimite în insula Sfânta Elena, Napoleon a alcătuit următorul protest: „În prezența lui Dumnezeu și a oamenilor, protestez în mod solemn împotriva violenței la care sunt supus, împotriva violării drepturilor mele celor mai sfinte; au fost prejudiciate prin forță persoana și libertatea mea. Am venit de bunăvoie la bordul lui Bellerophon, nu sunt prizonierul Angliei, sunt oaspetele ei. Am venit la invitația căpitanului, care mi-a spus că avea ordinul guvernatorului să mă primească și să mă transporte împreună cu suita mea în Anglia, dacă aș fi vrut. Contând pe această asigurare, am acceptat propunerea de a mă pune sub protecția Angliei. Din momentul în care am pus piciorul pe vas, aveam dreptul la ospitalitatea englezească. Dacă guvernul, dând ordin căpitanului de pe Bellerophon să mă primească pe mine și suita mea, n-a vrut decât să-mi întindă o cursă, a încălcat o promisiune și și-a degradat pavilionul. Dacă acest act a avut

¹ **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, p. 36.

² **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 472.

³ *Ibidem*, p. 473.

loc, englezii au vorbit în van Europei despre legile și libertățile lor. Încrederea în buna credință a Angliei este spulberată de primirea ce mi s-a făcut pe Bellerophon. Fac apel la istorie. Ea va spune: «Un dușman care, timp de douăzeci de ani s-a războit cu Anglia, vine în nefericirea lui să caute adăpost sub protecția legilor ei. Ce dovadă mai bună putea să dea despre stima și încrederea pe care i-o purta? Dar cum a răsplătit Anglia o asemenea mărinimie? S-a prefăcut a-i întinde o mână ospitalieră și când el i s-a încredințat, a fost sacrificat!»¹.

„Napoleon a fost transferat de pe Bellerophon pe fregata Northumberland care, în ziua de 15 octombrie 1815, după o călătorie de două luni și jumătate, l-a adus pe împăratul captiv în insula unde avea să-și sfârșească zilele. Îl însoțeau puține persoane, căci guvernul englez refuzase să autorizeze pe cei mai mulți dintre cei care voiau să-l urmeze. La început, i s-a dat o locuință neconfortabilă, dar mai pe urmă i s-a pus la dispoziție o casă mare, în partea din insulă numită Longwood”².

În exil, „Napoleon suferea din cauza lipsei de ocupație. Citea mult, se plimba pe jos și călare, își dicta memoriile lui Las Cases. Dar să fie redus la o astfel de existență după o viață întreagă de muncă neîntreruptă, după programe zilnice de lucru de la 15 până la 18 ore, era insuportabil”³.

„Din momentul celei de-a doua abdicări, din 1815, aliații i-au retras lui Napoleon titlul imperial, încât «temnicerii» britanici de pe insula Sfânta Elena i se adresau cu formula «general Bonaparte»”⁴.

Pentru a evita orice tentativă de evadare din partea lui Napoleon, englezii au hotărât că „toate scrisorile ce-i vor fi adresate

¹ M. C., *Op. cit.*, p. 71.

² E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 473.

³ Ibidem, p. 475.

⁴ Andrina Stiles, *Op. cit.*, p. 6.

acestuia, cât și celor din suita lui, vor fi predate guvernatorului insulei, care le va citi înainte de a i le înmâna. Același lucru se va întâmpla și cu scrisorile alcătuite de general”¹.

„Până în luna aprilie 1816, comandamentul insulei fusese încredințat amiralului Cockburn. De la această dată și până la moartea lui Napoleon, guvernatorul insulei a fost Hudson Lowe, un om circumspect și fricos, care se temea și de umbra lui, dar mai ales de prizonierul său. Conform instrucțiunilor ce fuseseră date guvernatorului, Bonaparte dispunea de libertatea de a merge unde voia, călare sau pe jos, de a primi, sau nu, pe cine voia. Chiar de la început, împăratul a arătat ostilitate neîmpăcată lui Lowe, pe care, în general, refuza să-l primească și nu răspundea invitațiilor lui”².

„Pe insulă se mai aflau și reprezentanți ai Franței, Austriei și Rusiei. În Jamestown, singurul orașel al insulei, departe de Longwood, se afla cantonat un detașament militar trimis aici pentru pază. Ofițerii și soldații acestei garnizoane îi arătau lui Napoleon, dușmanul de moarte al Angliei, nu numai respect, ci, adeseori, chiar și sentimente de simpatie. Soldații îi trimiteau flori și se rugau de cei din jurul împăratului să-i lase, ca o favoare, să-l privească pe ascuns. Contele Balmain, reprezentantul lui Alexandru I în insulă, declara: «Cea mai uimitoare este influența pe care acest prizonier, lipsit de tron și înconjurat de gardieni, o exercită asupra tuturor acelor care se apropie de el. Francezii se emoționează la vederea lui și consideră ca o fericire să-l servească. Englezii se apropie de el cu un fel de venerație. Chiar și cei care-l păzesc îi caută privirea, râvnesc după un singur cuvânt al lui. Nimeni nu îndrăznește să-l trateze pe picior de egalitate»”³.

¹ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. II, p. 203.

² **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, pp. 473-474.

³ *Ibidem*, pp. 474-475.

„Prin tratatul de la Paris, din 20 noiembrie 1815, Franța a pierdut Savoia și câteva fortificații între Rin și Marea Nordului. De asemenea, trebuia să plătească o despăgubire de război de 700 de milioane de franci, sumă foarte mare pentru acea perioadă, iar timp de cinci ani, 150.000 de soldați din trupele aliate trebuiau să ocupe, pe cheltuiala Franței, o parte din teritoriul acesteia. Astfel, Franța se regăsea mai mică decât înaintea preluării puterii de către Napoleon și istovită pentru mai bine de un secol”¹.

În 1819, împăratul s-a îmbolnăvit, iar anul următor, boala i s-a agravat. „De la sfârșitul anului 1820, a început să iasă rar, numai în trăsură. Călare nu mai mergea de mult. În martie 1821, groaznicele dureri interne au început să se repete din ce în ce mai des. Napoleon ghicise de mult, probabil, că era vorba de un cancer. Când durerile slăbeau întrucâtva, acesta încerca să-i înveselească pe cei din jur, făcând glume pe socoteala bolii sale: «Cancerul este Waterloo, care a pătruns înăuntru»”². Împăratului „îi era deosebit de greu să suporte gândul că această ultimă bătălie a sa fusese câștigată de englezi”³.

Napoleon nu a fost un om curajos doar pe câmpul de luptă, ci și pe patul de suferință, pentru că „în timpul celor mai îngrozitoare chinuri, aproape că nu a fost auzit să geamă. Se zvârcolea numai”⁴.

„În ziua de 13 aprilie 1821, împăratul i-a dictat contelui Montholon un testament, pe care l-a recopiat și semnat cu mâna lui în ziua de 15 aprilie”⁵.

Pornind de la anumite atitudini ale lui Napoleon, unii l-au considerat ateu. Socotim că o astfel de afirmație este greșită,

¹ Jacques Madaule, *Op. cit.*, p. 242.

² E. V. Tarle, *Op. cit.*, p. 482.

³ Ibidem, p. 478.

⁴ Ibidem, p. 484.

⁵ Ibidem, p. 482.

pentru că „în 20 septembrie 1820, au sosit la Sfânta Elena, trimiși de mama și de unchiul său, cardinalul Fesch, doi preoți, Buonavita și Vignali”¹. Cu siguranță că cei doi prelați au venit la solicitarea împăratului suferind. De asemenea, în testamentul său, Napoleon a menționat: „Mor în religia catolică, apostolică și romană în care m-am născut”².

În 5 mai 1821, la orele 18, împăratul francez a încetat din viață, la vârsta de 51 de ani.

„La procesiunea funebă, care a avut loc după patru zile, au luat parte, pe lângă suită și servitori, întreaga garnizoană, toți mateloții și ofițerii de marină, toți funcționarii civili, cu guvernatorul în frunte, și aproape toată populația insulei. În clipa coborârii sicriului în mormânt, au răsunat salve de tunuri: englezii dădeau ultimul onor militar împăratului mort”³. În realitate, „garnizoana i-a acordat împăratului francez numai onorurile cuvenite unui general englez și, ca o crudă ironie și dintr-o lipsă de elementar cavalerism, drapelele care fluturau în vânt aveau înscrise cu litere de aur numele localităților din Spania unde armatele lui Napoleon suferiseră înfrângeri”⁴.

„Pe piatra de pe mormântul împăratului, francezii au vrut să dăltuiască un singur cuvânt: «Napoleon», însă guvernatorul a cerut să se adauge și «Bonaparte». Francezii au refuzat și datorită acestei ultime meschinării a guvernatorului Hudson Lowe, mormântul a rămas, timp de 19 ani, fără nicio inscripție”⁵.

„Într-o încercare de a câștiga popularitate la curte, Louis Philippe, ultimul rege al Franței, a adus trupul lui Napoleon la Paris. În octombrie 1840, după aproape 25 de ani din ziua în care Napoleon

¹ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. II, p. 220.

² *Ibidem*, p. 222.

³ **E. V. Tarle**, *Op. cit.*, p. 484.

⁴ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. II, p. 224.

⁵ *Ibidem*, p. 224.

debarcase pe insula Sfânta Elena, o navă franceză a acostat acolo, cu permisiunea britanică, pentru a-l aduce în țară. Trupul, aparent neatins de timp, a fost așezat într-un sicriu nou, acoperit cu un giulgiu brodat cu inițiala «N» și cu o coroană. În 15 decembrie 1840, cortegiul a sosit la Paris și, cu mare pompă, a fost escortat în procesiune către Domul Invalizilor, unde a fost reînhumat”¹.

„Conform unei statistici, se estimează că despre Napoleon au fost publicate 400.000 de cărți. Despre niciun alt erou din istorie nu s-a scris atât de mult”².

¹ **Andrina Stiles**, *Op. cit.*, pp. 132-133.

² **Manole Neagoe**, *Napoleon...*, p. 277.

Încheiere

Cu toate că împărăția Domnului Hristos nu este din lumea aceasta, după cum singur a afirmat în fața lui Ponțiu Pilat, Acesta are o relație specială cu lumea. În primul rând, Fiul lui Dumnezeu a luat parte la crearea lumii, căci așa cum citim în Sfânta Evanghelie după Ioan, *„la început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu. Acesta era dintru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut, căci lumea prin El s-a făcut”* (Ioan 1,1-3 și 1,10). Fiul lui Dumnezeu întrupat este Mântuitorul lumii, *„căci Dumnezeu ne-a rânduit spre dobândirea mântuirii prin Domnul nostru Iisus Hristos și întru nimeni altul nu este mântuirea, căci sub cer nu este dat între oameni niciun alt nume întru care noi trebuie să ne mântuim”* (I Tesaloniceni 5,9 și Faptele Apostolilor 4,12). Domnul Hristos este și Judecătorul lumii, *„Cel ce va să judece viii și morții”* (II Timotei 4,1). Dumnezeu, *„Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata I-a dat-o Fiului, pentru ca toți să-L cinstească pe Fiul așa cum Îl cinstesc pe Tatăl. Și putere I-a dat să facă judecată, pentru că El este Fiul Omului”* (Ioan 5,22-23 și 27).

În purtarea Sa de grijă față de lume, Dumnezeu a rânduit fiecărui popor câte un înger păzitor. Astfel, în cartea profetului Daniel sunt menționați îngerii păzitori ai Persiei și ai Greciei (Daniel 10,20).

Conducătorii din fruntea popoarelor sunt rânduiți tot de Dumnezeu, pentru că în Sfânta Scriptură citim că *„Domnul Dumnezeu așază regi și El îi dă jos de pe tron”* (Daniel 2,21). Exemplul clasic în acest sens îl reprezintă Saul, primul rege al evreilor. Acesta era *„om bun, încât între fiii lui Israel nu era un om mai bun decât el”* (I Regi 1,9,2). Dumnezeu i-a zis prorocului

Samuel: „*Mâine, pe vremea aceasta, voi trimite la tine un om din ținutul lui Veniamin; pe acela să-l ungi domn peste poporul Meu Israel; el Îmi va mântui poporul din mâna filistenilor; că am căutat spre smerenia poporului Meu, de vreme ce strigătul lui a ajuns la Mine*” (I Regi 9,16). După ce Saul a ajuns la Samuel, acesta „*a luat un vas cu untdelemn și i l-a turnat pe cap și l-a sărutat și i-a zis: «Iată, Domnul te-a uns pe tine domn peste poporul Său, peste Israel; tu vei domni în poporul Domnului și tu îl vei mântui din mâinile vrăjmașilor lui de primprejur*»” (I Regi 10,1).

Saul a domnit peste casa lui Israel, dar nu a bineplăcut lui Dumnezeu, care i-a mărturisit lui Samuel: „*Îmi pare rău că l-am făcut pe Saul să fie rege, de vreme ce el s-a abătut de la calea Mea, iar cuvintele Mele nu le-a ținut*” (I Regi 15,11). Atunci Samuel i-a spus lui Saul: „*De vreme ce tu ai lepădat cuvântul Domnului, și Domnul te va lepăda pe tine, să nu mai fii rege peste Israel, iar regatul lui Israel îl va da aproapelui tău, celui ce este mai bun decât tine. Atunci filistenii s-au războit cu Israel; iar oamenii lui Israel au fugit din fața filistenilor și au căzut răniți în muntele Ghelboa. Filistenii i-au învâluit pe Saul și pe fiii săi; și i-au ucis filistenii pe Ionatan și pe Aminadab și pe Melchișua, fiii lui Saul. Lupta împotriva lui Saul devenise crâncenă; au dat de el săgetători cu arcul și l-au rănit sub coaste. Atunci Saul i-a zis scutierului său: «Scoate-ți sabia și străpunge-mă cu ea, ca să nu vină acești nețâiați-împrejur și să mă străpungă să-și bată joc de mine!». Dar scutierul n-a vrut, căci se temea foarte; așa că Saul și-a luat sabia și s-a aruncat în ea. Iar scutierul, văzând că Saul era mort, s-a aruncat și el în sabia lui și a murit cu el. Așa a murit Saul, și cei trei fii ai săi și scutierul său, toți în aceeași zi*” (I Regi 15,23; 15,28 și 31,1-6).

Din moment ce regii domnesc peste popoare din voia lui Dumnezeu, Sfântul Apostol Pavel a scris: „*Tot sufletul să se supună înaltelor stăpâniri; că nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de la Dumnezeu sunt rânduite. Ca atare, cel ce se*

împotrivește stăpânirii, i se împotrivește rânduiei lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc își vor atrage osândă” (Romani 13,1-2).

Un suveran vrednic, cu frica lui Dumnezeu, este o adevărată binecuvântare pentru poporul său. Cu toate acestea, Dumnezeu îi îngăduie pe unii conducători păcătoși la cârma unui popor, ca pedeapsă pentru păcatele supușilor lor. În acest sens citim că în Imperiul Otoman „era un sultan necruțător, pe care toți supușii îl vorbeau de rău. După lăsarea întinericului, acesta se deghiza, pentru a nu fi recunoscut, și umbla pe străzi și prin magazine, pentru a afla ce crede lumea despre el, însă peste tot pe unde ajungea, auzea numai blesteme și sudalme la adresa lui. Timp de aproape trei ani de zile nu a auzit măcar o vorbă bună despre el. Într-una din seri, trecând prin fața ferestrei unei femei foarte în vârstă, a auzit-o rugându-se lui Allah să îi dăruiască sultanului mulți ani. Surprins, suveranul a intrat în casă și a întrebat-o pe femeie de ce se roagă ca sultanul să trăiască mulți ani? Bătrâna l-a recunoscut și i-a răspuns: «Eu sunt o femeie bătrână, de aceea îți voi spune adevărul, chiar dacă o să mă condamni la moarte. În viața mea am apucat trei sultani, pe bunicul tău, pe tatăl tău și pe tine». Suveranul a întrebat-o: «Ce fel de om era bunicul meu?». Femeia i-a răspuns: «Bunicul tău a fost un om rău, care a spânzurat, a tras în țeapă și a tăiat capetele multora». «Dar tatăl meu cum era?», a întrebat sultanul. Bătrâna i-a răspuns: «Tatăl tău a fost și mai rău decât bunicul tău». «Dar eu ce fel de om sunt?», a întrebat suveranul. Femeia i-a răspuns: «Tu ești și mai rău decât tatăl tău». Sultanul a întrebat-o din nou: «Atunci de ce te rogi lui Allah să îmi dăruiască ani mulți?». Bătrâna i-a replicat: «Bunicul tău a fost un om rău, tatăl tău și mai rău, iar tu ești mai rău decât amândoi, de aceea mă rog lui Allah să îți dăruiască ani mulți, pentru că sunt convinsă că cel care îți va urma la tron va fi și mai rău decât tine»¹.

Unii conducători sunt așezați de Dumnezeu la cârma unor popoare pentru a-i pedepsi pe cei de alt neam, care s-au abătut de

¹ Φώτης Κόντογλου, *Ευλογημένο καταφύγιο*, □κδόσεις □κρίτας, Αθήνα, 2000, p. 213.

la calea Lui. Astfel, după ce a cucerit Pekinul, capitala dinastiei Qin, Gingis Han a afirmat că „cerul a părăsit China din pricina deșertăciunii și a desfrâului ei fără margini”¹.

În relațiile dintre două țări, se ajunge uneori și la război, pentru că „violența este una dintre armele istoriei”², însă pentru unii cârmuitori de popoare, care preferau să se afle mereu pe câmpul de luptă, starea de beligeranță a devenit normalitate. Acesta nu este un lucru simplu, întrucât „conducerea războaielor cere cele mai puternice însușiri intelectuale, cele mai mari eforturi ale voinței, cea mai desăvârșită capacitate de coordonare, pe care le poate avea omul. Din această cauză, marii conducători de oști au fost întotdeauna mai mult decât niște militari, iar geniul lor a avut ceva legendar, mitologic, unii dintre ei fiind, în același timp, distrugătorii și constructorii unor lumi”³, motiv pentru care Napoleon a afirmat „că un sentimental nu este apt pentru război”⁴.

De asemenea, majoritatea strategilor militari au folosit orice mijloace pentru a câștiga un război, sintagma machiavelică: „scopul scuza mijloacele” fiind pe deplin acceptată de toți, când erau biruitori, dar respinsă, când erau înfrânți.

Deși sunt rânduiți de Dumnezeu în fruntea popoarelor, unii conducători nu țin cont de aceasta, săvârșind fapte reprobabile și absurde, pentru care vor da socoteală înaintea Dreptului Judecător. În acest sens, vom prezenta un exemplu din istoria Angliei. Thomas Becket a fost cancelarul și prietenul regelui Angliei Henric al II-lea (1154-1189), „din a cărui poruncă a fost ales arhiepiscop de Canterbury. Becket s-a opus dorinței suveranului de a supune justiția eclezială celei regale, mergând până la a-l excomunica pe rege. La porunca monarhului, în 29 noiembrie 1170, arhiepiscopul a fost asasinat. Becket a fost înmormântat în catedrala din Canterbury, iar

¹ **Ralph Fox**, *Op. cit.*, p. 178.

² *Ibidem*, p. 198.

³ *Ibidem*, p. 163.

⁴ **Gheorghe Eminescu**, *Op. cit.*, vol. II, p. 47.

mormântul său a devenit loc de pelerinaj, mai ales după canonizarea sa, din anul 1173. Pelerinii aduceau ofrande, adeseori foarte prețioase, iar regele Franței, Ludovic al VII-lea, a dăruit catedralei un giuvaer de o valoare inestimabilă. Patru secole mai târziu, regele Angliei Henric al VIII-lea (1509-1547) nu a mai îngăduit un astfel de cult pentru un ierarh care dorise să ridice puterea bisericească deasupra autorității regelui și și-a însușit comoara ce se strânsese în catedrală, după care l-a somat pe sfânt să compară în fața curții sale de judecată. Cum acesta nu a dat curs citației, a fost judecat și condamnat ca trădător, numele i-a fost șters din calendar, osemintele arse și cenușa împrăștiată în vânt”¹. Cei care suferă pe nedrept din cauza unor astfel de conducători, trebuie să aibă în minte îndemnul Domnului Hristos: „*Dați-i cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu!*” (Matei 22,21).

În istorie întâlnim nenumărate întâmplări de acest gen, pentru că cei care au deținut puterea absolută s-au manifestat în mod nedisimulat, după bunul lor plac, fără să țină cont de părerile altora. Astfel de fapte ne demonstrează din plin că nu a existat un nivel sub care monarhii să nu fi putut coborî, încât cei născuți în purpură și cu sânge albastru nu s-au dovedit a fi superiori cu nimic semenilor lor de obârșie mai modestă.

Majoritatea conducătorilor din această lume, cu toate că au fost extrem de bogați, s-au străduit să cucerească noi teritorii și să își sporească averile, cu care nu mai aveau ce face, fiind prea multe. Aceștia au procedat întocmai ca bogatul din parabola rostită de Domnul Hristos: „*Unui om bogat i-a rodit din belșug țarina. Și el cugeta în sine, zicând: Ce voi face, că n-am unde să-mi adun roadele? Și a zis: Aceasta voi face: Voi strica hambarele mele și mai mari le voi zidi și-mi voi strânge acolo tot grâul meu și bunătățile mele; și-i voi zice sufletului meu: Suflăte, ai multe bunătăți strânse pentru mulți ani; odihnește-te, mănâncă, bea, veselește-te! Dar Dumnezeu i-a zis: Nebunule!*

¹ Isabelle Bricard, *Op. cit.*, p. 403.

În noaptea aceasta îți vor cere sufletul. Și cele ce-ai pregătit ale cui vor fi? Așa se întâmplă cu cel ce-și adună sieși comori, și nu întru Dumnezeu se îmbogățește” (Luca 12,16-21).

Cărmuitorii care s-au străduit să acumuleze cât mai multe bogății nu și-au dat seama că și alții râvnesc la averile lor, ei fiind nevoiți să lupte în permanență pentru a le păstra. Din acest motiv, Mântuitorul ne-a atras luarea aminte: „*Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură; ci adunați-vă comori în cer, unde nici molia și nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă și nu le fură; că unde-ți este comoara, acolo-ți va fi și inima!*” (Matei 6,19-21).

Unii conducători de popoare, ce e drept, extrem de puțini, au ajuns la aceeași concluzie ca și regele Solomon, că în această lume „*toate sunt deșertăciune*” (Ecclesiast 1,2). Printre aceștia s-a numărat și împăratul Carol Quintul (1519-1556), care la bătrânețe, înțelegând că gloria lumii este trecătoare, a renunțat la tron și „s-a retras la mănăstirea San Jeronimo din Yuste, sfârșindu-și zilele în pace, cufundat în rugăciune și meditație, ca un bun creștin, conștient de zădărnicia izbânzilor din această lume”¹.

Dacă marii cuceritori ai lumii nu și-au dat seama cât de efemeră este stăpânirea lor pe acest pământ, au făcut-o alții în locul lor. Astfel, Sfântul Sisoe cel Mare a ajuns la mormântul lui Alexandru Macedon din Alexandria Egiptului și, privindu-i scheletul, a început să cugete la deșertăciunea izbânzilor lumești și la nestatornicia slavei pământești, dar și la moarte, însă nu la cea a unui singur om, ci la dispariția unui întreg imperiu. Icoana care îl reprezintă pe Sfântul Sisoe cel Mare lângă sicriul lui Alexandru Macedon este extrem de sugestivă în acest sens.

De vreme ce nu putem fi cu toții împărați în această lume, iar slava de aici este trecătoare și nestatornică, să ne străduim prin credință și fapte bune să devenim fii ai lui Dumnezeu, care este „*Împăratul slavei*” (Psalmul 23,8) celei nepieritoare.

¹ Jean Bérenger, *Op. cit.*, p. 518.

Bibliografie

Andras Magyari, *Războiul curușilor și pacea de la Satu Mare*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.

Asbridge Thomas, *Cruciadele: Istoria războiului pentru eliberarea Pământului Sfânt*, traducere de Cornelia Dumitru și Miruna Andriescu, Editura POLIROM, 2011.

Atlas de istorie a lumii, Enciclopedia Rao în colaborare cu Istituto Geografico De Agostini, București, 2009.

Atlas of the World, published by Times Books, London, 1991.

Atlasul Terrei, Enciclopedia Rao în colaborare cu Istituto Geografico De Agostini, București, 2008.

Barbe Dominique, *Irina, împărăteasa Bizanțului*, traducere de Ioan Doru Brana, Editura Nemira, București, 2013.

Barbero Alessandro, *Carol cel Mare: un părinte al Europei*, traducere de Gabriela Danțiș, Editura ALL, București, 2005.

Barnes Timothy, *Constantine: dynasty, religion and power in the later Roman Empire*, Wiley Blackwell, 2014.

Idem, *Constantine and Eusebius*, Cambridge, 1981.

Băbuș, Pr. dr. Emanoil, *Bizanțul, istorie și spiritualitate*, Editura Sofia, București, 2003.

Bennet Julian, *Traian*, traducere de Vladimir Agrigoroaiei, Editura ALL, București, 2006.

Bérenger Jean, *Istoria Imperiului Habsburgilor (1273-1918)*, traducere de Nicolae Baltă, Editura Teora, 2000.

Bernath Mathias, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

Berstein Serge, Milza Pierre, *Istoria Europei. De la Imperiul Roman la Europa (secolele V-XIV)*, volumul II, traducere de Sorina Dănăilă, Institutul European, Iași, 1998.

Idem, *Istoria Europei. State și identități europene (secolul XIV - 1815)*, volumul III, traducere de Monica Timu, Institutul European, Iași, 1998.

Biblia sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită cu binecuvântarea și prefața Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

Birley Anthony R., *Hadrian*, traducere de Gabriel Tudor, Editura ALL, București, 2007.

Bloch Marc, *Societatea feudală. Formarea legăturilor de dependență*, volumul I, traducere de Cristiana Macarovici, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996.

Bocșan Nicolae, *Biserică și stat la români*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Bolovan Ioan, *Naționalitățile și dualismul*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Brezeanu Stelian, *Imperiu universal și monarhie națională în Europa creștină*, Editura Meronia, București, 2005.

Idem, *Istoria Imperiului Bizantin*, Editura Meronia, București, 2007.

Bricard Isabelle, *Dicționarul oamenilor celebri în fața morții*, traducere de Adriana Liciu și Sorina Urdoi, Editura Albatros, București, 2003.

Brier, Professor Bob, *The History of Ancient Egypt, Course Guidebook*, the Great Courses Corporate Headquarters, Virginia.

Brusanowski Paul, *Istorie și civilizație iraniană până la cucerirea arabă*, Presa Universitară Clujeană, 2008.

Idem, *Biserica Română Unită: păstrarea „legii strămoșești” sau o „a treia lege?”*. *Viziunea ortodocșilor și a greco-ctolicilor din secolul XVIII*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006.

Idem, *Etapele contrareformei în Transilvania până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007.

Burnat Elisabeth, *Sissi, împărăteasa Austriei*, traducere de Nicolae Constantinescu, Editura Z, București, 1994.

Cantemir Demetrius, *Principele Moldovei, Istoria creșterilor și a descreșterilor Curții Othomanice sau Aliothmanice de la primul început al neamului, adusă până în vremurile noastre*, traducere de Dan Slușanschi, Ediția a II-a - revizuită, Editura Paideia, București, 2012.

Cardini Franco, *Europa și islamul: istoria unei neînțelegeri*, traducere de Dragoș Cojocaru, Editura POLIROM, Iași, 2002.

Carrere Helene d’Encausse, *Blestemul rușilor. Eseu despre asasinatul politic*, traducere de Felicia Ileana Ștefano, Editura POLIROM, Iași, 2000.

Căzan Florentina, *Cruciadele*, Editura Academiei Române, București, 1990.

Champlin Edward, *Nero*, traducere de Gabriel Tudor, Editura ALL, București, 2006.

Chifăr Nicolae, *Organizarea rezistenței ortodoxe și demersurile național-sociale ale episcopului Inochentie Micu Klein*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007.

Chryssavgis, Fr. John, *The Ecumenical Patriarchate. A brief guide*, The Order of St. Andrew the Apostle, Istanbul, 2004.

Ciobanu Narcis, *Cronologia Egiptului Antic. Stadiul actual al cercetărilor*, Cluj-Napoca, 2012.

Civilizații antice, coordonator Catherine Salles, traducere de Anca Calangiu, Enciclopedia Rao, 2008.

Clauss Manfred, *Împărați romani*, traducere din limba germană și note de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Clayton Peter A., *Cronica faraonilor*, traducere de Gina Frîncu, Enciclopedia Rao, 2007.

Clot Andre, *Soliman Magnificul*, traducere de Ion Herdan, Editura Artemis, București, 1997.

Costea Ionuț, *Răscoala lui Horea (1784)*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Cox Reg și Morris Neil, *Cele 7 minuni ale lumii antice*, traducere de Dr. Danilo Zoltan, Editura Officina Nova.

Cronica ilustrată a omenirii. Volumul I, Începuturile omului și culturile timpurii (7 milioane de ani - 1000 î.Hr.), Editura Litera, București, 2011.

Cruciadele, Introducere de Robert Delort, traducere de George Miciacio, Editura Artemis, București.

Daniel Constantin, *Civilizația asiro-babiloniană*, Editura Sport-Turism, București, 1981.

Idem, *Civilizația Egiptului Antic*, Editura Sport-Turism, București, 1976

Idem, *Pe urmele vechilor civilizații*, Editura Sport-Turism, București, 1987.

Decei Aurel, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978.

Dicționar biblic, traducere de Liviu Pop și John Tipei, Editura Cartea creștină, Oradea, 1995.

Dicționar de istorie, traducere de Gabriel Tudor, Editura ALL, București, 2013.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, Ediția a II-a.

Diehl Charles, *Figuri bizantine*, volumul I, traducere de Ileana Zara, Editura pentru literatură, București, 1969.

Idem, *Figuri bizantine*, volumul II, traducere de Ileana Zara, Editura pentru literatură, București, 1969.

Djuvara Neagu, *Civilizații și tipare istorice. Un studiu comparat al civilizațiilor*, traducere de Șerban Broche, Editura Humanitas, București, 2014.

Dragomir Silviu, *Avram Iancu*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

Idem, *Istoria desrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, volumul I, Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Oradea, 2012.

Idem, *Istoria desrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, volumul II, Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012.

Drimba Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, volumul I, Ediție definitivă, Editurile SAECULUM I.O. și Vestala, București, 1998.

Ekrem Mehmet Ali, *Civilizația turcă*, Editura Sport-Turism, București, 1981.

Eminescu Gheorghe, *Napoleon Bonaparte*, volumul I, Editura Academiei Române, București, 1973.

Idem, *Napoleon Bonaparte*, volumul II, Editura Academiei Române, București, 1973.

Enciclopedia Egiptului Antic, Editura Aquila, 2007.

Enciclopedia lumii antice, traducere de Anca Ferche, Editura Aquila, 2006.

Enciclopedia minunilor lumii, traducere de Alexandru Rusu și Elena Vizir, Editura Roossa.

Epoca imperiilor, Editor Robert Aldrich, traducere de Gabriel Tudor, Editura ALL, București, 2008.

Feier, Pr. Prof. Nicolae, *Sfinții români: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile Dumitru din Mocod, Mani Grigore din Zagra și Vasile Oichii din Telciu*, Ediția a II-a, Editura Karuna, Bistrița, 2008.

Florea Petroniu, *Calea mântuirii*, Editura Episcop Nicolae Popovici, Oradea, 2003.

Fox Ralph, *Gingis Han*, traducere de I. Comșa, Editura Științifică, București, 1958.

Gabor, Preot Adrian, *Biserica și Stat în timpul lui Teodosie cel Mare*, Editura Bizantină, București.

Idem, *Acte politice și legislative în favoarea Bisericii creștine în timpul domniei lui Constantin cel Mare (306-337)*, publicat în volumul: «Împăratul Constantin cel Mare și viziunea sa asupra vieții sociale, politice, religioase și culturale a Imperiului Roman», Editurile Andreiana și ASTRA Museum, Sibiu, 2013.

Gabor Sipos, *Unirea religioasă și antecedentele ei în relațiile calvino-ortodoxe din Transilvania (1660-1710)*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 9/II, Alba Iulia, 2005.

Idem, *Relațiile Bisericii Reformate Ardelene cu Bisericile Românești în prima jumătate a secolului XVIII*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006.

Gehrke Hans-Joachim, *Alexandru cel Mare*, traducere de Brigitte-Helia Aiteanu, Editura ALL, 2014.

Geiss Imanuel, *Istoria lumii din preistorie până astăzi*, traducere de Dragoș Dinulescu și Matei Iagher, Editura All, 2012.

Geografia - Enciclopedie pentru întreaga familie, Editura Teora, București, 2005.

Geyl Pieter, *Napoleon pro și contra*, traducere de Georgeta și Mircea Pădureleanu, Editura Științifică, București, 1968.

Ghitta Ovidiu, *Biserica Ortodoxă din Transilvania (secolul al XVI-lea - a doua jumătate a secolului al XVII-lea)*, publicat în volumul: «Istoria Transilvaniei», volumul II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.

Idem, *Biserica Ortodoxă din Transilvania la sfârșitul secolului al XVII-lea. Unirea cu Biserica română*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.

Gibbon Edward, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, volumul I, traducere de Dan Hurmuzescu, Editura Minerva, București, 1976.

Idem, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, volumul II, traducere de Dan Hurmuzescu, Editura Minerva, București, 1976.

Idem, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, volumul III, traducere de Dan Hurmuzescu, Editura Minerva, București, 1976.

Gramatopol Mihail, *Civilizația elenistă*, Editura Orientul Latin, Brașov, 2000.

Hosking Geoffrey, *Rusia, popor și imperiu, 1552-1917*, traducere de Dana Crăciun, Hortensia Pârlog și Maria Teleagă, Editura POLIROM, Iași, 2001.

Inalcik Halil, *Imperiul Otoman. Epoca clasică*, traducere de Dan Prodan, Editura Enciclopedică, București, 1996.

Ioniță Viorel, *Argumentele adversarilor unirii pe la jumătatea secolului al XVIII-lea*, publicat în volumul:

«Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006.

Iordănescu Teodor, *Viața privată în Imperiul Roman*, Editura Vestala, București, 2003.

Iorga N., *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, volumul II, Editura Ministeriului de Culte, București, 1930.

Istoria Universală, Preistoria și Antichitatea, volumul I, traducere de Laura-Florina Drăghici și Dana Ducu, Editura ALL, 2012.

Istoria Universală, Evul Mediu. America precolumbiană și hispanică, volumul II, traducere de Daniela Ducu și Doina Cristina Rusu, Editura ALL, 2012.

Ivanov, Doctorand Bogdan, *Reformă și Contrareformă în Monarhia Habsburgică în secolul al XVI-lea*, Cluj-Napoca, 2011.

Jayapalan N., *History of India from 1206 to 1773*, volumul II, Atlantic Publishers and Distributors, New Delhi, 2001.

Johnston William M., *Spiritul Vienei: o istorie intelectuală și socială 1848-1938*, traducere de Magda Teodorescu, Editura Polirom, Iași, 2000.

Jozsef Marton, *Instituții care au contribuit la realizarea unirii. Contribuția vistiernicului Ștefan Apor și a iezuitului Ladislau Paul Baranyi la realizarea unirii religioase (1697-1701)*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 9/II, Alba Iulia, 2005.

Kaplan Michel, *Bizanț*, traducere de Ion Doru Brana, Editura Nemira, București, 2010.

Κόντογλου Φώτης, *Ευλογημένο καταφύγιο, □κδόσεις □κρίτας*, Αθήνα, 2000.

Krauss Walter, *Civilizația Asiro-Babiloniană*, traducere și note de Constantin Ionescu Boeru, Editura Prietenii cărții, București, 1997.

Leb, Pr. Prof. Dr. Ioan-Vasile, *Sfântul Împărat Constantin cel Mare și Sfântul Atanasie cel Mare*, publicat în volumul: «Împăratul Constantin cel Mare și viziunea sa asupra vieții sociale, politice, religioase și culturale a Imperiului Roman», Editurile Andreiana și ASTRA Museum, Sibiu, 2013.

Leithart Peter J., *Defending Constantine: the twilight of an empire and the dawn of Christendom*, IVP Academic, Downers Grove, 2010.

Lendvai Paul, *Ungurii*, traducere de Maria și Ion Nastasia, Editura Humanitas, București, 2001.

Lupaș Ioan, *Biserica Ortodoxă Română din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*, traducere de Ana Maria Arghișan, Editura Tipomur, Târgu Mureș, 2004.

Idem, *Scrieri alese*, volumul I, Editura Academiei Române, București, 2006.

Lynch Michael, *Reacțiune și revoluție: Rusia 1881-1924*, traducere de Emilia Stere, Editura ALL, București, 2000.

M. C., *Biografia lui Napoleon Bonaparte*, traducere de Gilda Eugenia Lorintz, Editura Alfabetul, Sibiu, 1996.

Maalouf Amin, *Cruciadele văzute de arabi*, traducere de Marian Tiu, Editura Proiect, București, 2007.

Madaule Jacques, *Istoria Franței*, volumul II, traducere de Eugen Rusu, Editura Politică, București, 1973.

Maior Liviu, *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Idem, *Dualismul austro-ungar*, publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Marea istorie ilustrată a lumii. Preistoria. Primele imperii, volumul I, Editura Litera internațional, 2000.

Mari enigme ale omenirii, traducere de Bernadette Filip, Editura Aquila, 2008.

Mari imperii ale lumii antice, coordonator Thomas Harrison, Editura Litera internațional, București, 2009.

Martini Alberto, *Enigme captivante ale istoriei*, traducere și note de Constantin Ionescu Boeru, Editura Prietenii cărții, București, 2002.

Massie Robert K., *Petru cel Mare. Viața și lumea lui*, traducere și note de Claudia Roxana Olteanu, Editura ALL, București, 2015.

Matei Horia C., *Enciclopedia Antichității*, ediția a treia, Editura Meteora Press, București, 2000.

Mălinaș Ioan Marin, *Bizanț, Roma, Viena și fenomenul uniatic*, Editura Mihai Eminescu, Oradea, 1997.

Mechin Benoist, *Alexandru cel Mare sau Visul depășit*, traducere de Crina Coșoveanu, Editura Humanitas, 1994.

Idem, *Cleopatra sau Visul neîmplinit*, traducere de Crina Coșoveanu, Editura Humanitas, 1995.

Mehmed Mustafa Ali, *Istoria turcilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.

Meleacă, Επισκόπου Αμβροσίου Σινάϊτου Valentin, *Ιστορική θεώρηση των αιτίων και των συνεπειών της Ένωσης των Ορθοδόξων της Τρανσυλβανίας με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, Θεσσαλονίκη*, 2005.

Mitu Melinda, Mitu Sorin, *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice*, Editura Polirom, Iași, 2014.

Mitu Sorin, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Moldoveanu Ioan, *De ce împăratul Constantin cel Mare sfânt?*, publicat în: «Cruce și misiune. Sfinții împărați Constantin și Elena - promotori ai libertății religioase și apărători ai Bisericii», volumul II, Editura Basilica, București, 2013.

Morand Paul, *Doamna Albă a Habsburgilor*, traducere de Nadia Farcaș, Editura Compania, București, 2001.

Muntean Vasile V., *Bizantinologie*, volumul I, Editura Învieirea, Timișoara, 1999.

Idem, *Bizantinologie*, volumul II, Editura Învieirea, Timișoara, 2000.

Musset Lucien, *Invaziile. Valurile germanice*, volumul I, traducere și note de Ecaterina Lung, Editura Corint, București, 2002.

Idem, *Invaziile. Al doilea asalt asupra Europei creștine (secolele VII-XI)*, volumul II, traducere de Ovidiu Cristea, Editura Corint, București, 2002.

Napoleon, *Memorii*, volumul II, traducere de Nicolae Popescu Tudor, și Ion Cupșa, Editura Militară, București, 1981.

Neaga, Pr. Prof. Dr. N., *Decalogul*, articol publicat în «Mitropolia Banatului» nr. 1-3, 1957.

Neagoe Manole, *Napoleon*, Editura Meridiane, București, 1970.

Idem, *Attila, Gînghiz-Han și Tamerlan*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999.

Neguț Silviu și Nicolae Ion, *Enciclopedia recordurilor geografice*, Editura Meronia, București, 2003.

Nicol Donald M., *Împăratul fără de moarte. Viața și legenda lui Constantin Paleologul, ultimul împărat al romanilor*, traducere de Maria Magdalena Szekely și Ștefan S. Gorovei, Editura Polirom, 2003.

Odahl Charles Matson, *Constantin și imperiul creștin*, traducere de Mihaela Pop, Editura ALL, București, 2006.

Omul bizantin, volum coordonat de Guglielmo Cavallo, traducere de Ion Mircea, Editura Polirom, 2000.

Omul egiptean, volum coordonat de Sergio Donadoni, traducere de Emanuela Stoleriu, Editura Polirom, 2001.

Oppenheim Walter, *Habsburgii și Hohenzollernii 1713-1786*, traducere de Roxana Aura Duma, Editura ALL, București, 1998.

Pall Francisc, *Inochetie Micu-Klein, exilul la Roma 1745-1768*, Editura Viața creștină, Cluj-Napoca, 1997.

Papacostea Victor, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, Editura Eminescu, București, 1983.

Paraire Philippe, *Mari lideri ai istoriei mondiale*, traducere de Dorina Bodea, Editura ARC, 1999.

Paranou Anna, *The emperor Constantine the Great: Idolater of Christ? The case of the coinage*, publicat în: «Saint emperor Constantine and Christianity», volumul II, Niș, 2013.

Păcurariu, Preot Prof. Dr. Mircea, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918*, Cluj-Napoca, 1992.

Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.

Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ediția a II-a, revăzută și întregită, Editura Andreiana, Sibiu, 2007.

Platon Alexandru-Florin, *Sacerdotium și regnum în Europa postcarolingiană (secolele IX-XIII): noul Imperiu Ottonian, reformarea spirituală a Bisericii și teocrația pontificală. Creștinătatea latină în ajunul procesului de reformare spirituală a Bisericii (secolele IX-X)*, publicat în: «O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu de la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)», Editura Polirom, Iași, 2010.

Pop Ioan Aurel, *Biserică, societate și cultură în Transilvania secolului al XVI-lea. Între acceptare și exclude*, Editura Academiei Române, București, 2012.

Pop Ioan Aurel, Bolovan Ioan, *Istoria Transilvaniei*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

Popescu Florentin, *Babilon, orașul blestemat*, Editurile Saeculum I. O. și Vestala, București, 1998.

Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*, traducere și introducere de H. Mihăescu, Editura Academiei Române, București, 1972.

Psellos Mihail, *Cronografia. Un veac de istorie bizantină (976-1077)*, traducere de Radu Alexandrescu, Editura POLIROM, Iași, 1998.

Rachet Guy, *Dicționar de civilizație egipteană*, traducere de Cristina Muică, Editura Univers enciclopedic, București, 1997.

Rady Martyn, *Țarii, Rusia, Polonia și Ucraina*, traducere de Radu Săndulescu, Editura ALL, București, 2002.

Rădvan Laurențiu, *Formațiuni politice post-romane în Europa de Apus (secolele V-VIII)*, publicat în: «O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu de la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)», Editura Polirom, Iași, 2010.

Idem, *Imperiul Carolingian și cea dintâi unificare politică a Occidentului*, publicat în: «O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu de la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)», Editura Polirom, Iași, 2010.

Relațiile actuale dintre ortodocși și greco-catolici în România, Ediția a III-a, revizuită și completată, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.

Riasanovsky Nicholas V., *O istorie a Rusiei*, traducere de Areta Voroniuc, Institutul European, Iași, 2000.

Robert de Clari, *Cei care au cucerit Constantinopolul*, traducere de Tatiana-Ana Fluieraru, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005.

Rollin Charles, *Ancient history of the Egyptians, Carthaginians, Assyrians, Babylonians, Medes and Persians*,

Macedonians and Grecians, volumul I, translated from the French, Baltimore, 1832.

Roșca, Prof. Dr. Nuțu, *Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș*, Baia Mare, 2000.

Roșulescu Vladimir, *Orașe dispărute*, Editura Scorilo, Craiova, 1999.

Roux Jean Paul, *Imperiul Mongol și Gingis Han*, traducere de Iulia Bodnari, Editura Univers, 2010.

Runciman Steven, *Căderea Constantinopolului 1453*, traducere de Alexandru Elian, Editura Nemira, București, 2011.

Idem, *Vecerniile siciliene*, traducere de Mihai Moroiu, Editura Nemira, București, 2011.

Idem, *Teocrația bizantină*, traducere de Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira, 2012.

Idem, *Istoria cruciadelor. Regatul Accrei și cruciadele târzii*, volumul III, traducere de Maria Pakucs Wilcocks, Ovidiu Cristea, Marian Coman și Ovidiu Victor Olar, Editura Nemira, 2015.

Rusu Ion Abrudeanu și Stoica Vasile, *Habsburgii, ungurii și românii*, Editura Vicovia, Bacău, 2014.

Săsăuian Mihai, *Conceptul de unire bisericească în dezbaterile conferințelor ministeriale din Viena la mijlocul secolului al XVIII-lea*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 9/II, Alba Iulia, 2005.

Idem, *Criterii ale apartenenței profesionale (unit - neunit) în comitatul Bihor (1754-1758)*, publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 10/II, Alba Iulia, 2006.

Idem, *Atitudinea cercurilor oficiale austriece față de românii ortodocși din Transilvania, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în baza actelor Consiliului Aulic de Război și a rapoartelor conferințelor ministeriale din Viena*, publicat în

volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007.

Sherman Russell, *Rusia, 1815-1881*, traducere de Radu Paraschivescu, Editura ALL, București, 2001.

Souchon Olivier, *Realități și enigme ale arheologiei*, traducere de Lydia Constanța Ciucă, Editura Prietenii cărții, București, 1999.

Stăniloae Dumitru, *Viața și activitatea patriarhului Dosofteiu al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Române*, Institutul de Arte grafice și Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1929.

Idem, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973.

Stephenson Paul, *Constantine, Roman emperor, Christian victor*, the Overlook Press, New York, 2010.

Stiles Andrina, *Napoleon, Franța și Europa*, traducere de Iuliu și Mihai Popescu, Editura ALL, București, 1995.

Idem, *Imperiul Otoman, 1450-1700*, traducere de Felicia Pavel, Editura ALL, București, 2001.

Sugarjav Bor și Iosif Ion Mihail, *Mongolia lui Cinghis Haan - trecut și prezent*, Editura RAO, București, 2009.

Swift John, *Petru cel Mare*, traducere de Diana Stanciu, Editura ALL, București, 2003.

Ștefănescu Paul, *Enigme și mistere din toate timpurile*, volumul I, Editura Vestala, București, 2005.

Idem, *Enigme și mistere din toate timpurile*, volumul II, Editura Vestala, București, 2005.

Tarle E. V., *Napoleon*, traducere de Nicolae Parocescu, Editura Lider, București, 1997.

Taylor A. J. P., *Monarhia Habsburgică, 1809-1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, traducere de Cornelia Bucur, Editura Allfa, București, 2000.

Troyat Henri, *Ivan cel Groaznic*, traducere de Sanda Grigoriu, Editura Humanitas, București, 1993.

Idem, *Petru cel Mare*, traducere de Brândușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 1994.

Idem, *Rasputin*, traducere de Ileana Busuioc, Editura Humanitas, București, 1998.

Idem, *Viața de fiecare zi din Rusia ultimului țar*, traducere de Claudia Dumitru, Editura Humanitas, București, 1993.

Tutula Vasile, *Caracterul militar și religios al revoltei de la Salva: 10 mai 1763*, publicat în: «Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea. In memoriam: Eroului Tănase (Atanasie) Todoran din Bichigiu», Coordonatori Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Vasiliev Aleksandr A., *Istoria Imperiului Bizantin*, traducere și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă și Sebastian-Laurențiu Nazăru, Editura Polirom, Iași, 2010.

Wandycz Piotr S., *Prețul libertății. O istorie a Europei central-răsăritene din Evul Mediu până în prezent*, traducere de Mihaela Paraschivescu și Valentin Dragu Banu, Editura ALL, București, 1998.

Weigall Arthur, *Alexandru Macedon*, traducere de Ileana Zara Iacobescu, Editura Artemis, București, 1997.

Idem, *Nero*, traducere de George Miciacio, Editura Artemis, București.

Yourcenar Marguerite, *Memoriile lui Hadrian*, traducere și cuvânt înainte de Mihai Gramatopol, Editura Humanitas, București, 1994.

Cuprins

Imperiul Carolingian	3
Imperiul Habsburgic	42
Imperiul Mongol	148
Imperiul Rus	205
1. Cnezatul Kievului	205
2. Ocupația mongolă	216
3. Cnezatul Moscovei	219
4. Epoca frământărilor (1598-1613)	234
5. Dinastia Romanov	240
6. Rusia imperială	246
Imperiul lui Napoleon Bonaparte	288
1. Generalul Napoleon	290
2. Campania din Egipt	298
3. Consulul Napoleon	305
4. Împăratul Napoleon	311
5. Prima campanie din Austria	314
6. Campania din Prusia	318
7. Războiul cu rușii	322
8. Cotropirea Spaniei și Portugaliei	327
9. A doua campanie din Austria	332
10. Divorțul și recăsătorirea lui Napoleon	335
11. Criza economică provocată de Napoleon	338
12. Campania din Rusia	343
13. Coaliția împotriva lui Napoleon	352
14. Prima abdicare a lui Napoleon	363
15. Cele „o sută de zile”	368
16. A doua abdicare a lui Napoleon	377
17. Insula „Sfânta Elena”	380
Încheiere	386
Bibliografie	392